

**T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**KIBRISLI TÜRK YETİŞKİNLERİN EVDEN AYRILMA
SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ**

NUR AĞDELEN

2502140244

**TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKLEM TEKDEMİR YURTDAS**

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : NUR AĞDELEN Numarası : 2502140244
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI Danışmanı : DR.ÖĞR.ÜYESİ GÖKLEM TEKDEMİR YURTDAS
Tez Savunma Tarihi : 30.05.2019 Saati : 12:30
Tez Başlığı : "KIBRISLI TÜRK YETİŞKİNLERİN EVDEN AYRILMA SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.SEVİM CESUR		Kabul
DOÇ.DR.SERAP AKFIRAT		Kabul
DOÇ.DR. ŞERİFE SEMA KARAKELLE		Kabul
DR. ÖĞR.ÜYESİ GÖKLEM TEKDEMİR YURTDAS		Kabul
DR.ÖĞR.ÜYESİ FATMA KAHRAMAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DR.ÖĞR.ÜYESİ AYŞE ELİF YAVUZ SEVER		
DR.ÖĞR.ÜYESİ FERZAN CURUN		

ÖZ

KIBRISLI TÜRK YETİŞKİNLERİN EVDEN AYRILMA SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ NUR AĞDELEN

Bu çalışmanın amacı, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin anne baba evinden ayrılma süreçlerinin incelenmesidir. Bu çalışmada ayrıca, 1963-1974 yılları arasında Kıbrıs'ta yaşanan savaş ve yerinden edilme deneyimlerine maruz kalmış ebeveynlerin deneyimlerinin, çocuklarına kuşaklar arası aktarımı Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu kapsamda, anne babası savaş yaşamış ve yerinden edilmiş olan yetişkinlerle ve bunların ebeveynleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Savaş ve yerinden edilme deneyimiyle evden ayrılma deneyimlerinin ilişkisini anlayabilmek amacıyla, ebeveynleri bu deneyimleri yaşamamış; Kıbrıslı olmayan, İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle de görüşülmüştür. Bu açıdan, bu çalışma Kıbrıs'ta yaşayan yetişkinlerle, İstanbul'da yaşayan yetişkinlerin anne baba evinden nasıl ayrıldığının incelendiği bir çalışmadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin başında, katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek amacıyla Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler için araştırmacı tarafından araştırmanın amacına uygun yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.

İstanbul'da yaşayan grup, 26-42 yaşları arasındaki on dört yetişkinden oluşmaktadır. Kıbrıs'ta yaşayan farklı iki gruptan biri 24-46 yaşları arasındaki on dört yetişkinden oluşurken; ikincisi bu grubun savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış 51-78 yaşları arasındaki anne ya da babalarından oluşmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin ve Türkiyeli yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri ve yetişkinliğe geçişleri birçok açıdan benzemektedir. Diğer yandan, iki kültür arasında, aile ilişkileri, yaşları ilerledikçe değişen ebeveyn-çocuk ilişkileri ve çocuğun değeri bağlamında kültürel farklılıklar vardır. Ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin Kıbrıslı Türk yetişkinlerin evden ayrılma süreçlerine, sosyal kimlik yapılanmalarına, aile ilişkilerine dair yansımaları literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, savaş, yerinden edilme, sosyal kimlik, yetişkinlik, evden ayrılma, kuşaklar arası aktarım.

ABSTRACT
THE INVESTIGATION OF TURKISH CYPRIOT ADULTS' EXPERIENCES OF
LEAVING HOME
NUR AGDELEN

The purpose of this study is to investigate Turkish Cypriot adults' experiences of leaving their parental homes. The intergenerational transmission of experiences of war and dislocation in Cyprus between 1963-1974 by parents who were exposed to such conditions to their children is investigated by employing Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) method. Within this context, semi-structured interviews were made with both adults whose parents went through war and were displaced and their parents. In order to specify the relationship between experiences of war and displacement and experience of leaving home, interviews were also made with adults residing in Istanbul whose parents did not get into such a predicament and who are not from Cyprus. In this respect, this study reveals the ways in which adults residing in Cyprus and adults residing in Istanbul leave their parental homes. In the beginning of the semi-structured interviews, Demographic Information Forms were used to learn the participants' demographic backgrounds. For the semi-structured interviews, semi-structured interview forms were created specifically to match the purpose of the objectives of the investigation by the investigator.

The group residing in Istanbul consists of fourteen adults aged 26-42. While one of the two groups residing in Cyprus consists of fourteen adults aged 24-46, the second one consists of their mothers or fathers, aged 51-78, who underwent the experiences of war and dislocation.

The findings of this study reveal that the experience of leaving parental home and becoming an adult of the Turkish Cypriots and Turkish adults are similar in many ways. On the other hand, there are cultural differences between the two cultures regarding familial relations, parent-child relations that change as they age and the value of the child. In the light of these findings, a discussion about the effect of the experience of war and dislocation shared by their parents on Turkish Cypriot adults' leaving their parental homes, the construction of their social identity and their family relations is raised.

Keywords: Cyprus, war, displacement, social identity, adulthood, leaving parental home, intergenerational transmission.

ÖNSÖZ

On beş yıldır zihinde dönen, beş yıldır ise fiilen çalışılan bir çalışmanın ürünü ortaya çıktığında, teşekkür edilecek kişi sayısı çok olur kuşkusuz. Onların hepsi aklımda, içimde.

Zihnim bulanıklaştığında, elde ettiğim veriler arasında kaybolduğumda, elde ettiğim her veriden bir sonuca ulaşmaya çalıştığımda, araştırma soruları üzerinden hareket etmemi sağlayan, müdahaleleriyle bana sosyal psikolojik perspektife dair net bir çerçeve sunan çok kıymetli tez danışmanım Dr. Göklem Tekdemir'e sonsuz teşekkürler. Yerinde müdahaleleriyle her görüşmemizden sonra zihnim berraklaşarak, bir sonraki aşamaya dair kafamda iyi bir rota, harita oluştu.

Tezimle ilgili çalışmaya başladığım günden bugüne, yaptığım çalışmaları değerlendirerek değerli görüşlerini, önerilerini benimle paylaşan, her tez izleme komitesinden sonra merakla ve şevkle çalışmama katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Sevim Cesur ve Doç. Dr. Serap Akfırat'a çok teşekkürler. Ayrıca, tez savunma jürimde soruları ve yorumlarıyla tezimin zenginleşmesini sağlayan Doç. Dr. Sema Karakelle ve Dr. Fatma Kahraman'a çok teşekkür ederim. Tezimin bulgularıyla ilgili tartışırken, değerli bilgi birikimini ve görüşlerini benimle tüm cömertliğiyle paylaşan arkadaşım Dr. Orkun Yetkili'ye müteşekkirim.

Savaş ve yerinden edilme sürecinde, Kıbrıs'ın kuzeyinde farklı insanların neler yaşadığına ve bunların sonraki kuşaklara aktarımına dair meraklarımla gelişen çalışmama katılmaya gönüllü olan, kendini açan, deneyimlerini içtenlikle paylaşan katılımcılara ne kadar teşekkür etsem azdır.

Son olarak, en başından beri desteğini benden esirgemeyen eşim, annem, babam, abilerim ve yengeme teşekkür ederim. Bu süreçte oğlumu biraz ihmal ettiysem, onun kuşağına daha iyi bir miras bırakmak içindir. Çalışma dışındaki dünyaya daveti için oğluma çok teşekkür ederim.

Bu çalışmadaki en önemli motivasyon kaynağım, ben çocukken, bana yerinden edildiği Evdim'i ve oradaki yaşantılarını özlemle anlatan dedem ve annemdir. O nedenle bu tezi anneme ve rahmetlik dedeme ithaf ediyorum.

NUR AĞDELEN

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kimlik.....	4
1.1.1. Bireysel Benlik ve Kolektif Benlik.....	8
1.1.2. Sosyal ve Ulusal Gruplar Bağlamında Kimlik.....	10
1.1.2.1. Sosyal Kimlik/Benlik Kategorizasyon Kuramı.....	12
1.1.2.2. Kimlik Süreci Kuramı.....	16
1.1.2.3. Ulusal Kimlik.....	18
1.2. Kıbrıs'ın Kısa Tarihi ve Yerinden Edilme.....	23
1.2.1. Kıbrıs'ta Kimlik Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	28
1.3. Bir Sosyal Grup Olarak Aile.....	31
1.3.1. Aile Yapısı.....	32
1.3.2. Aile Yaşam Döngüsü ve Yetişkinliğe Geçiş Sürecinde Aileden Ayrılma.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

2.1. Araştırmanın Amacı.....	41
2.2. Araştırma Soruları.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

	<u>Sayfa</u>
3.1. Araştırma Yöntemi.....	44
3.2. Veri Toplama Yöntemi.....	45
3.3. Katılımcılar.....	46
3.3.1. İstanbul'daki Katılımcılar.....	47
3.3.2. Kıbrıs'taki Katılımcılar.....	48
3.4. Araştırma Etiği.....	50
3.5. Analiz Süreci.....	50
3.5.1. Tekrar Tekrar Okuma.....	51
3.5.2. Başlangıç Notları Alma.....	51
3.5.3. Ortaya Çıkan Temaları Geliştirme.....	52
3.5.4. Ortaya Çıkan Temalar Arasındaki Bağlantılara Bakma.....	53
3.5.5. Sonraki Vakaya Geçme.....	54
3.5.6. Vakalar Arasında Tekrarlayan Kalıplara Bakma.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZ SONUÇLARI

4.1. Analiz Sonuçları.....	56
4.1.1. İstanbul'da Yaşayan Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular.....	56
4.1.2. Kıbrıslı Türk Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular.....	74
4.1.3. Kıbrıslı Türk Ebeveynlerden Elde Edilen Bulgular.....	133

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1. Yetişkinlerin Evden Ayrılma Süreci ve Üniversiteyi Aileden Uzakta Okumanın Yetişkin Kimliği Kazanımındaki Rolü.....	199
5.2. Savaş ve Yerinden Edilme Deneyimlerinin Evden Ayrılma Deneyimlerine ve Yetişkin Kimliğinin Kurulmasına Yansımaları.....	210
5.3. Kıbrıslı Türkler Açısından Gruplar Arası İlişkilerin Tarihsel Seyri ve Bu Seyir Sırasındaki Deneyimlerin Sosyal Kimlik Üzerindeki Rolü.....	219
5.4. Kendi Ülkesinde Azınlık Hissetmenin Aile İlişkilerine Yansıması..	225

	<u>Sayfa</u>
5.5. Ebeveynlerin Travmatik Deneyimlerinin Çocuklarına Aktarımı.....	228
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	233
KAYNAKÇA.....	235
EKLER.....	256
ÖZGEÇMİŞ.....	260

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1.: Kıbrıslı Türk yetişkinler ve Türkiyeli yetişkinlerin demografik bilgileri.....	48
Tablo 2.: İstanbul'daki yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri.....	55
Tablo 3.: Kıbrıslı Türk yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri ve ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kuşaklararası aktarımı.....	73
Tablo 4.: Kıbrıslı Türk ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleri.....	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.: İstanbul'da Yaşayan Yetişkinler: Birinci Üst Tema ve Kategorileri.....	56
Şekil 2.: İstanbul'da Yaşayan Yetişkinler: İkinci Üst Tema ve Kategorileri.....	61
Şekil 3.: İstanbul'da Yaşayan Yetişkinler: Üçüncü Üst Tema ve Kategorileri.....	67
Şekil 4.: Kıbrıslı Türk Yetişkinler: Birinci Üst Tema ve Kategoriler.....	74
Şekil 5.: Kıbrıslı Türk Yetişkinler: İkinci Üst Tema ve Kategorileri.....	97
Şekil 6.: Kıbrıslı Türk Yetişkinler: Üçüncü Üst Tema ve Kategorileri.....	111
Şekil 7.: Kıbrıslı Türk Yetişkinler: Dördüncü Üst Tema ve Kategorileri.....	122
Şekil 8.: Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: Birinci Üst Tema ve Kategorileri.....	132
Şekil 9.: Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: İkinci Üst Tema ve Kategorileri.....	143
Şekil 10.: Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: Üçüncü Üst Tema ve Kategorileri.....	150
Şekil 11. Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: Dördüncü Üst Tema ve Kategorileri.....	183

KISALTMALAR LİSTESİ

- akt.** : Aktaran
Bkz. : Bakınız
CTP: Cumhuriyetçi Türk Partisi
Çev. : Çeviren
Ed. : Editör
EOKA: Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü
IPA: Interpretative Phenomenological Analysis
KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KSK : Kimlik Süreci Kuramı
SKK : Sosyal Kimlik Kuramı
SSCMT: Societal Social Cognitive Motivational Theory
TC: Türkiye Cumhuriyeti
TMT: Türk Mukavemet Teşkilatı
UBP: Ulusal Birlik Partisi
vb. : ve benzeri
YFA : Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz

GİRİŞ

Benlik, kolektif benlik, sosyal kimlik kavramları, bunların gruplar ve bireyler düzeyinde nasıl tezahür ettiği sosyal psikologların başlıca çalışma alanları arasındadır. Özellikle daha önce birçok kültüre ev sahipliği yapmış bir adada, çatışma yaşamış iki toplumdan ve bu toplumlara garantörlük yapan üç farklı ulustan söz edildiğinde, bu çatışmaya maruz kalan ve buna maruz kalanları dinleyen farklı nesiller düşünüldüğünde, bunların sosyal ve bireysel kimlik yapılanmaları merak konusu haline gelmiştir.

Kıbrıs adasında, 1950'li yıllardan itibaren artan toplumlararası çatışma, gerginliklere bağlı olarak binlerce Kıbrıslı yerlerinden edilmiştir. Bunu, 1958 yılındaki yerinden edilmeler izlerken; daha sonra 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yerlerinden edilenlerin yarıya yakını köylerine geri dönebilmişlerdir. 1963 yılının sonunda toplumlararası çatışmaların başlamasıyla bu kişiler, 1963 ve 1974'te yine yerlerinden edilerek üç kez göç etmişlerdir (Bryant, 2012). 1974 yılından itibaren Türkiye'nin Kıbrıs'ın kuzeyine yaptığı müdahale sonucu ada ikiye bölünmüş, Türkler Kıbrıs'ın kuzeyinde, Rumlar güneyinde yaşamaya başlamıştır. 1950'li yıllardan itibaren adada Kıbrıslılar yerinden edilirken, 1974 yılındaki Türkiye'nin müdahalesi sonrasında adanın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Rumlar adanın güneyine, güneyinde yaşayan Kıbrıslı Türkler ise adanın kuzeyine yer değiştirmiştir. Bu dönemden sonra Kıbrıs'ın güneyinde yayınlanan haberler incelendiğinde, Kıbrıs'ın kuzeyi, 'işgal edilmiş Kuzey' (occupied North) olarak tanımlanmakta, KKTC Cumhurbaşkanı 'Kıbrıslı Türk lideri' olarak anılmaktadır. Yirmi dokuz yıllık aranın ardından, 2003 yılından sonra Kıbrıslılar adanın kuzeyi ve güneyine farklı bir ülkeye geçercesine sınır bölgesi olan Yeşil Hat'ta kimliklerini gösterip anında vize alarak serbestçe geçebilmeye başlamıştır. Bu zamandan sonra iki toplum tekrar, ara bölgeyle sınırlı olmaksızın, serbest etkileşime geçebilir olmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti 2004 yılının Mayıs ayında Avrupa Birliği üyesi olmuştur. Bundan önce 2004 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen o dönemin Birleşmiş Milletler genel sekreteri Kofi Annan'ın adanın iki toplumlu tek devlet bünyesinde gerçekleştirmek üzere hazırladığı Annan Planı referandumunda, Kıbrıslı Türklerin %65'i Annan Planı'na evet; Rumların ise %75'i hayır demiştir. Bunun sonucunda Kıbrıs sorununda bir çözüme gidilememiş, Kıbrıs'ın kuzeyi 'işgal edilmiş Kuzey' olarak işlev görmeye devam etmiştir. Bu dönem sonrasında yurt dışında eğitim ve iş olanaklarının daha geniş olması,

Kıbrıs'taki politik ve ekonomik durumun gençlere umut vaat etmemesi gibi çeşitli gerekçelerle, yurt dışında eğitim görmüş gençlerin bir bölümü adaya dönmemeye, eğitim aldıkları yerlerde çalışmaya ve yaşamaya başlamış; Kıbrıs'ta yaşayan gençlerin bir bölümü ise Türkiye, İngiltere, Avustralya gibi farklı ülkelere göç etmişlerdir. Diğer yandan, evlerinde, aileleriyle veya ülkelerinde yaşamaya devam eden yetişkinler de mevcuttur.

Kıbrıs'ta yakın tarihte savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşandığından, 'evden ayrılma' dendiğinde akla, bireysel gelişim sürecinin yanında, toplumsal tarihle ilgili deneyimler de gelmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde yetişkin olan bireyler göz önünde bulundurulduğunda, bu kuşak savaşı deneyimlememiş, fakat ebeveynleri çocukluk döneminde savaşı deneyimlemiş bir kuşaktır. Bu bireylerin bir kısmı, çocukluklarını ve gençliklerini ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilmeyle ilgili deneyimlerini dinleyerek büyümüştür. Bu hikâyelerin içerikleri kişisel deneyimlere göre değişse de, bunlar Kıbrıs'ın güneyinde yaşanan eski günlerden anılar, yaşamaya alışlagelen evden, yerden, apar topar ayrılma deneyimleri; çadırlarda yaşanan günler, Türklerin Kıbrıs'ın kuzeyine yerleştirildikleri dönemlerde yaşananlar ve yıllardır gidilip görülmeyen evlere duyulan özlem gibi bazı travmatik deneyimleri içermektedir. Stylianou'nun (2012) yönetmenliğini yaptığı, Kıbrıslı Rum ve Türk gençlerin bir süre aynı ev içerisinde yaşayarak, deneyimlerini paylaştıkları ve tartıştıkları 'Bir Adayı Paylaşmak' (Sharing an Island) adlı belgeselde, gençlerin ebeveynlerinin deneyimlerinden söz ederken kendilerinin bunu yaşamışçasına ağlaması, yaşananlardan sadece ebeveynlerin ve büyük ebeveynlerin değil, sonraki kuşakların da etkilendiğini bir kez daha düşündürmüştür.

Toplumlarası çatışma sonucunda ebeveynlerinin yerinden edilme deneyimlerinin, Kıbrıslı Türk yetişkinlere ne ölçüde ve ne şekilde aktarıldığı; bu kuşağın, ebeveynlerinin göç deneyimlerini nasıl anlamlandırdığı ve bunun kendilerinin anne baba evinden ayrılma deneyimlerine nasıl yansıdığını düşündükleri merak konusudur. Bu araştırmanın amacı, ebeveynleri 1963-1974 yılları arasında Kıbrıs'ta yaşanan savaş, çatışma ve yerinden edilme deneyimlerine maruz kalmış ve kendileri bu deneyimleri yaşamamış Kıbrıslı Türk yetişkinlerin anne baba evinden ayrılma süreçlerinin ve savaş, çatışma ve yerinden edilme deneyimlerinin, ikinci kuşak olan çocuklara aktarımının Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemiyle incelenmesidir. Bu kapsamda, anne

babası savaş yaşamış ve yerinden edilmiş olan yetişkinlerle ve bunların ebeveynleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Savaş ve yerinden edilme deneyimiyle evden ayrılma deneyimlerinin ilişkisini anlayabilmek amacıyla, ebeveynleri savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamamış, Kıbrıslı olmayan, İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle de görüşülmüştür. Bu açıdan, bu alışma Kıbrıs'ta yaşayan yetişkinlerle İstanbul'da yaşayan yetişkinlerin anne baba evinden nasıl ayrıldığının incelendiği bir çalışmadır.

Tez, giriş bölümünden sonra, kavramsal ereve, araştırmanın amacı ve araştırma soruları, yöntem, analiz sonuçları, tartışma, sonuç ve öneriler olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonra, çalışmanın zeminini sağlayan teorik arka plana, Kıbrıs'ın kısa tarihine yer verildikten sonra, Kıbrıs'ın politik ve ekonomik koşulları özetlenmiştir. İkinci bölümde, çalışmanın amaçları ele alınmıştır. nc, dördüncü, beşinci bölümlerde çalışmanın yöntemsel erevesi sunulmuş ve çalışmadan elde edilen sonuçlara ve literatür ışığında tartışmaya yer verilmiştir. Son bölüm olan altıncı bölümde ise çalışmanın temel bulguları ele alınmış, sonraki araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçeve, kimlik, Kıbrıs'ın kısa tarihi ve yerinden edilme deneyimi ve bir sosyal grup olarak aile olmak üzere üç farklı alt başlıkta ele alınmıştır. Gelişimsel sosyal psikoloji, sosyal ve ulusal gruplar bağlamında kimliğe farklı bakışlar ele alındıktan sonra, Kıbrıs tarihi özetlenmiştir. Kıbrıs'ta kimlikle ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Son olarak ailenin yapısı, aile yaşam döngüsü ve yetişkinliğe geçiş sürecinde evden ayrılma konuları açıklanmıştır.

1.1. Kimlik

Kimlik kavramı, bireyin kişilik özellikleri, siyasi eğilimleri, dini, cinselliği, kültürel aidiyeti, etnik kökenleri gibi farklı özelliklerinin anlatımını içerir. Kimlik, farklı birçok disiplinde ele alınan bir kavram olsa da, psikolojiyle ilgili çalışmalarda kimlikten söz edildiğinde, Erik Erikson'un fikirleri önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Erikson'un bu konudaki fikirleri, Sigmund Freud'un detaylandığı cinsel dürtü sistemine dayansa da, daha çok psiko-sosyal sistem ve bunun bireysel gelişimle karşılıklı bağlantısına odaklanmıştır (Adams ve Marshall, 1996). Elkind (1978) Erikson'un insan yaşam döngüsü konusunda belirlediği evreleri yazmıştır. Erikson insan ömrünü yedi evreye ayırmıştır. İlk evre olan güvene karşı güvensizlik evresinde, bebek sosyal güvenin temelini beslenmesine, derin uykusuna, bağırsaklarının rahatlamasına göre kurar. İkinci evre olan özerkliğe karşı kuşku evresi yaşamın ikinci ve üçüncü yılını kapsar. Çocuk bu evrede her şeyi kendisi yapmak ister. Anne baba, çocuğun yapabilirliği ölçüsünde istediği zamanda ve hızda yapmak istediklerini yapmasına izin verirse, çocukta özerklik duygusu gelişir. Diğer yandan sabırsız ve çocuğun kendi yapabileceklerini onun yerine yapan bakım verenler onda bir utanç ve kuşku duygusunu pekiştirir. Üçüncü evre, dört ve beş yaşlarında yaşanan girişimciliğe karşı suçluluk evresidir. Anne baba çocuğun kendi kendine başlattığı motor etkinliklere yeterli özerklik verilmesi halinde girişkenlik duygusu gelişecektir. Dördüncü evre becerikliliğe karşı aşağılık duygusu evresidir. Buna göre, çocuklar yapma, etkinlikte bulunma ya da pratik şeyler yapma çabalarında isteklendirildikleri, yaptıklarını bitirmelerine izin verildiği ve sonuçlar için övülüp ödüllendirildikleri zaman beceriklilik duygusu arttırılmış olacaktır. 12-18 yaşları

arasındaki kimlik kazanmaya karşı rol karışıklığı evresinde ise ergen, kendi hakkında öğrendiklerinin tümünü bir araya getirerek geleceğe hazırlanacak, bu farklı imgeleri geçmişle bağlantılı ve anlamlı bir bütün içinde örgütleyecektir. Bu evreyle birlikte, bireyin gelişimi anne babasıyla dolaylı olarak ilişkilidir. Yakınlığa karşı yalıtılmışlık evresi, ergenlik sonundan orta yaşlara kadar uzanan, aşağı yukarı flört ve erken aile dönemi olan genç yetişkinlik dönemidir. Erikson'a göre yakınlık, süreç içinde kendini yitirme korkusu olmaksızın, bir başkasıyla paylaşabilme ve bir başkasını sevebilme yetisidir. Yakınlık cinselliği içermek zorunda değildir, arkadaşlar arasındaki ilişkiyi de içerir. Özgeciliğe karşı kendine dönüklük evresinde, orta yaş ya da aşağı yukarı çocukların ergenliğe ulaştığı ve anne babaların iş ve mesleklerinde yerleştikleri dönemde, özgecilikle kişinin ailesinin ötesindeki kişilerle, gelecek kuşaklarla ve bu kuşakların içinde yaşayacağı toplum ve dünya ile ilgilenmeye başlamasını anlatmak ister. Bütünlüğe karşı Umutsuzluk evresinde ise bütünlük, geçmişe yüksek bir doyumla bakabilme yetisinden doğar. Umutsuzluk ucunda ise geçmişine kaçırılmış fırsatlar, yanlış yönelimler dizini olarak bakan birey vardır.

Erikson'un bakışını takip ederek, Marcia (1980) dağınık kimlik, ipotekli kimlik, başarılı kimlik ve moratoryum olmak üzere dört kimlik statüsü öne sürmüştür. Başarılı kimlik kazanmış kişi, karar verme sürecini deneyimlemiş kendi seçtiği bir uğraşla ve ideolojik amaçlarla meşgul olan kişidir. İpotekli kimliği olan kişinin de ideolojileri ve uğraşları vardır; ancak bunlar kendi seçimleri değil, ebeveynleri tarafından seçilmişlerdir. Çok az veya neredeyse hiç 'kriz' belirtisi göstermezler. Kimlik dağılması olan kişiler, herhangi bir mesleki uğraş veya ideolojik yönelimi olmayan, herhangi bir karar verme sürecini deneyimlememiş kişilerdir. Moratoryum ise kimlik krizi içerisinde olan, uğraş veya ideolojik konularla ilgili mücadele eden statüde olan bireyler için kullanılan terimdir.

Adams ve Marshall'a göre (1996) sosyalleşme ve insan gelişimi süreci, iki birbirine zıt faktörün paradoksal bir şekilde birbirine bağlantısına dayanır: Eylemlilik (agency) ve görüş birliği (communion) arasındaki ikilik; bireyselliğe karşı toplulukçuluk; bene karşı öteki gibi. Burada eylemlilikle kastedilen bireyleşme (individuation), eşsizlik ve ayrılıkla ilgili süreçler ve ihtiyaçlar; görüş birliği ile, sosyalleşmenin sosyal bir işlevinden söz edilmektedir. Görüş birliğinde, aidiyet, bağlılık ve diğerleriyle birlik olma ihtiyaçları söz konusudur.

Adams ve Marshall (1996) sosyalleşmenin bireysel ve sosyal işlevinden söz etmiştir. Sosyalleşmenin bireysel işlevinin, kişinin eşsiz (unique) ve bireyleşmiş (individuated) bir insan olma hissini zenginleştirdiğini ifade etmiştir. Bu özellikleri destekleyen temel sürecin ise farklılaşma (differentiation) olduğunu eklemiştir. Kişiler arası farklılaşmayı, özerk bir benliğin (autonomous self) ortaya çıkması olarak tanımlamıştır. Sosyalleşmenin toplumsal işlevininse, önemli diğer kişilere bağlı olma ve onları önemseme hissini zenginleştirdiğini belirtmiştir. Bunu destekleyen temel sürecin ise bütünleşme (integration) olduğunu eklemiştir.

Literatürde bireyin bunların her ikisine de olan ihtiyacı tartışılmıştır. Kağıtçıbaşı (1996) ilişkililik ve özerkliğin birbirine zıt düşen kavramlar olarak düşünülmesinin aksine, bunların bir arada var olabileceğini belirtmiştir.

Gelişimsel sosyal psikoloji bağlamında kimliği ele alan Adams ve Marshall (1996) kimliğin en çok belgelenen beş işlevini özetlemiştir: (a) Kişinin kim olduğunu anladığı yapıyı sağlaması, (b) Bağlılık, değerler ve amaçlar yoluyla hayata anlam ve yön vermesi, (c) Kişisel kontrol ve hür irade duygusu sağlaması, (d) Değerler, inançlar ve bağlılıklar arasında tutarlılık ve uyum sağlamak için çalışması, (e) Gelecek hissi, olasılıklar ve alternatif seçenekler aracılığıyla potansiyelin farkına varmayı sağlaması.

Gelişen gelişimsel sosyal psikolojinin kimliğe bakışı, kimliğin devam eden bir süreç olduğu yönündedir. Bağlam, benliğin önemli bir özelliği olarak ele alınır.

Bireyler, öncelikle bir ailenin, daha sonra bir toplumun, kültürün, ekonominin, politikanın, dinin içerisinde doğarlar. Kağıtçıbaşı (2000) psikolojik olayların hiçbir zaman içinde bulundukları ortamdaki bağımsız olarak ortaya çıkmadıklarını, bu yüzden ortamın her zaman psikolojik gerçekliğin bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Bronfenbrenner (1994) ekolojik sistem kuramında, bireyin gelişiminin etrafındaki her şey tarafından etkilendiğine inanmıştır. Bireyin çevresini mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere farklı beş düzeye bölmüştür. Mikrosistem, aile, okul iş gibi, bireyin direkt etkileşim içerisinde olduğu kendisine en yakın sistemdir. Mezosistem, bireyin mikrosistemlerinin farklı bölümleri arasındaki etkileşimleri içerir. Aile, okul, akran grupları gibi farklı sistemler buna örnek verilebilir. Bireyin aktif bir katılımcısı olmadığı ekzosistem, birey onun katılımcısı olmasa da onu etkilemektedir. Ebeveyninin iş ortamı buna örnek verilebilir. Makrosistem, ülke, gelenek, görenek gibi bireyin içerisinde yetiştiği kültürü ifade etmektedir. Kronosistem ise, savaş ve yerinden

edilme gibi herhangi bir sosyo-tarihsel olayı içeren çevresel olayları ifade etmektedir. Buna göre, bireylerin kimliklerinin, içerisinde yetiştikleri ailenin ve kültürün değerlerinden, sosyotarihsel olaylardan etkilenmesi ve bunları etkilemesi beklenebilir.

Kağıtçıbaşı'na göre (2012) Brofenbrenner'in modelinde olduğu gibi, kültürü makro çevreye dahil etmek, çocuğun çevreyle olan direkt etkileşimini göz ardı etmektir. Ona göre, çocukluk tarihsel olarak ve kültürler arasında incelendiğinde varılan ortak fikir, çocukluğun sosyokültürel kavramsallaştırmasının zaman ve yere bağlı olarak değiştiğidir. Bunun da çocukların eğitimi, onlardan beklenenler ve onlara nasıl davranıldığı üzerinde önemli etkileri vardır. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, kültür, çocuğun ailedeki yerini veya çocuğun gözünde aileyi oldukça değiştirecektir.

Yaşlılık sigortası ve benzer sosyal güvence sistemlerinin bulunmadığı durumlarda, yaşlılar için en büyük güvence kendi evlatlarıdır, nesiller arası bağımlılık en çok bu noktada söz konusu olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012).

Erikson'un insan yaşam döngüsü konusunda belirlediği evreler, çalışmada yer alan farklı yaş gruplarından katılımcıların gelişimsel dönemlerine göre hissedebileceklerini değerlendirmek açısından önemlidir. Bu kuram, yetişkin çocukların yaşantılarını ve ebeveynleriyle ilişkilerini gözden geçirmek açısından önemli bir çerçeve sağlamaktadır. Bu kuram ayrıca, ebeveyn katılımcıların savaş ve yerinden edilme deneyimlerini yaşamlarının hangi evrelerinde yaşadıklarına bağlı olarak, bu deneyimlerinin hayatlarındaki etkilerini düşünebilmek açısından önemli bir kuramsal arka plan sunmuştur. Diğer yandan, çocukların kimlik gelişimlerinin kronolojik yaşa ve salt ebeveynlerin etkilerine indirgenmesi, bu kuramın sınırlılıklarındandır. Marcia'nın öne sürdüğü kimlik statüleri, bu çalışmada ele alınan yetişkinlerin yetişkin kimliği gelişimlerini ve evden ayrılma süreçlerini anlamlandırmak açısından önemlidir. Bu kuramsal temel ışığında, yetişkin kimliğinden söz ederken yakın akrabalar dışındaki kişilerle yakın ilişki kurabilme ve kendi kararlarını verebilme önem arz etmektedir.

Yakın tarihte, savaş ve yerinden edilme deneyimi geçirmiş olan Kıbrıslıların, gelenek ve göreneklerini içeren makrosistemleri, okul ve ailelerinin dahil olduğu çevreler gibi ekzo ve mezosistemleri bu deneyimlerden etkilenmiş olabilir. Bu çemberin tam ortasında yer alan, çalışmaya katılan yetişkin bireyler, 1974'ten sonra, politik olarak Türkiye dışında herhangi bir ülke tarafından uluslar arası tanınırlığı olmayan bir Türk devletinde yetişen çocuklar ve gençlerdir. Dolayısıyla, ekonomik olarak Türkiye Cumhuriyeti'nden destek

alan bir makrosisteme dahildirler. Bu yetişkinler, savaş ve yerinden edilme deneyimleri sonrası birbirine kenetlenmiş ve genellikle aynı avluda veya altlı üstlü oturan, yakın aile bağları olan geniş aileyi içeren bir ekzosistemde yetişmişlerdir. Bu yetişkinlerin mikro sisteminde, savaş geçirmiş ve yerlerinden edilmiş ebeveynler yer almaktadır. Ekonomik krizin yaşandığı bu dönemlerde Kıbrıslı Türk gençlerin önemli bir kısmı, çeşitli nedenlerle anne babaları ile aynı evde yaşamaya devam etmekte veya anne babalarının aldığı/yaptığı evlerde yaşamaktadırlar. Kimisi ise işsiz olarak ya da kendi işlerine ek olarak anne babalarının sağladığı ekonomik destekle hayatlarını sürdürmektedir. Bu açıdan, ekolojik sistem kuramı, Kıbrıslı Türk bireyi, içinde yetiştiği ve yaşadığı sistemlerle birlikte anlama açısından aydınlatıcıdır.

1.1.1. Bireysel Benlik ve Kolektif Benlik

Yaygın sosyal psikolojik yaklaşımlar, sosyal kimlik bakışından hareketle, benliği ve kimliği insanların ait oldukları farklı grupları göz önünde bulundurarak tanımlamakta, ancak bireyin benliğini kendilerini diğerleriyle karşılaştırma (sosyal karşılaştırma) yoluyla kazandığını öne sürmektedir (Ellemers, Spears ve Doosje, 2002; Tesser, 1988). Kültürlerarası çalışmacılar ise benliği ve sosyal davranışı, farklı kültürel bağlamlarda incelemiştir (Kağıtçıbaşı, 1996; Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1989). İlişkisel benlik (relational self) kavramı, kişiler arası düzeyde, önemli diğer kişilerle bağlantılar ve rol ilişkileri üzerinden elde edilen benlik-kavramı olarak ele alınmıştır (Brewer ve Gardner, 1996).

Hofstede (1980) bireycilik ve toplulukçuluk kavramlarıyla ilgili çalışmıştır. Bu konudaki en kapsamlı kültürler arası çalışmayı yaparak kültürel düzeyde, bireysellik, güç mesafesi, erkeklik, belirsizlikten kaçınma olmak üzere dört faktör elde etmiştir. Hofstede'nin çalışmalarını 1980'lerin başında Triandis ve öğrencilerinin araştırma programı takip etmiştir (Kağıtçıbaşı, 1997). Hui ve Triandis (1986) toplulukçuluğu diğerlerini önemseme (concern for others) olarak kavramsallaştırmıştır ve bu konuda dünyanın farklı yerlerinde araştırmalar yürütmüştür. Triandis ve ark. (1985) bireycilik ve toplulukçuluk yerine özerklik (idiocentrism) ve ilişkisellik (allocentrism) kavramlarını önermiştir.

Markus ve Kitayama (1991) bağımsız (independent) ve bağımlı (interdependent) olmak üzere iki benlik algısı tanımlamıştır. Onlara göre bunlar arasındaki en belirgin fark,

benlik tanımında başkalarına atfedilen roldür. Başkaları ve çevreleyen sosyal çevre her ikisinde de etkili olsa da, bağımlı benlikte diğerleri benlik sınırlarının içerisinde, çünkü diğerleriyle ilişkiler, benliğin tanımlayıcı özellikleridir. Onlara göre egoya odaklanmış duygular bağımsızlığı beslerken; diğerlerine odaklı duygular diğerlerine bağlılığı besler. Triandis, McCusker ve Hui (1990) bireycilik ve toplulukçuluk kültürel kalıplarıyla ilgili teorik bir çerçeve oluşturmuştur. Buna göre, bireyci kültürlerde göre toplulukçu kültürlerde, benliğin içeriğinin grup bağlantılı öğeleri daha çok içerdiği görülmektedir. Toplulukçu kültür üyelerinin, iç gruplarını dış gruplarına göre daha homojen olarak algıladığı, bireyci kültürlerde bu kalıbın tersi olduğu bulunmuştur. Bireyci kültürlerin üyelerine göre, toplulukçu kültürlerdeki insanlar, iç grup üyelerine yönelik daha yakın ve destekleyici sosyal davranışlar; dış grup üyelerine yönelik daha ayrıştırıcı davranışlar algılamaktadır.

Kağıtçıbaşı'na göre (1997) bağımsız, ayrılmış, açıkça tanımlanmış sınırları olan benlik bireyselliği; karşılıklı bağımlı benlik toplulukçuluğu yansıtır. Kağıtçıbaşı (1996) farklı kültürel ve sosyoekonomik bağlamlarda benlik gelişimiyle ilgili çalışmıştır ve hem özerk hem ilişkisel olan birleşik bir model önermiştir. Ayrı bir birim olmak ve ilişkisel olmak gibi iki temel insan ihtiyacının sağlıklı bir sentezi olan özerk-ilişkisel benlikten söz etmiştir. İlişkililik ve özerkliğin birbirine zıt düşen kavramlar olarak düşünülmesinin aksine, bunların bir arada var olabileceğini belirtmiştir. Kağıtçıbaşı (2000) ilişkisel ve ayrılmış benlik konularını ilişkisellik psikolojisi bağlamında ele alarak, ayrışıklık kültürünün kesin sınırlarla belirlenmiş (kendi-içerikli) ayrılmış benlik ilişkilerinin tanımlandığı ortamları, yani kültürel, ailevi ve kişiler arası düzeni içerdiğini belirtmiştir. Bağlılık kültürünün ise, sınırları kesin olarak çizilmiş olmayan, bağlı, geçişken ve bu yüzden bir ölçüde çakışan benlik ilişkilerinin tanımlandığı ortamları ve ilişki düzenlerini içerdiğini ifade etmiştir. Bu iki kutup dışında, farklı ayrışıklık-ilişkisellik dereceleri olduğunu, yani bunların çeşitlilik gösteren bir boyut olduğunu vurgulamıştır.

Kimlik kuramı ve sosyal kimlik kuramının ikisi de benliğin toplum tarafından kurulmuş sosyal doğasını işaret etmiştir. Kimlik kuramı bireyin gruptaki rollerine odaklanırken; sosyal kimlik kuramı gruplar arası ilişkilere ve grup davranışına odaklanır (Hogg, Terry ve White, 1995).

Sosyal kimlik kuramına göre ayrışma, bireyler kendini kolektif düzeyde tanımladığından, gruplar arası düzeyde söz konusu olmaktadır (Tajfel, 1978). Bu noktada kolektif veya

sosyal benlikten (Abrams ve Hogg, 2004) söz edilmektedir. Benliğin bireyden çıkıp gruba, topluluğa göre tanımlanması 'kolektif benlik' olarak kavramsallaştırılmıştır (Turner ve Oakes, 1997). Brewer ve Gardner'e göre (1996) kişiler arası ve kolektif benlik tarafından temsil edilen sosyal benlik, diğerleriyle ilişkilerin ve diğerlerine benzerliklerin merkezi hale geldiği benlik temsilidir.

Arslan (2006) benlik tanımlamalarını bireysel benlik ve kolektif benlik olmak üzere iki sınıf altında toplamış, bu iki benlik biçiminin birbiriyle nasıl bir ilişkide olduğunu incelemiştir. Arslan (2007) benlik tanımlamasının 'ben'den 'biz'e kaymasına ilişkin açıklamaların, değerler, gereksinimler ve güdülere önemli bir rol yüklediğini belirtmiştir. Buna göre, bireylerin benliklerini kendi değer önceliklerine uygun düşen topluluklarla tanımlama eğilimi içerisinde olacağı gibi, kendi değer öncelikleriyle uyuşmayan grupların normlarını da ilgili referans noktası olarak kabul etmemelerinin, sonuçta da bu gruplarla özdeşleşme derecelerinin azalmasının beklenebileceğini önermektedir.

Bu çalışmada, ayrışma gereksinimi, ülkesinden ve ülkesindeki gruplar arasındaki ayrılmayı içerdiği için makro düzeyde; kişisel olarak anne baba evinden ayrılmayı içerdiği için ise mikro düzeyde olmak üzere iki düzeyde ele alınacaktır.

Triandis ve arkadaşlarının (1985) önerdiği özerklik ve ilişkisellik kavramları, Kağıtçıbaşı'nın (1996) yıllar sonra ortaya atacağı özerk-ilişkisel benlik kavramının temelini oluşturmaktadır. Markus ve Kitayama'nın (1991) bağımsız ve bağımlı olmak üzere tanımladıkları iki benlik algısı ve Triandis, McCusker ve Hui'nin (1990) tanımladığı bireyci ve toplulukçu kültürler kavramları, bir bireyin veya toplumun ya öyle ya böyle olabileceğine düşünmeye zorlasa da; Kağıtçıbaşı (1996) bireyin önemli iki temel ihtiyacını göz önünde bulundurarak, ilişkiler kurabilen ama ayrı olabilen, özerk-ilişkisel benlikten söz etmiştir. Bu kavramlar, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin ebeveynleriyle ve çevreleriyle kurduğu ilişki biçimlerinin değerlendirilmesini sağlaması açısından önemlidir.

1.1.2. Sosyal ve Ulusal Gruplar Bağlamında Kimlik

Benwell ve Stoeke'a göre (2006) kimlik, başlarda benliğin yansıması olarak, benlik kavramı üzerinden ele alınırken; sonraları sosyal ve kolektif kimlik kavramları ortaya çıkmaya başlamıştır. Daha sonraki post-modern yaklaşımlarda, kimliğin akışkan,

değişken, parçalanmış olduğu ve bunun söylem içerisinde barındığı görüşü ortaya çıkmıştır.

Aydınlanma hareketiyle birlikte, deneyim ve bilgilerin birikiminin önemli olduğu görüşü hakim olmuştur. Romantizmle birlikte, özne içsel bireyin dışı vurumu olarak kavramsallaştırılmıştır. Ancak bu içsellik bilişten ziyade duygu ve hassasiyet olarak görülmüştür (Benwell ve Stoeke, 2006).

20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan psikanalizin kurucusu Freud (1947) insan zihnini ruhsal olarak incelemek için bilimsel bir yöntem geliştirmeye çalışmış, hastalarına normatif psikososyal davranışı kazandırmak için terapötik müdahalelerle ilgilenmiştir. Freud öznelliğin içsel çalışmalarının yanında, aile içerisindeki sosyalliğin kimliği etkilediğini de düşünmüştür.

Daha sonra, bireyin bilincinin ancak ve ancak diğerleriyle ilişki içerisinde var olacağı görüşünden yola çıkılarak, benlik bir gruba üyelik veya bir gruba karşı aidiyet üzerinden tanımlanmaya başlanmıştır. Sosyal Kimlik Kuramı ve Benlik Kategorizasyon Kuramı (Tajfel ve Turner, 1986) sosyal kimliği bireyin grup aidiyeti üzerinden tanımlamıştır. Timotijevic ve Breakwell'e göre (2000) ise kimliğin, belirli bir sosyal bağlamda özel bir tarihsel dönemde yaratıldığını öne sürmüştür ve bu yazarlar, kişisel ve sosyal kimlik arasında bir ayrım yapma gereği duymamışlardır. Kimlik Süreci Kuramı'na göre buradan, kimliğin sosyal bağlama göre belirlendiği anlamı çıkmamalıdır. Burada kişinin kimlik yapısını oluşturmada seçim özgürlüğünden de söz edilmektedir. Timotijevic ve Breakwell'in (2000) çalışması gibi farklı yaşam olaylarının kişilerin kimlik yapılanmalarındaki rolü gözden geçirildiğinde, kimliğin inşasının ve yeniden inşasının, her zaman devam eden bir süreç olduğu akla gelmektedir.

Özetle, kimlik, başlarda benlik kavramının bir karşılığı (Benwell ve Stoeke, 2006) gibi ele alınırken, daha sonra sosyal ve kolektif kimlik kavramları ortaya atılmıştır. Aydınlanma hareketiyle birlikte, bireylerin içsel dünyasının dışı vurumu duygular ve deneyimler ön plana çıkmış, Freud bireylerin içsel dünyasının yanında, ailesi içerisindeki sosyalliğinin kimliği üzerindeki etkisinden söz etmiştir. 1950'lerden itibaren, aile bireyleriyle yaşanan sosyal deneyimlerin, bireyin kimliği üzerindeki etkileri vurgulanmaya başlanmıştır. Bundan yaklaşık yarım asır sonra, bireyin benliği sosyal gruplar ve bu gruplara aidiyeti üzerinden tanımlanmaya başlanmıştır. Timotijevic ve Breakwell (2000) ise, kimliğin belirli bir sosyal bağlamda ve özel bir tarihsel dönemde

yaratıldığını öne sürerek, kişisel ve sosyal kimlik arasında bir ayrım yapmamışlardır. Bu çalışmada, bireyin, kişisel kimliğinin, ailesiyle ilişkilerinin; sosyal kimliği ve tarihsel deneyimleriyle, ülkesinin uluslar arası ilişkileriyle ne şekilde bir ilişkide olduğunu düşündükleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu açıdan, kişisel kimlik, sosyal kimlik, kolektif kimlik kavramları, bireylerin ve grupların kimlik yapılanmalarını incelemek açısından önemlidir.

1.1.2.1. Sosyal Kimlik/Benlik Kategorizasyon Kuramı

Le Bon (1896) bir ekibin içerisinde diğerlerinden ayırt edilemez duruma gelmenin, bireylerin tüm bireysellik hissini ve bunun sonucu olarak, normalde davranışı kontrol eden bireysel sorumluluk hissini kaybetmesine yol açtığını belirtmiştir. Le Bon'a göre (1896) bunun sonucu olarak ekip üyeleri bilinçli olarak ayrımcılık yapamaz. Bilinçli kişilik, kolektif bilinçdışıyla yer değiştirir. Zimbardo'nun (1969) ileri sürdüğü model de Le Bon'un görüşlerini desteklemiştir. Zimbardo'nun Stanford Hapishane deneyi, insanların belirli bağlamlarda insani değerlerin işlev görmeyeceğini deneysel olarak göstermiştir. Milgram'ın (1974) otoriteye itaat konusundaki çalışmaları da daha sonra insanların kimliklerinin gizlendiğinde normalde yapmayacakları şeyleri yapma eğiliminde olabildiklerini göstermiştir. Bireyliğin yitimi (deindividuation) araştırmalarında, bireysel kimliğin kitle içerisinde kaybolduğu ve bunun da davranışsal kontrolü kaybetme şeklinde sonuçlandığı varsayılmaktadır (Reicher, Spears ve Postmes, 1995).

Diğer yandan, Reicher, Spears ve Postmes (1995) bütün bunların, insanların kimliğinin her belirsiz olduğu, yani anonim oldukları durumda insani değerlerinin işlev görmeyeceği anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. Onlara göre sosyal kimlik açısından düşünmek, Bireylik Yitimi Kuramı'yla zıtlık oluşturmaktadır. Bireylik Yitimi Kuramı'ndaki benlik kavramı bireyseldir ve bu benlik aynı zamanda kişinin eylemlerinin tek sorumlusudur. Ancak Avrupa Sosyal Psikoloji ekolüyle beraber, özellikle Tajfel'in Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel, 1978, 1982) ve Turner'in Benlik Kategorizasyon Kuramı'yla (Turner ve ark., 1987; Turner, 1991) beraber bu anlayış yıkılmaktadır. Avrupa Sosyal Psikoloji ekolü, benliğin sosyal doğasıyla ilgilenmekte ve benliğin grup davranışlarıyla olan ilişkisine odaklanmaktadır. Reicher, Spears ve Postmes'e göre (1995) bireyler bir gruba bağlı olduğunda, Le Bon'un (1896) veya klasik bireyliğin yitimi paradigmasının

belirttiği gibi benlik hissini kaybetmemekte, kişiler kişisel bir düzeyden toplumsal bir düzeye kaymakta ve bu da kişilerin *sosyal kimliğini* oluşturmaktadır.

Tajfel, gruplar arası ayrımcılığın minimal gerekli ve yeterli koşullarını araştırmıştır. Bunu yapabilmek için Tajfel ve arkadaşları (Tajfel, 1970; Tajfel ve ark., 1971) 'minimal grup paradigması' denen deneysel bir paradigma geliştirmiştir. Bu çalışmaların sonuçları, onları Sosyal Kimlik Kuramı'nı geliştirmeye götürmüştür. Minimal grup paradigmasında, grup içi üyeler ve grup dışı üyeler arasındaki tek fark, farklı bir gruba ait oldukları gerçeğidir (örneğin, Klee veya Kandinsky çizimlerini seçmek). Bu paradigmanın amacı, sosyal sınıflandırmanın gruplar arası ayrımcılığı oluşturmak için kendi başına yeterli olduğunu ispatlamaktır (Diehl, 1990). Minimal grup paradigmasında her deneyde ortak olan şey, katılımcıların rastgele sınıflandırılarak iki gruba ayrılmasıdır. Daha sonra küçük miktarda para veya puanları belirli alıcı çiftlerine dağıtmaları gerekmiştir. Sonuçlara göre, sosyal sınıflandırma iç grup kayırmada yeterli bir koşul olmuş, bunlara göre iç grup kayırmış ve dış gruba ayrımcılık yapılmıştır (Tajfel, 1970; Tajfel ve ark., 1971; Billig ve Tajfel, 1973). Tajfel ve Wilkes'in (1963) açıklamalarına göre, sosyal uyarının sınıflandırılması, sadece karmaşık bir çevreyi yapılandırmanın bilişsel bir süreci değil, aynı zamanda birinin toplumdaki yerini tanımlama anlamındadır. Sosyal sınıflandırmalar veya sosyal gruplar, bireyin sosyal kimliğini sağlar. Tajfel ve Turner (1986) *kişisel kimlikle grup kimliği* arasında bir ayrım yapmış ve grup kimliğinin grup üyeliklerinden ortaya çıktığına değinmiş, kişisel kimliğin de bu sosyal kimlik tarafından belirlendiğini belirtmiştir. Buna göre insanlar sosyal benliklerini kendi benlikleri gibi algılamakta ve çevresindeki insanları da bağlı bulundukları grupların dinamiklerine ve normlarına göre belirlemektedirler. Ayrıca, insanlar devamlı pozitif bir sosyal kimlik arayışı içerisinde ve bu yolla da özsaygılarını geliştirmektedir. İnsanların üyesi oldukları grubu diğer gruplardan üstün görmesi, üstün gördükleri bu gruba sıkı sıkıya özdeşleşmesiyle sosyal kimlik doğar (Demirtaş, 2003).

Daha sonra Tajfel ve Turner bu teorik ilkeleri oluşturmuştur (1979, s. 40):

1. Bireyler olumlu bir sosyal kimliğe ulaşmaya gayret ederler.
2. Olumlu sosyal kimlik, grup içi ve grup dışı arasında yapılan karşılaştırmalara dayanır.

3. Sosyal kimlik doyum sağlamadığında, bireyler var olan grubu bırakıp daha olumlu farklı bir gruba girmeye veya bulundukları grubu daha iyi hale getirmeye çalışırlar.

Turner (1982) ise Sosyal Kimlik Kuramı'na dayanarak Benlik Kategorizasyon Kuramı'nı geliştirmiştir. Buna göre, benlik kavramı için önemli olan üç kategorizasyon var: İnsan kimliği, sosyal kimlik ve kişisel kimlik. Bunların hangisinin devrede olacağı, bağlama göre değişmektedir. Örneğin, kişisel kimliğiyle okul arkadaşlarıyla 'arkadaşça' ilişki kuran birey, grup kimliğiyle ilgili bir konu söz konusu olduğunda sosyal kimliğini devreye sokacaktır.

Markova (2007) Sosyal Kimlik Kuramı'nı kategori temelli olduğu için ve bu ait olunan kimlikler akışkan bir şekilde dönüşmedikleri için indirgemeci olarak ele almaktadır. Reicher (2004) Sosyal Kimlik Kuramı'nın bireylerin kendilerini kültürel içerikler, diğerleriyle ilişkiler ve grubun amaçlarını takip etme yönünde nasıl tanımlamaya çalıştıklarını açıklamaya çalıştığı konusu üzerinde durmuştur. Ona göre, kategoriler sosyal bağlama duyarlıdır. Aynı insanlar göçmen, fakir gibi farklı şekillerde gruplandırılabilir. Sosyal kategoriler sabit değildir. Sadece anlam, bağlam, beklentiler değil; sınırlar da değişmektedir. Fakat bütün bu değişimlere rağmen, kategoriler zamanın belirli noktalarına sabitlenmiştir. Reicher'e (2004) göre sosyal temsiller gibi sosyal kimlik de sosyal kategorilerin dinamiklerine, değişimine, bağlamına ve içeriğine ve sosyal kategorileri oluşturan kültür ve tarihe yer verir. Reicher bu anlamda kimliği biraz daha bağlama gömük, değişken, dinamik ve temsile yakın bir şekilde incelemeye çalışmaktadır.

Lewin'e göre (1940/1948) grubu grup yapan şey üyelerin birbirleriyle kurdukları etkileşim ve o grubun kader bağılılığıdır (interdependence of fate). Brown'un (2000) verdiği bir örneğe göre, uçakta seyahat eden yolcular bir grup oluşturmaz, fakat uçak kaçırılırsa ortak bir kaderi paylaşırlar. Markova (2007) bu örneğin sosyal kategorizasyon kavramına iyi uyduğunu belirtmiştir. Kaçırılan uçaktakiler aynı kaderi paylaşmaktadır, tehlike geçince dağılırlar. Ancak Lewin (1940/1948) burada üst bir kategori değil, bir ilişki tanımlamaktadır. Ona göre grubun bireylerinin birbirlerine dair pozitif tutumları bireyi o gruba ait hissettirir. Ona göre aidiyet ne kadar benzer ya da farklı olunduğu üzerinden değil, bu dinamikten doğar. Tam da bu noktada içerik tartışması gündeme gelmektedir. Reicher'e göre (2004) sosyal kategorilerin içeriği vardır ve bunlar zamanla

değişir. Markova'ya göre (2007) ise sosyal temsiller sabitleyerek, somutlaştırarak veya themata (örneğin, kadına karşı adam) yoluyla oluşturulabilirler. Themata bağımsız sosyal kategoriler değil, ilişkisel zıtlıklardır. Bunlar kuşaktan kuşağa aktarılır. Markova'ya göre (2007) sosyal temsilin içeriği sabit ve bağımsız değişkenlere ayrıştırılamaz, çünkü anlamlar her zaman ilişkiseldir. Kıbrıslı Türklerin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin de bu yolla sonraki kuşaklara aktarılabileceği düşünülebilir. *"Gergen, benliklerimizin ilişkiler içinde müzakere edildiklerini ve de her yeni ilişkinin, biçimlendirmiş olduğumuz eski ilişkilerin izini üzerinde taşıyacağını öne sürer."* (Burr, 2012; s. 141).

Kıbrıslı Türkler ve Rumlar 1974 yılından 2003 yılına dek, adanın farklı iki bölümünde neredeyse hiç temas kurmadan yaşamışlardır. Bu yıllar arasında kendilerinden önceki kuşakların çatışma deneyimlerini dinlemiş kuşakla, bu yılların öncesinde veya sonrasında doğmuş kuşağın sosyal kimlik inşası; gruplar arası ilişkiler bağlamında Türkleri, Kıbrıslı Rumları algılayışları farklı olacaktır. Bu noktada Allport'un (1954) yayınından sonra gruplar arası temas yoluyla gruplar arası önyargı ve ayrımcılığın azaltılması ve ortadan kaldırılması konularından söz edilebilir. Sosyal Kimlik Kuramı, iç grup ve dış gruptan insanları bir araya getirerek çatışma ve ayrımcılığın nasıl azaltılabileceğine kuramsal bir bakış geliştirmeye çalışmıştır. Gruplararası temas, iç grup ve dış grubun umumi bir ortamda karışması demektir (Markova, 2007). Bir kafede karşılaşmak, ortak bir etkinlikte bulunmak bunlara örnek verilebilir. Kıbrıslı Rum ve Türk toplumu, 2003 yılı sonrasında İngiliz Okulu (English School) gibi aynı okullarda bir arada okumaya, aynı işyerlerinde daha fazla çalışmaya, farklı sosyal etkinliklerde daha fazla karşılaşmaya başlamıştır.

Markova (2007) insanların birbirlerini ötekileştirirken bunu farkında olmadan yaptıklarını öne sürmektedir ve verilen eğitimler gibi yapılan çalışmalar bunu bir derecede azaltsa da bunun yok olmamasının bir sebebi olacağını belirtmiştir. Bunun bilgi tabanlı bir ayrımcılık değil, inanç tabanlı bir ayrımcılık olduğunu ve her inancın başka bir inançla birleştiğini eklemiştir. Markova kimlik kuramını bu açıdan eleştirmektedir: Benlik ve öteki arasında bir nesne (object) olduğundan söz etmiştir. Bu nesne bir insan, bir öz-temsili veya başkasının temsili olabilir. Bu üçünün arasındaki diyalogun önemli olduğunu belirtmiştir. Bir kimlik edinilirken kişinin aldığı konum karşısından beslendiği gibi, aynı zamanda kişinin karşıt hakkındaki temsilden de beslendiğini öne sürmüştür.

Dolayısıyla temas ile azaltılmaya çalışılan önyargının ancak iletişimsel süreç içerisinde gerçekleşebileceğini ifade etmiştir.

Le Bon'un (1896) insanların bir ekibin içerisinde diğerlerinden ayırt edilemez duruma gelmesinin bireysel sorumluluk hissini kaybettirdiği fikri ve Zimbardo'nun (1969) Standford Hapishane deneyinden hareketle insanların belirli bağlamlarda insani değerlerinin işlev görmeyeceği düşüncesi, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar'ın minimal grup paradigmasında (Tajfel, 1970; Tajfel ve ark., 1971) olduğu gibi sadece farklı bir gruba ait hissetmelerinin bile, önceleri birlikte yaşarken, savaşabilmelerini veya kendilerini Kıbrıslı olarak tanımlarken, Kıbrıslı Türk olarak tanımlamaya başlamalarını açıklaması açısından çarpıcıdır. Savaş esnasında karşıt gruptan insanlara zarar vermiş olma düşüncesi, bu yolla daha kabul edilebilir olabilir. Kıbrıslılar Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum olarak sosyal açıdan farklı sınıflandırıldığında doğal bir şekilde gruplar arası ayrımcılık oluşmaktadır.

Tajfel ve Turner'in belirttiği gibi, Kıbrıslılar da diğer insanlar gibi pozitif bir sosyal kimlik arayışı içerisinde. Savaş döneminde yerlerinden edilen Kıbrıslı Türklerin çoğu, kuzeyde Rumların evine yerleşmişlerdir. Kıbrıslı Türkler kendilerini Rumlardan ayırtmak için Türklük, Türkiyelilerden ayırtmak için ise Kıbrıslılık kimliklerini ön plana çıkarabilmektedir. Bu kimliklerin herhangi birine aidiyet hissedemedikleri noktalarda ise, sosyal kimlik ve grup kimliği arayışıyla ailelerine yönelebilmektedirler.

1.1.2.2. Kimlik Süreci Kuramı

Breakwell (1986, 1993) sosyal kimlik kuramıyla ilgili yetersizliklerin, kendilerini kimlik süreciyle ilgili bir model geliştirmeye götürdüğünü belirtmiştir. Ona göre bu model, kimliğin hafıza kapasiteleri, bilinç, biyolojik organizmanın özelliği olan organize edilmiş benlik kurgusu ve sosyal bağlamı oluşturan bedensel ve toplumsal yapılar arasındaki etkileşimin dinamik bir ürünü olduğu iddiasına dayanır.

Kimlik Süreci Kuramı (KSK) kimliğin, sosyal bağlam tarafından belirlendiğini önermez. Gruplar arası güç savaşlarından doğan ideolojik çevre arasında çelişki ve çatışmalar olur ki bunlar da kişinin kimlik yapısını hazırlamada seçim özgürlüğüne izin verir (Timotijevic ve Breakwell, 2000).

Breakwell (1993) dört ilkeden söz etmiştir:

- a. Özsaygı ilkesi (The self-esteem principle) – Ona göre de birey özsaygı elde etme ve bunu koruma eğilimindedir. Ona göre özsaygı arzusu, her kimlik kuramının temel prensibidir.
- b. Süreklilik ilkesi (Continuity principle) – Burada süreklilikle tutarlılığın karıştırılmaması gereğini vurgulamıştır.
- c. Ayırt edicilik ilkesi (The distinctiveness principle) – Bireylerin kimliklerinin kendilerine has özellikleriyle, diğer insanlardan ayırt edici olmaya çalıştığını belirtmiştir.
- d. Yeterlilik ilkesi (The efficacy principle) – Bunun, insanların yetersizlik, yabancılaşma, beceriksizlik duygularıyla bağlantılı olduğunu ifade etmiştir.

Bu ilkelerden özsaygıyı en üst ilke olarak değerlendirmiş, diğer üçünün ise özsaygıyı kazanmak için farklı yollar olarak tarif etmiştir. Timotijevic ve Breakwell'e göre (2000) kültürler ve alt kültürler bu ilkeleri hangi düzeyde barındırdıkları konusunda farklılaşmaktadır. Kıbrıslıların savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin ardından, özsaygı, süreklilik, ayırt edicilik, yeterlilik hislerinin etkilendiği düşünülebilir.

Kimlik Süreci Kuramı (KSK) kimlik yapısının, içerik (content) ve değer/etki (value/affect) boyutlarıyla tanımlanması gerektiğini öne sürmüştür. İçerik boyutu, kişinin eşsiz olduğunu gösteren, kimliği tanımlayan özelliklerden oluşur. Bu, grup üyelikleri, roller, sosyal kategori isimlendirmeleri vb. sosyal kimlik ve değerler, tutumlar gibi kişisel kimlik alanları olarak görülen özellikleri de kapsar. Bu modelde sosyal ve kişisel kimlik arasındaki ayrım terk edilmiştir. Buna göre, hayat hikâyesinde sosyal kimlik, kişisel kimlik haline gelmektedir (Timotijevic ve Breakwell, 2000).

Breakwell (1993) kimlik yapısının özümleme-uyum sağlama (assimilation-accommodation) ve değerlendirme (evaluation) olarak adlandırdığı iki tür süreçle belirlendiğini öne sürmüştür. Bunlar, KSK'na göre evrensel psikolojik süreçlerdir. (Timotijevic ve Breakwell, 2000). Özümleme-uyum sağlama, değerler, tutumlar, stil gibi kişisel ve grup üyeliği veya kişilerarası bağlantılar gibi sosyal yeni unsurları içine alan ve bunları var olan yapıya uyumlayan basit bir hafıza sistemidir (Breakwell, 1993; Timotijevic ve Breakwell, 2000). Özümleme ve uyum sağlama, aynı sürecin bileşenleridir (Timotijevic ve Breakwell, 2000). İkinci süreç olan değerlendirme sürecini ise, değerlerin kimlik unsurlarına özgü kılınması olarak tarif etmiştir (Breakwell, 1993).

Kimlik Süreci Kuramı'nda sosyal ve kişisel kimlik arasındaki ayrımın terk edilmesi, hayat hikâyesinde sosyal kimliğin kişisel kimlik haline geldiği konusundaki savı, bu çalışmanın araştırdığı konuları kapsayıcı bir savdır. Bu araştırmada, Kıbrıslı Türklerin, ülkelerindeki sosyal bağlamda yaşanan savaş, ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin onların kişisel kimliklerini ve yetişkin kimliklerinin yapılanmasını nasıl etkilediğini düşündükleri araştırılmaktadır.

1.1.2.3. Ulusal Kimlik

Son yıllarda, kimliklerin nasıl yapılandığını anlamak için günlük etkileşimlere ve sosyal bağlama olan ilgi artmıştır (Verkuyten, 2005). Bu yaklaşımlara göre etnik kimlik, ilişkisel, insanın kendi dünyası ve insanlarla, içinde yaşadığı bağlamla kurduğu bir şey olarak ele alınmaktadır (Nagel, 1994). Ayrıca etnik kimlik, söylemler aracılığıyla ifade edilen bir şey olarak görülmektedir (Nagel, 1994; Hall, 2000). Hall'a göre (2000) kimlikler söylemlerin dışında değil, onlarla birlikte inşa edilmektedir. Tam da bu nedenle, bunları belirli tarihsel ve kurumsal konumlarda üretildiği gibi anlamaya ihtiyacımız vardır.

Wilson (1998) çocukların ulusal kimlik gelişimini ele alırken, çocukların beş yaşından önce, kendi ülkeleriyle ilgili çok az bilgileri olduğunu ve genellikle kendi ülkelerinin adını söyleyemediğini belirtmiştir. Bu yaştan sonra çocukların uyrukları doğrultusundaki bilgisinin ve benlik kategorizasyonun görünür hale geldiğini eklemiştir. Ulusal grup için sistematik tercihin 7-9 yaşa kadar kendini göstermediğine; diğer ülkeler konusundaki bilginin de 5 yaşından itibaren geliştiğine dikkat çekmiştir (Wilson, 1998). Barrett ve arkadaşlarına göre (2004) 5 yaşındaki çocuklar için ulusal kimlik özellikle önemli olmamakta; orta çocuklukta daha önemli olmaya başlamaktadır. Aynı zamanda, çocukların ulusal özdeşimleri de yaşamın bu döneminde artmaktadır ve ulusal kimlik ergenlik yılları boyunca önemli olmaktadır.

Mertan (2011) 6-12 yaşları arasındaki Kıbrıslı Türk okul çağı çocuklarında ulusal kimliğin kavramsal gelişimini araştırmıştır. Mertan (2011) bu makalesinde ulusal kimliği ve bununla ilgili konuları araştırmak açısından, Kıbrıs'ın politik ve tarihi ortamı gereği eşsiz bir seçenek sunduğunu belirtmiştir. Yetmiş bir Kıbrıslı Türk okul çağı çocuğu Ulusal Kimlik Ölçeği'nin maddelerine tepkide bulunmuştur. Ayrıca çocukların iç grup ve dış grup hedef kitlelere yönelik ilgilerini ve iç grup ve dış grupları tanımlamak için özelliklerin uygunluğunu belirtmeleri istenmiştir. İç grup (Kıbrıslı Türkler) ve düşman dış

grup (Kıbrıslı Rumlar) arasındaki karşılaştırmalara dayanak sağlamak için, iki tarafsız dış grup (İrlanda ve Hollanda) da hedef kitle olarak kullanılmıştır. Kızlar erkeklerden daha yüksek ulusal kimlik göstermiştir. Veriler güçlü iç grup kayırmacılığı ve düşman dış gruba karşı olumsuzluk göstermektedir.

Stavrinides ve Georgiou (2011) Kıbrıslı Rum çocuklarda ulusal kimliğin içselleştirilmesi ve iç grup dış grup tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Katılımcılar 40 erkek 35 kız olmak üzere 75 Kıbrıslı Rum'dan oluşmaktadır. Katılımcılar biri 6.95 yaş ortalamasıyla 18 kişiden oluşan daha küçük yaştaki, diğeri ise 11.00 yaş ortalamasıyla 57 kişiden oluşan daha büyük yaştaki çocuklardan oluşan iki gruba ayrılmıştır. Çocukların ulusal kimlik özdeşimleri (national identifications) Barrett'in (2007) Kimliklenmenin Gücü Ölçeği (Strength of Identification Scale-SolS) aracılığıyla değerlendirilmiştir. Çocukların ulusal tutumları ise özellik atfetme görevi ve etki soruları (affect questions) yoluyla değerlendirilmiştir. Sonuçlar, Kıbrıslı Rum çocukların ulusal kimliği içselleştirmelerinin birleşik ve tutarlı bir inşa olduğu tezine karşı kanıt sağlamıştır. Gerçekte, iç tutarlılık analizleri ulusal kimliğin her boyutunun göreceli olarak bağımsız olduğunu ortaya çıkarmıştır. Daha ileri analizler ulusal kimliğin hiçbir yönünün olumlu veya olumsuz dış grup tutumlarıyla anlamlı olarak ilişkili olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, milli gururun içselleştirilmesi iç grup olumlu önyargısıyla anlamlı olumlu ilişki göstermiştir. Yaş ve cinsiyet karşılaştırmaları, kızların ulusal kimliğin önemi alt ölçeğinde anlamlı derecede yüksek puan elde ettiğini ortaya koymuştur. Aynı alt ölçekte, daha büyük erkekler daha yüksek puan elde etmiştir; ancak daha küçük yaştaki kızlar daha büyük yaştakilerden anlamlı derecede yüksek puanlar elde etmiştir. Tajfel'in (1982) sosyal kimlik kuramında vurgulandığı gibi, insanların kendilerini değerlendirmeleri grup üyelikleriyle şekillenmektedir ve gruplarını olumlu görmeleri özgüvenlerini beslemektedir.

Mertan'ın (2011) ve Stavrinides ve Georgiou'nun (2001) çalışmalarından elde edilen veriler, erkeklerde yaş büyüdükçe ulusal kimliğin önem kazandığını, cinsiyetin ulusal kimliğin gelişmesinde etkisi olduğunu akla getirmiştir. Stavrinides ve Georgiou'nun (2011) çocuklarla gerçekleştirmiş oldukları araştırmalar, Kızılyürek'in (2003) ulusal kimliğin bir ulusun içine doğup büyümeyle ilgili olduğu ifadesiyle örtüşmektedir. Kızılyürek (2003) milliyetçi ideolojinin, ulusal kimliği derinlerde yatan "doğal veya spiritüel bir 'öz'ün dışı vurumu" olarak sunmasına karşı çıkar (s. 17).

Ulusal kimlikler, "doğal bir öz"ün ifadesinden çok, modernite ile ortaya çıkan ve uluslaşma ve ulus-devlet inşa süreçlerinde şekillenen, değişime uğrayabilen olgulardır. Belirli bir ulusa ait olma duygusu, o ulusa içkin bir kimlik taşıdığımızdan değil tam tersine, belirli bir ulus içinde doğup büyümemizden kaynaklanmaktadır (Kızılyürek, 2003, s. 17).

Barrett ve Davis (2008) sosyal kimlik ve benlik kategorizasyon kuramlarının, gelişimsel bağlama uygulandığında, bazı sınırlılıkları olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle bunları gelişimsel araştırmalarda kullanırken bazı değişiklikler önermiştir. Çocukların gruplar arası tutumlarının gelişiminde etkili olabilecek farklı faktörleri de kapsayacak daha kapsamlı bir Örgütsel-Sosyal-Bilişsel-Motivasyonel Kuram (Societal-Social-Cognitive-Motivational Theory SSCMT) ihtiyacını belirtmiştir.

Sosyal Kimlik Kuramı gibi bu kuram da, grup içi kayırmacılık veya gruplar arası ayrımcılığın hangi yaşta oluştuğuna dair öngöründe bulunmaz. Bunun yerine, çocukların gruplar arası tutumlarını etkileyen tüm etkileri kapsayan bir çerçeve çizmeye çalışır (Barrett ve Oppenheimer, 2011). Bu kuramın başlangıç noktası çocukların gelişiminin belirli bir tarihsel, politik, ekonomik ve sosyal koşullar içerisinde meydana geldiğidir. Bu makro bağlam çocukların içinde yaşadığı toplumun içindeki bireylerin inançları, tutumları, değerleri ve pratiğini, onlara kendilerini ideolojik, politik olarak konumlandırabilecekleri bir çerçeve sunarak, etkiler ve belirler (Barrett ve Davis, 2008). SSCMT'ye göre ebeveyn, okul, öğretmen, akran grubu, kitle iletişim araçları, internet gibi çocuğun ulaşabileceği her kanal; ulusal, ırksal, etnik grupların potansiyel kaynaklarıdır. Böylece iç grupların ve dış grupların ilişkileri arasındaki paternler hakkında bu kaynaklar aracılığıyla bilgi elde edebilirler. SSCMT, örgütsel, sosyal, bilişsel ve motivasyonel faktörlerin hepsinin çocuğun sosyal kimlik edinme ve gruplar arası tutumları üzerinde bir rol oynadığını varsayar. Ayrıca, çocuğun sosyal gruplarla ilgili bilgiye dikkat etmek, bunu işlemek, sürdürmek ve temsil etmek için, çocukların yeteneklerindeki gelişimsel değişikliklerin; çocukların sosyal gruplara yönelik tutumlarının gelişiminde en önemli faktörlerden biri olduğunu varsayar (Barrett ve Davis, 2008).

SSCMT ebeveynlerin söylemlerinin ve eylemlerinin çocuklarının gruplar arası tutumlarını doğrudan etkilediğini ileri sürer. Bununla birlikte, ebeveynlerin dolaylı etkileri de olabilir. Çünkü ailenin nerede yaşayacağına, tatile nereye gideceğine onlar karar verirler ve çocuğun ilişkilerini onlar belirlerler. Diğer ulus, etnik köken ve ırksal gruplarla çocuğun kişisel temasının doğasını etkileyecek kararları onlar verirler. Aynı zamanda ebeveynler, çocuğun hangi okula gideceğini, bunun sonucu olarak çocuğun maruz kalacağı eğitim müfredatını, ders kitaplarını, öğretmenlerini ve akran grubunu da belirler. Okul da çocuğun diğer ulus, etnik ve ırksal gruplardan kişilerle kişiler temasını etkiler. Buna ek olarak, ebeveynler aile için kitap, televizyon, internete bağlanan bilgisayar gibi eşyalar alırlar. Daha küçük çocuklar söz konusu olduğunda, ebeveynler aynı zamanda çocuklarının bu bilgi kaynaklarının bazılarına erişimini kontrol edebilir (Barrett ve Oppenheimer, 2011).

Barrett (2007) çocukların ulusal olarak kültürel normlar kazandırılarak sosyalleşmelerinin sağlanmasında okulun rolüne odaklanmıştır. Mertan (2011) da Kıbrıs'ta yaşayanların önemli bir çoğunluğunu oluşturan Kıbrıslı Türk ve Rum toplumlarının her ikisinin de sembol ve amblemlerinin, ritüel ve resmi törenlerinin 'Kıbrıslı Türk' ve 'Kıbrıslı Rum' kimliklerini kalıcılaştırmak ve sürdürmekte ve 'benlik' ve 'öteki' algılarında büyük bir mesafe yaratmada önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Ona göre, Kıbrıs'taki sosyopolitik çevrede, her iki toplumda da aile ve okul yaşamı, etnik kimlikleri desteklemiş ve iki toplumda birbirine yönelik düşmanlığı pekiştirmiştir. Çocuklar sistematik olarak aşırı derecede abartılmış diğer ırkı kendi kültüründeki kabul ve kavrayışla değerlendiren, etnosentrik tarihsel hikâyelere ve kültürel mirasa maruz kalmıştır.

Çocukluk yıllarımızda tarih derslerinde bizlere okutulan Türk yanlısı kitaplar, Rumlara yönelik kullanılan 'barbar' gibi ifadeler, günlük yaşamın içerisindeki 'gavur' söylemleri bunlara örnek verilebilir. 2003'teki referandumdan sonra tarih kitaplarındaki söylemler değişse de, 1974-2003 yılları arasında öğrenim gören çocuk ve gençler, bu tip düşmanca söylemlerle eğitim almıştır. SSCMT'ye göre çocuklar, günlük yaşam çevrelerinde iç grup ve dış gruplarla ilgili kendilerine ulaşabilir olan imaj ve mesajları bilişsel olarak özümserler ve bunlara duyarlıdırlar (Barrett ve Davis, 2008).

SSCMT çocukların gruplar arası tutumlarının bilişsel-gelişimsel kavramsallaştırılmasıyla ilgili de derinleşmektedir. Sosyal Kimlik Kuramı özsaygının çocukların iç grup ve dış

grup temsillerinin inşasıyla ilgili önemli bir motivasyonel rol oynayabildiğinin altını çizse de, özsaygı tek motivasyonel faktör değil gibidir. Ait olma ihtiyacı gibi faktörler de bunda etkili olabilmektedir (Barrett ve Davis, 2008).

Barrett ve Oppenheimer (2011) çocukların ulusal bilgilerinin, ulusal tutumlarının ve ulusal özdeşimlerinin gelişimi ile ilgili daha önceki bulgulara odaklanmıştır. İngiltere, Hollanda gibi yakın geçmişte şiddetli çatışma deneyimlememiş ve daha önce çatışma, şiddet veya savaş deneyimlemiş veya hâlâ deneyimlemekte olan Bask Ülkesi, Bosna, Kuzey ve Güney Kıbrıs, Kuzey İrlanda ve İsrail toplumları gibi, farklı ulusal bağlamlarda çocukların diğer uluslara tutumlarının nasıl geliştiğini incelemek için çalışmalar tasarlamışlardır. Araştırmaya İsrail'den Musevi ve Arap, Bosna'dan Bosnalı ve Sırp, Kuzey İrlanda'dan Katolik ve Protestan, Kıbrıs'tan Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum, Bask Ülkesinden Basklı ve İspanyol ve Hollanda ve İngiltere'den Alman ve İngiliz olmak üzere toplamda 12 farklı ulusal gruptan çocuk katılmıştır. Projeleri çocukların ulusal özdeşim ve tutumlarının söylemin günlük kalıplarına ve çocukların yaşadığı belirli sosyotarihsel çevrede gerçekleşen pratiklerle ilişkili olduğu varsayıma dayalıdır. Bu nedenle çocukların çatışma dolu bir bağlama karşın göreceli olarak barış dolu bir bağlamda gelişmiş olmalarındaki zıtlığın belirgin olması beklenmektedir. Bar-Tal (1996) kategorizasyon sürecine dayanan kalıp yargıların öğrenildiğini öne sürmüştü, savaşı deneyimlemiş ülkelerde 2-3 yaşlarında dahi düşman gruplara yönelik aşırı olumsuzluk gözlenebildiğinin altını çizmiştir. Bu açıdan savaşı deneyimlemiş şu an yaşlı ve yetişkin olan kişiler, şimdiki yetişkinleri yetiştirmiş olanlardır. Bunların çözümsüz ortama doğan küçük çocuklarına Rumları, çözümsüz Kıbrıs'ı nasıl anlattıkları, milli eğitim politikası ve medya, çocukların algısını bütünüyle belirleyebilir.

Kıbrıslı Türkler 1950'lerden bugüne yaşadığı tarihsel değişimlere göre, kendilerini Kıbrıslı, Kıbrıslı Türk, Kıbrıs Türkü gibi farklı şekillerde tanımlamaktadır. Verkuyten'in (2005) belirttiği gibi, bu kimliklerin nasıl yapılandığını anlamak için günlük etkileşimlerin ve sosyal bağlamın önemi yadsınamaz. Kıbrıslıların tarihsel geçmişinde yaşanan savaş ve çatışmaların, yerinden edilme deneyimlerinin ebeveynler ve büyük ebeveynler tarafından nasıl yaşandığı, çocuklara nasıl aktarıldığı, yetişkin çocukların bunları nasıl anlamlandırdığı, kişisel olarak bunlarla özdeşim kurma düzeyi bu yapılanmalarda etkili olabilir.

Çocukların ulusal kimlik gelişiminin beş yaşından sonra (1998) görünür hale geldiği düşünüldüğünde, burada aile etkileşimlerinin ve ilişkilerin, ebeveynlerin anlatılarının ve çocukların içinde büyüdüğü bağlamın anlaşılması daha önemli hale gelmektedir. Örgütsel-Sosyal-Bilişsel-Motivasyonel Kuram (Barrett ve Oppenheimer, 2011) grup içi kayırmacılık veya gruplar arası ayrımcılığın hangi yaşta oluştuğuna dair öngöründe bulunmaktan çok, çocukların gruplar arası tutumlarını etkileyen etmenleri kapsayan bir çerçeve çizmeye çalışırken, hem doğrudan etkileri nedeniyle, hem de çocukların sosyal kimlik yapılanmalarının geliştiği evrede gerek yaşadıkları yer, gerek çocuklarını gönderdikleri okul gibi, çocukların içerisinde bulunacağı bağlamları belirlemeleri açısından ailenin etkisini vurgulamıştır. Bu araştırmada, katılımcıların evden ayrılma ve yetişkin kimliği kurma sürecinde tarihsel geçmişin ve bağlamın etkisini anlamak için anne babalarla da görüşülmesinin en önemli nedeni budur. Diğer yandan çocuğun sosyal gruplarla ilgili bilgiye dikkat etmek, bunu işlemlemek, sürdürmek ve temsil etmek için, yeteneklerindeki gelişimsel değişiklikler de onların sosyal gruplara yönelik tutumlarının gelişiminde önemsenen faktörlerdendir (Barrett ve Davis, 2008). Bu açıdan katılımcıların sosyal kimlik ve yetişkin kimliği yapılanmalarında bireysel farklılıklar da beklenmektedir.

Kıbrıs'ın tarihsel geçmişi, Kıbrıslı Türklerin toprak, köy ve ev kaybı, yaşadıkları deneyimler sırasında ailece kenetlenmeleri ve bu deneyimler sonrasında ulusal kimliğe aidiyetleri göz önünde bulundurulduğunda, Kıbrıslı Türklerin ulusal kimlik ve sosyal kimlik yapılanmasında ailenin rolü ayrıca önem kazanmaktadır. Ülkeye, devlete, toprağa, yaşadığı eve ait hissetmeyen Kıbrıslı Türklerin bir sosyal gruba ait olma ihtiyacını ailesiyle karşıladığı düşünülebilir. Bu açıdan, bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde aile, bir sosyal grup olarak ele alınmıştır.

1.2. Kıbrıs'ın Kısa Tarihi ve Yerinden Edilme

Kıbrıs'ta yerinden edilme (displacement) temel araştırma alanı olan PRIO Kıbrıs Merkezi'nin (PRIO Cyprus Centre-PCC) Avrupa Birliği Komisyonu tarafından finanse edilen 'Güven Tesisi ve Uzlaşma için Diyalog: Kıbrıslılar Mülkiyet Konusuna Yeni Yaklaşımlar Arıyor' adlı projesinin, 'Kıbrıs'ta Yerinden Edilmek' başlıklı internet sitesinde, 1958'den bugüne yerinden edilme ve tekrar yerleşimlerin güzergahlarına yer verilmiştir. Bu projede verilen bilgilere göre, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasındaki

çatışma temelli şiddet, ilk olarak 1958 yılında ortaya çıkmıştır ve bunlar, karışık köylerden insanların yerinden edilmesine yol açmıştır. 1963'te iki toplum arasındaki harp yeniden patlak verdiğinde, birçok Kıbrıslı Türk (Birleşmiş Milletler'e göre 25,000) yerinden edilmiş; evlerinin çoğu yağmalanmış ve yıkılmıştır. 1974'te tahmini olarak 160,000 Kıbrıslı Rum, ilerleyen Türk ordusundan kaçmak için Kıbrıs'ın kuzeyindeki evlerini terk etmiştir. Mülklerinin çoğu yağmalanmış ve çoğu, güneyden kaçan veya göç eden Kıbrıslı Türklere verilmiş veya onlar tarafından işgal edilmiştir. Kıbrıslı Rumların mülkleri aynı zamanda, kuzeydeki evleri daha önceden yıkılan Kıbrıslı Türklere ve bu süreçte Türkiye'den göçen Türklere verilmiştir. Güneyde ise, 1974'te kuzeye göçen Kıbrıslı Türkler (yaklaşık olarak 45,000) tarafından geride kalan mülkler, öncelikli olarak mülteciler olmak üzere, Kıbrıslı Rumlara ayrılmıştır. PRIO Kıbrıs Merkezi'nin araştırmasına göre, 1974'te tahmini olarak, Kıbrıslı Rumların üçte biri; Kıbrıslı Türklerin yarısı olmak üzere, toplamda 215,000 Kıbrıslı yerinden edilmiştir.

Taylor (2010) Birleşik Krallık da dahil olmak üzere batı ülkelerinde, yaşadığı yeri değiştirmenin özellikle orta sınıf yetişkin hayatındaki yaygınlığına dikkat çekmiştir. Genç insanların, anne babalarının evinden ayrılmayı ve kendi başlarına bir yere taşınmayı çok istediklerini belirtmiştir. Kendisi, insanlarda bir 'ev'e bağlı olma ve 'evde' olma hissini yaratan, yaşadıkları yerle bağlantıları, deneyimleri, düşünceleri ve duygularına dair görüşmeler yaptığı, yer ve kimlikle ilgili bir çalışma yürütmüştür. Yirmili yaşlarının sonlarında ve ellili yaşlarının başlarında olan on dokuz kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Ona göre, herhangi bir yerin, ona eklenmiş çoklu anlamları ve ilişkileri vardır. Ayrıca her yerin, örnek vermek gerekirse, onunla ilişkili etkinlikler, sosyal tarihi ve belirli bir katılımcının kişisel deneyimi nedeniyle potansiyel olarak birçok kimliği vardır. Çalışmasındaki bir katılımcının, insanların bir yere nasıl bir karakter veya kimlik verebileceklerini ve sonra başkalarını bununla ilgili etkileyebileceklerine verdiği örneği açıklamıştır. Kişiler bazen bu olumlu kimliği edinmek için bu güzel yere taşınabilmektedir. Diğer yandan, bir bölgenin kimliği, insanların oraya ait olmadığı şeklinde hissetmesine de neden olabilmektedir.

Taylor'a göre (2010) birinin **nerede doğduğunun**, kimlik üzerinde özel bir önemi olması gibi bir gelenek vardır. Katılımcıların ikinci örüntülerinin de **aile ve yer arasındaki bağlantı** olduğunu belirtmiştir. Bu anlatının, yerle, ulusal bir düzeyde yerel veya yerli kimliklerle ilişkili bir bağlantı kurduğunu ifade etmiştir. Esas oraya ait olan insanlarla,

yeni gelenler veya yabancılar arasında bir fark kurduğunu eklemiştir. Doğma büyüme anlatısı köklere, memlekete ve yerliliğe yapılan referansları ima etmektedir. Bu muhtemelen birçok insanın aile tarihlerini aramaya teşebbüs ederken aradıkları orijinal bir mekâna ve mutlak bir kimliğe bağlılığın kendisidir.

Fried (2000) psikososyal bir bakış açısıyla, bağlılıkların birbirini gelişimsel olarak izleyen sırasının izini sürebileceğimizi belirtmiştir. (1) Anneye, babaya ve anne baba ikilisine kişisel aile içi bağlılık ilkel temel bağlılıklardır ve bunlar, takip eden bağlanmaların prototipidir. Olgunlaşma ve ortama uyumla birlikte, bunlar topluluk hissine zemin yaratacak, daha geniş akrabalara ve komşulara bağlılığa genişletilir. Bu sosyo-mekânsal yakın ilişkiler içerisinde, içerisi ve dışı, yerlilere karşı yabancılarla ilgili karşılaştırmalar, aşamalı olarak içeride ev duygusunun ve dış dünyada tehlike duygusunun yaşanmasına dönüşür. Bu sosyal ve fiziksel etkileşimlerin duygusal yapısı, sosyo-kültürel bir çerçeveye yerleşmiş katılaşan bir grup kimliğiyle sonuçlanır. İç-grup, insanların ve yerlerin civarındaki bölge, ev ve aile duygusunun genişletilmiş bir sembolü haline gelir. Fried (2000) yoksul, etnik ve göçmen toplumlarda, yere bağlanmanın yaşamın karakteristik bir özelliği olduğunu belirtmiştir. Mekân kimliği duygusunun gelişiminin böyle bölgelerde bağlanma deneyimlerinin önemli bir bileşeni olduğunu vurgulamıştır.

Timotijevic ve Breakwell (2000) göçün, arzulansa dahi kimlik tanımını ve değerlendirmesini tehdit ettiğini öne sürmüştür. İç savaşın başlamasının ardından eski Yugoslavya'dan Britanya'ya göç eden 24 göçmenle görüşmüşlerdir. Bu çalışmada, katılımcıların kimliklerini tehdit eden duygusal ve bilişsel deneyimlerini incelemişlerdir. 1997-1998'de yürütülen bu araştırmada, ülkelerindeki savaş sonucunda eski Yugoslavya'dan Britanya'ya göç eden göçmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Timotijevic ve Breakwell (2000) bu gibi göçmenlerin kimliklerinin tehdit deneyimlediğine inanmışlar ve yaptıkları çalışmayla katılımcıların farklı şekillerde tehdidi deneyimlediklerini kanıtlamışlardır. Bu kişilerin yurtlarından sürüldüğüne, gittikleri yerde yabancı olduklarına, dönebilecekleri bir evleri olmadığına, ülkelerinin ortadan kalktığına, yeni kültürel deneyimlerle karşılaştıklarına, sıklıkla geride aile veya arkadaşlarını bıraktıklarına, birçoğunun doğrudan savaş deneyimi olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu çalışmada göçmenlerin kimlik uyumunu (identity adaptations) araştırmışlardır. Görüşmelerde, katılımcıların göç etme kararında etkili olan faktörlere,

etnik ve ulusal özdeşimine (ethnic/national identification), yeni geldikleri ve kendi geldikleri ülkelere dair algıları, yeni geldikleri ülkenin kendi ülkelerine dair algılarına dair inançlarına, yeni geldikleri ülkede etnik azınlık topluluğun etkileşimlerine ve genel yaşam doyumuna odaklanılmıştır. Kimlik Süreci Kuramı'nda (Breakwell, 1986) özsaygı, süreklilik, ayırt edicilik ve öz yeterlilik olarak nitelendirilen dört tip tehdidin olup olmadığının kanıtına bakmak amaçlanmıştır.

Timotijevic ve Breakwell'in (2000) gerçekleştirdiği çalışmada, katılımcılar gruplar arası çatışmayla ilgili sorumluluğu, uluslara atfetmiştir. Olaylarla ilişkileri çelişen duygular içermektedir: Üzüntü, inançsızlık, suçluluk ve öfke, genellikle ifade edilen duyguları temsil etmiştir. Ayrıca geçmiş ve gelecekle ilgili güvensizlik, belirsizlik ve hayatlarının kontrollerinden çıktığını hissetme, genellikle konuşulan temel tehdit kaynaklarındandır. Algılanan yaşam olaylarının öngörülmezliği ve bunları açıklama konusundaki yetersizlik, sıklıkla eylemlerinin olanları etkilemeyeceği inancıyla sonuçlanmaktadır. Bu da öz yeterlilik ve özsaygıyı tehdit eden yaygın kaynaklardandır. Diğer yandan çalışmaya göre, katılımcılar bu deneyimler sonucunda, öz-büyüme, öz-değişim, artan sorumluluk, savaş ve göç deneyiminden kazandıkları bağımsızlık konusunda gözle görünür bir biçimde birleşmişlerdir. Bu bulgu, akla posttravmatik büyüme (posttraumatic growth) kavramını getirmektedir. Posttravmatik büyüme, yüksek düzeyde zorlayıcı yaşam krizleriyle mücadele sonucunda gerçekleşen olumlu değişim deneyimidir (Tedeschi ve Calhoun'un, 2004).

Timotijevic ve Breakwell'in (2000) çalışmasında dikkat çeken diğer önemli bulgu, katılımcıların kimlik tanımında, aynı kategoriye farklı anlamlar yüklemeleridir. Örneğin, Yugoslav kategorisi kimi için huzur dolu bir çözümü temsil ederken; kimi için çatışmanın kaynağı ve diğerlerine zararı temsil etmiştir. Yugoslav olmak ve göçmen olmak, katılımcıların kimlik yapılanmasında kavramsal olarak zıt olan kategoriler olarak ifade edilmiştir. Bu bulgu, katılımcıların değişen ve belirsiz kategori-anlamları ve grup ilişkileri içerisinde, kendi etnik ve ulusal kimlikleriyle barışmaya çalışmaları olarak yorumlanmıştır. Katılımcıların, bulundukları baskın kültürün içerisinde azınlık olarak, hem içinde bulundukları yeni kültüre, hem de geride bıraktıkları kültüre yüksek düzeyde yabancı hissettikleri ifade edilmiştir. Mülteci olmak, ayırt ediciliklerine güçlü bir tehdit kaynağı olarak görülmektedir.

Ceri ve arkadaşları (2016) göçmen kampında yaşayan otuz sekiz Yezidi Kürt göçmen çocuk ve gencin, İŞİD teröristlerinin yaşamlarını tehdit edici saldırılarından sonra göç etmeye zorlanmalarının ardından, psikiyatrik problemlerini değerlendirmiştir. Buna göre, tüm çocuklar ve gençlerin, %50'sinin bir ve %50'sinin birden fazla olmak üzere, psikiyatrik problem sergilediğini bulmuşlardır. En sık karşılaşılan problemleri %71 oranında huzursuz uyku, %36.8 oranında depresyon, %28.9 oranında dönüşüm rahatsızlıkları, %21.8 oranında uyum sorunları, %18.4 oranında akut ve %10.5 oranında posttravmatik stres bozukluğu ve %18.4 oranında organik olmayan enurezis olarak belirtmişlerdir.

Diğer yandan, göç gibi travmatik deneyimlerin, bireylerin kendini toparlama gücünü, diğer bir deyişle psikolojik sağlamlığını (resilience) arttırdığı veya büyümeyi sağladığı yönünde bulgular da mevcuttur.

Kıbrıslı Türkler 1958'den 1974'e yaşanan çatışmalar nedeniyle bir veya birkaç kez yerlerinden edilmişlerdir. Bazılarının eski evleri kuzeydeyken, bazılarınının güneydedir. Timotijevic ve Breakwell'in (2000) de belirttiği gibi, göç, isteyerek dahi olsa, kimlik tanımını tehdit edebilmekte ve bunu deneyimleyen insanların yaşam olaylarını öngörülmez algılamalarına ve bunları açıklama konusundaki yetersiz hissetmelerine, eylemlerinin olanları etkilemeyeceği inancına neden olabilmektedir. Kıbrıslı Türk ebeveynlerin neler deneyimlediği ve çocuklarına bunu ne ölçüde, ne şekilde anlattığı, çocuklarının bununla ne ölçüde özdeşim kurduğu önemlidir. Diğer yandan Kıbrıslı Türk yetişkinler 1958-1974 arasında Kıbrıs içerisinde doğrudan savaş ve yerinden edilme deneyimlerine maruz kalmasa da, ülkenin ekonomik durumu, yaşanan gelişmelere dair kontrolsüzlük hissi, çeşitli nedenlerle başka ülkelere göç ve başka ülkelerden göç devam etmektedir.

2011 yılındaki KKTC nüfus sayım sonuçları incelendiğinde, ülkeye Türkiye'den başta olmak üzere, oranları en yüksekte en düşüğe sıralandığında, Birleşik Krallık, Türkmenistan, Nijerya, İran İslam Cumhuriyeti, Pakistan, Bulgaristan, Azerbaycan ve diğer ülkelerden, toplamda 95.763 kişinin göçmen olduğu dikkat çekmektedir. KKTC'nin toplam nüfusunun 286.257 olduğu düşünüldüğünde bu oranın önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

1.2.1. Kıbrıs'ta Kimlik Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kıbrıslı Türk kimliği üzerine yapılan birçok çalışma vardır (Ali ve Sonn, 2010; Arkonaç ve ark., 2012; Arslan-Akfırat, 2008; Şahin, 2011). Ali ve Sonn (2010) Avustralya'da yaşayan Kıbrıslı Türklerin birden çok etnik-kültürel kimliği nasıl inşa ettiğini ve bunun onların aidiyet hislerine etkilerini incelemiştir. Etnik kimlik, tarihsel süreçler; güç pozisyonları ve ayrıcalık kalıpları tarafından şekillenen, insanların kendilerini anlama ve deneyimlemeleri için kullandıkları sosyal ve kültürel anlayış grubu olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu çalışmada on Kıbrıslı Türk'ün kimliği yarı yapılandırılmış görüşmelerle incelenmiştir. Kimliğin söylemsel inşalarını ve aidiyeti tanımlamak için söylem analizi kullanılmıştır. Buna göre Kıbrıslı Türk Avustralyalıların kimliğini inşa eden söylemler şöyle bulunmuştur: Modern İslam, dil, kalıtımla oluşan dış görünüş (fenotip), sülale ve kuşak söylemi. Bu söylemlerin onları ya Kıbrıslı Türk Avustralyalılar ya da Avustralya'daki Kıbrıslı Türkler olarak yerleştirerek bu kimliğin birden çok etnik-kültürel kimliğe yol açtığı belirtilmektedir. Söylemler sadece mevcut sosyo-politik bağlamı değil, aynı zamanda etnik kimliklerin inşasında devam eden tarihsel ve politik kolektif hafızayı şekillendiren öznellik olarak vurgulanmıştır. Bu çalışmada, katılımcıların kendilerini 'Kıbrıslı Türk Avustralyalılar' veya 'Avustralya'daki Kıbrıslı Türkler' olarak konumlandırmaları dikkat çekicidir. Katılımcılar, Avustralyalılık atıflarını, orada doğup büyümüş olmalarına bağlı olarak yapmıştır. Buna göre, doğulan, yetişilen, yaşanan ülke, coğrafya, bağlam kimlik algısında belirleyici olabileceği gibi; Kıbrıs'ta doğup büyümeseler dahi, köklerin nereden geldiği de benzer şekilde belirleyici olabilmektedir. Avustralya'da yaşayan Kıbrıslı Türkler ise kendilerini 'Türk' olarak tanımladıklarında, Türkiyeli algılanacaklarından; 'Kıbrıslı' olarak tanımladıklarında ise Rum olarak algılanacaklarından dolayı, kendilerini 'Kıbrıslı Türk' olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Arkonaç ve arkadaşlarının (2012) yaşları 23 ile 55 arasında değişen sekiz Kıbrıslı Türk, sekiz Kuzey Kıbrıs'a Türkiye'den göç eden Türkiyeliler olmak üzere, toplam 16 kişiden oluşan katılımcılarla yapılan sekiz odak grup görüşmesinde, Kıbrıs'ta doğmuş ve büyümüş ve 1974'teki savaşı yaşamış katılımcıların kendilerini daha çok 'Kıbrıslı Türk' konumuna yerleştirdiğinden söz edilmiştir. Bazı katılımcıların ise, Türkleri de Rumları da 'Kıbrıslı' olarak açıklaması, yani kimliği mekâna dayandırarak açıklaması dikkat çekicidir. Bu çalışmaya göre katılımcılar kendilerini Kıbrıslı Rumlardan ayırmak istediklerinde *Türklüğü*; Türkiyeliden ayırmak istediklerinde ise *adalı*, *Kıbrıslı*, *Kıbrıslı*

Türk olmayı ön plana getirmiştir. Bu çalışmanın diğer bir çarpıcı yanı, hem Türkiyelilerin hem de Kıbrıslı Türklerin Türkiye-Kıbrıs ilişkileriyle ilgili konuşurken 'baba-çocuk' metaforunu kullanmasıdır. Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye bağımlı, üretken olmayan, bir türlü ayrışamayan bir ergen pozisyonunda ele alınması, tarafımdan yapılan çalışmanın, Kıbrıslı Türk genç yetişkinlerin evden ayrılma süreçlerine odaklanması düşüncesini güçlendirmiştir. Diğer yandan, çalışmada başka bir katılımcı KKTC'yi 'temeli bozuk, sıvayla, tadilatla düzelecek gibi olmayan, çürük bir binaya' benzetmiş ve 'bu evden çıkılmasının mecburi olduğunu' vurgulamıştır. Ergenlik döneminin ardından genç yetişkinlerin gelişimsel görevi evden ayrılmaktır. Gençlerin ebeveynlerinden ayrışabilmesinin yollarından biri de, ebeveynlerini eleştirmek ve daha iyisini yapabileceklerini iddia etmektir. Bu açıdan, çalışmada kullanılan metaforunda, ergenlik dönemindeki gencin eleştirel bakışı ve ebeveyninden ve evden ayrılmaya yönelik düşünceleri, Kıbrıslı Türklerin artık büyüme, bağımsızlaşma arzusunu düşündürmüştür. Farklı bir katılımcı 'maddi olanaklar doğrultusunda tadilat' veya 'kiraya vermek' alternatiflerinden de söz etmiştir. Arkonaç ve arkadaşları (2012) Türkiye'nin Kıbrıslı Türkler açısından bir yandan işgal eden, elini bir türlü Kıbrıs'tan çekemeyen kötü baba, diğer yandan KKTC halkının güvenliğini sağlayan, yardım eden iyi baba konumunda algılanmasını tartışmıştır. Babadan şikayet edilse de, ondan kopmaya yönelik gerçek bir özgürleşme hamlesinin görülemediğinden söz edilmektedir.

Arslan-Akfırat'ın (2008) Kuzey Kıbrıs'ta stratejik ulusal/etnik kimlik inşasını incelediği çalışmasında, siyasi olmayan kimlik inşalarını araştırmak amacıyla Annan Planı referandumunda kullandıkları oy temelinde 'birleşme ve ayrılma yanlıları' şeklinde sınıflandırılan 19 Kıbrıslı Türk ile mülakat yapılmıştır. Sonuçlar, katılımcıların, adanın kuzeyinde yaşayan topluluğu 'Türk', 'Kıbrıslı Türk' ve 'Kıbrıslı' olmak üzere üç şekilde tanımladıklarını göstermiştir. Arslan-Akfırat'ın (2008) vurguladığı gibi, bu üç etnik/ulusal kimlik tanımından her biri, Kıbrıs sorunu, KKTC ve birleşik Kıbrıs konularında farklı kurgu ve yaklaşımlara işaret etmektedir.

PRIO'nun "Kıbrıs'ta Ülke İçi Göç: Sivil ve Askeri Çatışmanın Sonuçlarının Haritalandırılması" adlı projesinde, zamanında yerlerinden edilmiş olan Kıbrıslı Türk ve Rumların yaşam öyküleri bir araya getirilmiştir. Diğer toplumdan kişilerin deneyimlerinin; bugünkü yaşamlarını, geleceğe dair umutlarını nasıl şekillendirdiğinin daha iyi anlaşılması amacıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yerinden edilmiş

Kıbrıslılara, kaçmalarına yol açan koşullar, nasıl kaçtıkları, geride bıraktıkları ve başka bir yere yerleşip yeni yaşamlarına nasıl uyum sağladıkları sorulmuştur. Bunlara ek olarak, katılımcıların, bu deneyimlerinin bugünkü yaşamlarıyla benlik ve kimlik duygularını nasıl biçimlendirdiğini ve hem kendileri, hem de çocukları için gelecekte neler umduklarını anlatmaları istenmiştir. Bryant (2012) bu araştırma kapsamında Kıbrıslı Türk Toplumu'nun hayat hikâyelerine yer verdiği raporunda, adanın güneyinden kuzeyine göç edenlerin yaşamöykülerine dair otuz röportajın bulgularını özetlemiştir. Raporda, on kişinin her birinin savaş ve yerlerinden edilme süreçlerinde yaşadıkları acı dolu deneyimlere yer verilmiştir. Bu raporda, 2003 yılında dolaşımla ilgili kısıtlamaların hafifletilmesiyle terk ettikleri mahallelerini ve köylerini yıllar sonra ziyarete giden insanların yaşadığı şok ve hayal kırıklığına dikkat çekilmiştir. İnsanların çoğunun evlerini harap, yıkıntı halinde ya da bayındırlık hizmetleri veya başka binaların altında görünce derin acılar yaşadığı ifade edilmiştir. Bunun üzerine insanların ya bir daha güneye geçmediği ya da geçseler bile eski evine ya da köyüne gitmediği belirtilmiştir. Kıbrıslı Rumların ulusal kimlik inşasının incelendiği araştırmalar (Anagiotos ve Schied, 2013) da mevcuttur. Anagiotos ve Schied (2013) 1974'ten sonra doğan ve yaşamlarının ilk on sekiz yılını adada geçiren Kıbrıslı Rum genç yetişkinlerin ulusal kimliklerini ve deneyimlerinin öğrenmelerini ve ulusal kimliklerini inşalarını nasıl etkilediğini inceledikleri fenomenolojik bir çalışma yapmıştır. Buna göre, katılımcıların özellikle yurt dışında, örneğin Amerika'da yaşarken ulusal kimliklerini netleştirme gereği duydukları dikkat çekmiştir. Katılımcılar, Kıbrıslı Türklerle tanıştıktan sonra, onlarla oldukça benzer olduklarını fark ettiklerinden, Rum olmaktan çok 'Kıbrıslı' hissetmeye başladıklarını ve Kıbrıslılık kimliklerinin ön plana çıktığını vurgulamıştır. Bunların ardından, 'Kıbrıslı Türklerin ebeveynlerinin tarif ettiği kadar kötü olmadığını' fark ettiklerini belirtmişlerdir (Anagiotos ve Schied'in, 2013, sf. 10).

Kuzey Kıbrıs ve kimlikle ilgili medya ilişkilerini ele alan çalışmalar da vardır (Baruh ve Popescu, 2008). Baruh ve Popescu (2008) Kıbrıs sorunu ve çevrimiçi tartışmalarda Türklerin ulusal kimlik inşasıyla ilgili çalışmalarında, milliyetçilikle ilgili metaforları incelemişlerdir. Bunun için Türk üniversite öğrencilerinin kullandığı iki çevrimiçi forumda, Kıbrıs ile ilgili milliyetçi söylemleri organize eden üç temel metafor incelenmiştir. Analize göre, Kıbrıs'ın ve Kıbrıslı Türklerin geleceğiyle ilgili inşâ sürecinde bireysel ve kolektif belleklerini vurgulayan kan ve kahramanlık metaforları ön plana çıkmıştır. 'Biz' olarak

ifade edilen Türklerin kahraman, özverili, sorumluluk sahibi ve Kıbrıslı Türklerin yani 'onlar'ın korunmasız, bencil, ihanet eden olduğu şeklinde söz bilimle ilgili bir yapılanma bulunmuştur. Bu ifadelerde, Kıbrıs'ı yavru vatan olarak algıladıkları, burası için kan döktükleri yer almaktadır. Spor metaforu, Kıbrıs'ın stratejik önemini iletmek için kullanılmıştır. Cinsiyet kimliği ve cinsellik metaforları ise anavatan Türkiye ile ilişkili olan milliyetçi duygular ve ulus-devletin jeopolitik talepleri arasındaki gerilimi biçimlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Bu metaforlar sıklıkla Türkiye'yi, tüm Kıbrıs adasının Yunanlılara bırakılması durumunda tehlikeye girecek saf, el değmemiş bir kadının baba devleti olarak yapılandırmak amacıyla kullanılmıştır. Aile ve cinsiyet ilişkisiyle ilgili metaforların bir boyutu, bu metaforların hiyerarşik doğası olarak açıklanmıştır. Türkiye'nin ana vatan, KKTC'nin ise yavru vatan olarak anılması buna örnek olarak verilmiştir. Spor metaforlarında ise Kıbrıs, Türkiye'nin kazanacağı veya kaybedeceği bir ödül olarak iletilmiş ve bu metafor, uluslararası ilişkilerin 'stratejik oyununda' sportmenlik gibi işlev görmüştür.

Özetle, araştırmalardan elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, Kıbrıslı Türklerin kimliklerini Türkiye'de yaşayan Türklerden ayırtmak için 'Türk' yerine 'Kıbrıslı Türk'; Rumlardan ayırtmak için ise 'Kıbrıslı' yerine 'Kıbrıslı Türk' tanımıyla inşa ettiği söylenebilir (Ali ve Sonn, 2010; Arkonaç ve ark., 2012). Ali ve Sonn'un (2010) araştırmasında sülale ve kuşak söyleminin Kıbrıslı Türk Avustralyalıların kimliğini inşa eden söylemlerden olması, Kıbrıslı Türklerin kimlik yapılanmalarında ailenin rolünü düşündürmektedir.

1.3. Bir Sosyal Grup Olarak Aile

Pehlivan (2017) aile tanımı ve ilişkilerinin toplumsal olarak inşası adlı çalışmasında, özne merkezli bir ilişkiler alanı olarak ailenin nasıl inşa edildiğini göstermeyi hedeflediğini belirtmiştir. Ailenin tek bir tanımı ve çeşidi olmadığını, ailenin her an inşası devam eden bir süreç olduğunu vurgulamıştır. Bireylerin dil ve konuşma vasıtasıyla aileyi anlamlandırmakta ve kavramlaştırmakta olduğunu, bu esnada değişik türden toplumsal etkenler ve söylemlerin devreye girerek, bunların hep birlikte bireyin yaşam sürecinde aile ideolojisini oluşturduğunu eklemiştir. Bu araştırma sonucunda, ailenin, bireyin akrabalık sistemi içerisinde, kendi etrafında, kendi hayat görüşü, eğitim düzeyi, dünya algısı, sosyo-ekonomik düzeyi etrafında inşa ettiği, sınırları sosyal geçirgenlik

gösteren, dâhilî ve harici etkenler ile daralıp genişleyen bir sosyal birliktelik olduğunu ifade etmiştir.

1.3.1. Aile Yapısı

Pehlivan'ın (2017) aile tanımı ve ilişkilerinin toplumsal olarak inşası adlı çalışmasının sonuçlarına göre, kişilerin öncelikle yaşam döngüsünde bulundukları evre, yani yaşları veya bununla ilintili ergenlik, gençlik, yetişkinlik gibi dönemleri ve paylaştıkları sosyo-ekonomik çevrenin aile sınırlarının inşasında rol oynadığını ifade etmiştir. Bu kapsamda, özel tören ve günlerde aile sınırlarının genişlediğine dikkat çekmiştir.

Modernleşme kuramına göre, genel dünyadaki aile yapısı, bağımsız, çekirdek aile yapısına doğru değişmektedir. Kağıtçıbaşı ise bunun kültüre göre değişebileceğini öne sürmüştür. Çocuğun Değeri (Kağıtçıbaşı, 1981) araştırmasından hareketle, Aile Değişim Modeli'ni (Kağıtçıbaşı, 2012) oluşturmuştur. Bu modele göre, karşılıklı bağımlı aile modeli, bağımsız aile modeli ve psikolojik-duygusal bağılılık modeli olmak üzere üç ayrı aile modeli vardır.

Karşılıklı bağımlı aile modeli, aile ilişkilerinin sıkı sıkıya bağlı olduğu, karşılıklı bağımlı akraba ilişkilerinin olduğu, çekirdek aile yapısına sahip olursa da aile içi görev ve sorumlulukların giderilmesinde yakın akraba ilişkilerinin işlevsel olduğu ve geniş aile gibi işlev gördüğü aileleri tanımlamaktadır. Bu tip ailelerde toplulukçu bir ilişki kültürü söz konusudur. Çocuk maddi bir değer ve yaşlılık güvencesi olarak algılanmakta; dolayısıyla erkek çocuk sahibi olmak önemsenmektedir.

Bağımsız aile modelinde ise, aile üyeleri birbirinden bağımsızdır. Çocuğa psikolojik bir önem atfedilmektedir. Bu tip ailelerde bireyci bir ilişki kültürü söz konusudur ve özerklik önemli olduğundan, çocuk yetiştirirken denetime önem verilmemektedir. Yaşlılıkta anne babalar da çocuklarına bağımlı olmadığından, bu aile yapılarında nesiller ve kişiler arası ilişkiler birbirinden bağımsızdır.

Duygusal/psikolojik bağımlılık modelinde ise, çocukların ebeveyne, ebeveynlerin çocuğa psikolojik olarak bağımlılığı söz konusudur.

Kağıtçıbaşı (1996) modernleşmeyle ilişkililiğin azalacağı söylenmesine bir seçenek olarak, benliğin özerk ve ilişkiyel olması olasılığından söz etmiştir. Ona göre, batı dünyasının bireyci yaklaşımında, özerklik, genellikle başkalarından ayrışmışlık olarak; bireycilik ve toplulukçuluk da iki zıt kavram olarak yorumlanmaktadır. Ancak,

Kağıtçıbaşı (1996) kişinin aynı anda farklı kişilere yaklaşımında ya da farklı zamanlarda hem bireyci, hem toplulukçu yaklaşımlar sergileyebileceğini vurgulamıştır. Ona göre, kişiler arası bir bakış açısından, bireyin özerk olabilmesi için başkalarından ayrışık olması gerekmez. Yani, kişi hem özerk olma hem de birine bağlanma ihtiyacı hissedebilir. Bu da özerk-ilişkisel benliğin oluşmasına olanak tanır. Ayrıca, aile üyeleri arasındaki maddi bağımlılıklar azalsa da karşılıklı duygusal bağılıklar sürmektedir.

Eser (2016) Kuzey Kıbrıs'ta ailede çocuğun değerini aile yapıları açısından incelemiştir.

Araştırmanın örneklemi Gazimağusa ilçesi merkez ve köylerinde seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen özel ve resmi dört farklı okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan 36-72 aylık çocukların anne babası olan dört yüz on iki anne babadan oluşmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla Kağıtçıbaşı'nın Çocuğun Değeri Ölçeği, kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Buna göre, Kuzey Kıbrıs'ta ailede çocuğun sosyal ve psikolojik değerinin anlamlı olarak yüksek görüldüğü, ailenin eğitim durumu ve maddi durumunun bunda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eser'in (2016) ebeveyn örneklemiyle bu araştırmanın örneklemi arasında yaş açısından fark olsa da, bu araştırma, Kıbrıslı Türk aile değerlerini ve yapısını yansıtmaları açısından önemlidir. Bu araştırmanın nitel verilerine göre, katılımcılara çocuk sahibi olma nedenleri sorulduğunda, "aile olmanın" önemli bir motivasyon kaynağı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu araştırmadaki katılımcılara göre, aile olmak çocuk sahibi olmakla mümkün olmaktadır. Katılımcıların çocuklarından beklentileri bireysel nitelikler ve aile kavramı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Baba katılımcılar, çocuklarının mutlu bir yuvaya sahip olması beklentisini vurgularken; anneler çocuklarından yüksek oranda başarılı olmalarını, özgüvene sahip olmalarını ve kendi ayakları üzerinde durmalarını beklediklerini ifade etmişlerdir. Aile kavramı konusundaki beklentileri incelendiğinde ise çoğunun, çocuklarının ailelerinin değerini bilmesini, öğrettikleri saygılı, terbiyeli olma gibi değerleri yansıtan çocuklar olmalarını beklediği; bir kısmının ise çocuklarını ilerisi için yaşlılık garantisi olarak gördükleri dikkat çekmiştir. Çocuğun gelişimi ve eğitimi konusundaki sorumluluğun çoğunlukla annelerde olduğu belirtilmiştir. Diğer yandan, çalışma saatleri esnek olan babaların çocuklarının sorumluluğunu üstlendiği de ifade edilmiştir. Kadınların ev işleriyle ilgilenmek zorunda kaldığı durumlarda, babaların çocuklarının bakımını üstlendikleri dikkat çekmiştir. Çocuklarıyla ortak ilgilendiklerini belirten anne babalar da olmuştur. Çalışmaya katılan

anne babalar, çocuklarının yetişeceği en iyi ortamı, "sorunların konuşularak çözüldüğü", "anne babanın ruhsal anlamda mutlu olduğu", "güzel bir iletişimin olduğu" aile ortamı olarak tanımlamışlardır. Çalışmaya katılan anne babalar, çocuklarına aileyi sahiplenme, güçlü aile bağları, sevgi, saygı ve ailesini, akrabalarını tanıması, özel günlerde gerçekleştirilen ritüellere uygun davranması gibi geleneklere (bayramda aile büyüklerini ziyaret etmek gibi) bağlılık gibi değerler aktarmak istediklerini belirtmişlerdir.

Eser'in (2016) gerçekleştirdiği araştırmanın nicel verileri incelendiğinde, araştırma örnekleminin önemli bir çoğunluğunun çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmektedir. Çekirdek veya geniş aile olmanın, anne ya da baba olmanın, yaşın; ebeveynlerin görüşleri arasında bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur. Türkiye doğumlu annelerin çocuklarına ekonomik değeri daha çok atfettikleri; Kuzey Kıbrıs doğumlu annelerin ise çocuklarına sosyal değeri daha çok atfettikleri belirlenmiştir. Annelerin çocuklarına verdikleri değerin, eğitim düzeylerine bağlı olarak değiştiği bulunmuştur. Annelerin eğitim düzeyleri arttıkça, çocuklarına atfettikleri ekonomik ve sosyal değerin belirginliğini kaybettiği belirlenmiştir. Babaların eğitim seviyeleri arttıkça da çocuğa atfedilen ekonomik ve sosyal değerin düştüğü görülmüştür. Aylık 1000-2000 TL'lik toplam gelire sahip olan ailelerin çocuklarına daha yüksek düzeyde ekonomik, psikolojik ve sosyal değer atfettiği bulunmuştur. Anne babaların sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça, çocuğa verdikleri ekonomik, psikolojik ve sosyal değer artmaktadır.

Kıbrıslı Türklerde çekirdek aile yapısı yaygın olsa da, bu yapılarda geniş aile özellikleri, evden ayrılınca bile yakın ilişkilerin devamı, ebeveyn desteğinin maddi manevi uzun yıllar devam etmesi gözlenmektedir. Kıbrıslı Türk aile yapısını ve aile ilişkilerini inceleyen araştırmacılar bu gözlemi desteklemektedir (Mertan, 2003; Mertan ve arkadaşları, 2008). Bu yazarlar, Kıbrıs Türk aile yapısını 'çekirdek ve geniş ailenin karışımı' (amalgam of the nuclear and the extended family) olarak tanımlamışlardır. Bu modelde, Kıbrıs'ın kuzeyinde evli çiftler genellikle kendi evlerinde, ancak anne babalarıyla aynı binada yaşarlar. Aileler çekirdek aile gibi görünse de, bu yakın yerleşim ve geniş aileyle ilişkilerdeki yakınlık nedeniyle, çekirdek aile ilişki kalıplarını temsil etmezler. Çekirdek ve geniş ailenin öğle yemeğini veya akşam yemeğini geniş ailenin dairesinde veya evinde hep birlikte yemek ortak günlük yaşam rutinleri olması buna örnek verilebilir. Kıbrıslı Türk yetişkinler, belirli bir yaştan sonra üniversite eğitimi veya evlilik nedeniyle evden ayrılınca bile çeşitli nedenlerle ailesinin yanına dönebilmektedir.

Kıbrıslı Türk aile yapısında, Aile Değişim Modeli'nin (Kağıtçıbaşı, 2012) karşılıklı bağımlı aile modeli ve psikolojik-duygusal bağıllık modeliyle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Aile yapılarının oluşmasında, ülkenin sosyo-ekonomik durumunun yetişkinlere yansması da göz önünde bulundurulmalıdır. Yetişkinler geçinebilecekleri ölçüde kazanç elde edemedikleri zaman, anne babalarının evinde yaşamak, orada yemek yemek, ekonomik olarak onlardan destek almak zorunda kalabilmektedir. Bu da aile ilişkilerini belirleyebilmekte, aile yaşam döngüsünün bir aşaması olan çocukların evden ayrılma sürecini geciktirebilmektedir. Aşağıdaki alt bölümde, çiftlerin flört döneminden emekliliğe aile yaşam döngüleri ve bu döngüde çocuklarının evden ayrılma süreçleri ele alınmıştır.

1.3.2. Aile Yaşam Döngüsü ve Yetişkinliğe Geçiş Sürecinde Aileden Ayrılma

İnsan gelişimiyle ilgili literatür incelendiğinde, doğumdan ölüme dek, farklı birçok gelişimsel evre tanımlanmaktadır. Genel olarak bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak adlandırılan bu evreler, bazı kaynaklarda farklı alt evrelere bölünmektedir. Literatür incelendiğinde, bu evrelerin hangi yaşta başlayıp bittiğine dair farklı görüşler olsa da, evreler ve bu evrelere atfedilen gelişimsel görevler benzerlik göstermektedir.

Durkin (2002) kişiler arası ilişkiler, sosyal muhakeme, sosyal roller ve sosyal koşullar ve kurumlara uyum gibi konular, yetişkinlerin sosyal gelişimi ve davranışı çalışmalarında merkezi konular olduğundan, gelişimsel sosyal psikolojinin yetişkinlikle ilgili konuları adreslemesi gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, ömrün önemli bir bölümünü içeren bu dönemdeki değişimler ve sürekliliklerle ilgilenmeden, gelişimsel bir yaklaşım, eksik kalacaktır. İşgücüne katılmak veya bundan ayrılmak, evlilik, anne babalığa geçiş gibi değişimlere tepkilerin, bireylerin diğerleriyle ilişkilerinde; geliştirdiği inançlar, tutumlar ve sosyal muhakemede azımsanamayacak sonuçları olduğunu belirtmiştir.

Ergenliğin ne zaman bittiği ve yetişkinliğin ne zaman başladığına dair keskin bir çizgi var mıdır? Bunun için belirlenen kronolojik kriterler olsa da, bazı insanlar yirmi iki yaşında anne baba evinden ayrılmış ve iş hayatına atılarak kendi hayatına kurmuşken;

bazılarının aynı yaşta üniversite hayatına henüz yeni başlamış olduğunu görebiliyoruz. Bu durumda, ikinci gruptaki insanların yetişkin olmadığını söyleyebilir miyiz?

Durkin (2002) ekonomik özerklik, oy kullanma, evlenme gibi sosyal kriterlerin ergenliğin bitmesi anlamına gelip gelmeyeceğini tartışmıştır. Tarihsel ve kültürler arası bir bakış açısı sunarak, endüstriyel devrimlerle eğitim süresinin uzamasının ve buna bağlı olarak yetişkinliğe geçişin uzamasının bizim 'ergenlik dönemi' diye nitelediğimiz evreyi yarattığını vurgulamıştır.

Levinson (1978) 35-45 yaşları arasındaki Amerikalı erkeklerin hayatlarından yola çıkarak bir kuram geliştirmiştir. Daha sonra kadınlarla ilgili araştırmalar yaparak bunu geliştirmiştir. Yaşam akışı (life course) ve yaşam döngüsü (life cycle) kavramlarının yetişkin gelişimi alanına temel bir çerçeve sağladığını belirtmiştir (Levinson, 1986). Levinson'a göre (1986) yetişkinliğin üç temel mevsimi (a) erken yetişkinlik (aşağı yukarı 17-45 yaşları arası) , (b) orta yetişkinlik (aşağı yukarı 40-65 yaşları arası) ve (c) ileri yetişkinlik (60 yaş üstü) olarak gruplandırılabilir. Erken yetişkinlik yıllarını da 17-22 yaşları arasında erken yetişkinliğe geçiş (early adult transition); 22-28 yaşları arasında yetişkin dünyasına giriş (entering the adult world); 28-33 yaşları arasında 30 yaşa geçiş (age 30 transition), 33-40 yaşları arasında da yerleşmek (settling down) olmak üzere dört evreye ayırmıştır.

Zastrow ve Kirst-Ashman'a göre (2015) yetişkinliğe geçiş, keskin bir ayrım çizgisi değildir. İnsanlar on sekiz yaşında oy verirken; dünyadaki bazı eyaletlerde insanların yirmi bir yaşına dek alkollü içki içecek kadar yetişkin olmadıkları düşünülmektedir. Çeşitli ülkelerde devlet başkanı olmanın da bir yaş sınırı vardır. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, yetişkinliğin algılanışının ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklı olduğu söylenebilir.

Neugarten ve meslektaşları (1965) yaşa bağlı normları işaret eden sosyal saat (social clock) kavramını sunmuştur ve bu da kültürden kültüre değişebilmektedir (Neugarten ve Neugarten, 1987; Akt.; Durkin, 2002). Arnett (2000) yetişkinliğin kültürden kültüre algılanışını incelemiş, yetişkinliğin algılanışının kültürden kültüre değiştiğini öne sürmüştür. Ergenlik ile yetişkinlik arasındaki 18-25 yaş arasındaki yıllara odaklanan 'beliren yetişkinlik' (emerging adulthood) kavramını önermiştir. Arnett'e göre (2000) eğitim süresinin uzaması, evlenme yaşı, ilk ebeveyn olma yaşının değişmesi gibi ekonomik, demografik ve kültürel etmenler sonucu bu kavram ortaya çıkmıştır. Ona

göre, beliren yetişkinlik ne ergenlik ne de yetişkinliktir ve bunlardan hem teorik hem deneysel olarak ayırır. Çocukluk ve ergenlikteki bağımlılığın geride kaldığı ama aynı zamanda yetişkinlikteki sorumlulukların da henüz alınmadığı şekilde, beliren yetişkinlerin aşk, iş ve dünya görüşü konularında olası hayat doğrultularını keşfettiğini belirtmiştir. Son yıllarda, evlenme ve ebeveyn olma zamanlarındaki demografik değişikliklerin, sanayileşmiş toplumlarda genç insanlar için beliren yetişkinlik sürecini tipik hale getirdiğini belirtmiştir.

Bir insanı beliren yetişkin veya yetişkin yapan özelliklerin ne olduğu araştırmalara konu olmuştur (Arnett, 2000). Arnett'e göre (2000) beliren yetişkinliğin araştırmayla ilgili niteliğini yansıtan bir demografik alan, konut durumudur.

Arnett'e göre (1998) çeşitli araştırmalarda yetişkinliğe geçişte iki temel kriter 'birinin kendisi için sorumluluğu kabul etmesi' ve 'bağımsız kararlar vermek'tir. Diğer bir kriter ise 'ekonomik olarak bağımsız olmak' (Arnett, 2000), kendi kendine yeten bir insan olmaktır (Arnett, 1998).

İnsan gelişiminde olduğu gibi, ailenin gelişiminde de yaşam döngüsü vardır. Bir aile, önce farklı ailelerden olan iki kişinin flört etmesiyle tohumlarını atar. Daha sonra bu iki kişi nişanlanmaya, evlenmeye, çocuk sahibi olmaya karar verebilir. Eğer çocuk sahibi olunduysa, çocuk bebekken, çok öncelerde flört ederek birlikte yaşam kuran bu kişilerin rollerine, bir bebek ebeveyni olma gibi farklı bir toplumsal rol daha eklenmektedir. Daha sonra çocuk büyümekte, bebeklikten çocukluğa geçmekte, okula başlamakta, ergen olmakta, genç yetişkin ve yetişkin olmaktadır. Çocuk veya çocuklar bu bireysel gelişim evrelerinde ilerlerken; ebeveynin de yaşam döngüsü devam etmekte ve onlar da karı-koca, yetişkin, yaşlı olmanın yanında, tek çocuklu anne baba, okula başlayan çocuğun velisi, çocuğun ayrılmasıyla boş kalan bir evde yaşayan bir anne baba, kayınvalide-kayınpeder rollerine sahip olabilmektedir.

Hartup (1989) dikey ve yatay ilişkiler arasında ayrım yapmıştır. Erken çocuklukta, temel ilişkilerin asimetrik güç bilgi ve bağımlılık dengesi bakımından dikey olduğunu; orta çocuklukta, dikey ilişkiler son bulmasa da, akran ilişkileri gibi yatay ilişkilerin önem kazandığını; yetişkinlikte ise bu ilişkilerin iki eksene de yoğunlaştığını belirtmiştir. Yani yetişkin gelişimi, bu ilişkiler arasında değişimleri içermektedir. Durkin (2002) yetişkin ilişkilerini anlamaya çalışırken, çocukların sosyal gelişiminde öne çıkan bağlanma

kavramını yeniden ele almıştır. Ebeveyn çocuk ilişkisinin doğası değişirken, ergen açısından bağımlılık ve özerklik arasında yaşanan ambivalans öne çıkmaktadır.

Levinson'a göre (1978) erken yetişkinlik evresinde bireyler ebeveynlerinden özerklik arayışı içerisinde ve onun deyimiyle 'Düş/Rüya' (dream) kurar. Bireyin düşüyle ilişkisinin, onun canlılığı ve yaşam gayesi açısından kritik öneminin altını çizmiştir. İkinci alt evrede, bireylerin bir iş ve evlilik gibi özel kişisel ilişki kurmasından söz etmiştir.

Durkin (2002) bir yetişkinin çalışmasını, işe başlamasını gelişimsel açıdan ele aldığı gibi, evliliği de gelişimsel sosyal değişim olarak ele almış ve evliliğin karmaşık şekillerde sosyal gelişimle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Evliliğin, özellikle anne baba olmak üzere, var olan ilişkilerde bazı sonuçları olduğunu eklemiştir. Komarovsky'nin (1987) çalışmasından hareketle, birçok genç yetişkinin yaşamlarını eşleri etrafında yeniden yapılandırmakta zorlandığını aktarmıştır. Bazılarının yemekleri düzenli olarak anne babalarının evinde yemeye devam ettiklerini veya sosyal etkinliklerde anne babalarını ya da diğer aile üyelerini yeni eşleriyle birlikte almak isteme konusunda ısrarcı olduklarını belirtmiştir (Akt., Durkin, 2002). Durkin (2002) ebeveynlikle aileyi genişletme sonucunda da evlilik ilişkisinin bazı değişimler geçirdiğine dikkat çekmiştir. Bunun, büyük bir rol geçişi içerdiğini belirtmiştir. Evlilik ve ebeveynlik yetişkinlikte hayat yapısının organizasyonunda merkezi bir rol oynasa da, kardeş ilişkileri ve arkadaşlıklar gibi diğer ilişkilerin de yetişkinlikte önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Levinson (1978) bireyin kendini sorguladığı üçüncü alt evreden sonra toplumda kendine uygun bir yer bulduğu son alt evreye geçtiğini belirtmiştir. Yine alt evrelere bölünmüş 40-60 yaşları arasına denk düşen orta yetişkinlik yılları ise kriz özelliğiyle tanımlanmıştır. Bu dönem bireyin tarihini, düşünüyü gerçekleştirip gerçekleştirmediğini, bunun doğru bir düş olup olmadığını gözden geçirdiği bir evre olarak ele alınmıştır. Bu dönemde fiziksel yetersizliklerin fark edilmesi, yaşlanma hissi, ebeveynlerin ve arkadaşların ölümü, büyüyen çocuklar ve evden ayrılmaları gibi birçok nedenin kriz niteliği taşıdığını vurgulamıştır.

Kağıtçıbaşı (1996) Freud, Erikson ve Mahler gibi psikanalitik kuramın öncülerinin görüşlerinden hareketle, ergenliği, ikinci ayrışma ve bireyselleşme evresi olarak ele almaktadır. Baskın batı psikolojisine göre, sağlıklı insan ayırık ve özerk olan insandır. Sosyal psikolojik kavramlaştırmalara göre de toplulukçu kültürlerde özerk benlik gelişemez. Özerk olabilmek için ayırık olmanın gerekli olduğu varsayılmaktadır. Oysa

Kağıtçıbaşı'na göre (1996) ayrıklık ve özerklik iki ayrı boyuttadır. Özerk-ilişkisel benlik ve bunun içinde geliştiği duygusal-bağlı aile modeli giderek kabul görüp araştırmalarla desteklenmektedir. Örneğin, Lin ve Fu (1990) Çinli ve Çinli-Amerikalı anne babalarda özerklik ve denetimli yaklaşımın birlikte olduğunu bulmuştur. Cha (1994) Koreli anne babalarda hem denetim hem özerkliği teşvik eden bir yaklaşım bulmuştur. Ryan ve Lynch (1989) Amerikalı ergenlerin anne babalarına bağlılıklarıyla özerklikleri arasında varsayıldığı gibi olumsuz değil, olumlu ilişki bulmuştur. Kim ve arkadaşları (1998) hem Koreli hem Amerikalı ailelerde, özerklikle bağlılık arasında, özerklikle ayrılık arasında olduğundan daha olumlu bir ilişki bulmuştur. Stewart ve arkadaşları (1999) Hong Kong'taki 'modern' ailelerde anne baba denetimiyle aile bağlılığının birlikte var olduğunu bulmuştur. Jose ve arkadaşları (2000) Çinli ve Çinli-Amerikalı anne babaların hem sıkı aile bağlarını, hem özerkliği onayladığını, çocuklarına denetimci ve yakın (sıcak) olduklarını bulmuştur. Phaet ve Schonpflug (2001) Almanya'daki Türk ailelerde özerklik yaklaşımının ayrıklık ifade etmediğini ve anne-babanın başarı beklentisinin bireycilikle değil, toplulukçulukla bağdaştığını bulmuştur. Beyers ve arkadaşları (2003) Belçikalı ergenlerde ayrıklık ve etkinliğin iki ayrı boyut olduğunu bulmuştur. Keller ve diğerleri (2003) Yunanlı anne-bebek etkileşiminin özerk-ilişkisel benlik gelişimine; Alman anne-bebek etkileşiminin ise özerk-ayrık benlik gelişimine yol açtığını bulmuştur. Bütün bu araştırma sonuçları, daha önceki görüşlerde varsayıldığı gibi, ayrıklık ve özerk oluşun ruhsal sağlığın tek belirleyicisi olmayacağını düşündürülebilir.

Bu çalışmada, Kıbrıslı yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri incelendiği için, şu an yetişkin olan çocukların genç yetişkinlik veya yetişkinlik süreçlerinde, yetişkin veya yaşlı anne babalarının evlerinden ayrılma süreçlerine odaklanılmıştır. Araştırma konusu evden ayrılma olduğundan, gençler, genç yetişkinler ve yetişkinler açısından anne baba evinden ayrılma; anne babalar açısından ise çocuklarının evden ayrılmasıyla fiziksel olarak boş kalan evde yaşama konularının daha detaylı incelenmesi yeğlenmiştir. Pehlivan (2017) bireyin yaşam döngüsünde bulunduğu sürecin, onun birden fazla ailenin üyesi olmasını sağladığına dikkat çekmiştir. Yukarıda söz edilen araştırmalar da göz önünde bulundurulduğunda, yetişkinler fiziksel olarak evden ayrılırlar da, ebeveynleriyle ilişkileri, kişilerarası mesafeleri ve etkinlikleri, onların evden ayrılma süreçlerinin nasıl seyredeceğini belirleyebilir. Evden ayrılma, bağımsız bir yaşam sürme, yetişkin kimliği kurma, kişinin kişisel kimliğiyle ilgili gibi görünse de, Kıbrıslı Türk

yetişkinlerin bir sosyal grup olarak aileye ait hissetmeleri, sosyal kimliklerini kendilerinden önceki kuşaklara dayandırdıklarını düşündürebilir. Devlete, ulusa, toprağa ve sosyal kimliğe aidiyet hissetmeyerek, Kıbrıslılık kimliğini büyük ebeveynler, ebeveynler gibi kişilere indirgemek, bu kişilerin olmaması halinde kimliğin ortadan kalkması anlamına gelebilir mi? Bu sorularla birlikte düşünüldüğünde, Kıbrıslı Türklerin evden ayrılmasının ve yetişkin kimliği kurmalarının arka planında etkili olabilecek, savaş ve yerinden edilme deneyimleri sonrası bölünmüş Kıbrıs'a dair aidiyet hislerinin ve bu deneyimlere dair algılarının anlaşılması önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ebeveynleri 1963-1974 yılları arasında Kıbrıs'ta yaşanan savaş, çatışma ve yerinden edilme deneyimlerine maruz kalmış ve kendileri bu deneyimleri yaşamamış Kıbrıslı Türk yetişkinlerin evden ayrılma süreçlerinin incelenmesidir. Savaş, çatışma ve yerinden edilme deneyimlerinin, ikinci kuşak olan çocuklara aktarımı Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemiyle incelenmiştir. Sosyal kimliğin, toplumsal deneyimlerin, bireysel olarak evden ayrılma deneyimlerine, bireylerin yetişkin kimliğine nasıl yansıdığı araştırılmıştır.

Çalışmada, ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme; çocuklarının ise evden ayrılma deneyimlerini nasıl anlamlandığı incelenmiştir. Çocukken veya gençken savaş deneyimi yaşamış ve güneydeki evlerinden apar topar, birkaç gün içerisinde ayrılmak zorunda kalmış kişilerin travmatize olduğu inancından hareketle, bunun sonraki kuşaklara aktarılmış olabileceği düşünülmüştür. Bu kişiler savaşı deneyimlerken, bu süreçte yanlarına kendilerine ait hiçbir eşyayı alamadan evlerini, yerlerini terk etmek, bir süre farklı kamplarda, çadırlarda yaşamak durumunda kalmışlardır. Evlerine, köylerine kimi on bir yıl sonra dönebilmiş; kimi ise yirmi dokuz yıl sonra ancak köylerini ve evlerini ziyaret edebilmiştir. Dönebildikleri zaman ise ya evleri yıkılmış ve evlerini bulamamışlar, ya evlerine başkaları yerleşmiş, ya da evlerinin başka bir şeye dönüştürüldüğünü görmüşlerdir. Bu kişilerin yetişkin oldukları, evlendikleri ve çocuk sahibi oldukları zaman, deneyimlerini sözel veya sözel olmayan yollarla, çocuklarına aktarmış olabilecekleri düşünülmüştür. Ebeveynlerinin ev ve yer değişiklikleri konusunda kontrol edemedikleri bu yaşantıların, çocuklarının yetişkin kimliğini, evden ayrılma süreçlerini etkileyebileceği; çocukların aileleriyle daha iç içe, ilişkisel bir yaşam sürme eğiliminde olabilecekleri varsayılmıştır. Yerinden edilen bu kişiler ve bu kişilerin çocuklarıyla çalışmanın, ulusal kimliğin, sosyal kimliğin, bireysel yetişkin kimliğini nasıl etkilediğini inceleme şansı yaratacağı düşünülmektedir.

Çalışmada ayrıca, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin evden ayrılma deneyimlerinde, anne babalarının yerinden edilmiş olmalarının etkisini anlamak için, en az on beş yıldır

İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle de görüşülmüştür. Bunu incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011) nitel araştırmayı, "Gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" şeklinde tanımlamıştır (s. 39). Bu çalışmada da, katılımcıların savaş ve yerinden edilme; çocuklarının ise evden ayrılma deneyimlerinin incelenmesi için nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin nedeni, katılımcıların gerçek yaşam deneyimlerinin öğrenilmek istenmesidir. Katılımcıların savaş, yerinden edilme ve evden ayrılma deneyimlerini anlamak ve kavramsallaştırmak için, onların deneyimleri ve hikâyeleri kişisel görüşmeler amacıyla öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda veri toplamak amacıyla Kıbrıslı Türk yetişkinler, onların ebeveynleri ve İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların deneyimlerine ve algılarına odaklanabilmek amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların yanıtları ve öyküleştirilmiş hikâyeleri Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) (Smith ve Osborn, 2008; Smith, Flowers ve Larkin, 2009) kullanılarak analiz edilmiştir. YFA yaklaşımının tercih edilmesinin amacı, YFA'nın kişisel deneyimleri, kişilerin belirli bir olay veya süreçle, fenomenle ilişkilerini anlamaya çalışan, kişilerin karşılaştıkları durumları algılayışlarının ve bunları anlamlandırmalarının incelenmesine uygun bir yaklaşım olmasıdır. Smith, Flowers ve Larkin'e göre (2009) YFA'yı bir araştırma projesi olarak seçerek, kendimizi katılımcılarımızın kendi deneyimlerini nasıl anlamlandırdığını keşfetmeye, tanımlamaya, yorumlamaya adanırız.

2.2. Araştırma Soruları

"Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşayan Kıbrıslı Türklerin bu deneyimi nasıl algıladıkları ve bu deneyimlerin çocuklarının evden ayrılma süreçlerine nasıl yansıdığı" bu araştırmanın temel sorusudur. Bu genel soruyu cevaplamaya yardımcı olmak için araştırma, aynı zamanda aşağıdaki alt soruları cevaplamayı da amaçlamaktadır:

- Savaş ve yerinden edilme deneyimi ebeveynlerin kimlik tanımları bağlamında nasıl dile getirilmektedir?
- Savaş ve yerinden edilme deneyimini yaşayan ebeveynler ve bunu yaşamayıp ebeveynlerinden dinleyen yetişkinler Kıbrıslı olmayı nasıl anlamlandırmaktadır?

- Ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimlerine dair olası aktarımları, şu anda yetişkin olan çocuklarının, Kıbrıslılık kimlik içeriklerinde nasıl değerlendirilmektedir?
- Savaş ve yerinden edilme deneyimi ile Kıbrıs Türk aile yapısı ve aile üyeleri arasındaki ilişkiler arasında nasıl bağlantılar dile getirilmektedir?
- Savaş ve yerinden edilme deneyimi sonrası ülkenin politik ve ekonomik durumu, günümüz yetişkinlerinin yetişkin kimliği kazanımındaki rolü katılımcılar tarafından nasıl yorumlanmaktadır?
- Ebeveynleri bu deneyimleri yaşayan şu anda yetişkin olan çocuklar, büyürken dinledikleri savaş ve yerinden edilme deneyimi ile ilgili anlatıların, onların evden ayrılma süreçlerine etkilerini nasıl tanımlamaktadır?
- Kendileri yerinden edilmemiş yetişkinlerin evden ayrılma sürecini anlatımıyla, ebeveynleri yerinden edilmiş yetişkinlerin evden ayrılma sürecini anlatımı arasında ne gibi farklılıklar vardır?

Bu soruları cevaplamak için, araştırma yöntemi olarak nitel bir araştırma yöntemi olan Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu çalışmada, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri; ayrıca, bu yetişkinlerin anne babalarının savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin, onların yetişkin kimliğine, evden ayrılma deneyimlerine olan yansımaları incelenmiştir. Çalışmada, katılımcıların çocuklarına aktarımları ve çocuklarının, ebeveynlerinin bu deneyimlerinin kendi deneyimlerini nasıl etkilediğini düşündükleri derinlemesine incelenmek istendiğinden, yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

3.1. Araştırma Yöntemi

Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA), insanların başlıca yaşam olaylarını nasıl anlamlandırdıklarını araştırmayı üstlenen nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Kişisel olarak yaşanan deneyimi ve böylece belirli bir olay veya süreçle (fenomenle) ilişkilerini anlamaya çalışır (Smith, Flowers ve Larkin, 2009). YFA'nın amacı, katılımcıların kişisel ve sosyal dünyalarını nasıl anlamlandırdıklarını incelemektir (Smith ve Osborn, 2008). YFA araştırmaları katılımcıların kendi deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını anlayabilmek için, keşif, tanımlama ve yorumlamayı içerir. Bu nedenle YFA araştırmacılarının her şeyden önce, zengin ve detaylı kişisel hikâyeye ulaşmaya ihtiyacı vardır (Smith, Flowers ve Larkin, 2009).

YFA belirli bir olayın detaylı araştırmasını yapar. Bir insan için sözü geçen deneyimin nasıl bir şey olduğunu, o insanın onlara ne olduğunu nasıl anlamlandırdığını detayıyla bilmek ister. Bu açıdan, YFA idiyografiktir, yani elde edilen veriler bireylerin kendine hastır. Bu araştırma yaklaşımında bireysel farklılıklar dikkate alınır (Smith, Flowers ve Larkin, 2009).

YFA'nın teorik temeli, Husserl'in bilincin felsefi bilimini inşa etme girişimleriyle ortaya çıkan fenomenolojiden, hermenötikten (yorumlama bilimi) ve anlamların insanların kişisel ve sosyal dünyasında nasıl inşa edildiğine odaklanan sembolik etkileşimcilikten gelir (Biggerstaff ve Thompson, 2008). Bu yaklaşıma göre, araştırmacının da araştırmada aktif bir rolü vardır, dolayısıyla araştırma dinamik bir süreçtir (Smith ve Osborn, 2008).

3.2. Veri Toplama Yöntemi

Smith, Flowers ve Larkin'e göre (2009) başarılı veri toplama stratejileri, organizasyon, esneklik ve duyarlılık gerektirir. Bu çalışmada veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin başında, katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek amacıyla Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır (Ek-1). Yarı yapılandırılmış görüşmeler için araştırmacı tarafından araştırmanın amacına uygun yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Bunlardan biri, Kıbrıslı yetişkinlerin evden ayrılma deneyimleriyle ilgili bir görüşme formu iken (Ek-2); diğeri savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış ebeveynlerle görüşme formudur (Ek-3). Son olarak en az on beş yıldır İstanbul'da yaşayan ve göç deneyimi olmayan yetişkinlerle yapılan görüşmeler için anne babası savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamamış Türk yetişkinlerin evden ayrılma deneyimleriyle ilgili görüşme formu oluşturulmuştur (Ek-4).

Kıbrıslı yetişkinlerin evden ayrılma deneyimleriyle ilgili görüşme formunda (Ek-2), yetişkinlerin anne baba evinden ayrılma deneyimleri, anne babalarının tepkileri, evden ayrıldıktan sonra hayatlarındaki değişiklikler, evden ayrıldıktan sonra aileleriyle ilişkileri, anne babalarının yerinden edilme deneyimi hakkında evde konuşulanlar, Yeşil Hat açıldığı zamanki yaşantıları, anne babalarının yerinden edilme deneyimleriyle kendilerinin evden ayrılma deneyimleri arasındaki ilişkiye dair görüşleri ele alınmıştır.

Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış ebeveynlere yöneltilen görüşme formu (Ek-3), yerinden edilmelerinden önceki hayatları, savaş ve yerinden edilme deneyimleri, yerlerinden edildikten sonraki hayatları, Yeşil Hat açıldıktan sonra yerlerine dönüşleri, çocuklarıyla bu konulardaki konuşmaları hakkında bilgi alınabilecek soruları içermektedir.

Son olarak, en az on beş yıldır İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle görüşme formu (Ek-4), yetişkinlerin anne baba evinden ayrılma deneyimlerini, anne babalarının tepkilerini, evden ayrıldıktan sonra hayatlarındaki değişiklikleri, evden ayrıldıktan sonra aileleriyle ilişkilerini inceleyen soruları içermektedir.

Katılımcıların bu deneyimleri oldukça hassas deneyimlerdir. Katılımcılarla kendi anadillerinde, Kıbrıs şivesiyle görüşülmüştür. Bunun, katılımcılara daha samimi geleceğine ve kendilerini açmalarını kolaylaştıracağına inanılmıştır.

Smith, Flowers ve Larkin'in (2009) önerdiği gibi, sorular katılımcıyı konuşmaya teşvik edecek şekilde açık uçlu olarak hazırlanmış ve araştırmacı tarafından sözlü giriş asgari

düzeyde tutulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken görüşmenin içermesi istenen temel konular düşünülmüştür ve buna uygun sorular ve olası sonda soruları hazırlanmıştır. Evden ayrılan yetişkin katılımcıların evden ayrılma deneyimlerine, evden ayrıldıkları dönemden sonraki aile ilişkilerine, ailelerindeki savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin evlerinde ne sıklıkta konuşulduğuna, bu deneyimler bağlamında Kıbrıslı olmakla ilgili görüşlerine, Yeşil Hat açıldıktan sonraki deneyimlerine odaklanılmıştır. Ebeveynlerinin ise nasıl evlendiklerine, güneydeki evlerinden ayrılma deneyimlerine, yerinden edilme sonrası yaşamlarına Yeşil Hat açıldıktan sonraki deneyimlerine ve çocuklarıyla ilişkilerine odaklanılmıştır. Ebeveynleri savaş ve yerinden edilme deneyimine maruz kalmamış İstanbul'da yaşayan yetişkinlerin ise evden ayrılma deneyimleriyle ilgili görüşme yapılmıştır. Konular en uygun sıraya göre dizilmiştir. Katılımcılarla bire bir görüşülmüştür. Böylece Smith, Flowers ve Larkin'in (2009) önerdiği gibi katılımcılarla iyi bir ilişki kurulabilmiş, katılımcılara düşünmek, konuşmak ve duyulmak için alan tanınmıştır. Bu görüşmelerde Smith ve Osborn'un (2008) belirttiği kriterlere dikkat edilmiştir. Örneğin, katılımcıyla rapport (iyi ilişki) kurmaya dikkat edilmiştir. Görüşmeciler olabildiğince az konuşmuştur. Soruların sıralamasına çok fazla önem verilmemiştir. Görüşme esnasında ortaya çıkan ilginç alanlar irdelenmiştir. Katılımcıların ilginç bir konuyla ilgili konuştuğu noktada 'Bana bundan biraz bahseder misiniz?', 'Bununla ilgili neler hissettiniz?' gibi sorularla konu hakkında detaylı bilgi alınmaya çalışılmıştır.

3.3. Katılımcılar

Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yaklaşımı olgunlaştıkça, daha çok çalışma yayınlandıkça, araştırmacılar daha çok deneyim kazandıkça, örneklem sayısı düşmüştür. Smith, Flowers ve Larkin'e göre (2009) bunun nedeni, YFA'nın birincil amacının bireysel deneyimin detaylı açıklanması olmasıdır. Konu, niteliktir; nicelik değil. Yazarlara göre, YFA belirli bağlamlarda belirli fenomeni anlamakla ilgilenen kendine münhasır olan (idiographic) bir yaklaşım olduğu için, YFA çalışmaları küçük örneklem gruplarıyla yürütülür.

Smith, Flowers ve Larkin (2009) bir doktora çalışmasında genellikle üç bağımsız, ancak birbiriyle ilişkili çalışma düşündüklerini belirtmiştir. Böyle bir durumda, örneğin, ilk çalışmanın tek vaka çalışması, ikincinin üç vakanın daha detaylı açıklamasını sunan,

üçüncününse farklı bir bölgeden sekiz katılımcıdan oluşan daha geniş bir katılımcı grubuyla çalışmayı içermesinin mümkün olabileceğini kaydetmişlerdir. Diğer yandan, doktora çalışmalarında katılımcı sayısından çok, görüşmelerin sayısının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Böyle durumlarda dört-on görüşme uygulandığını belirtmişlerdir. Bir araştırmada dört katılımcıyla iki kez görüşülmesi buna örnek olabilir. Veri toplarken kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kıbrıs'ın güneyinden veya kuzeyinden farklı bölgelere göç etmiş katılımcılara ulaşmaya çalışılmıştır. Aynı sayıda kadın ve erkek katılımcıyla ve farklı yaş gruplarından katılımcılarla görüşmeye özen gösterilmiştir.

Görüşmenin başında, katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmış, kayıt etme gereği anlatılmış ve bu kayıtların gizli tutulacağı konusunda bilgi verilmiştir.

Bu çalışmada üç katılımcı grubuyla görüşülmüştür: (1) Kıbrıs'ta yerinden edilme deneyimi yaşamış ebeveynler, (2) Kıbrıs'ta yerinden edilme deneyimi yaşamış ebeveynlerin çocukları, (3) En az on beş yıldır İstanbul'da yaşam deneyimi olan, ebeveynlerinin veya kendilerinin göç veya yerinden edilme deneyimi olmayan evden ayrılmış yetişkinler. Yerinden edilme deneyimi aktarımı ile kimlik tanımları çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Araştırmanın temel problemini yerinden edilme deneyimi ile Kıbrıslı ebeveynlerin yaşadığı deneyim ve kimlik algıları; yerinden edilme deneyiminin aktarılma tarzı ile ebeveynlerinden ayrılmış olan Kıbrıslı yetişkinlerin deneyim ve kimlik algıları oluşturmaktadır. Üçüncü grupta görüşülme amacı ise aileden ayrılma deneyiminde yerinden edilmiş olmanın etkisini anlamaktır. Bu nedenle, anne babasından ayrı yaşayan ve en az on beş yıldır İstanbul'da yaşayan katılımcılarla görüşülmüştür. Bu açıdan, bu çalışmanın bir amacı da, evden ayrılmanın, yerinden edilme ve kimlik bağlantısı olmaksızın nasıl gerçekleştiğine bakmaktır.

3.3.1. İstanbul'daki Katılımcılar

Evden ayrılma süreçlerinde savaş ve yerinden edilmenin etkisiyle ilgili güvenilir bir veri elde etmek amacıyla, ebeveynleri bu deneyimi yaşamamış, Kıbrıslı olmayan, İstanbul'da yaşayan 26-42 yaşları arasındaki on dört yetişkinle görüşme yapılmıştır. İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle yapılan görüşmeler, 2018 yılının Nisan ve Temmuz ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yedisi erkek, yedisi ise kadındır.

Görüşmeler, ortalama olarak yirmi dakika sürmüştür. Katılımcılar, 26-42 yaşları arasında olan yedi kadından ve 26-38 yaşları arasında olan yedi erkekten oluşmaktadır. Katılımcıların yedisi İstanbul'da doğmuş ve büyümüş; yedisi ise İstanbul dışındaki illerde doğmuş büyümüştür. Katılımcıların on biri evli; üçü bekardır. Katılımcıların altısının çocuğu varken; sekizinin çocuğu yoktur.

En az on beş yıldır İstanbul'da yaşayan katılımcıların sekizi üniversite nedeniyle; dördü iş nedeniyle; ikisi ise evlilik nedeniyle evden ayrılmıştır. Katılımcıların evden ayrılma yaşları 17 ile 25 yaşları arasında değişmektedir.

3.3.2. Kıbrıs'taki Katılımcılar

Kıbrıs'taki katılımcılardan yetişkin olan grup, anne veya babaları savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış olup, kendileri 1972-1994 yılları arasında doğmuş olan on dört yetişkinden (24-46 yaş arası) oluşmaktadır. Kıbrıslı yetişkinlerle yapılan görüşmeler, 2018 yılının Ağustos ayında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yedisi erkek, yedisi ise kadındır.

Görüşmeler, ortalama olarak yirmi sekiz dakika sürmüştür. Katılımcılar, 24-46 yaşları arasında olan yedi kadından ve 26-36 yaşları arasında olan yedi erkekten oluşmaktadır. Katılımcıların beşi Girne'de, dördü Güzelyurt'ta, ikisi Lefkoşa'da, biri Mağusa'da, biri Limasol'da, biri ise İngiltere'de doğmuş ve büyümüştür. Katılımcıların onu evli; dördü bekardır. Katılımcıların sekizinin çocuğu varken; altısının çocuğu yoktur.

Katılımcıların on ikisi 17-18 yaşlarında üniversite eğitimi nedeniyle; ikisi ise 26-27 yaşlarında evlilik nedeniyle evden ayrılmıştır. Buna göre, katılımcıların evden ayrılma yaşı 17 ile 27 yaşları arasında değişmektedir.

Katılımcıların altısı, ebeveynlerinin ekonomik desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtirken; ihtiyaç duymadığını belirten üçü hariç, hepsi ailelerinin aldığı, verdiği veya yapımında destek olduğu evlerde yaşamakta; yüksek lisans eğitimi, düğün, ev eşyası, çocuk sahibi olma gibi kritik durumlarda aile desteği aldığını belirtmektedir.

Bu kuşağın 1963-1974 yılları arasındaki çatışmalarla ilgili deneyimleri, ebeveynleri tarafından anlatılan hikâyelerle ve akademik yaşamları boyunca aldıkları tarih eğitimiyle sınırlıdır. Kıbrıs'taki katılımcılardan ebeveyn olarak grup, yetişkin grubun 51-78 yaşları arasındaki anne ya da babalarından oluşmaktadır. Kıbrıslı ebeveynlerle yapılan

görüşmeler, 2018 yılının Ağustos ayında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yedisi erkek, yedisi ise kadındır.

Görüşmeler, ortalama olarak kırk dört dakika sürmüştür. Katılımcıların beşi Lefkoşa'da, beşi Limasol'da, üçü Baf'ta, biri Girne'de doğmuş ve büyümüştür. Dördü üniversite mezunuyken, biri yüksek okul, altısı lise, biri lise terk, ikisi ilkokul mezunudur. Üniversite mezunlarının erkek olması dikkat çekmiştir.

Katılımcıların on üçü evli; biri duldur. Bunlardan on biri tanışarak evlenmişken, üçü görücü usulüyle evlenmiştir. Katılımcıların hepsinin partnerleri Kıbrıslıdır. Biri Kıbrıslı olan ilk eşinden boşanarak, Türkiyeli şu anki eşiyle ikinci evliliğini yapmıştır.

Katılımcıların biri sadece 1963'te, sekizi sadece 1974'te bir kez, beşi ise hem 1963 hem 1974 olmak üzere iki kez göçmen olmuştur. On ikisi, çocuklarıyla bu deneyimlerini her fırsatta, konusu açıldığında paylaştığını; ikisi ise pek paylaşmadığını ifade etmiştir. Sekizi çocuklarına ekonomik destek verdiklerini, altısı ise vermediklerini belirtmiştir. Ancak ekonomik destek veren veya vermeyen her ebeveyn çocuklarına ev alma, ev yapma, iş kurma, iş verme, kira geliri sunma gibi konularda yardımları olduğunu vurgulamıştır.

Veriler Türkçe konuşan Kıbrıslılardan toplandığı için, katılımcıları adanın güneyinde yaşayan Rum halkından ayırabilmek adına, katılımcılar 'Kıbrıslı Türk' olarak anılmıştır.

Tablo 1. Kıbrıslı Türk yetişkinler ve Türkiyeli yetişkinlerin demografik bilgileri

	Kıbrıslı Türk Yetişkinler	Türkiyeli Yetişkinler
Evlilik oranı	%71	%79
Bekarlık oranı	%29	%21
Çocuk sahibi olanlar	%57	%43
Çocuk sahibi olmayanlar	%43	%57
Üniversite nedeniyle evden ayrılanlar	%86	%57
İş nedeniyle evden ayrılanlar	0	%29
Evlilik nedeniyle evden ayrılanlar	%14	%14

3.4. Araştırma Etiği

Smith, Flowers ve Larkin (2009) etik çalışmak adına, bilhassa YFA olmak üzere nitel araştırmalarda sadece veri toplamaya katılımcı olmak için değil, aynı zamanda veri analizinin sonuçlarıyla ilgili olarak da bilgilendirilmiş onam formunun elde edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Düzeltilmemiş veri metinlerinin sadece araştırma ekibi tarafından görülebileceğini vurgulamışlardır. Katılımcıların anonim olması adına, daha geniş kullanım için herhangi bir verinin düzeltilmiş olması gerekir. Onlara göre nitel araştırmacıların sunabileceği tek şey katılımcıların anonim olmasıdır; çünkü bir şeyin ‘güvenilir’ olduğunu söylemek demek, bunu kimsenin görmeyeceğini söylemektir.

3.5. Analiz Süreci

Tüm görüşmeler kayıt edilmiş ve yazıya dökülmüştür. Veri Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) kullanılarak, Smith ve arkadaşları (2009) tarafından ana hatları belirlenmiş prosedüre uygun olarak analiz edilmiştir. Onlara göre YFA’nın birincil ilgisi, katılımcının

yaşanmış deneyimi ve onun bu deneyimden çıkardığı anlamdır. Sonuçta elde edilen ise, analiz eden kişinin, katılımcının ne düşündüğünü düşündüğüdür. Bu çifte hermenötiktir. Smith, Flowers ve Larkin'in (2009) belirttiği gibi, YFA vakalarında bizim analitik dikkatimiz, katılımcıların kendi deneyimlerini anlamlandırma süreçlerine doğru yönelmektedir. Buradan hareketle, bu temalar elde edilirken, katılımcılarla yapılan yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen diyaloglar esas alınmıştır.

Smith, Flowers ve Larkin (2009) öncelikle detaylı olarak ilk vakanın analiz edilmesini, sonra diğer vakalara aynı şekilde sırayla geçilmesini ve aynı işlemlerin yapılmasını önermiştir. İşe en detaylı, karmaşık ve merak uyandıran görüşmeyle başlamanın yararlı olacağını belirtmişlerdir.

3.5.1. Tekrar Tekrar Okuma

Smith ve arkadaşlarının (2009) önerdiği prosedüre göre, eğer metinler bir görüşmeden ise, metinleri ilk kez okurken, ses kaydını en az bir kere dinlemek yararlıdır. Onlara göre sonraki okumalarda katılımcının sesini hayal etmek, olabildiğince iyi bir analize yardımcı olur.

Smith, Flowers ve Larkin'e göre (2009) YFA için metinlerin yazılması, kaydedilmiş sesin her bir saati için yedi saat almaktadır. Araştırmada ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler metinler halinde yazılmıştır. Yapılan görüşmelerin ilk yazılan metinleri, ilk seferinde ses kaydını dinleyerek olmak üzere, tekrar tekrar okunmuş (reading and re-reading), sayfanın sağ tarafı katılımcının söylediği ilginç veya anlamlı şeyleri not etmek için kullanılmıştır.

3.5.2. Başlangıç Notları Alma

Smith, Flowers ve Larkin'e göre (2009) analist açık bir zihinle, metinde ilgisini çeken her şeyi not eder. Böylece metne aşinalığı artar. Burada fenomenolojik bir odak vardır, katılımcının açıkça çıkardığı anlamlardan uzaklaşmaz. Bu, ilişkiler, süreçler, yerler, olaylar, değerler ve ilkeler gibi, onların önemsendiği şeyleri ve bunların onun için anlamını tanımlamayı içerir. Bu ilişkilerin, süreçlerin, yerlerin vb. şeylerin onlar için ne anlama geldiğine dikkat edilir.

Başlangıç notları alınırken (initial noting), Smith ve arkadaşlarının (2009) önerilerine dikkat edilerek metin okunurken önemli görünen yerlerin altı çizilmiştir. Daha sonra, metnin sağ tarafına, bu altı çizilen kısımların ne açıdan önemli görüldüğünü açıklayan notlar yazılmıştır. Önerilen diğer bir yol da katılımcıyla yapılan görüşme metninden yola çıkarak, bilinç akışı, belirli cümleler ve kelimeler okunduktan sonra akla gelenlerin yazılmasıdır. Bu strateji de okunanların akla getirdiklerinin ele alınması amacıyla uygulanmıştır. Katılımcıların kullandıkları dile bakılmış, kendi yaşanmış dünyalarının bağlamı hakkında düşünülmüş ve bunlar daha soyut düzeyde tanımlanmaya çalışılmıştır. Bunlar yapılırken kelimenin, ifadenin, cümlenin araştırmacı için ne anlama geldiği sorgulanırken; katılımcı için de ne anlama geldiği kontrol edilmeye çalışılmıştır. Smith, Flowers ve Larkin (2009) analiz yapmak için en iyi yolun, metnin üç kenar çizgisine bölünmüş halinin çıktısı üzerinden yapılabileceğini düşündüklerini belirtmiştir. Sağ kenarı başlangıç notları almak için kullandıklarını, sol kenarı ise sonraki aşama olan ortaya çıkan temaları (emergent themes) yazmak için ayırdıklarını belirtmişlerdir. Yani, bu süreci sağ kenardan (yorumlar/notlar) sol kenara (ortaya çıkan temalar) doğru yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma verilerinin analizinde de bu öneriye uygun şekilde, başlangıç notları metnin sağ tarafına; ortaya çıkan temalar ise sol tarafına yazılmıştır.

Smith, Flowers ve Larkin (2009) başlangıç notları alırken, tanımlayıcı (descriptive), dilbilimsel (linguistic) ve kavramsal (conceptual) olmak üzere üç keşif amaçlı (exploratory) yorum tipinden söz etmiştir. Bunların metinde sırayla çalışılabileceğini belirtmişlerdir. Buradan hareketle, metinlerde zamir kullanımına, duraklamalara, kahkahaya, dilin işlevsel yönlerine, tekrara, ses tonuna, akıcılık derecesine (açık seçik mi, yoksa tereddütlü mü), metafor kullanımına, katılımcıların bir şeyi nasıl ifade ettiğine, kullandığı sözlere dikkat edilmiştir.

Metinler okundukça, benzerlikler, farklılıklar, tekrarlar, vurgular, çelişkiler yorumlanmıştır. Bunlara göre betimsel yorumlar yapılmıştır.

3.5.3. Ortaya Çıkan Temaları Geliştirme

Smith, Flowers ve Larkin (2009) ortaya çıkan temaları tanımlamak için keşif amaçlı yorumları analiz etmenin odak olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte temaların geliştirilmesinin (developing emergent themes), başlangıç notları alma sürecinde

öğrenilenlerin hatırlanmasını da içerdiğini eklemişlerdir. Ortaya çıkan temaların tanımlanmasının, görüşmedeki öyküsel akışı kırmayı içerdiğinden, katılımcıdan elde edilen veriyi yeniden örgütleyerek katılımcının deneyimlerini parçalıyormuş gibi görüldüğü için başlangıçta araştırmacıyı rahatsız hissettirebileceğini belirtmişlerdir. Bu sürecin, yorumbilim döngüsünün bir göstergesini temsil ettiğini ve bunların yazılırken yeni başka bir parçada yeniden bir araya geleceklerini vurgulamışlardır.

Bu araştırmada da betimsel yorumlardan yola çıkılarak, temalar ortaya çıkarılmış ve bunlar sayfanın sol tarafına yazılmıştır. Önemli temalar bir sayfaya yazılmış ve metinlerdeki sıraya göre bir tema listesi oluşturulmuştur. Smith, Flowers ve Larkin'in (2009) de belirttiği gibi, temalar sadece katılımcıların orijinal kelimelerini ve düşüncelerini değil; aynı zamanda analistin yorumunu da içermektedir. Bunlar, tanımlamanın ve yorumun etkileşen sürecini yansıtmaktadır.

3.5.4. Ortaya Çıkan Temalar Arasındaki Bağlantılara Bakma

Smith, Flowers ve Larkin'e göre (2009) bundan sonraki adım, analistin, birbirine uyumlu olduğunu düşündüğü temaları grafiğe dökmesini veya eşleştirmesini içerir. Bu evrede, gerektiğinde önceki metinlere dönülerek, bazı temaların önemi yeniden değerlendirilebilir. Burada, analistin yapması gereken, bir araya gelen temaların anlamına bakmak ve katılımcının gözünden en ilginç ve en önemli olan açılarını gösterebileceği bir yapı üretmektir. Bunun için, iki basit yöntem önermişlerdir: (1) Bir listeye tüm temaları kronolojik sırasına göre yazın. İlişkili temalardan kümeler oluşturmak için, yuvarlak içine aldığınız temalar arasında gezinin. Bazı temalar mıknaş gibi, diğer temaları kendine doğru çekecektir. (2) Yazılmış temaların listesinin çıktısını alın. Listeyi, her tema ayrı bir parça kağıt üzerinde olacak şekilde kesin. Yer gibi geniş bir alan kullanın ve temaları hareket ettirin. Böylece temaların birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu uzamsal temsilleri aracılığıyla keşfedebilirsiniz. Paralel veya benzer anlayışları temsil eden temalar bir arada olmalıdır. Birbirlerine zıt olan temalar spektrumun zıt kutuplarında yer almalıdır.

Smith, Flowers ve Larkin (2009) ortaya çıkan temalar arasında tekrar eden kalıpları tanımlamak için (searching for connections across emergent themes) bazı stratejiler önermiştir. Araştırmacının, amacı doğrultusunda bunlardan işe yarayacak olanları kullanabileceğini vurgulamışlardır. Temaları birden çok yolla organize etmenin yaratıcı

olabileceğini ve analizi daha üst bir düzeye taşıyacağını ifade etmişlerdir. Örneğin, soyutlama yaparak (abstraction) neyin üst tema (superordinate theme) olarak adlandırılabilceği hissinin gelişeceğini belirtmişlerdir. Bu, temalardan oluşan küme için yeni bir isim geliştirmeyi içerir. Önerdikleri diğer bir süreç ise sınıflandırmadır (subsumption). Bu da soyutlamaya benzer, ancak bu, ortaya çıkan bir temanın kendi kendine bir üst tema elde etmesi ve bir dizi ilişkili temayı bir araya getirmeye yardımcı olması durumunda işlevseldir. Yapılabilecek diğer bir şey, ortaya çıkan temalar arasındaki kutuplaşmaya (polarization) dikkat etmektir. Bu süreçte, benzerlikler yerine farklılıklara odaklanılır. Ortaya çıkan temalar arasındaki bağlantılara bakarken yararlı diğer bir yol da, analiz ederken kavramsal veya öyküsel unsurları (contextualization) tanımlamaktır.

Bu çalışmada, Smith, Flowers ve Larkin'in (2009) önerdiği, ortaya çıkan temaları tanımlama ve sınıflandırma yolları dikkate alınmış, önemli temalar geliştirildikten sonra, bunlar arasındaki bağlantılara bakılmış ve ilişkili olanlar gruplandırılmıştır (master list of themes). Temalar gruplandırıldıktan sonra, kurulan bağlantıların başlangıç metniyle uyuşup uyuşmadığından emin olmak için görüşme metinleri kontrol edilmiştir. Daha sonra, ortaya çıkan temaların yapısını temsil eden bir temalar tablosu oluşturulmuştur.

3.5.5. Sonraki Vakaya Geçme

Smith, Flowers ve Larkin (2009) Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz sürecinde bir sonraki adımın bir sonraki katılımcının yazıma dökülmüş metnine geçerek (moving to the next case) aynı süreci tekrarlamayı içerdiğini belirtmiştir. Burada, önemli olanın sonraki vakaya kendi terimleriyle yaklaşmak olduğunu vurgulamışlardır. Bunun da, ikinci vaka ile ilgili çalışırken, birinci vakada ortaya çıkan fikirleri olabildiğince parantez içine almak anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Smith ve Osborn'un (2008) farklı bir makaledeki görüşüne göre ise, birinci vakanın analizi tamamlandıktan sonra, diğer görüşmeler analiz edilirken, daha önceki temalar kullanılabilir veya her metin için yeniden analize başlanabilir; ancak tekrarlayan kalıplar ayırt edilmeye çalışılırken, ortaya çıkan yeni konulara da dikkat edilmelidir. Yani, metinler arasında benzeşen ve farklılaşan noktalara riayet edilmeye çalışılmalıdır.

Bu çalışmada, her vakada ortaya çıkan özgün temaları gözden kaçırmamak adına,her vaka ayrı ayrı analiz edildikten sonra, bunlar arasındaki bağlantılara bakılması tercih edilmiştir.

3.5.6. Vakalar Arasında Tekrarlayan Kalıplara Bakma

Smith, Flowers ve Larkin'e göre (2009) analiz sürecinde bir sonraki adım vakalar arasında tekrarlayan kalıplara bakmayı (looking for patterns across cases) içerir. Bunun genellikle, her tabloyu veya figürü geniş bir alana sererek bunlara bakmak anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Vakalar arasında nasıl bağlantılar olduğuna, bir temanın başka bir vakayı nasıl aydınlatmaya yardım ettiğine, hangi temaların daha güçlü (potent) olduğuna bakılmasını önermişlerdir.

Bu çalışmada da her metin analiz edildikten sonra, temaların son bir tablosu (a final table of superordinate themes) oluşturulmuştur. Daha sonra, temalar öyküsel bir biçime dönüştürülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZ SONUÇLARI

“Savaş ve güneyden kuzeye yerinden edilme deneyimi yaşayan Kıbrıslı Türklerin bu deneyimi nasıl algıladıkları ve bu deneyimlerin çocuklarının evden ayrılma süreçlerine nasıl yansıdığı” bu araştırmanın temel sorusudur. Bu bölümde İstanbul’da yaşayan yetişkinler, Kıbrıslı Türk yetişkinler ve ebeveynleriyle yapılan görüşmeler ve bunların analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca, İstanbul’da ve Kıbrıs’ta yaşayan iki farklı gruptan yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri ve ebeveynlerin yerinden edilme deneyimiyle, yetişkin çocuklarının evden ayrılma deneyimleri arasındaki benzeşen ve farklılaşan noktalar ele alınmıştır.

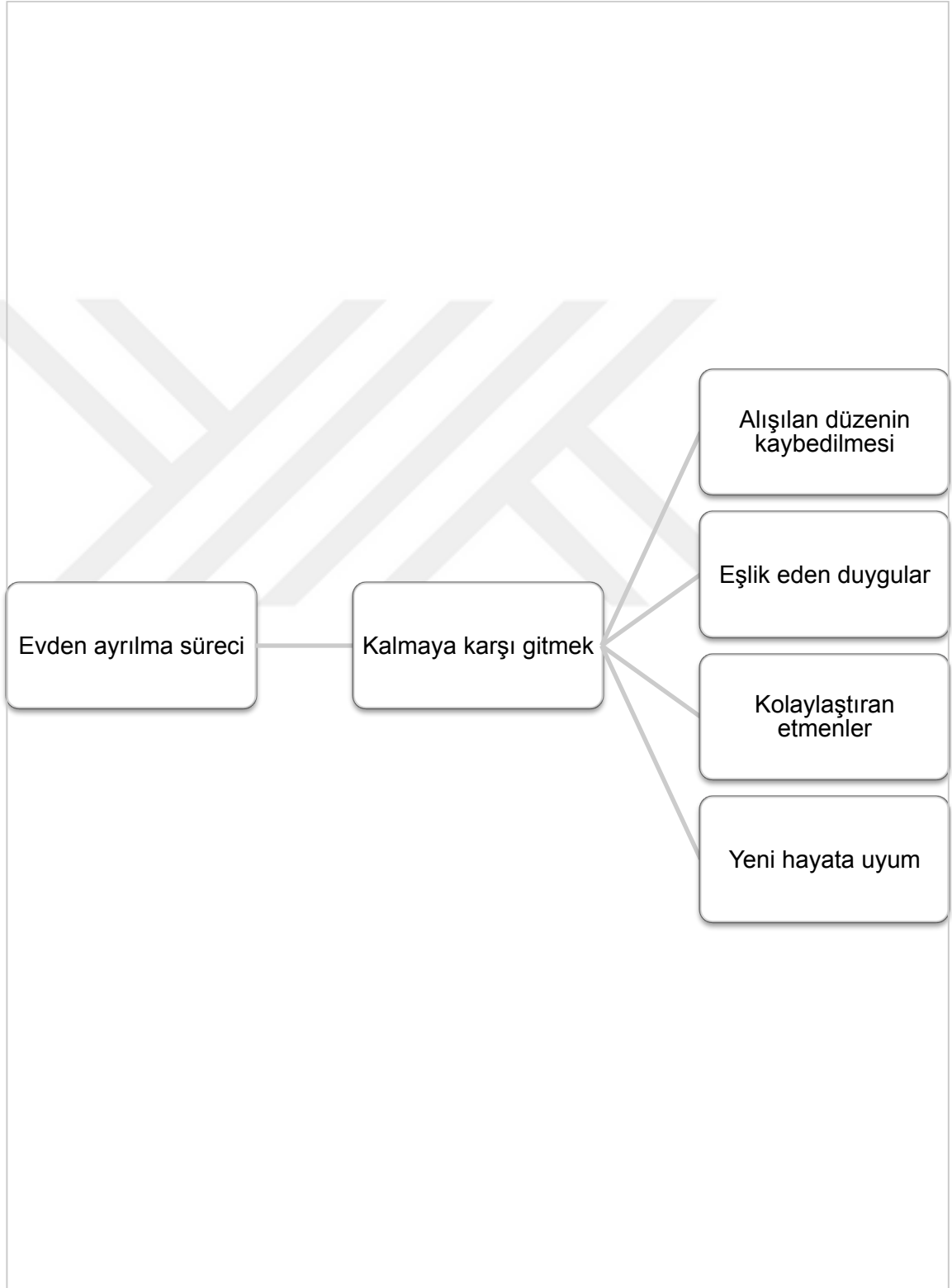
4.1. Analiz Sonuçları

4.1.1. İstanbul’da Yaşayan Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular

İstanbul’da yaşayan yetişkinlerle yapılan görüşmelerin analizi sonucunda, üç üst tema elde edilmiştir: (i) Evden ayrılma süreci, (ii) Bir yetişkini yetişkin yapan unsurlar, (iii) Ergenlikten yetişkinliğe değişen ebeveyn-çocuk ilişkisi. Tüm üst temalar, ana temalar ve alt kategorilere ise Tablo 2’de yer verilmiştir. Bunlar, katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen metinlerden alıntı yapılarak açıklanmıştır.

Tablo 2: İstanbul'daki yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri

Tematik düzey	Kod	İlk tema	Kod	İkinci tema	Kod	Üçüncü tema
Üst tema (superordinate theme)	1.	Evden ayrılma süreci	2.	Bir yetişkini yetişkin yapan unsurlar	3.	Ergenlikten yetişkinliğe değişen ebeveyn-çocuk ilişkisi
Ana tema (master theme)	1.1.	Kalmaya karşı gitmek	2.1. 2.2. 2.3.	Aileyle ilişkiler Kendiyle ilişkiler Sosyal çevreyle ilişkiler	3.1. 3.2. 3.3.	Ergenlik Genç yetişkinlik Yetişkinlik
Alt kategoriler (Sub categories)	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4.	Alışılan düzenin kaybedilmesi Eşlik eden duygular Kolaylaştıran etmenler Yeni hayata uyum	2.1.1. 2.1.2.	Farklılaşma Bağımsızlık	3.1.1. 3.1.2.	Her şeyi halleden ebeveyn Hiyerarşik ebeveyn-çocuk ilişkisi
			2.2.1. 2.2.2.	Karar alma Kendini tanıma ve kabul	3.2.1. 3.2.2.	Yetişkinlik hayatına hazırlanan genç yetişkin Ebeveynlik rolünün değişimi
			2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.	Duygusal ilişki İş hayatı Arkadaşlık ilişkisi	3.3.1.	Özerk-ilişkisel yetişkin

Şekil 1. İstanbul’da Yaşayan Yetişkinler: Birinci Üst Tema ve Kategorileri

Evden ayrılma süreci (Tablo 3: Kod 1.)

Evden ayrılma süreci üst teması, katılımcıların evden ayrılma sürecinde yaşadıkları benzer deneyimlerden hareketle ortaya çıkmıştır (Kod 1.1.).

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu, üniversite, evlilik veya iş yerlerinin evlerine uzak olması nedeniyle evden ayrıldıkları zamanların ilk dönemlerinde, **alıştıkları düzeni kaybettiklerini** (Tablo 3, Kod 1.1.1.) ifade etmişlerdir. Kimisi için bu, herkesin birbirini tanıdığı küçük şehirden, büyük şehre gitme, çeşit çeşit insanla karşılaşma, evde her şeyi halleden anne babanın olmadığı bir ortamda yeni bir düzen kurma ve buna alışmaya çalışma şeklinde deneyimlenirken; kimisi için ev yaşantılarını bilmedikleri kişilerle birlikte yaşamaya alışmakta zorluk, maddi sıkıntılar olarak deneyimlenmiştir.

“Ben ilk çıktığımda duygusal olarak bir fanustan çıkmış gibi hissettim.”
(Katılımcı-1.1)

“Senin habitusunla ilgili aslında, onunla ilgili bir durum, yaştan bağımsız bir şekilde alışkanlıklarının kırılması gibi bir şey.” (Katılımcı-1.3)

“Başta tabii her şeyden önemlisi tüm sorumluluk sana ait. Yani sabah kalkabiliyor musun kalkamıyor musun kısmı. Seni kaldıran bir annen ya da baban yok, kahvaltını hazırlayan birisi yok, kahvaltını hazırlamak durumundasın, saatini iyi ayarlamak durumundasın, sana hadi hadi geç kalacaksın diyen birisi yok. Hadi hadi çalış bak bu dersinden geçemezsen sınıfta kalırsın diyecek birisi yok. Tek başına olunca daha şey oluyor bunlar, başka birisinin sana söylemesini bekliyorsun, ama sonra dur diyorsun ya, hani o insan burada yok, sen tek başınasın şu an. Diğer arkadaşın da kendi sorumluluğu kendi üstünde, hani sana hadi kahvaltını yap diyemez. Bunları otomatikman artık sen kendine demeye başlıyorsun açıkçası. Öyle bir zorluk oldu ilk başta.” (Katılımcı-1.14)

Katılımcılar, **evden ayrılma sürecinde çeşitli duygular hissettiklerini** (Tablo 3, Kod 1.1.2.) ifade etmişlerdir. Üniversite nedeniyle evden ayrılanlar, sınavı bitirmiş olmanın rahatlığı, İstanbul’da üniversite hayatına başlayacak olmanın heyecanı, ailede baskılanmasa dahi özgürlük hissetmenin yanında; yalnızlık hissettiklerini, ailelerini

özlediklerini, ilk zamanlarda belirsizlik ve yaşamlarının sorumluluğunu tamamıyla almayı başarıp başaramayacakları konusunda kaygı duyduklarını belirtmişlerdir.

“Evden ayrılıyorsun, yurtta kalacaksın, İstanbul çok büyük şehir. Bir de heyecan vardı, bir de şimdi öğrenci hayatı, daha keyifli olacak, üniversite sınavını bitirmişsin, bir rahatlığı vardı, daha çok gezeceğim tozacağım, biraz da ama şeyi vardı tabii korkusu vardı. Başıma ne gelecek bilmiyorum sonuçta. Yurtta kalacağım tamam, ama her şeyi kendim ayarlamam lazım, ki benim ailemle yaşadığım süre boyunca hep bize sorumluluk vermişlerdir. Ben yeri gelir elimde gömleğimi de ütülerim, yıkarım, ütümü yaparım, hep kendi kendime büyüdüm zaten. Hani yemeğimi kendim yaparım. Annem çalışıyordu zaten. Sorumluluk konusunda bir sıkıntı yoktu, ama sonuçta tabii yurtta kalıyorsun, daha ayrı bir sorumluluk, bu sefer kendi ayakların üstünde durmak zorundasın gibi böyle bir kuşku da duyuyorsun ama tabii bir ay, 2 ay, 3 ay. Ondan sonra zaten kendi hayatını kurmaya başlıyorsun bir şekilde.” (Katılımcı-1.9)

Katılımcılar, sonunda kendi hayatını kurmanın ve büyümenin ise gurur verici olduğunu tarif etmişlerdir. Diğer yandan, ailesinden ayrılmayı dert etmediğini, görüşme ailesini aramadığını belirten katılımcılar da olmuştur. Anne babası 2,5 yaşında boşanan ve liseye dek ağırlıklı olarak anneannesi ve dedesiyle yaşayan Katılımcı-1.4 bunu şöyle ifade etmiştir:

“Hep göz önünde tutmak istediler, böyle yanlarında olayım istediler, ben de hiç öyle bir şey istemedim yani. Çünkü benim aslında özlem duygum yoktu. Hani böyle işte anneyi özleyim, babayı özleyim falan. O yüzden çok rahat geçti mesela. Ben ilk üniversiteye başladığımda hiç annemin yanına gidesim gelmiyordu yani. Hiç şey yapmadım yadırgamadım evden uzak olmayı falan. Hatta kaldığım yer benim evim yani her zaman.”

Evden ayrılma sürecinin başlarında zorluk yaşadığını belirten katılımcılar, bu süreci **kolaylaştıran bazı etmenlerden** söz etmişlerdir. Örneğin, ailesini özleyen, İstanbul’da olmakla ilgili tedirginlik yaşayan katılımcılar, yakınlarında yaşayan geniş aile üyeleri,

kendileriyle aynı durumda olan arkadaşlar veya severek evlendikleri eş gibi sosyal desteklerini hissedebilecekleri kişilerin, uyum sağlamalarını kolaylaştırdığını (Tablo 3, Kod 1.1.3.) belirtmişlerdir. Özellikle hastalık zamanlarında, aileden birinin varlığına duydukları ihtiyacın arttığı ifade edilmiştir.

“Hasta olduğum zaman en azından teyzem bir başımı okşuyordu.” (Katılımcı-1.1)

“İşte hastayım, geberiyorum, yan odada arkadaşım sevgiliyle beraberler, ben orda geberiyorum, hiç yardım edecek kimsem yoktu falan, o can sıkıcıydı. Şeyde olsam, ya başka bir yerde bizimkilerin yanında olsam tabii ki ilgilenecek birileri olurdu.” (Katılımcı-1.3)

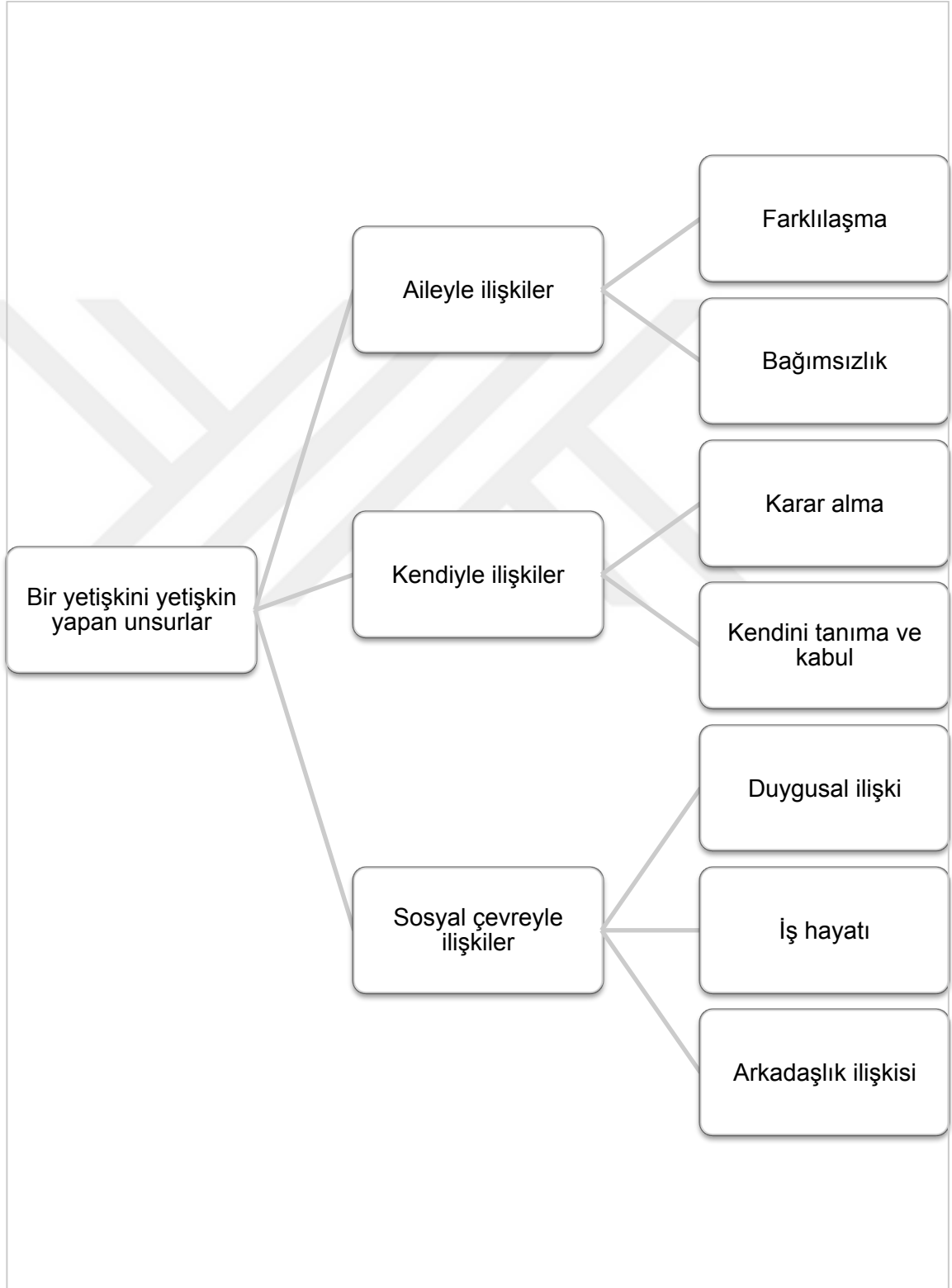
Ayrıca, şehir dışından gelenler için okuldan arkadaşlarla aynı yurtta olmanın ve İstanbul dışından gelen diğer kişilerin rahatlatıcı bir etkisi olduğu ifade edilmiştir.

“Birbirimizi daha çok fazla tanımadan kenetlendik. Biraz o şey bizi bir araya getirdi herhalde.” (Katılımcı-1.14)

Katılımcılar, **evden ayrılmaya uyum** sağladıklarında ve kendi hayatlarını kurduklarında (Tablo 3, Kod 1.1.4.) evden ayrılışlarının geri dönülemez olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Mesela evlendikten sonra evine gidiyorsun, yani orası senin 20-25 yıl yaşadığın bir yer, ama oraya tekrar gittiğinde orası aslında hani aynı yer gibi değil. Yani misafir gibisin yine de, o değişik bir duygu bence, yani yine de orda çok mutlusun ama tekrar oraya gittiğinde aynı şeyi hissedemiyorsun yani, hani evden çıktıktan sonra başka bir evi evim diye benimsedikten sonra gerçekten artık en rahat olduğum yer orası. Anne baba evinde ister istemez tam kendin gibi olmuyor.” (Katılımcı-1.6)

“Annem böyle hep şakasına söyler, ama aslında kendi istekleridir bu. O eve geçin orda yaşayın hem kira derdiniz olmaz falan filan kafaları vardır, ama ben şu dakikadan sonra hep şeyi düşünüyorum, yani ailemle 2-3 haftada 1 görüşüyorum o bize yetmiyor, ama aslında 1 dakika fazlası bize fazla olabilir. İletişim problemlerimiz var, birbirimizi çok seviyoruz, ama katlanabilme konusunda eşik değerlerimiz çok düşük. Olumsuz bir şey olduğunda ani parlamalarımız falan oluyor. Dolayısıyla bakıyoruz hani ilk zamanlar ya ailemize vakit harcayamıyoruz falan diyorduk ama aslında harcadığımız o bir buçuk gün, iki gün olsa sıkıntı yaşamaya başlıyoruz. Dolayısıyla mesela annemin buralarda yaşayın falan fikirleri bizim için çok ütöpik, mümkün olmayacak şeyler geri dönüşü olmayan bir ayrılık olmuş yani bizim için aslında.” (Katılımcı-1.3)

Şekil 2. İstanbul’da Yaşayan Yetişkinler: İkinci Üst Tema ve Kategorileri

Bir yetişkini yetişkin yapan unsurlar (Tablo 3: Kod 2.)

Katılımcılara evden ayrıldıktan sonra hayatlarında neler değiştiği sorulmuştur. İkinci üst tema katılımcıların, bir yetişkini yetişkin yapan unsurlar, aileleriyle, kendileriyle, sosyal çevreleriyle ilişkilerinin değişimi konularındaki ifadelerinden oluşmuştur.

Katılımcılar, evden ayrıldıktan sonra, ailelerinin kendilerine sunduklarını doğrudan kabul etmektense sorgulamaya başladıklarını, yani **aileleriyle ilişkilerinin** (Tablo 3, Kod 2.1.) değişmeye başladığını belirtmişlerdir. Ailelerinden farklı olarak inançlarının, yaşam tarzlarının, görüşlerinin, cinsel deneyimlere bakışlarının değiştiğini yani aileden **farklılaştıklarını** (Tablo 3, Kod 2.1.1.) ifade etmişlerdir.

"İnançlarım değişti, yaşam tarzım değişti. Farklı insanlar tanıdıkça, farklı ortamlar gördükçe en basitinden LGBT gibi bir şeyle tanıştım işte ya da inanmayan bir sürü insan var hani neden inanmıyorlar ya da milliyetçilik, yani çok milliyetçi bir ailede yetişmedim, sadece işte Türkiye'de yaşıyoruz, işte Atatürk, milli değerler diyen bir aile. Ama farklı görüşler gördüm, onlardan bir şeyler dinledim. Görüşlerim değişti, yani yaşam tarzım değişti. Genç olduğunuz için, daha karşı cinse merak duyuyorsunuz, onu öğrenmek istiyorsunuz böyle bir güdü de var dıştan gelen çok kuvvetli. Tam da zamanları yani kanın kaynadığı zamanlar, o yüzden bu şeyler daha yani evlenmeden olmaz muhabbeti, ya o şeyler değişiyor. Daha özgür oluyorsun, deneyime açık oluyorsun. Yani bir sürü insanla tanıştım, bir sürü farklı görüş. Ben de o zaman sorguladım. Her fikre daha açığım, kendimi daha tanıdığımı düşünüyorum, ben ne istiyorum."
(Katılımcı-1.14)

Ebeveynlerinin kendilerinden bazı beklentileri olsa da, bunları karşılayamadıklarında, ailelerinin verdiği duygusal tepkilerle baş edebilmeyi, büyümenin bir gerekliliği olarak ifade etmişlerdir. Kendi istekleriyle ebeveynlerinin ihtiyaçları arasında bir sınır olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, evden ayrıldıktan sonra, özgürlüklerini kazandıklarını, farklı deneyimlere daha açık olduklarını, kendi problemlerini çözebildiklerini, hayatlarının her alanında sorumluluk üstlenerek, kendi ayakları üzerinde durabildikleri **bağımsız** (Tablo 3, Kod 2.1.2.) bir yaşam inşa ettiklerini vurgulamışlardır.

“Daha önce bir birey olarak tek başıma hiç yaşamamıştım. Gece belli bir saatte dışarı çıkamazdım mesela. Daha özgür oldum, daha rahat oldu.” (Katılımcı-1.6)

“Kendi evime çıkarken çok mutluydum tabii sevdiğim biriyle evlendim. Çok güzel bir şey aslında insanın kendi evinin olması. Böyle ne bileyim hani yemek yapıyorsun, temizlik yapıyorsun, böyle kendine ait bir şey.” (Katılımcı-1.8)

“Çıktıktan sonra ilk böyle evi gördüğümde, boş eve baktığımda, gittiğimde böyle çok duygulanıp ağladığımı hissediyorum. Bana ait bir şey olacak diye. Benim, kendi hayatım. Bu evi ben tek başıma döndüreceğim. Hani yetişkin olduğumu hissettim. Benim en büyük motivasyonum buydu. O eve şöyle bir bakınca, ben tek başınayım ve üstesinden geleceğim. Bu ev tek başıma çekip çevireceğim. Halledeceğim falan diye artık büyüdüm, yetişkin oldum duygusu gelmişti.” (Katılımcı-1.13)

Kimi katılımcı sorumluluk almakla ilgili sıkıntı yaşamazken, hatta sorumluluk almak onları heyecanlandırırken; kimisi için bu sorumluluklar yorucu ve bunaltıcı olmuştur. Katılımcı-1.14, bir yetişkinin yetişkin yapan en önemli faktörlerden birinin de ailesinden **maddi destek almamak** olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

“Yetişkin olmak benim için maddi anlamda da ayaklarım üstünde durabilmem. O zaman gerçekten tam anlamıyla bir yetişkin olduğumu hissedeceğim. Ama hâlâ onlardan maddi destek alıyorum, belki paramı nasıl kullanmam gerektiğinin fikrini veriyorlar bazen. İşte kızım şöyle yap böyle yap, çok harcama.” (Katılımcı-1.14)

Katılımcılar, **kendileriyle kurdukları ilişki** (Tablo 3, Kod 2.2.) bakımından da evden ayrıldıktan sonra bazı değişiklikler olduğunu ifade etmişlerdir. Ebeveynleriyle yaşarken kendileriyle ilgili karar almalarının mümkün olmadığını, ancak evden ayrıldıktan sonra kendileri için **karar verebilmeye** (Tablo 3, Kod 2.2.1.) başladıklarını, bu hayatın kendilerine ait olduğunu hissettiklerini vurgulamışlardır.

“Özgürlüğümü kazandım. Yani annem, dedem, anneannem hani bana bir şey olmasın diye üstlerime titriyorlardı ki hâlâ öyleler ama ben artık ondan uzaklaştırdım yani çünkü kendim için karar vermek lükstü benim için ve onu kazandım yani.” (Katılımcı-1.4)

Katılımcılar, aileleri veya öğretmenlerinin karşıt fikirlerine rağmen kendi kararlarını verebildiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, katılımcılar, evden ayrıldıktan sonra farklı yaşantıları olan birçok insanla karşılaştıklarını, büyüdüğü yerde doğru kabul edilen bazı değerleri sorguladıklarını ve başka türlü yaşamların, düşüncelerin, inançların mümkün olabileceğini görerek, kendi içlerinden gelene daha çok odaklanabildiklerini, bu doğrultuda **kendilerini tanıdıklarını** (Tablo 3, Kod 2.2.2.) ve oldukları gibi **kabul edebildiklerini** belirtmişlerdir. Katılımcılara göre bir insanı yetişkin yapan önemli etmenlerden biri de ailelerine ve herkese karşı kendilerini olduğu gibi ortaya koyabilmek, ‘*Ben buyum diyebilmek*’tir (Katılımcı-1.14). Katılımcı-1.5 ve 1.14 evden ayrılmayı istediklerini veya evden ayrıldıktan sonra sevgilileriyle kaçak veya ailesinin haberi olmadan yaşıyor olmayı, aileleriyle paylaşamayacaklarını belirtmişlerdir.

“Orada biraz üçkağıt yapmak zorunda kaldım. Çünkü bizimkiler öyle bir şeyi kaldıramazlardı ben böyle arkadaşta kalacağım, o yapacağım, bu yapacağım haftada iki güne falan üç güne çıkarttım. Sonra dedim hani sürekli sorun yaşıyorum bu yol konusundan, zaman konusundan dolayı, ben orda kalayım. Ama tam olarak kalmayım hani orada bir süreliğine yaşayım ondan sonra bakarız şeklinde geçiş yaptım ki aslında öyle değildi tabii ki. Bizimkiler kaldıramazdı onu. Genelde kız arkadaşımınla beraber yaşadığım için zaten kaçaktı aslına bakarsan. Biraz üçkağıt üzerine dönüyordu.” (Katılımcı-1.5)

Katılımcı-1.14 yaşam şeklini ortaya koyabilmeyi arzuladığını belirtmiştir.

“Türkiye’de genel manada böyle bir durum var sanırım. Ailem benim sevgilimle yaşadığını bilmiyordu mesela. Bunu onlara hiçbir zaman söylemedim, söyleyemem de. Yetişkin olmak benim için bunları rahatlıkla söyleyebilmek. Ama onlardan sakladığım şeyler var hayatıma dair, bunlar olduğu sürece çok da aslında o yetişkinlik şeyini hissedemiyor insan tam manasıyla. Eğer buna hazırsa yani kendini tam anlamıyla ortaya koyup, evet ben şöyle yaşıyorum, bu benim hayatım. Siz de benim annem babamsınız, ama beni bu şekilde kabullenirseniz annem babamsınız. Ben buyum desem eğer çok büyük bir yük kalkardı üstümden, çok rahatlardım ve de kendimi gerçekten daha bir güçlü, daha bir olgun hissedebilirdim.” (Katılımcı-1.14)

Katılımcılar, yetişkinlikte **sosyal çevreleriyle** ebeveynlerinden bağımsız bir şekilde **ilişki** kurmaktadır (Tablo 3, Kod 2.3.). Katılımcı-1.11 **biriyle ortak yaşam sürmenin** (Tablo 3, Kod 2.3.1.) evli olmanın veya çocuk sahibi olmanın gerektirdiği bazı sorumluluklar olduğunu ve evlenmeden evden ayrılanlarla bu açıdan farklılaştıklarını ifade etmiştir.

“Evlenmenin ya da birlikte yaşamamanın getirdiği sorumluluk nedeniyle bazı şeylerden fedakarlık etmemiz gerekebiliyor. Boş zamanlarda yaptığımız şeyler değişebiliyor. Mesela evlenmeyip evden ayrıldığın zaman yine belki farklı şeylere vakit ayırma şansın olacak. Çünkü biriyle ortak bir yaşam sürmüyorsun. Mesela ne bileyim arkadaş çevrenizle daha sık görüşebiliyorsunuzdur. Evlendikten sonra hani birbirinize daha fazla vakit ayırmanız için çünkü sizin bir çevreniz var, benim bir çevrem var. Belki aile dışında bu çevreyle çok sık iletişim halindeydik, şimdi aynı sıklığı yaşayacak olursak bu sefer birbirimize vakit ayıramıyor durumuna düşüyoruz. Belki işte oradaki trafik biraz azaldı. Yani başka amaçlı ayrılık olsaydı belki onlar devam ediyor olacaktı. Ya da sportif hobileriniz olabilir. Bunlardan belki fedakarlık ediyorsunuz. Evlenmeyip ayrılıyorsanız belki bunlara aynı sıklıkta devam edeceksiniz, ama çocuk olunca bunun süresi gittikçe kısalıyor.” (Katılımcı-1.11)

Katılımcı-1.6 evlenmeyi Türk toplumunda *'birlikte yaşamak için bir araç'* olarak görürken, Katılımcı-1.11 evliliği *'aile apartmanında yeni bir kat'* açmak olarak tarif etmiştir. Katılımcı-1.11 aynı apartmanda olursa dahi kimsenin kimseye *'çat kapı gelmediğini'* iki aile arasında uygun sınırlar olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar, **iş hayatına** devam ediyor olmanın (Tablo 3, Kod 2.3.2.) ekonomik bağımsızlıklarını sağladığını ifade etmişlerdir. Ailesiyle sınırlı ilişkileri olan katılımcılar, ailelerinin yerine **arkadaşlarıyla** (Tablo 3, Kod 2.3.3.) **yakın ilişkiler** kurduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı-1.7 ise, kişilerle doğrudan iletişim kurmak yerine sanal ilişkiler kurduğunu belirtmiştir.

"Ben teknolojiyle daha fazla şey olduğum için. Orda insanlarla oyunda iletişim kurduğum için gerçek hayatta iletişim kuruyormuşum gibi geliyor bana."
(Katılımcı-1.7)

Şekil 3. İstanbul'da Yaşayan Yetişkinler: Üçüncü Üst Tema ve Kategorileri

Ergenlikten yetişkinliğe değişen ebeveyn-çocuk ilişkisi (Tablo 3: Kod 3.)

Katılımcılar, üniversiteye gitmeden, evlenmeden, işe girmeden yani evden ayrılmadan önce ve sonra, ebeveynleriyle ilişkilerinin nasıl farklılaştığını tartışmışlardır. Aileleriyle bir arada yaşadıkları **ergenlik** (Tablo 3: Kod 3.1.) döneminde evde tüm işlerin sorumluluğunu alan, **her şeyi halleden ebeveynlerinin** (Tablo 3: Kod 3.1.1.), kendilerinden herhangi bir iş talep etmediğini, dolayısıyla kendilerinde öyle bir sorumluluk bilinci oluşmadığını belirtmişlerdir.

“Okuyorduk, ders çalışıyorduk diye bizden yardım beklemezdi. Mesela anneme eleştirimdir. Bir sorumluluk vermeliydin bize. Çünkü hani ondan sonra teyzemde de öyle oldu. Ben kendi evim olunca ya şimdi bunu nasıl yapacağım, hâlâ bile ya dursun işte, yani o sorumluluğu biri alsın.” (Katılımcı-1.1)

“Her şeyim evde karşılandığı için alışmıştım, ne bileyim çamaşırdır odur budur. Hani hep okuduğumuz için daha çok anne tarafından karşılanıyorken kendi başına idare etmeye çalışmak...” (Katılımcı-1.6)

“Ya ordayken ben aslında işte geleneksel işte ataerkil aile yapısından geliyorum... O yüzden çok da bir iş yapan bir insan değildim. E burada kendi işini kendin yapmak zorundasın. Ne bileyim, yani yemeğini yapmak zorundasın, çamaşırını bir şekilde yıkamak zorundasın, ama işte gayet sıradan, öyle bunları dert etmedim.” (Katılımcı-1.3)

Katılımcıların bir kısmı ise, evdeyken annelerine temizlik, ev alışverişi gibi birçok konuda destek olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı, ebeveynlerinin, kendilerinin gelişim çabalarını önemsemediğini ve bu doğrultuda ihtiyaç belirttikleri konularda kendilerine anlayış göstermediklerini, baskın olduklarını ve evde ebeveynin üstün olduğu **hiyerarşik bir ilişki** olduğunu ifade etmiştir (Tablo 3: Kod 3.1.2.). Katılımcılar, ebeveynlerinin baskın olmasının ve yeniliklere kapalılığının, kendilerine evden ayrılma motivasyonu doğurduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılardan biri,

ebeveyninin çocuklarının dış dünyaya açılması konusundaki fikirlerini şöyle ifade etmiştir:

“Çocuklar hayatı boyunca burada dursun. Çıkacaksa yan sokağa gitsin. Üniversiteye yakın yere gitsin, il dışına çıkmasın.” (Katılımcı-1.5)

Diğer yandan evden ayrı yaşasa dahi, evden ayrı yaşamıyormuşçasına yaşayan, bazı sorumlulukları ebeveynlerine atfeden ve evden ayrılrsa da kendini durduramayan, bu konuda sorumluluk alamayan katılımcılar da vardır. Bu açıdan, yetişkinlik kimliğinin kazanımı için evden ayrılmanın tek başına yeterli bir adım olmadığı düşünülebilir. Duygusal ayrışmışlık, **kendi kararlarını verebilme ve bunu hayata geçirebilmenin** de önemli beceriler olduğu söylenebilir.

“Evde olsam büyük bir olasılıkla annem alır götürürdü beni bir yere, babam kalk derdi artık, kapattırırlardı bilgisayarı. Hani daha çok sosyalleşmeye iterlerdi aslında. Bir nevi biraz asosyal gibi bir konumda yer alıyorum aslında diyeyim evden ayrıldıktan sonra. Yani şöyle keşke diyorum hani bir kafeye gitsem arkadaşlarla buluşsam ama artık biraz tembelliğe mi geliyor, biraz o baskıyı hissetmediğimden dolayı, bilgisayara yani aslında küçükken mesela lisedeyken falan, hani bilgisayar oynuyordum, 2 saat oluyordu, zorla kapattırılıyordu. Sanki şimdi benim o özgürlüğüm var ve sabaha kadar oynayabilirim durumu oluyor halbuki yapmamam gerekiyor ama o rahatlık olunca insan şey yapamıyor.” (Katılımcı-1.7)

Katılımcı-1.9 büyük ebeveynlerinden yani önceki kuşaklardan süregelen yaşam biçimlerinin, travmatik deneyimlerin kendilerini etkilediğini ‘*seri halde, dağdan yavaş yavaş toparlana toparlana gelen kar*’ ifadesiyle tanımlamıştır. Kendini anlamak için aile ağacına bakılması gerektiğini vurgulamış, dedesinin baskıcı yapısının ebeveyninin ve halasının boşanma etkenlerinden biri olduğunu, ailede ilk evliliklerin yürümediğini, kendisinin de kaybettiği çekirdek aileyi yeniden kurma ihtiyacıyla evlilik ve boşanma yaşadığını belirtmiş; anneannesinin annesini küçük yaşta bırakıp yurt dışına gittiğinden, kendisinin hep kendi yağıyla kavrulan bağımsız bir çocuk olduğunu, kendi kendine

büyüdüğünü, küçük yaşlardan beri ağır işler üstlendiğini, bunun da şu anda sorumluluk sahibi olmasını sağladığını, ancak bazen bu sorumluluklardan yorulduğunu, ayrıca, anne babasını, kendisine yeterince destek olmadıkları için hiçbir zaman affedemediğini belirtmiştir.

Üniversite, evlilik veya iş nedeniyle evden ilk ayrıldıkları **genç yetişkinlik** (Tablo 3: Kod 3.2) döneminde, **katılımcıların yetişkinlik hayatına hazırlandıkları** (Tablo 3: Kod 3.2.1.) dikkat çekmiştir. Artık hayatlarına dair sorumluluk almaya başlamalarıyla birlikte, **ebeveynlerinin hayatlarındaki rolleri değişmeye** (Tablo 3: Kod 3.2.2) başlamıştır. Bazı katılımcılar, ebeveynlerinin bu geçiş sürecinde zorlandığını ifade etmiştir. Örneğin, anne babasının evliliklerinin yedinci yılında tedaviyle doğmuş olan katılımcılardan biri, evden ayrıldığı ve evleneceği dönemde annesinin, bahçesine ölümün habercisi olan baykuş geldiğini söylediğini, kabuslar gördüğünü anlattığını, birinin öleceğini ve düğünün iptal olacağını düşündüğünü; kendisi evlenirken annesinin ruh gibi olduğunu, kızının evlenmesini bir tür ölüm gibi yaşadığını, depresyona girdiğini belirtmiştir. Katılımcı, anne babası istemese de, evlenme konusunda burnunun dikine gittiğini ve bu geçiş sürecinde bir süre annesiyle ilişkisinin bozulduğunu ifade etmiştir.

“Aslında fark yaratan kısım evlendikten sonraki kısımdı... O kısım aslında biraz sancılı geçti. Herkes için sıkıntılı bir süreçti. Ailem ilk başta evlenmemi istemedi. Ben burnumun dikine gittim. O arada annem yavaş yavaş anlamadığım bir şekilde depresyona girdi... Ben evlilik sürecinde olduğum için çok yıprandım, çünkü yanımda olması gereken kişi annemdi ve yanımda değildi. Tam tersi köstekti... Düğüne geldi ama düğünde böyle biraz ruh gibiydi.” (Katılımcı-1.6)

Katılımcılar **yetişkinlik** (Tablo 3: Kod 3.3.) döneminde, aileleriyle **özerk-ilişkisel** (Tablo 3: Kod 3.3.1.) bir ilişki içerisinde olduklarını, genç yetişkinlik döneminden itibaren görüşme sıklığının aşamalı olarak azaldığını, kadınlarda bu sıklığın artabileceğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar, aileyle seyrek görüşmelerinin, ebeveyn-çocuk ilişkilerini iyileştirdiğini öne sürmüştür.

“Ailemle ilişkim güzelleşti. Çünkü hani zaten böyle şeyli değildi çok kötü sürüşmeli falan değildi, ama sanki kalitesi arttı araya bir mesafe koymakla.”
(Katılımcı-1.13).

Bazı katılımcıların ise ebeveynleriyle iletişiminin koptuğu dikkat çekmiştir.

“İlk bir sene hep gidiyordum, her hafta sonu, genelde öğrencilerde öyle olur Türkiye’de. İstanbul’daysan İzmit çok yakın bir yer. Her hafta sonu gidersin eşyalarını götürürsün, karnını doyurur gelirsin gibi. O yavaş yavaş bir aya dönmeye başladı, sonra iki ayda bire dönmeye başladı. Sonra sadece yaz tatillerine gitmeye başladım, sonra hiç gitmemeye başladım gibi bir şey oldu.”
(Katılımcı-1.9)

Yetişkinlik döneminde, katılımcılar, artık ailede yetişkin olarak algılandıklarını, sözlerine kıymet verildiğini, artık aileden ekonomik destek almaktansa, çalışma hayatına girdikten sonra kendilerinin ebeveynlerine destek olabildiklerini belirtmişlerdir.

“Çünkü Türk aile yapısında babaerkil, anaerkil bir yapıdayız ya onlar geleceğe yatırım olarak hep bizi gördüler. Aslında oradaki mantık o. Gelecek yatırımlarında millet ev alırken, arsa alırken, araba alırken, onlar çocuklarının diplomalarını aldılar, şimdi o yatırdıklarından bir dönüş bekliyorlar. Aslında bu maddi çıkar meselesi değil, ama komşularından görüyorlar, o araba almış, o ev almış, o arsa almış, o yazlık almış, bilmem ne yapmış, ama çocuklarını okutmamışlar mesela.” (Katılımcı-1.2)

Bazı katılımcılar ise yüksek lisansa başlama, ev alma, araba alma, aileye bir bebek gelmesi gibi kriz dönemlerinde aileden ekonomik destek aldıklarını belirtmişlerdir. Çocuk sahibi olan yetişkinler, ebeveynleriyle ilişkilerinin çocuk/torun ekseninde devam ettiğini, çocuklara büyük ebeveynlerin baktığını ifade edilmiştir.

“Çocuk olduğu için genelde dünya onun etrafında dönüyor, yani onu sevmekle, ona gülmekle falan geçiyor.” (Katılımcı-1.6)

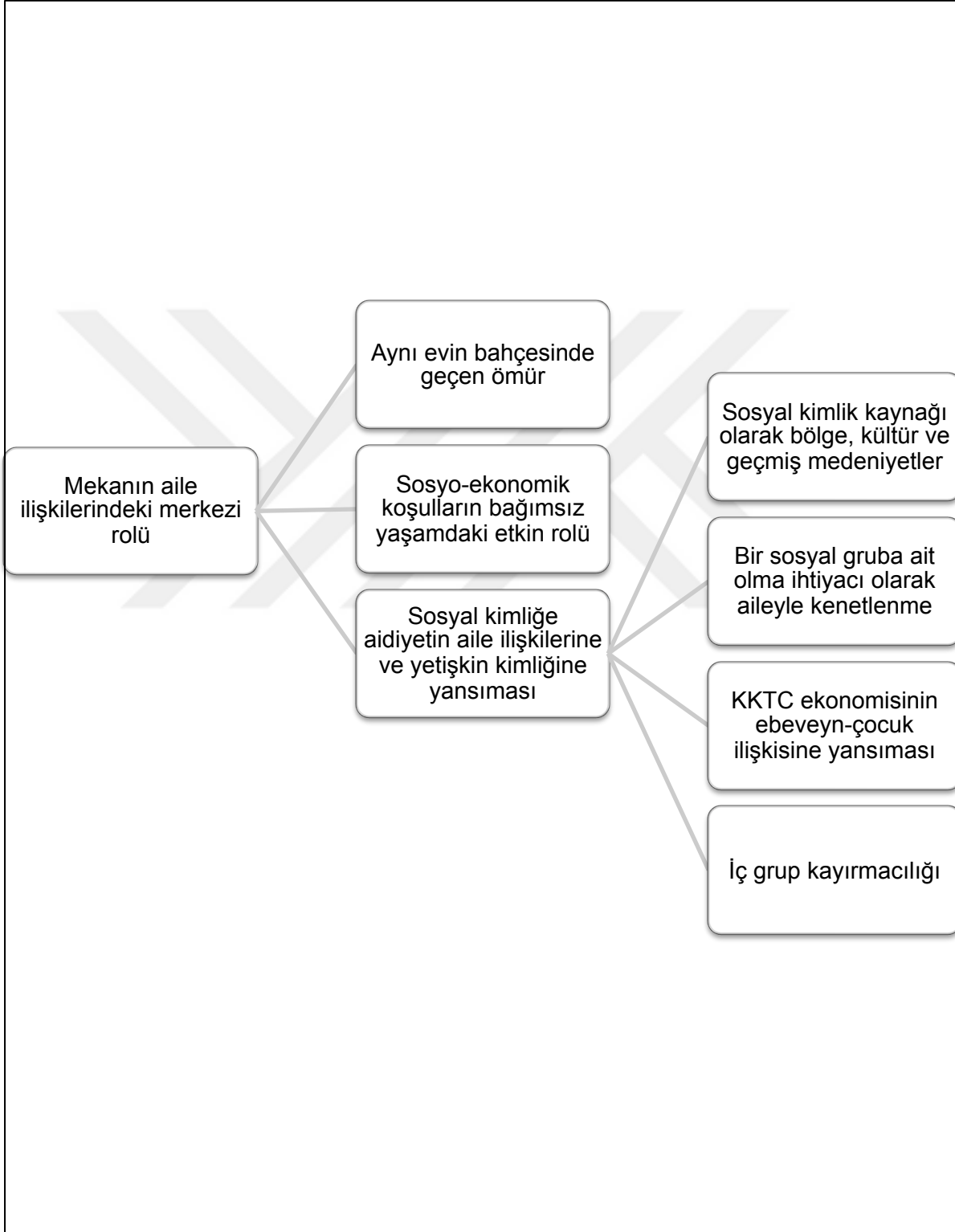
4.1.2. Kıbrıslı Türk Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular

Kıbrıslı Türk yetişkinlerle yapılan görüşmelerin analizi sonucunda, dört üst tema elde edilmiştir: (i) Mekânın aile ilişkilerindeki merkezi rolü, (ii) Ülke ve/veya evden ayrılma sürecinin yetişkin kimliği kazanımındaki rolü, (iii) Ebeveynin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kuşaklar arası aktarımı, (iv) Savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin sosyal kimlik üzerindeki rolü. Tüm üst temalar, ana temalar ve alt kategorilere ise Tablo 3'te yer verilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen metinlerden alıntı yapılarak açıklanmıştır.

Tablo 3: Kıbrıslı Türk yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri ve ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kuşaklararası aktarımı

Tematik düzey	Ko d	İlk tema	Ko d	İkinci tema	Ko d	Üçüncü tema	Ko d	Dördüncü Tema
Üst tema (superordinate theme)	1.	Mekânın aile ilişkilerindeki merkezi rolü	2.	Ülke ve/veya evden ayrılma sürecinin yetişkin kimliği kazanımındaki rolü	3.	Ebeveynin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kuşaklar arası aktarımı	4.	Savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin sosyal kimlik üzerindeki rolü
Ana tema (master theme)	1.1. 1.2. 1.3.	Aynı evin bahçesinde geçen ömür Sosyo-ekonomik koşulların bağımsız yaşamdaki etkin rolü Sosyal kimliğe aidiyetin aile	2.1. 2.2. 2.3.	Ülke ve/veya evden ayrılmanın kriz özelliği İkilem: Gitsem mi kalsam mı? Evden ayrılmaya uyumla birlikte yetişkin	3.1.	Çocukların anne babalarının yerinden edilme ve savaş deneyimleri karşısındaki konumu	4.1. 4.2.	Önyargıya karşı yakınlık ve temas Ebeveyn deneyimlerinin çocukların a yansıması

		ilişkilerine ve yetişkin kimliğine yansıması		kimliğinin gelişimi				
Alt kategoriler (Sub categories)	1.3.1.	Sosyal kimlik kaynağı olarak bölge, kültür ve geçmiş medeniyetler	2.3.1.	Kendini toplama gücü	3.1.1.	Anne babaların Yerinden edilme deneyimiyle, çocukların evden ayrılmak istemesi arasındaki fark		
	1.3.2.	Bir sosyal gruba ait olma ihtiyacı olarak aileyle kenetlenme	2.3.2.	Sorumluluk				
			2.3.3.	Bireysellik				
			2.3.4.	Kendini keşfetme				
			2.3.5.	Kendine güven	3.1.2.	Evden ve ülkeden ayrılmak istememe		
					3.1.3.	Masalsılık		
	1.3.3.	KKTC Ekonomisinin ebeveyn-çocuk ilişkisine yansıması			3.1.4.	Ebeveynlerin ayrışmanın sonucu olarak deneyimlere dair empati		
	1.3.4.	İç Grup Kayırmacılığı			3.1.5.	Ebeveynlerinin deneyimlerini kendisi yaşamış gibi hissetme		

Şekil 4. Kıbrıslı Türk Yetişkinler: Birinci Üst Tema ve Kategorileri

Mekânın aile ilişkilerindeki merkezi rolü (Tablo 3: Kod 1.)

Katılımcıların yaşadıkları yerin, aile ilişkilerinde belirleyici bir rolü olduğu söylenebilir. Katılımcıların bir kısmı, ailelerinden kalan evlerde veya onların evinin bahçesinde, veya altlı üstlü yaşamaktadır. Katılımcıların ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda, aileye fiziksel yakınlığın, duygusal yakınlıktan bağımsız olarak aile ilişkilerini etkileyebildiği düşünülebilir. Katılımcıların kimi ekonomik koşulları gereği, kimi duygusal yakınlıkları ve ayrıışmadaki zorlukları gereği aileleriyle aynı arazide yaşamaktadır. Aileyle aynı arazide, yakın oturmaının nedenleri katılımcılara göre değişiklik gösterse de, aynı arazide, altlı üstlü veya aynı bahçede oturmaının, aile ilişkilerini yakınlaştırmacı rolü ortaklaşmaktadır.

Aynı evin bahçesinde geçen ömür (Tablo 3: Kod 1.1.)

Katılımcı-2.1 doğduğundan beri aynı evde yaşadığını; anne babasının farklı bir eve taşınarak, evi kendisine bıraktığını belirtmiştir.

“Benim çocukluğumda taşınma olayım olmadı. Doğdum oraya gittim, hâlâ daha da orda yaşarım zaten yıllardır. Üniversite için gidip geldim. Annemler ordaydı, onlar ayrıldılar. Yani benim aileden ayrılmam aslında ailemin benden ayrılması şeklinde oldu.” (Katılımcı-2.1)

Katılımcı-2.1 farklı bir evde kalma şansı olmasına rağmen, onu büyüten anneannesini bırakamadığı için, hâlâ aynı evde yaşadığını ifade etmiştir. Annesi ve anneannesiyile her gün görüştüğünü ifade etmiştir.

“Anneannem bizim oturduğumuz evin arkasında kalır. Beni o büyüttü diye ben ondan uzaklaşamadım açıkçası. Eşimin Lefkoşa’da evi var, gidemedim bir türlü. Orda yaşarık. Anneannem alt katta, ben onu görmeden bir gün geçiremem.” (Katılımcı 2.1.)

Katılımcı-2.1, 2.2. ve 2.8’in ifadelerine göre, aynı arazide oturmaının, kişilerin ailelerine olan duygusal yakınlığının bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Katılımcı-2.4’ün ifadeleri de aile ilişkilerinde belirleyici olan faktörün **fiziksel yakınlık veya mesafenin**

değil; **duygusal yakınlık veya mesafe** veya **duygusal ayrışma** olduğunu düşündürmektedir. Katılımcı-2.2 uzağa bir yere gitmeye, fiziksel olarak uzaklaşmaya 'aile bağlarının kopması' gibi olumsuz bir anlam yüklerken; Katılımcı-2.3, 2.4 ve 2.7 'aileden kopma'yı gerekli bir adım olarak nitelemiştir.

"Şimdi ben uzağa bir yere geçecek olsam muhtemelen şey yapardım, rahatsız olurdum. Onların çabası her zaman için yetiştirilme tarzı olarak da yani aile bağları kopmasın ablamın birlikte olmamız da onların hoşuna giden bir şeydir. O şekilde yani öyle evden gitme diye bir durumum olmadı açıkçası." (Katılımcı 2.2.)

*"Bazı arkadaş çevremiz de var, atıyorum 18 yaşına geldiler, ben İngiltere'ye geçecektim çalışmaya deyip ... bi daha gelmeyen arkadaşlarımız var. Bana hep mesela çok ilginç gelmiştir bu. Asla yapabileceğim bir şey değil... Yani insanların acaba aile bağları mı iyi değil? Nasıl bir anda **koparıp bağlarını** gidip artık İngiltere'de yaşamayı göze alırlar ya da başka ülkelerde diye düşünürdüm." (Katılımcı 2.2.)*

"Eskiden beklemedikleri ilgiyi alakayı bekliler. Bilmiyorum, ben de çıkınca onlara göre ben evdeydim, çünkü bir gün bile gidip galsaydım, benim evimdi orası. Ama evlendikten sonra da gendi evime çıktım, çok farklı bir şeye büründüler. 'Kızımız evden çıktı' oldular. Artık o bir gün de gidip galmam ya, doğal olarak onlardan tamamen kopduğum için daha da duygusallaşırlar." (Katılımcı-2.3)

Katılımcı-2.2 ayrı evi olduğu halde, anne babasının evine oda ekleyerek, yaz boyunca çekirdek ailesiyle birlikte anne babasının evinde yaşadığını, kışta ise hafta içi üç gece anne babasına gittiklerini, yakın yaşadıkları dönemde ise, sabah uyandıkları saatten akşam yatana kadar anne babasının evinde kaldıklarını ifade etmiştir.

"Şimdi yaz döneminde biz da geldik öyle alıştık diye. Geldik biz da kaldık burda. Evi da zaten ona göre design yaptık. Şimdi bir beşinci yatak odasını ekledik

yukarıya... Yani böyle yaz dönemlerinde eskiden beri zaten ailevi ilişkilerimiz da iyidir diye gelip burda galırık biz da. İşe gider gelirik. Artık Eylül ayında herhalde herkes tekrar evine döner...” (Katılımcı-2.2)

Katılımcı-2.4 ailesine fiziksel olarak yakın olsa da, ailesiyle ilişkisinde bir mesafe olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan, bu katılımcı, aileye fiziksel yakınlığın, ‘kopma’yı zorlaştırdığını ifade etmiştir.

“Kopaman, yani aile kopamaz sanki. Hani biraz onların dertleri olduğu zaman birebir görün ya her şeyi veya onlar seni bire bir görür ya, o biraz zordur. Ama birazcık uzak olsak biraz o sorunlardan da uzaklaşın gibi gelir. Çünkü kardeşim da benim burda annemin yanında galır, ikiz evdir onların. E bu sefer herkesin sorununu her an görün her an yaşıyor, uzak olsaydı daha rahat...” (Katılımcı-2.4)

Katılımcı-2.8 yurt dışında eğitim aldıktan sonra önemli bir kariyer fırsatı yakalama şansına rağmen, ailesine ulaşılabilir bir mesafede olmak isteyerek yine ülkesine döndüğünü ve hiçbir zaman yurt dışına yerleşmeyi düşünmediğini ifade etmiştir. Katılımcı-2.10 ise üniversite eğitimi almaya yurt dışına gittiği halde, ailesine düşkünlüğünden ve özleminden ötürü şeker hastası olduğunu ve bir müddet eğitimine ara vererek ailesinin yanına döndüğünü belirtmiştir. Benzer şekilde Katılımcı-2.13 de evden ilk ayrıldığı dönemde yalnızlıkla ilgili sıkıntılardan dolayı midesiyle ilgili zorluklar yaşadığını belirtmiştir. Bunlara göre, mekânı paylaşmak aile ilişkilerinde yakınlığı belirlese de, katılımcıların duygusal bağları nedeniyle ailelerine fiziksel olarak yakın olmak istedikleri düşünülebilir.

Sosyo-ekonomik koşulların bağımsız yaşamdaki etkin rolü (Tablo 3: Kod 1.2.)

Anne babasıyla aynı alanda yaşamının kaynağı sadece ilişkiler ya da kimlik düzeyinde değildir. Sosyo ekonomik nedenler de bunu zorunlu kılabilmektedir. Katılımcı-2.1, 2.2 ve 2.8 ailelerine duygusal yakınlıkları nedeniyle onlara yakın yaşamayı tercih ederken; Katılımcı-2.4 maddi imkansızlıkları gereği evlense dahi, uygun koşullar oluşana dek ailesiyle aynı evde yaşamaya mecbur kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı-2.4 anne babası

ile bu kadar yakın oturmalarının geniş ailesinde yaşanan birçok soruna tanık olması açısından zorluk yarattığını belirtmiştir.

Sosyo-ekonomik durumu iyi olan, çocuklarına yaşamları için ev verebilecek veya alabilecek ebeveynlerin çocukları, anne babalarının kendilerine daire veya ev vererek, kendilerinden bağımsız yaşayabilecekleri deneyim şansı sunduğunu ifade etmiştir. (Katılımcı-2.1, 2.2, 2.3, 2.7, 2.8., 2.9, 2.10, 2.13, 2.14)

“Yani ben gerçekten çok şanslı hissedirim kendimi bu konuda. Bana bu imkanı sağlamayabilirdi. Belki bir yere kira verip de başka bi yere taşınıyordım, hayatım ne şekilde olurdu, bilmem. Belki hayat bir kolaylık sağladı bana ailemden gelen bu şekilde bir kolaylık oldu diye kendimi çok şanslı sayarım.” (Katılımcı-2.1)

Katılımcı-2.3 ekonomik koşulları gereği ailesinin yanında yaşamak zorunda kalan kişilerin ergenlik dönemindeki gibi ailelerine bağımlı olmak zorunda kaldıklarını ve kendi kararlarını vermelerinin güçleştiğini düşünmektedir. Buna göre, sosyo-ekonomik koşulların evden ayrılma deneyimlerini, aile ilişkilerini ve yetişkin kimliğinin kurulmasını belirliyor olabileceği düşünülebilir.

“Bir aileyne ne kadar çok galırsan, arkadaşlarıma bazen anlam veremem, birazcık daha böyle %50 %50 bağımlıdılar oraya. Çünkü o lisedeki halini düşün, çekip gidemezdin, yani o ergenlik siniriynan falan filan, isden vurasın kapıyı, gidesin ama belli bir noktada bir bağımlılığın vardır oraya. Ama o ekonomik özgürlüğü edinince da gendine o güveni sağlayınca annelere böyle daha şey olabilin gibi gelir bana, özellikle köyde. Yani ‘Ben zaten sizden bağımsız olarak yaşarım, doğal olarak da sevgi saygı çerçevesinde ben istediğimi yaparım’ deyebilme potansiyeline sahip olun gibi.” (Katılımcı-2.3)

Katılımcı-2.6 ve 2.8 de **aileden ayrı yaşamının aile ilişkilerindeki** ve buna bağlı olarak **yetişkin kimliği kazanımındaki rolünü** vurgulamıştır. Bu katılımcılar, üniversite nedeniyle evden ayrılmıştır. Anne babadan ayrılmamanın zorunlu olarak sorumluluk almayı gerektirdiğini ve insanları büyüttüğünü belirtmişlerdir. Katılımcı-2.6 adaya döndüğünde,

hem ebeveyninin evlenmeden önce ayrı evde yaşamasını uygun görmemesi, hem de ekonomik koşullarının yetersizliği nedeniyle evlenene kadar ayrı eve çıkamadığını ifade etmiştir.

“Çok kolay bişey değildi yeni bir ev tekrar burda gurmak. Öyle bi gücüm yokdu, o yüzden tekrar anne baba evine döndüm. Bu arada çok istedim ama annem pek şey yapmadı, sıcak bakmadı yani... Bir da düşündüğünde aslında yani bütün aldığın maaş, şeye gidecek, yani kiraya gidecek, şey yapacak nasıl başaracan, ne bişirecen, arabanın benzini ne olacak, eh yani yetmezdi o yüzden çok da zorlayamazdık, koşullarımız öyleydi. Evlendikten sonra gendi evime yani eşimin evine giddim işde.” (Katılımcı-2.6)

Sosyal kimliğe aidiyetin aile ilişkilerine ve yetişkin kimliğine yansması (Tablo 3: Kod 1.3.)

Katılımcılara Kıbrıslı olmak hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların onu kendini Kıbrıslı; ikisi Kıbrıslı Türk; biri Kıbrıs Türkü; biri ise Akdenizli olarak tanımlamıştır. Katılımcıların çoğu kendini Kıbrıslı olarak tanımlasa da, toprağa, eve, yere ait hissedememeleri sonucu, geçmiş medeniyetlerle özdeşim kurma, ailelerine kenetlenme gibi farklı aidiyetler geliştirdikleri düşünülebilir. Katılımcıların farklı medeniyetlerle özdeşimlerinde veya aileleriyle kenetlenmelerinde farklı nedenler ön plana çıkmaktadır. Bu noktada Katılımcı-2.2 Türkiye’den gelen göçmenlerin kendilerinin görmediği desteği gördüğünü ve bu ülkede kendisini ikinci sınıf vatandaş gibi hissettiğini, yönetime kim gelirse gelsin bir şey değişmeyeceğini düşündüğünü ifade ederken; Katılımcı-2.12 ekonominin Türkiye’ye bağımlı olduğuna atıfta bulunmaktadır.

Sosyal kimlik kaynağı olarak bölge, kültür ve geçmiş medeniyetler (Tablo 3: Kod 1.3.1.)

Bazı katılımcıların, kültürü söylemsel kaynak ve tanımlama aracı olarak kullandığı söylenebilir. Katılımcı-2.4 sosyal kimliğin, çocukluğun geçtiği mekânla bağlantısını kurmuştur. Türklerin erken yaşta ayakları üstünde durduğunu, aileleriyle ‘iç içe, dış dışa’ yaşamadığını ifade etmiş, Kıbrıslıların aile bağlarının güçlü olduğunu, Kıbrıslı Türklerin

grup olarak bu açıdan iyi olduğunu belirtmiştir. Böylelikle kendini Türk kimliğinden ayıştırmış ve İngiltere, İtalya gibi Kıbrıs'ta yaşamış eski medeniyetlerin Kıbrıs kültürüne etkisinden söz ederek ait hissettiği sosyal grupla ilgili özsaygısını yükseltmiştir.

“Türkiyeli arkadaşlarım da vardır gördüğüm şeyler, gerçekten Kıbrıslıların aile bağları çok daha güçlüdür. Çok daha yani, onlarda evlenin, muhakkak uzak. Üniversitede da dışarı gideller. Evlilikten sonra da daha uzak ülkeler, bir da şehirler arası uzaktır şeyler diye, herkes daha erken ayakları üstünde durmaya başlar da aileden bir beklentileri hiçbir zaman yokdur gibi görürüm. Geliller mesela burda yaşallar, doğurullar, aile gelir bakar gider. Çok böyle iç içe, dış dışa yaşayan gışiler görmedim. Ama Kıbrıslılarda o yokdur. Kıbrıslılarda muhakkak bir en basiti deyeblirim, bir mangal şeyimiz vardır. Ha yani bir aile birlikte toplanma veya anne baba destekdir her zaman sana. Gel anne gel bak çocuğa veya gel sen da beniminan. Daha yakın daha sıcaklık bizler dışarıdaki şeylere göre. Bir da belki da geçmiş medeniyetlerden da mesela o şeyimiz da vardır, İngilizler'in da İtalyanlar'ın da bir şeyini aldık sanki.” (Katılımcı-2.4)

Katılımcı-2.6 Kıbrıs'a sahip olmadığını hissettiğini belirtmiştir. Ancak kendini doğa, deniz ve mutfağa ait hissettiğini, köklerinin burada olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı-2.8 de Kıbrıslıyı Kıbrıslı yapan şeyin kültür olduğunu belirtmiş, Rumlarla ortak kültürü dile getirmiştir.

“O kadar ortak kültürümüz var ki, aynı lisanı konuşmayız ama İngilizce onların da ilk lisanı değil, benim da ilk lisanım değil. Bana bişey anlatmak isterler, Rumca bir deyimdir atıyorum, Rumca söyleyebililler. İngilizce'ye çevirdiklerinde, belki da bir İngiliz'e bunu çevirseler anlamayacak ne söylediğini, ben onları anlayabilirim çünkü biz da aynı şeyi söylerik. Tonlamamız, yediğimiz şeyler, kutladığımız şeyler, üzüldüğümüz şeyler, alışkanlıklarımız, onlar bunlar, hep bi şekilde aynıdır. Dolayısıyla bence kültür Kıbrıslıyı Kıbrıslı yapan. Dediğim gibi yediğimiz şeyler öğlen hep beraber yemek yeriz kafeteryada, mesela onların her getirdiği yemeği ya da benim her getirdiğim yemeği, onlar eğer kültürel bir şeysa bi şekilde bilir. İşte fırın makarnası olsun, kleftigo olsun, yani bence bizi biz

yapan tamamen bunlardır diye düşünürüm. Onun dışında işte kimliğimiz, konuştuğumuz dil, din falan filan gibi gelir bana, en azından ben öyle hissederim.” (Katılımcı-2.8)

Katılımcı-2.11 bu acılar ve savaş deneyimlerinin kendisini Akdenizli, insan kimliğiyle tanımlamasını getirdiğini belirtmiştir. Ona göre bir ev var, o da dünya; bir ırk var o da insandır. Ayrıca, Türkiye’ye yapılan Arap göçüne atıfta bulunarak, Kıbrıs’ın kuzeyinin ve Türkiye’nin birçok konuda gerilediğinden söz ederek, kendini Türk veya Kıbrıslı Türklerden ayıştırmıştır. İngiltere’de farklı insanların tüm farklılıklarına rağmen bir arada yaşayabilmesine öykünmüş, Türkiye’deki gelişmelerle ilgili kızgınlığını belirtmiştir.

*“Londra’da nasıl şeyler gözlemledim? Bir sürü farklı giyinen, farklı diller duyarsınız, farklı farklı konuşan insanlar kimse kimseye bakmaz... Kimse kimseye karışmadan, kimse kimseyi ayıplamadan. Parka gittiğinizde başı bağlı insanlar da var, parkın bir yerinde, orda bikiniyana yatan da var... Londra’da nasıl oluyor acaba bu? Bizim burda olmuyor, Türkiye’de olmuyor? Şort giydi diye dövülüyor, şoförün kavga ediyor bilmem ne... **Biz bir adayı paylaşamadık yau, ne delilik!** Yani şey da tuhaf ilk Dubai’de yapılan otel 1975’te Sheraton mu Hilton mu, yani ilk otel 75 sening burda 5 yıldızlı otellerin vardı... Bugün gidin Salamis’in haline mesela veya 74’teki evlerin çatılarında solar paneller var, sizin hükümet daha petrolün elektrik şeyi satar, bilmem kaç. Yani her türlü bir şeyden böyle bir geriye gitme, akıl tutulması.” (Katılımcı-2.11)*

Bir sosyal gruba ait olma ihtiyacı olarak aileyle kenetlenme (Tablo

3: Kod 1.3.2.)

Katılımcıların bir sosyal gruba ait hissedemedikleri zaman aileyle kenetlendikleri düşünülebilir. Katılımcı-2.2 Kıbrıs Cumhuriyeti’ne karşı fanatizmi olmadığını söylese de, güneyi kendi vatanı olarak algılamamaktadır. Diğer bir deyişle, toprak paylaşılsa da kimlik paylaşılmamaktadır.

“Şimdi ben şey olarak düşünmem açıkçası, mesela işte ee güney da benim vatanım kuzey da benim vatanım düşüncesinde değilim. Ben bu sınırlar içerisinde yaşadım, böyle alıştım. Yani bana derlersa ki KKTC yaşadılın, yaşadılın derim. Kıbrıs Cumhuriyeti konusuna da şey değilim, yani hiçbir zaman öyle fanatizmim, şeyim yoktur. Rum arkadaşlarım da vardır mesela çok iyi insanlar da var, kötüler da var, yani bizde da olduğu gibidir bu. Ama mesela ben KKTC’yi tanımam düşüncesinde hiçbir zaman olmadım. Şimdi yer olarak da bakıldığında çok güzel bir ülkemiz olduğunu düşünürüm. Şu anda son dönemleri geçelim artık çok inşaattan veya gelen insanlardan, çok bozulmaya başladığını düşünürüm. O konuda moralim bayağı bozuktur. Hiç sahilimiz galmadı, şeyimiz galmadı, o noktaları yani şey yaparık tabii ki o noktalara üzülürüm...” (Katılımcı-2.2)

Katılımcı-2.8 ise önceleri kendini ‘Kıbrıslı’ olarak tanımlasa da İngiltere’ye okumaya gittiği ve Kıbrıs’ın güneyinde çalışmaya başladığı zaman kimlik karmaşası yaşadığını ifade etmiştir.

*“Yani çok karışık bir duygudur, bilmem. Belki da sadece burda yaşasaydım, ailemden da dolayı Kıbrıslıyım derdim sadece. Rum tarafına başladığımda çok kimlik karmaşası yaşadım. İnanılmaz kimlik karmaşası. Üniversiteden başlayarak. Mesela üniversiteye gittiğimde da bana sorarlardı nerelisin? Kıbrıslıyım derdim. Mesela 1-2 Rumca kelime bilillersa Rumca kelimeler, hani olur ya yabancı birini gördüğünde işte bildiğin kelimeleri söyler. Hep açıklama, yani hiç orda şeyde durmadı, nerelisin, Kıbrıslıyım. Hiç orda bitmedi, hep bir adım öteye gidip açıklamak zorunda kaldım. Hayır ben Kıbrıslı Türk’üm, böyle böyle böyle. Rum tarafında işe başladığımda, hep ben Türkiyeliymişim gibi. Birçok kişi bilmez. Çok üzücüdür bu. Birçok genç insan bizim Kıbrıslı Türk, yani Kıbrıslı olduğumuzu değil, Türkiyeli olduğumuzu düşünür... Çok garip geldiği bana ilk. Tamamen böyle kimlik karmaşası **ben gerçekten neyim?** Çünkü mesela işe başladığımda ben Rumca bilmem diye işte İngilizce konuşurum, nerelisin diye sorallar, Kıbrıslıyım derim. Herkes bana garip bakar, e neden Rumca bilmen o zaman diye bir şey olur. Hep gene bir ikinci açıklama,*

*böyle böyle, ben Kıbrıslı Türk'üm ve durup işte açıklarım, benim annem derim burda doğdu, babam burda doğdu, dedemler aynı şekilde yani Kıbrıslıyız biz da bu adadanız. Orda çok büyük bir bölge hep gendimi kötü hissettiğim şeylerden bir tanesidir. Dolayısıyla Rum tarafına gittiğimde Kıbrıslı Türk kelimesini daha çok kullanmaya başladım, Kıbrıslıyım kelimesinden ve bu beni çok üzer. En üzüldüğüm şey da sanırım kimlikle alakalı yani bir yerde ben kendime sorarım, **acaba ben gerçekten Kıbrıslıyım?**" (Katılımcı-2.8)*

Katılımcı-2.1 dışarıdan gelen kontrol edemedikleri göç ile, Kıbrıs'a **ait hissedemediğini**, artık evden dışarıya çok çıkmadıklarını, Kıbrıslılık değerinin önümüzdeki yıllarda yitirileceğini, unutulacağını düşündüğünü belirtmiştir. Bunun ardından, katılımcılar mekâna, devlete, toprağa, etnik kökene, eve ait hissetmiyorsa, neye ait olacaklar sorusu akla gelmiştir. Bu noktada seçeneklerden birinin de aile olduğu düşünülebilir.

"Biz şöyle büyüdük. Benim babam görüş olarak, politik görüş olarak hep böyle şey derdi, işte kaldığımız ev bizim değil, hani Rum'un bir evidir, böyle bir olay oldu biz buraya geldik, oturduk, ama yani bu evi biz yapmadık, işte parasını biz vermedik. Yani bilmem belki da bunun bizde şu anda bile şu anda kaldığım ev de o Rum'un şeyin evinde kalırız, bilmem belki da onun verdiği bir şey var, bir aidiyet, yani oraya ait olma duygusunu çok böyle bir şey yok bizde, sahiplenme işte, burası bizimdir falan..." (Katılımcı-2.1)

Katılımcı-2.1'in anneannesi yaşadığı sürece Kıbrıslı gibi hissedeceğini belirtmesi çarpıcıdır. Kimliği kendi içinde hissetmemekte, anneannenin fiziksel varlığı gibi bir dış gerçekliğe indirgemektedir. Sosyal olarak ait hissettiği grup ailesi olduğu için, Kıbrıslılığı temsil eden aile üyesinin vefatı, katılımcı için Kıbrıslılığın ölmesi anlamına gelebilmektedir.

"Bugünlerde Kıbrıslı olma değerini yitirdik zaten. Kıbrıslı olma gibi bir değerimiz çok az yani ben etrafıma bakarım artık yok denecek kadar az. Çoğu şeyi unuttuk. Ben mesela çok meraklıyım anneannem falan var diye hâlâ daha böyle

evde gülsuyu çıkarma, ite bir limonatanın yapılması, h    daha pirohu yapar falan, yani bu gibi değerleri şimdi mesela anneannem yaşadığı sürece kendimi Kıbrıslı gibi hissederim belki, kültürümü hissederim. Ama düşünürüm ki Allah korusun anneannem olmadıktan sonra yitirdik yani bence Kıbrıslı olmayı, etraf zaten çok kalabalıklatı, Kıbrıslı olmayan bir sürü kişiler var, bu konuda olumlu dncelerim yok açıkçası. Yani ve ileride Kıbrıslı olabilmenin bir hissiyatı olmayacaktır diye düşünürüm.” (Katılımcı-2.1)

“Bir adadan ibarettir, başka hiçbir şey değil ve ben konutuğum arkadaşlar vardır yurt dışında olan, gelmeyin diye da net bir şekilde söylüyorum, Kıbrıs’ın bir geleceği yoktur. Yoktur. İki bin kaç yılıydı? 7 veya 8 yılıydı ben niversitedeydim, sanırım Annan Planı çıkarttığı dönemdi... O dönemde bir umut doğduydu, ancak o dönemin da geçmesinden sonra, bişey olmadığını gördüğümde, bir şeyin olmayacağını da umudum olmadığını da ben net bir şekilde görüyorum şu anda... Ortadan sınırın geçiyor olması, şu anda bunun çok ciddi bir engel olduğunu gösterir ve o ortadan sınırın kalkacağına dair umudum pek yoktur benim.” (Katılımcı-2.10)

Katılımcı-2.4 ve 2.7 ise Kıbrıslılık kimliğiyle ilgili, aile bağlarının güçlü olmasını ifade etmiştir. **Kıbrıslılık** deyince, akla **aile ilişkilerinin** gelmesi dikkat çekmiştir.

“Türkiyeli arkadaşlarım da vardır gördüğüm şeyler. Gerçekten Kıbrıslıların aile bağları çok daha güçlüdür. Çok daha yani, onlarda evlenin, muhakkak uzak. Üniversitede da dışarı gideller. Evlilikten sonra da daha uzak ülkeler, bir da şehirler arası uzaktır şeyler diye, herkes daha erken ayakları üstünde durmaya balar da aileden bir beklentileri hiçbir zaman yokdur gibi görürüm. Geliller mesela burda yaallar doğurullar, aile gelir bakar gider. Çok böyle i içe, dış dışa yaşayan giiler görmedim. Ama Kıbrıslılarda o yokdur. Kıbrıslılarda muhakkak bir en basiti deyeabilirim, bir mangal eyimiz vardır. Ha yani bir aile birlikte toplanma veya anne baba destekdir her zaman sana. Gel anne gel bak çocuğa veya gel sen da beniminan. Daha yakın daha sıcağık bizler dışarıdaki şeylere göre.” (Katılımcı 2.4.)

Katılımcı-2.13 ayrı bir kimlik kategorisi kullanarak kendini 'Kıbrıs Türkü' olarak tanımlamıştır. Kıbrıslılık, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıs Türkü söylemi, birinde kimliğin paylaşılması, diğerinde Rumlarla olan farklılığın tanımlanması, sonuncusunda ise Türklüğün ön plana çıkarılması açısından ayrıştırılabilir.

*“Ben kendimi Kıbrıslı olarak değil, **Kıbrıs Türkü** olarak tanımlarım... Faşistçe bir yorum olmasın ama bu travmaları babam yaşadı ama o anlatırken bile ben bugün hâlâ daha sinir oluyorum, ben böyle içim inanılmaz bir kin, inanılmaz bir nefret, inanılmaz bir öfkeyle doluyor ki ben bizzat yaşamadım. O anlamda babam barışsever bir insan, ben tam tersi görüşte bir insanım... Kıbrıs Türk milliyetçisiyim. Rum tarafına bile geçerken bugün inanılmaz bir öfkeyle geçiyorum ve yani ben orayı merak ettiğim için geçtim ve bugün orayı mecbur kimlik uzatma, pasaport uzatma işlemlerinin haricinde o tarafa geçmemeyi tercih ediyorum. Geçtiğimde de işimi bir an önce hızlı bir şekilde yapıp bu tarafa gelmek istiyorum. Çünkü o hem güvensizliğim var, hem her an her şey olabilir tedirginliği var, hem de gerçekten yani babamın yaşadıklarından ötürü inanılmaz bir öfkem var... Ordaki görevlinin ters bir cevap vermesiyle, çok çabuk, çok doğru değil, çok yanlış, fiziksel müdahaleye gidebileceğim kanısındayım yani, o derece nefret ve öfke duyuyorum..” (Katılımcı-2.13)*

KKTC ekonomisinin ebeveyn-çocuk ilişkisine yansıması (Tablo 3:

Kod 1.3.3.)

Savaş sonrası dönemde Kıbrıs'ın kuzeyinde, toplu taşıma vb. gibi yatırımlar yapılmamaktadır. Toplu taşımanın bir ülkenin vatandaşlarının bir yerden bir yere bağımsız bir şekilde ulaşımını sağladığı düşünüldüğünde, devlet hem dünyadaki politik konumu gereği (Türkiye üzerinden geçmeden Kıbrıs'ın kuzeyinden yurt dışına yolculuk yapılamamaktadır), hem de ekonomik yapısı gereği vatandaşlarına toplu taşıma imkanı sunmamaktadır. Katılımcılar işe gitmek, okula gitmek, kısacası bir yerden bir yere gitmek için kişisel araçlara ihtiyaç duymaktadır. Ancak, arabalar İngiliz Sterlini ile satın alındığından, katılımcıların kazandığı Türk Lirası maaşlar, bu araçların taksitlerini ödemeye yetmemektedir. Bu noktada devletin vatandaşlarına sağladığı imkanlara

yaslanamayan yetişkin katılımcılar, kişisel olarak araba alabilmek için anne babalarının desteğini almak durumunda kalmaktadır.

“Mesela yeni evlenen bir çocuk eğer bir araba aldıysa ve araba taksidi 150 sterlin bile olsa, bir kere maaşın yarısı gitti... Mecburdur bir arabaları olacak en azından, e bakıldığında şu anda Kıbrıs şartlarında bir araban varsa yani şey zor durumda bir ailesin demektir bence. Yani düşün ben çevremde düşündüğümde eşini işe bırakıp da işe gelen biri pek görmem esasında. Yani herkesin ufak tefek da olsa bir arabacığı var. En kötü ihtimal küçük bir japon arabası alır.”
(Katılımcı-2.2)

Bu çalışma, Türk Lirası'nın oldukça değer kaybettiği 2018-2019 yıllarında yapılmıştır. Katılımcı-2.12 Kıbrıs'ın kuzeyinin Türkiye ekonomisine bağlı olduğunu, son dönemlerde yaşanan gelişmelerden Kıbrıs'ın kuzeyinin de oldukça etkilendiğini ve kendisinin de çocuk sahibi olana dek ebeveynin maddi desteğine ihtiyaç duymadığını, fakat çocukları doğduktan sonra desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

*“Ekonomik durum şu anda çok olumsuz yönde etkiler. Evlenmeden önce da, evlilik sırasında da, çocuklar olduktan sonra da. Çünkü niyedir bu da? **Bizim bir ekonomimiz yoktur. Ekonomimiz Türkiye'ye bağlıdır.** Türkiye'de olan bizi de etkiler. Türkiye'de bir durum olmasın, Kıbrıs'ta bir durum olsun, Gene Kıbrıs'ı etkiler ister istemez. Kıbrıs'taki durumu, Türkiye'de olsa gene şey yapar, yani şu anda yaşaması çok zor bir yer oldu yani maddi olarak. Temel ihtiyaçlar bile çok pahalı oldu.”* (Katılımcı-2.12)

Kıbrıs'ın kuzeyindeki ekonomik şartlar göz önünde bulundurulduğunda, asgari ücretle bir ailenin geçinmesi oldukça zordur. Dolayısıyla katılımcılar ebeveynlerine yaslanmak durumunda kalmaktadır. Kıbrıs'ın kuzeyinin, Türkiye dışında bir ülke tarafından tanınmayışın ekonomiyi büyük ölçüde belirlediği göz önünde bulundurulduğunda, KKTC'nin bağımsız bir ekonomisinin olmayışının, yetişkinlerin ekonomik yeterliliklerine ve ailelerinden destek alma zorunluluklarına etkisi olacağı düşünülebilir. Katılımcı-2.3 ve 2.4 anne babadan ekonomik bağımsızlığın, kendi kararlarını vermede ve yetişkin

kimliğinin kurulmasında önemli bir bileşen olduğunu vurgulamışlardır. Bu açıdan, ailelerinden ekonomik destek almak zorunda kalan kişilerin, ergenlik ve yetişkinlik arasında kaldığı düşünülebilir.

“Bir aileyne ne kadar çok galırsan, arkadaşlarıma bazen anlam veremem, birazcık daha böyle %50 %50 bağımlıdılar oraya. Çünkü o lisedeki halini düşün, çekip gidemezdin, yani o ergenlik siniriynan falan filan, isden vurasın kapıyı, gidesin ama belli bir noktada bir bağımlılığın vardır oraya. Ama o ekonomik özgürlüğü edinince da gendine o güveni sağlayınca annelere böyle daha şey olabilin gibi gelir bana, özellikle köyde. Yani ‘Ben zaten sizden bağımsız olarak yaşarım, doğal olarak da sevgi saygı çerçevesinde ben istediğimi yaparım’ deyebilme potansiyeline sahip olun gibi.” (Katılımcı-2.3)

Katılımcı-2.10 da daha önce babasının desteğine ihtiyaç duymasa da, satın aldığı evin borcu döviz üzerinden olduğu için, dövizin yükselmesiyle destek almak zorunda kalmıştır. Ailenin ekonomik desteğine ihtiyaç duymada meslek de belirleyici olmaktadır. Katılımcı-2.2 ve 2.6 proje bazlı işler yaptıklarından, düzenli bir gelirleri olmadığı için ebeveyn desteğine hâlâ ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Kıbrıs’ın kuzeyinin, Türkiye’ye bağımlı ekonomisinin, geçinebilecekleri kadar gelir elde edemeyen yetişkinlerin ekonomik hayatını, dolayısıyla ailesiyle ilişkilerini etkilediği söylenebilir. Katılımcı-2.1 ve 2.10 ebeveyn tutumlarının çocukların evden ayrılma sürecinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Bunlara göre, anne babalarının kendilerinin evden ayrılmasını teşvik edici tutumu, evden ayrılmaları üzerinde etkilidir.

“O konuda hep destektiler, bizim evden ayrılmamızı onlar çok istediler. Benim babam mesela çok meraklıydı hep şey derdi işte hayatta hiçbir şey olmazsa bir İngilizceyi öğren, bir da çok iyi teknolojileri öğren ki başarılı olabilesin. Mesela ben küçükken şeyi hatırlarım, dayım İngiltere’de yaşardı ona gönderillerdi, beni yatılı okula falan gönderdilerdi İngiltere’ye, hep bu konuda destekçiydiler. Hani bağımsız bir hayat yaşayabilecek şekilde bir gücümüz olsun diye. Bana hep kız kardeşim de aynı şekilde ikimize da, hep bizi pohpohladılar işte bağımsız olun,

evinizde ayrı yaşayın, hani birine bağımlı olmayın diye, hep öyle büyüdük.”
(Katılımcı-2.1)

Katılımcı-2.4 kendisini aile ilişkileri ve kendi ayakları üzerinde durma bakımından Türkiyelilerden ayırttığı ve kendini geçmiş medeniyetlerden İngilizler ve İtalyanlarla özdeşleştirdiği konuşmasından sonra, annesinin koruyucu tutumlarına karşı nasıl ayrışabildiğini anlatmıştır. Bu noktada, ebeveynlerin koruyucu tutumlarına rağmen, aileden bağımsızlaşma konusunda **bireysel farklılıklar** olduğu söylenebilir. Katılımcı-2.8 de ailesinin onun faturalarını ödeme, ayrı yaşadığı evine yemek gönderme eğiliminde olduğunu; fakat kendisinin onların bu koruyucu tutumuna rağmen anne babasının desteklerini geri çevirdiğini belirtmiştir.

“Annem kardeşime o güvensizliğinden, çünkü kardeşim bazı rahatsızlıklar geçirdiydi falan, hep böyle korumacı korumacı, hâlâ daha bugün 40 yaşına geliyor, korumacıdır. Çok şeydir, belki da bıraksaydım anneme şeyi, öyle bir evliliğim olabilirdi. Çünkü hep benim maddi gücüm vardı yani işlerdim ya alabileceğim her şeyi da alırdım, yapabileceğimi yapardım, danışırdım her zaman ama hep böyle bir çizgilerim vardır benim. Çünkü biz hep evleri mevleri hep biz yapardık ya o şeyi. O yüzden mi gördü ki artık başarır bişeyler...”
(Katılımcı-2.4)

Katılımcı-2.5 **ailenin ekonomik güvencesini arkasında hissetmenin verdiği rahatlıktan** söz etmiş, ebeveynleri kendilerini desteklediği için, bütçelerini sınırlamak zorunda hissetmediklerini belirtmiştir. Bu, ebeveynin destekleyici tutumunun çocuğun bağımsızlaşması üzerindeki engelleyici etkisini düşündürmüştür. Aynı şekilde Katılımcı-2.8 de Kıbrıs kültüründe ebeveynlerin koruyucu tutumunun, çocuklarının yaşına göre sorumluluk vermemesinin, büyümeyi, yetişkin olmayı önleyici rolünden söz etmiştir.

“Kıbrıs kültüründe aileler çok şeydir, çok çocuklara düşkündürler. Yani benim ailem hâlâ daha annem arar, işte yemek göndereyim mi sana. Onu yapayım mı bunu yapayım mı, derim yok yani bi şekilde hallederim, ben bir sandviç bile

*yapsam benim için yeterlidir. Ha onun için ‘çocuğum sandviç yedi’dir ama benim için hiçbir sıkıntı yoktur o konuda. Dolayısıyla birazcık o ailenin şeyini da azaltmak gerekir diye düşünürüm fazla üstüne düşme olayını bir şekilde azaltmanın doğru olduğunu düşünürüm. Çünkü dediğim gibi Kıbrıs’ta çok fazladır bu olay. Çocuğumuzu işte **koruyalım kollayalım** ama uzun vadede bunun çok sağlıklı olduğunu düşünmem. Çünkü bir şekilde etkiler seni hep birini isten sana yardım etsin.” (Katılımcı-2.8)*

Katılımcı-2.9 annesinin oldukça koruyucu ve kontrolcü olduğunu, üniversite hayatında evden ayrıldığında yemek yapmasına, çamaşır yıkamasına fırsat vermeden onun adına her şeyi hallettiğini ifade etmiştir. Ona göre, böyle bir ortamda, yani ebeveynin helikopter ebeveyn, her şeyi halleden anne baba olduğu noktada, yetişkin kimliği kazanmak zorlaşmaktadır.

“Normalde değişmesi lazım bakıldığında yani ben gendi çamaşırlarımı yemeğimi falan, annem öyle değildi. Düşün Mağusa’ya giderim, yemeğimi her şeyimi, 5 günlük yemeğimi yapmaya çalışır, çamaşırlarımı, yıkama sen, sen getir ben yıkayım modundaydı... Bakıldığında bir Avrupalı’ya ya da bir ne bileyim, işte 18 ayrı eve çıktı, artık sadece misafirlğe giden, değil mi? Ama bizde öyle değildi, bizde hâlâ daha kontrol falan devam etti yani bir şekilde.” (Katılımcı-2.9)

Katılımcı-2.9 anne babaların, çocuklarının bir şeyi öğrenme aşamasındaki hızını küçümseyerek yapılacak işi onların yerine yapınca ve bir anda onların yetişkin olmalarını bekleyince, yetişkinlerin daha önce o becerileri geliştirecek sorumlulukları almadıkları için, yaşlarının gerektirdiği sorumlulukları almakta zorlandığını belirtmiştir.

“Aile ilişkilerimizde da sorunlar, çocuklarımızı yetiştirme şeklimiz. İşte 20’ye kadar her şeylerne bakarık, 17 da olabilir, hatta hiçbi şeye izin vermeyik, sonra beklerik en iyi anne olsunlar, en iyi baba olsunlar, işte ne bileyim, en iyi iş sahibi olsunlar. Aile işletmelerinde bile aileyi, işi asla çocuğa bırakman, yani tam olarak öğretsin, deneyimlesin, sonra ansızın hade al yürüt den işi. Batırdı işi der adam. Yani o güven duygusu, aslında gene savaştan gelir, yani mesela benim

annemde da babamda da gördüğüm, sıfır güven var bize... Bir da şey der annem mesela. Sen yapana kadar ben yaparım. Boşver sen yapma ben yaparım. Sonra bir gün sana der ki hade yap. E sen bana hiç fırsat vermedin, ben bunu deneyim, deneyerek öğreneyim falan.” (Katılımcı-2.9)

Katılımcı-2.13 anne babasının koruyucu tutumunun, üniversiteye okumaya gittiğinde uyum sağlamasını çok zorlaştırdığını ifade etmiştir.

*“Hepimiz **rahat** büyüyoruz, ilk işte yavaş yavaş gurbette ve aileden uzak okumaya başladığımda aileme kızdım, beni neden bu kadar rahat büyüttünüz diye. Çünkü ben o yaşma kadar gerçekten, bugün hâlâ daha kızıyorum. Bugün hâlâ daha şey diyorum, bana bu kadar nazik davranmayın. Ben o yaşma kadar kız çocuğu gibi büyütüldüm. Her anlamda, yediğim önümde, yemediğim gene önümde, arkamda değil yani. Ütüm, kıyafetim, çamaşırım. Sen yapma annem, tamam annem. Sen yapma babam tamam babam! Bu şekilde yani, zorluk görmemişim, yani kesinlikle. Kendi işimi kendim yapmamışım. Hep bir anneye bir şeyim var ve bugün hâlâ daha o annemin beni rahat büyütüşünün etkilerini ve bence dezavantajlarını yeri geliyor yaşıyorum.” (Katılımcı-2.13)*

Katılımcı-2.2 ise Türkiye’den gelen göçmenlerin kendilerine üstünlük tasladığından yakınmış, kendi ülkesinde azınlık hissettiğinden söz etmiş; ancak bununla ilgili yapabileceği hiçbir şey olmadığını, yönetime kim gelirse gelsin aynı şekilde olacağını (diğer bir deyişle KKTC yönetiminin herhangi bir şey değiştiremeyeceğini) diğer yandan KKTC’nin yaşatılmasını istediğini belirtmiştir. Katılımcı-2.2 kendini baskın kimlik olarak görmemekte; baskın kimlik olarak Türkiye’yi tanımlamaktadır. Türkiye’nin nezdinde sürdüğü yaşamı, baskın kültürle yaşadığı karşılaşmayı, araba kornalarının sesleriyle anlatmaktadır. Kendilerinden çalınmış olan toprakları gibi kimlikleri de çalınmakta ve kendi ülkelerinde kendilerini azınlık hissetmektedirler. Bu noktada katılımcının ebeveynlerinin yerinden edilme deneyimleriyle, kendisinin yaşadığı kimlik kaybı özdeşleştirilebilir. Bu kaybın ardından, kimliğini yakın aileyle olan akrabalık bağıyla kurmak istediği düşünülebilir.

Katılımcılar, kendilerini ülkelerinin kaderinde etkisiz, farklı devletlerin ülkesinde yaşıyormuş gibi hissettikleri gibi; ebeveynlerinin kimliği altında yaşıyor gibi hissediyor olabilirler. Katılımcı-2.2'nin ebeveyni aşırı ebeveyn denebilecek düzeyde destekleyicidir. Katılımcı ebeveynleriyle çok yakın hatta bir nevi bağımlı ilişki içerisinde yaşamaktadır. Buna göre, ekonomik veya kişisel nedenlerle de olsa, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin katılımcıların yetişkinlik, ebeveynlik rolleri kurmasını belirlediği söylenebilir.

“Bir 10 sene önce burda olmakdan aldığım keyfi almam şu anda. Çünkü yani gelen insan çevresi sadece Türkiye’den da değil. Bir da Türkiye’den gelen daha önce gelen insan seviyesi da adil mi, belki bizden daha alt seviyedeydiler, şimdi bizden bir çoğu daha üst seviyeye daşındı. Şey yönünden yani belki atıyorum ayrımcılık da yapıldı ayrı destek gördüler, belki bizim görmediğimiz destekleri atıyorum elçilikden gördüler şey yaptılar ve bu sefer sana davranışları falan da değişmeye başladığı için ister istemez gendimi böyle bu ülkede ikinci sınıf vatandaşı gibi hissedin birçok alanda. Mesela gazino müdürlerinin hepsi lüks Mercedesler, BMW’lar sürer ve bu adamın ister istemez yolda belde da bir şey olduğunda sana bakış açısı aşağılayarakdır artık. Sanki da bu ülkeye sen onların ülkesinde yaşarmışın gibi. Ondan dolayı da mesela yolda belde yani otel arabalarının bile seni geçişlerini, biraz şey gittin mi sana ışık korna çalmalarını dikkat edersen görecen, artık onlar yönedirmiş gibidir bunun içini. Bunu öyle siyasi görüş olarak düşünmeyin. Çok sevdiğim konular değil, siyasette da bir şey yapabileceğimizi düşünmem. Ondan dolayı açıkçası siyaset konularıyla pek ilgilenmem, kim gelirse gelsin başa aynı yönetim olacağını görürüm.” (Katılımcı 2.2.)

Katılımcı-2.2 ebeveynlerinin, çocuklarının en ufak bir zorluk yaşamaması için gösterdiği gayreti, çocuklarının para eksikliğini yaşayıp da destek dahi istememeleri için faturaları otomatik ödemeye koymasını şu şekilde ifade etmiştir:

“Zaten annem babam her zaman olması gerekenden fazla destekdiller deyeabilirim. Hâlâ bugün bile markete gideceğimizde cebimize para sıkışdırıllar durun falan deyip durdurup... 37-38 yaşına geldim. Hâlâ daha bana der ver o

elektrik sayaç numarasını da otomatiğe bağlaycayım diye... Hatta cep telefonu bağlar otomatiğe, cep telefonunu öder hâlâ.” (Katılımcı-2.2)

Aynı katılımcı, yetişkinlik rollerinin kazanımında, ergenlik döneminin doğası sayılabilecek çatışmaları anne babasıyla hiç yaşamadığını ifade etmiştir. Babasıyla karşıtlık, fikir ayrılığı, çatışma yaşamadığından söz etmiştir. Arkadaşlara yönelmek yerine, anne babasının kendisine yettiğini ifade etmiştir.

*“Bir derdim olduğunda mesela ben bir arkadaşına açıp dertleşmek yerine, anneme babama da açıp dertleşebilirim... Hiçbir zaman evden ayrılmadan aman bu evden evlenip kaçayım artık ya da başka bir ev isterim ya da bir bekar evi isterim şeyim da olmadı. Bekarlık dönemimde mesela ben bu evde gelir yalnız çok galırdım. Yaz döneminde bütün yazı burda tek başıma geçirdiğim olurdu... Ama hiçbi zaman böyle gendimi **zincirlermi gırayım** da kaçayım evden falan gibi yaşamadım.” (Katılımcı-2.2)*

Katılımcı-2.14 daha önce evde sorumluluk alarak büyüdüğü için yurt dışına gittiğinde ve oradan döndüğü zaman ayrı evde yaşamak, sorumluluk almak konusunda zorlanmadığını belirtmiştir. Katılımcı bu yıllarda yetişkin olan kuşağın büyüttüğü çocukları **‘fanus içinde’** tarif etmiştir. Bu çocukların çalışmak istemediğinden, işe girer girmez müdür olarak çalışmaya başlamak istediklerinden, adada üretimin durduğundan söz etmiştir. Çalışan olmadan müdür olmak istemek, çocuksu, olgunlaşmamış bir anlayışı akla getirmiştir. Katılımcının ifadeleriyle, ebeveynlerinin kendileri üzerinde **koruyucu bir kalkan** olduğu, **fanus içinde** büyüyen bu çocuklar yürüyemeyecektir. Bu ifadeler, bir yetişkin olarak ‘kendi ayakları üzerinde durmak’ deyimini ve bağımsızlaşmayı akla getirmiştir. Katılımcının gazete okuma vb. konularda dış dünyayla bağlantının kopmak üzere olduğunu düşünmesi ise, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin dünyada Türkiye dışında bir ülke tarafından tanınmayışını, Türkiye ekonomik olarak ülkeyi destekledikçe Kıbrıs’ın kuzeyinde üretimin yavaşladığını ve artık insanlarda bunun kültürel bir değer niteliğinde işlev gördüğünü düşündürmüştür. İnsanlar anne babaları yerinden edildiği zaman hazır ve daha önceden yapılmış, başkalarının olan (ganimet) ev ve eşyalara sahip oldukları ve bunları çalışarak elde etmedikleri için,

sonraki nesillerde bu anlayış sürdürülüyor olabilir. Emek vermeden bir an önce müdür olmak istemek, bir mevki sahibi olmak istemek bununla açıklanabilir.

“Başka çocuklara bakarım mesela bizim gibi büyümeyen, onlar sorumluluk almayı bilmezler. Çünkü devamlı bir şey var üstlerinde, koruyucu kalkan var... Bir fanusun içinde, bir kavanozun içinde balık gibi yaşadılar çocukları... Bu çocuklar hiçbir şey yapamayacak... Kitap okuma alışkanlığı yavaş yavaş bitiyor, haber dinleme, gazte okuma, dış dünyayla bağlantı da bitiyor yavaş yavaş baktığında... Şimdi artık çalışan Kıbrıslı genç bulaman... Bir abinin bir lafı vardı, bir tane Kıbrıslı geldiği da iş arar, dedim böyle böyle tuvalette bir şey var, tuvalet müdürü yapacaksan beni olur dedi gendine. Yani müdür olsun, benim olsun... İşsizlik yok, iş var ama çalışmak isteyen yok...” (Katılımcı-2.14)

Diğer yandan, İngiltere’ye gitmeden ve güneyde çalışmaya başlamadan önce kendisini ‘Kıbrıslı’ olarak, bunların sonrasında ‘Kıbrıslı Türk’ olarak tanımlayan ve güneyde yaşayan Kıbrıslı Rumlara kendilerinin, zannedildiği gibi Türkiyeli değil, Kıbrıslı olduklarını yılmadan, yorulmadan anlatan Katılımcı-2.8 kaldıkları ev Rumların olsa dahi, buraya sahip çıkmakta ve bu mekânı ‘evim’ olarak tanımlamaktadır.

*“Çok yakın olduğum bi arkadaşım var işte. O böyle çok katıdır bu tarafa geçmeye falan. O bana ailesini anlattı, dedi ki işte benim ailem dedi göç etti, ondan sonra onlar gelir evlerini burda ziyaret etmişler, evde oturanlar kapıyı açmamış gendilerine ve çok kötü anı yaşadılar, yani o çok kötü insanlar der mesela, bi şekilde da doğrudur ve şey der orası bizim evimizdir. Ben da ona şu şekilde açıklamaya çalıştım: Ben dedim anneannemin evinde büyüdüm, orda doğdum. Anneannemin evi başka bir Rum’a aittir. Düşündüğünde o Rum şu an deyebilir orası benim evimdir, ki doğrudur, onun evidir. Ama orası **benim evimdir**, ben orda doğdum! Orayı ev olarak bilirim ve onu bunu açıklamaya çalıştım. İlk doğduğum günden bugüne kadar ev bildiğim bir yere başkası gelip benim evimdir dersen, belki evet haklı olarak, ama benim da evimdir. Mesela ben anneanneme sordum, gitmek isterim Malya’ya geri? İşte sana evini alalım da*

yapalım falan, hayır dedi, benim evim burasıdır. O benimseme duygusu bence çok önemlidir. Kendinin olarak benimsen.” (Katılımcı-2.8)

Katılımcı-2.3 yurt dışında okumaya gidip döndükten ve ekonomik bağımsızlığını kazandıktan, evden ayrıldıktan sonra, ebeveynleriyle ilişkisinde rollerin tersine döndüğünü belirtmiştir. Ona göre kendisi ebeveynleşmiş, anne babası ise çocuklaşmıştır. Kıbrıs'ın kuzeyinde çocuğun ekonomik değeri olmasa da, duygusal değerinin oldukça yüksek olduğu düşünülebilir.

“Geldikten sonra bizim daha farklı bir bağımız oldu, çok daha iyi bir ilişkiye sahip olduk yani, özellikle annemnan. Evden ayrı olmama rağmen, yani eskiden hiç paylaşmadığımız şeyleri paylaşmaya başladık. Annem da babamnan eddiği gavgaları bile anladır yani ki anlatmasını istemem. (Güler) Evet, aynı şekilde babamdan da aynı şekildedir. Yani herhangi şeyiynan ilgili sorun yaşadığımızda şimdi çok daha fazla konuşuruk yani birbirimiznan. İlişkimiz zamanında yetişkin yetişkindi, şimdi benim yetişkin.” (Katılımcı-2.3)

Anne babanın çocuklarına yönelik aşırı koruyucu ve destekleyici tutumunun, çocuklarla aileleri arasında çok yakın bir bağ kurduğu ve çocuklarda minnet duygusu uyandırdığı söylenebilir.

“Böyle tamamen arkadaşın gibi da oldukları için hiçbir zaman haklarını da ödeyemem diye düşünürüm. Yani bir şey da istellersa benden gendimden ödün vermem da gerekirse verir yaparım yani o noktadayım düşünce olarak çünkü hayatları boyunca gerektiğinde da ödün veriller ve bizim için her şeyi yaptılar. Yani şu anda da öyledir mesela.” (Katılımcı-2.2)

İç grup kayırmacılığı (Tablo 3: Kod 1.3.4.)

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu Kıbrıslı kimliğiyle özdeşim kurarak, Kıbrıslılık kimliğini yüceltmektedir. Kıbrıslı olmak deyince, bazı katılımcıların aklına Kıbrıslı olmakla ilgili ‘mülayim’, ‘naif’, ‘espiri anlayışı gelişmiş’, ‘içten’, ‘samimi’, ‘güvenilir’, ‘lüks düşkünü’ olmak gibi olumlu özellikler gelmektedir.

“Çok mülayim bir kültürümüz var, her ne olursa olsun, ortak kültür olarak kavgacı olmayan, daha mülayim, daha böyle naif insan kitlesi olduğunu düşünürüm Kıbrıslıların ve böyle insanlar gördüğümde da Kıbrıslı olduğumu o şekilde hissedirim gibi gelir bana.” (Katılımcı-2.1)

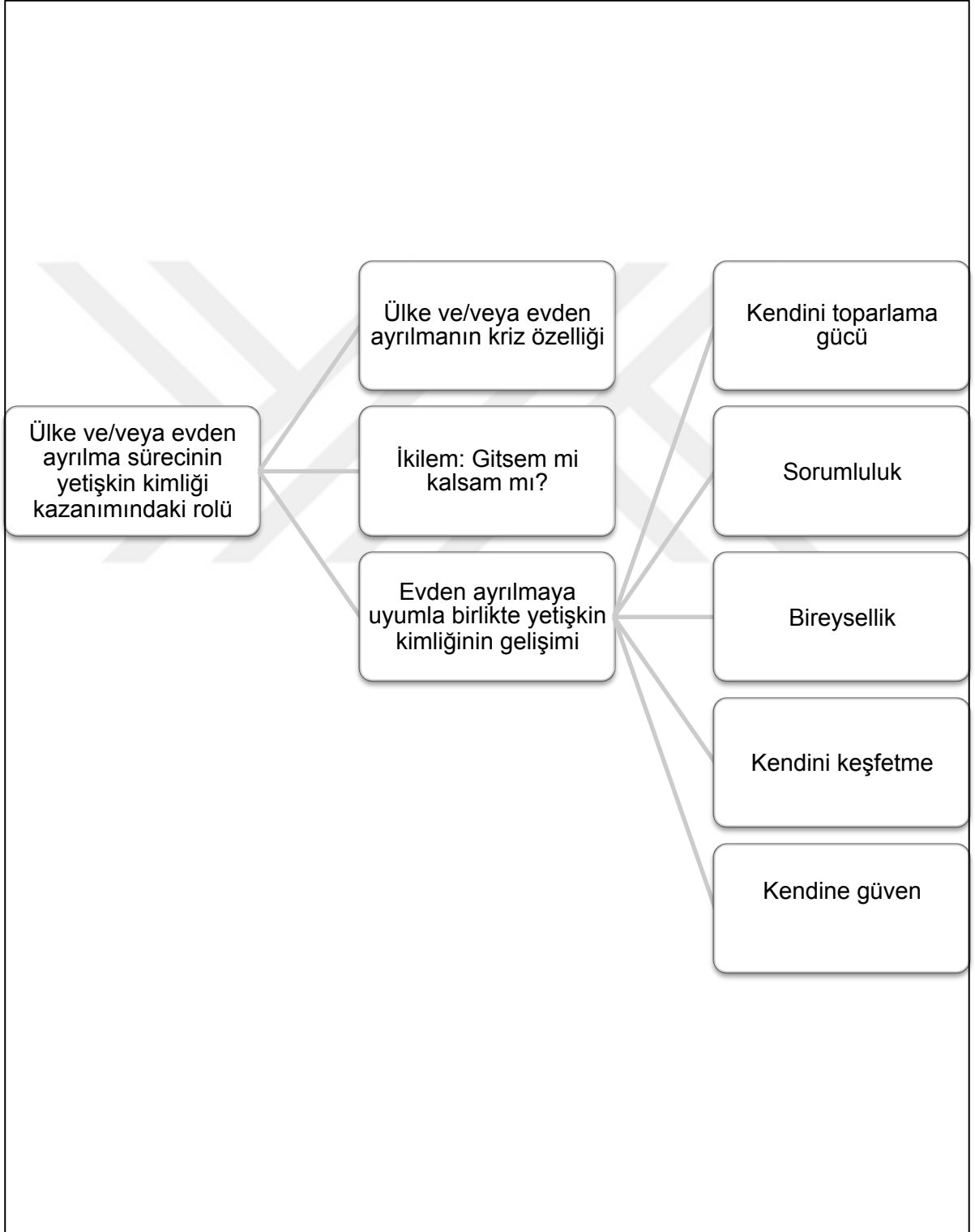
“Bana göre Kıbrıslı insanın karakteri çok iyi bir karakterdir. Yani mesela hiçbir şeyleri abartılı değildir. Din konusunda da mesela. Yani adam camisine gidersa gider, içkisini içer, esprisini yaparsa yapar bu konuda, mesela birbirleriyle şakalaşırken söverek şakalaşing mesela. Garşındaki sana sen bana ne haknan bunu dedin demez.” (Katılımcı-2.2)

“Kıbrıslı olmak, sadece gendi çevrem açısından baktığımda, içtenlik ve samimiyet deyeabilirim. Çünkü başka yerlerde bulamadığım bir şeydir zannedersam bu. Evlerimizin yakın olmasından dolayı mıdır, yani köy çocuğu olmamızdan dolayı mıdır? Bizim gendi aramızda sahip olduğumuz güven duygusu çok önemlidir bence. Birbirimize garşı farklı bir güven hissedirik biz.” (Katılımcı-2.3)

Katılımcı-2.12 Kıbrıslıların kendisi için güvenilirliğini vurgulamakta ve Kıbrıslıları ‘tümünden iyi’ olarak değerlendirmektedir.

“Kıbrıslı olmak ülke bazında deyebileceğim yani, kafa rahatlığı, daha fazla huzur yani, insanlar bakımından, yaşam tarzı bakımından. Yani ekonomik durumu dışarı atarsak, Kıbrıs’ta büyümek, büyötmek daha güzeldir. Kişi için da çocuklar için da diye düşünürüm. Çünkü nerdeysa her insan iyidir. Hatta biraz da o dönemi gördüm yani mesela yaz döneminde ön kapı açık uyurduk. Arabalar kilitlenmezdi, ha şu anda o gadar olmasa bile, gene rahatık yani. Atıyorum kafeye gittiğimde mesela lavaboya gidecem, telefonu masaya bırakıp lavaboya giderim ve telefonu döndüğümde bulurum yani, şüphem yoktur mesela onda. Yani güven vardır bu ülkede. Ha bir da Kıbrıs’ın benim için anlamı, tanınmamazlık...” (Katılımcı-2.12)

“Akdeniz’in tam göbeğindeyiz. Sıcak bir toplumuk, sıcak bir ülke olmamızın dışında, insanımız sıcaktır. Bu diğer ülkelerde göremeyeceğin bişeydir. Komşuluk ilişkilerinden dut, insani ilişkilerinden dut, yani ufak bir toplumun da verdiği şeydir bu tabii, önceliktir yani güzelliştir deyim sana. Yolda giderken birini tanıyabilme, ‘Hop Ali dayı napan?’ demek bile Türkiye’ye gittiğimde en çok özlediğim şeydi. Yolda giderken birine selam vermek. Çünkü milyonluk bir şehre giden. Alışmadığın bir şeydir. Kimseyi tanıman. Biz alıştık burda yürürken yolda tostçuda oturalım, tostçuda bütün şeyler buluşsun, müdavimler oraşa olur genelde, yoldan geçen arabalar boru çalar sana, tanıdık görüller, işte aile gibidir yani burası. Onun için bir şeydir, ne deller ona, yani mutluluktur. Bu adada olmak, ada ülkesinde yaşamak güzel bişeydir özellikle.” (Katılımcı-2.14)

Şekil 5. Kıbrıslı Türk Yetişkinler: İkinci Üst Tema ve Kategorileri

Ülke ve/veya evden ayrılma sürecinin yetişkin kimliği kazanımındaki rolü (Tablo 3: Kod 2.)

Araştırma kapsamında görüşülen tüm katılımcılara ülkelerinden ve/veya anne babalarıyla yaşadıkları evlerden ayrılma süreçlerine ve bunun sonrasına dair sorular sorulmuştur. Evden ayrılmaya nasıl karar verdikleri, ilk gittikleri dönemlerde hissettikleri duygular, anıları; evden ayrıldıktan sonra aileleriyle ilişkilerine ve kendilerine dair hayatlarında neler değiştiği; evden ayrıldıktan sonra aileleriyle ne sıklıkta bir araya geldikleri, ailelerinin ekonomik desteğine ihtiyaç duyup duymadıkları ve eğer duymuyorlarsa ne zamandan beri ihtiyaç duymadıkları ele alınan temel konulardandır. Ülkelerinden ayrılarak yurt dışında okumaya giden yetişkinler, başlangıçta zorluklar yaşadıklarını, dönmeyi düşündüklerini belirtse de, hayatlarının bir döneminde ülkelerinden ve evden, ailelerinden ayrı yaşama deneyimlerinin olmasının hayatlarında önemli bir katkısı olduğunu belirtmişlerdir.

Ülke ve/veya evden ayrılmanın kriz özelliği (Tablo 3: Kod 2.1.)

Ülkeden ve evden ayrılan yetişkinler ilk gittikleri zaman, gerek yetersizlik, gerek yalnızlık hisleri; gerekse yeni kültüre uyum sağlamakta yaşadıkları zorluklar ve anne babalarından ayrı kalmanın zorlukları nedeniyle dönmeye dair düşünceleri olduğunu dile getirmiştir.

*“Gittiğimde ilk üniversiteye, sınıfa girdik, kolej çıkışlıyık hani başarılı gittik falan diye düşünürdüm. Sınıfa bir girdim ben, neyse ki sınıfın en sonunda oturdum yani işte hoca bir soru sordu, herkesin bir fikri var ve benim fikrim yok. O psikolojiyle gittim ki hani bir başarısızlık hiç aklımda yoktu her şey çok güzel olacak falan diye. Baktım herkesin bir fikri var, benim bu konularla ilgili fikrim yok, ilk böyle birazcık şey yaptım, yau **geri mi dönsem**, ben burda yapamaz mıyım falan diye düşündüm. Ama tabii bir şekilde adapte oldum. Kendimi çok kötü hissettim orada, sanki öyle ben 12-13 yaşlarındaymışım ve onlar da böyle olgun birer insanmış gibi arada böyle bir uçurum vardı. Bilmem belki da biz böyle ekmek aslanın ağzında şeyiyle büyütülmedik, onlar birazcık işte birinin önüne geçme hani başarılı olmak için çok çalışma gereksinimi bence var*

Türkiye’deki üniversitelerde, onun farklılığı olmuş olabilir belki bizim aramızda.”
(Katılımcı-2.1)

Katılımcı-2.8’in İngiltere’de kaldığı yere giriş anahtarını kaybetmesi ve ona Türk olup olmadıklarını sordukları zaman donakalması ve ‘ben miyim’ diye düşünmesi, farklı bir ülkede, kimliğiyle, iç dünyasıyla bağlantısının koptuğunu düşündürmüştür. İngiltere’ye okumaya gittikten ve Kıbrıs’ın güneyinde çalışmaya başladıktan sonra sosyal kimliğini sorguladığını belirtmiştir. ‘Ben gerçekten neyim?’ sorusuyla, hem sosyal kimlik düzeyinde, hem de ergenlik döneminin doğası gereği, yetişkin kimliğini kurma düzeyinde kimlik arayışını dile getirmiştir. Katılımcı, bir yandan bağımsızlaşmak isterken, bir yandan da başarısızlık deneyimi; ders çalışmanın yanında yemek yapma gibi sorumluluklarla karşılaştığında, gerçek hayatla ilgili zorlandığını belirtmiştir.

*“İkinci ayım çok zor geçti. İngiltere’de üniversiteye ilk başladığında çok şeydir. Etkinlikler, onlar bunlar, hoş geldin günleri, işte kaynaşalım onu yapalım bunu yapalım, hiç fark etmedim bile! Neyse işte ilk ayımı atlattım, ikinci ayda gerçekla yüzleştim gibi oldu. Derslerim başladı, sınavlar başladı. Assignment’lerim oldu, işte essay’lerdir onlardır, bunlardır. Artık o şenlik havası çıktı. Yemek yapmaya başlamam gerekti. İşte temizliğimdir odur budur. Tamamen gerçek hayatla yüzleştim, artık **tamamen yalnızdım**. İkinci ay hayatımda bugüne kadar büyük ihtimal çok böyle bunalıma girmiş bir insan değilim bir şeylerden. Büyük ihtimal o ayım çok sıkıntılı geçti. Bütün olumsuzluklar üst üste geldi. İşte bir dersimden çok zorlandım ki ben liseyi okul birincisi olarak bitirdim. Hep derslerimde en yüksek notları aldım. Hiç öyle yani şeyim olmadı, zorlanayındı, çok farklı geldi bana, böyle zorlandım. Acaba **yapamayacak mıyım**, başaramayıyor muyum, işte onun dışında diğer sorumluluklar evla ilgili işte çekip çevirmek osu busu falan filan. Bir gün sabah kaldığım yerden çıktım derse gideyim diye, uykusuzdum da galiba uyyamadıydım bir gece öncesinde, kartımı, oda kartımı düşürmüştüm. Derse gittim, dersten çıktım, geldim deli gibi kartımı ararım, kartımı bulamıyorum. Ama nasıl moralim bozuldu, her şey üst üste geldi, üst üste geldi, başladım ağlayım. Çıktım kaldığım yerden bütün üniversiteyi ararım, yerlere bakarım, gittiğim yerlere sorarım, o gün ofise gittim. Bir kart gördünüz*

mü falan, herkes bakınır etrafına, bulunamadı. Dedim ben yapamaycaım. Yani ben geri dönmek isterim. Dedim ki gideceyim şimdi accommodation office'e yeni bir kart isteyim, çıkayım ve hiç abartmam eşyalarımı toplayım, valizimi toplayım ve geri döneyim. Hayatımda ilk kez böyle bişey yaşadım, ilk kez vazgeçiyordum! Neysa accomodation office'e gittim. Ama ağlamaklı gözlerim dolu. Dedim ki ben kartımı gaybettim bugün. Sistemden baktı. Sen dedi Türk müsün? Benim isimle ilgili çok büyük bir karmaşa var orda genelde, hiç nasıl söyleyeceklerini bilmezler. Donakaldım. Ben miyim diye düşündüm acaba, evet dedim benim. Tamam dedi bugün sabah biri senin kartını bulmuş getirmiş, onlar da sisteme koyduğunda buldular ki benim dairemdir. Neysa kartımı bulmuşlar bana. Bir sevindim, o gün çıktım ordan ve dedim ki hayır vazgeçmeyceyim, devam etmem gerekir, bu işarettir yani bana. Neysa geri döndüm ondan sonra hiç sosyal açıdan, yani yalnız yaşama açısından hiç zorlanmadım tahminimce. Bir tek o ayım böyle bir kırılma noktasıydı.” (Katılımcı-2.8)

Katılımcı-2.10 ise Türkiye’de üniversiteye gittiği yılki anıları sorulduğunda, annesine düşkünlüğünden dolayı aileden uzak kalmakta zorlandığını, uyum sağlayamadığını, şeker hastası olduğunu ifade etmiştir.

“Şimdi ben ailesine çok düşkün bir insanım. Kötü bir duyguydu aslında anneden ayrılmış olmak. Çünkü ben özellikle annesine düşkün bir çocuk olarak yetiştim. Hatta şeker hastası olmamın en büyük sebebinin da bu aileye düşkünlüğünden dolayı varsayırım. Ben gittiğimde kimseyi tanımazdım ki hiçbir çocuk gittiğinde büyükşehirde okumaya, o bölgede kimseyi tanımazdım. Ama nedir? Bi şekilde arkadaş edinir, yaşamını devam ettirir. Bende o şekilde olmadı, birazcık daha sıkıntılı bir süreç oldu. Bir yandan bir yanımda işte dönsem mi bıraksam mı şeklinde bir baskı unsuru oldu, ama bir yandan da inatçılık da var bizde... Herkes okudu, ben neden okuyamayım, şekliyle aslında orada okudum ve hep bir özlem vardı yani.” (Katılımcı-2.10)

Katılımcı-2.13 de ailesinden ve yurdundan ayrıldığı zaman stresten midesiyle ilgili zorluklar yaşadığını ifade etmiştir. Eskiden medeni cesaretinin olmayışını, anne

babasının onun yerine her şeyi hallediyor olmasına bağlamıştır. Bu özelliğinin Türkiye’de üniversite okumaya gittiği zaman uyum sağlama konusunda onun için çok zorluk yarattığını ifade etmiştir.

“Bu beni rahat büyütmüşünün aslında bence, bir dezavantajı ve ben bunları Türkiye’de inanılmaz derecede zor bir şekilde yaşadım ve normalde çok sıcakkanlı bir insanım, iletişimi de güçlü olan bir insan olduğuma inanırım, ama o dönem Türkiye’ye alışmak, işte insanlarla diyalog kurmak, ordaki yaşama ordaki kültüre, ordaki dokuya alışmak benim için işkence gibiydi ve yani ilk seneyi bitirdim geldim. Yazda hünkür hünkür ağlayarak, dedim ki ‘Ben gitmeycem, beni gerekirse Mesarya Ovası’na bağlayın, ben kesinlikle gitmek, dönmek istemiyorum’... Ben 9 gün, hiç unutmuyorum o 9 günü, yalnız kaldım. İnternetimden televizyonuma her şey var, ama yalnızsınız ve bilmediğiniz bir ortam ve bu beni bayağı bir boğdu. Bayağı işte o mide şeyini o 9 gün içerisinde yaşadım işte...” (Katılımcı-2.13)

Katılımcı-2.11 Kıbrıs’tan Türkiye’ye okumaya gitmeyi ‘travmatik’ olarak tanımlamıştır. Oranın kültürel ve sosyal koşullarından yararlandıktan, birey olduktan, kendini gerçekleştirdikten, istediği gibi yaşadıktan, sanatsal, kültürel olarak beslendikten sonra Kıbrıs’a dönüşün de aynı şekilde travmatik bir etkisi olduğundan söz etmiştir. Kendi ülkesinde yabancı gibi hissettiğini ifade etmiştir.

Katılımcı-2.14 üniversiteye gitmeden önce evde sorumluluk almış olmasının ve yurt dışına ortaokul ve liseden tanıdığı, ülkesinden arkadaşlarıyla gitmesinin krizden **koruyucu bir faktör** olduğunu belirtmiştir. Katılımcı-2.8 de üniversitenin ikinci yılında arkadaşının gelmesinin, bulunduğu ülkeye uyumunu hızlandırıldığını ifade etmiştir.

İkilem: Gitsem mi, kalsam mı? (Tablo 3: Kod 2.2.)

Yurt dışına okumak için evden ve Kıbrıs’tan ayrılan Kıbrıslı Türk gençlerin büyük çoğunluğu, ilk başta yaşadıkları uyum zorluklarıyla ilgili olarak geri dönmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcı-2.1. her şeyin çok güzel olacağını hayal ettiğini belirtmiş ve en ufak bir hayal kırıklığı veya beceriksizlik hissettiği anda, kendisini anne babasının yanında yaşadığı dönemlerdeki gibi 12-13 yaşında hissettirdiğini, dönme

isteğinin arttığını ifade etmiştir. Katılımcı-2.3, 2.6, 2.9, 2.11, 2.12, 2.14 anne baba evinden ayrılmayı özgür hissettirici bulsa da, Katılımcı-2.6 fatura, temizlik, çamaşır, ütü vb. sorumluluklar bakımından anne baba evini mumla aradığını belirtmiştir. Diğer yandan, aynı katılımcı anne baba evinde kendi düzenini kuramadığından yakınmıştır. Bu noktada gitmek ve kalmak ikilemi doğmaktadır.

“Özgürlük hissi ilk başta çok güzel gelir, farklıdır yani. Çünkü ben şey gibi, yani çok fazla arkadaşımın evlerinde bırakmazlardı beni galayım. O özgürlük hissi güzel, ama işte sonradan yani anne baba evini mumla aran da bulaman yani öyle bişeye döner. Yemek hazır, elektrik su faturaları ödenir, her şey temizliğin yapılır, çamaşırın yıkanır, ütün yapılır. O yönde rahatlığı vardı yani anne baba evinin, ama tabii ki kendi evinde o kurduğun düzeni bulaman. Mesela ben çok nasıl deyim sana, daha sade bir insanım. Basit yani bir koltuk bir masa, belki bir biblo yeterlidir benim için. Annemin çok fazla şeyi vardır işte eşyası vardır, o yüzden kendi evim kendi düzenim. Buraya geldiğinde o düzeni yapaman yani anne babanın evinde. O yüzden o düzeni kurduktan sonra da tekrar anne babanın evine dönmek zor gelir.” (Katılımcı-2.6)

Ülkeden herhangi bir nedenle ayrılmayan Katılımcı-2.2'nin bu evreden sonra ülkesinde kalmaya karar verdiği gözlenmiştir. Bununla birlikte, üniversite eğitimi için ailesinin yanında kalan Katılımcı-2.4'ün yetişkin kimliği kurmadığı düşünülemez. Bu açıdan ülkeden ayrılmış olup olmamak yetişkin kimliğinin kurulmasında öncül değildir. Diğer yandan, ülkeden ve evden ayrılmış olmanın, ülkeye dönüldüğü zaman da ayrışmayı ve evden ayrılmayı kolaylaştırıcı niteliği ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

Katılımcı-2.8 odasına giriş kartını kaybettiğinde anne babasının yanına, Kıbrıs'a dönmeye karar verdiğini; ancak kartı bulunduktan sonra kalmaya karar verdiğini ve bir daha buna benzer bir ikilem yaşamadığını belirtmiştir. Katılımcı-2.10 bir yandan annesine düşkün olsa da, diğer yandan inadının tuttuğunu ve okumaya devam ettiğini belirtmiştir. Türkiye'de okumaya ilk gittiği dönemlerde stresten kaynaklı iki kez mide spazmıyla hastaneye yattığını belirten Katılımcı-2.13 yazda Kıbrıs'a gittiğinde artık dönmek istemediğini ve o dönemde gitmek ve kalmak arasında nasıl bir ikilem yaşadığını şöyle ifade etmiştir:

“Gidersem gerçekten bana çok şey katacağını, gerek eğitim gerek hayat anlamında, her şeyin farkındaydım, gitmezsem kendi ülkemde olacam, belki mutlu olacam, ailemin yanındayım, Kıbrıs’tayım, ülkemdeyim. Çünkü benimseyemedim yani, o şeyi midem almadı yani. Hiçbir şekilde yani bir yemeği yersiniz, afedersiniz, hani mide kasları onu dışarıya, yabancı bir cisim atmaya çalışıyor, siz onu basırmaya çalışıyorsunuz, e olmaz der sana, lazım çıksın o. Alamıyorum, olmuyor deniyorum olmuyor. Dedim ki bu yola devam edecen, çünkü hem o mükemmeliyetçi tarafım, onu dedirtmem, hem de yani kendim için gerçekten çok iyi olacağına her anlamda kanaat getirdiğim için. Dedim ki böyle böyle ben karar verdim, gidiyorum.” (Katılımcı-2.13)

Evden ayrılmaya uyumla birlikte yetişkin kimliğinin gelişimi

(Tablo 3: Kod 2.3.)

Üniversite nedeniyle evden ayrılan katılımcılardan 2.6 ve 2.8, anne babadan ayrılmanın zorunlu olarak sorumluluk almayı gerektirdiğini ve insanları büyüttüğünü belirtmişlerdir. Katılımcı-2.7 ise belirli bir yaştan sonra evden ayrılmanın gerekliliğini, evden ayrılmanın bir tür kişisel gelişim adımı olduğunu vurgulamıştır. İlk önce ayrışmayı ‘kopma’ olarak tanımlasa da, ayrışmanın kopmayla aynı şey olmadığını düşünerek ‘hâlâ daha kopmadık, beraberik’ ifadesinde bulunmuştur.

“Belli bir yaştan sonra aileden kopman gerekir. 17-18 yaş aileden ayrılmanın vaktidir... Hâlâ daha kopmadık, beraberik.” (Katılımcı-2.7)

Kendini toparlama gücü/yılmazlık (Tablo 3: Kod 2.3.1.)

Katılımcı-2.6, 2.8, 2.10, 2.13, 2.14 evden ayrılmanın gerektirdiği sorumlulukları, ilk başta kriz niteliğinde yaşasa da, bunların onun büyümesini sağladığını, problem çözme becerisinin geliştiğini ve artık bu gibi zor koşullarla daha iyi başa çıkabilen, yılmaz bir kişi olduğunu ifade etmiştir. Bu zorlu deneyimlerin katılımcıların kendini toparlama gücünü artırdığı ve Kıbrıs’a döndükleri zaman da kendi evini, kendi düzenini kurup sürdürme, özel bir alan yaratma, bağımsız yaşama motivasyonu doğurduğu

söylenir. Bu noktada, yurt dışında okumanın evden ayrılma konusunda katalizör işlevi gördüğü düşünülebilir.

*“Tedirginlikle mutsuz aslında yani ben orda hep mutsuzdum. Dedim ki yani mutsuz da olsam, huzursuz da olsam bu yol bitecek. Bu yol bitecek. Yani sevmediğiniz bir yemeği zoraki bitirmeniz gibi bişey, yani annemiz üzülmesin diye zoraki yediğimiz bir yemek. Ha iyi mi oldu bence çok iyi oldu. İnanılmaz bana bir perspektif kattı, inanılmaz bir hayat görüşü kattı. Gerçekten yani mutsuz gitmeme rağmen, Ercan’a her indiğimde -ki apronu öptüm- ayaklarımın çok daha sağlam yere bastığını hissettim manevi anlamda, iyi bir eğitim aldığımı farkına vardım. İnsanları daha iyi tanıma fırsatı buldum. Çünkü gurbettesiniz, hani işte garnım ağrıdı, **alo anne gel yap baa nane çaycı**, yok. Gendi başınızın çaresine kendiniz bakıyorsunuz ve aslında yani bunu başarabilmek, yani hayatta kalma mücadelesi ve bu mücadele sonucunda başarılı olabilmek, çok büyük bir başarı bence ve ben bunu başardığıma inanıyorum ve garipsiyorum şu anda yani kalıyoruz falan rahatsız oluyorum yani yatak benim yatağım, e benim evim, babam annem her taraf...” (Katılımcı-2.13)*

Sorumluluk (Tablo 3: Kod 2.3.2.)

Katılımcı-2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.8, 2.12 evden ayrıldıktan sonra, kendi yükünü çekme, üyelik başlatma, faturalarını ve mutfak harcamalarını ödeme, bankaya gitme, işe bir yetişkin olarak gitme, kendi evinde yemek pişirme ve çocuklarına bakma gibi sorumluluklar üstlendiklerini ifade etmişlerdir.

“Şimdi bakarım gerçekten sorumluluk alma duygusu belki ailemle yaşasaydım bu denli gelişmeyecekti.” (Katılımcı-2.1)

*“Daha önce yani **ekmek elden su golimbadan...** Elektriğini, suyunu ödemen gerekir, yoksa gittiğinde elektrik su bulman. O sorumluluklar gelişir.” (Katılımcı-2.5)*

Katılımcı-2.2 kayınvalidesinin çocuklarına baktığını, anne babalarından kalan evde yaşadıklarını, ayrıca anne babalarının bıraktığı bir evden kira gelirleri olduğunu, bunun yanında annesi ve kayınvalidesinden maddi destek aldıklarını belirtmiştir. Katılımcı-2.2 ve 2.6 mesleklerinin düzenli bir gelir getirmediğinden ve gelirleri giderlerini karşılamadığından, **sosyo-ekonomik koşulları** gereği, ebeveynlerinin desteğine ihtiyaç duyduklarından söz etmişlerdir.

“Yani çok fazla 37-38 yaşında birine bu kadar destek aslında çok da normal olduğunu düşünmem ama yani biz aile bağları olarak da böyle yetiştığımız için, şey yapmam yani.” (Katılımcı-2.2)

Katılımcı-2.3 Türkiye’de okumanın, kendisine parasını idare edebilme ve para tasarrufu yapma yönünde olumlu katkıları olduğunu belirtmiştir. Bu sayede, üniversiteden mezun olduktan sonra, para biriktiremeye de ailesinden bağımsız, kendi kendine geçinebildiğini belirtmiştir.

“Evden ayrılabilme ekonomik bağımsızlık gerektirir. Zaten zannedersam bize Türkiye’nin kattığı en önemli şeylerden biri da şeydi para tasarrufu deyim, tasarruf da değil aslında, idare edebilme.” (Katılımcı-2.3)

Katılımcı-2.3 evleneceğinde, yüksek lisans eğitimi alacağında, ev yapılacağında kendi ailesinden ve eşinin ailesinden ekonomik destek aldığını belirtmiştir. Katılımcı-2.4 ise sadece düğün, ev eşyası, çocuk bakımı gibi konularda ekonomik destek almıştır. Katılımcı-2.7 ev yaparken, iş yeri kurarken, çocuk bakımında aileden destek aldığını belirtmiştir. Katılımcı-2.8 kira ödememekte ve ailesinden kalan evde yaşamaktadır. Bunlar dışında bütün masraflarını kendisi karşılamaktadır. Katılımcı-2.9 rutin bir destek almasa da doğum, çocuk bakımı vb. konularda destek almıştır. Katılımcı-2.10 dövizin yükselmesi nedeniyle ev taksidi dışında maddi destek almamaktadır. Katılımcı-2.11’in ihtiyacı olmasa da annesi vermek istemektedir. Katılımcı-2.12 işe başladığından beri istemese de, çocukları olduktan sonra aile desteğine ihtiyaç duymaktadır. Katılımcı-2.13 şu an işsiz olduğundan, ailesi sayesinde geçinmektedir. Katılımcı-2.14 ise maddi destek almamakta, ancak aileden kalan evde oturmakta ve aileden kalan bir dükkandan kira

geliri almaktadır. Katılımcı-2.4 evden ayrılan ve yetişkin olan kişilerin kendi çocuklarına bakma, yani **ebeveynlik** sorumluluğunun olduğunu vurgulamıştır.

*“Yani gendi kurallarını gendin belirlediğin bir evin vardır, gendi yükünü gendin çektiğin bir evin vardır ki ben çoğu zaman hep şeyi görürüm diğer arkadaşlarda da hani biz yakın yakınlık ya annemle, ben onu hiç istemedim. Yani benim evim, benim evimde yemek bişer, çocuklarım benim evimde. Gitmez miyim tabii ki giderim, tabii ki paylaşıyorum, ama hafta sonu bile çıkmam anneme diyebilirim. Evimizde daha huzurlu olun. Yani yok ki hiç gitmem, giderim yerim da ama yani ben sürekli evimde, **çünkü bir evi ev yapan bence çekirdek ailenin masaya oturup da birlikte yemek yemesidir, birlikte gnuşmasıdır** huzuru sağlayan ve mutluluğu getiren. Ha mutsuz mu sürekli sürekli annemde yeseydim ben, yani çocuklarımdan eşimden zaman çalmış gibi hissedirim...Çocuk bilecek ki evine gelecek, evinde yeycek, bir annesi var. Bir şeyleri annesinden isteycek. Geceleri eşim gelir, çocuk gelir okuldan falan, muhakkak evde olması lazım. Eşini da eve çeken odur, çocuğunu da eve çeken odur. Beni da... Mutlu da olurum mesela yemek yapayım, mutlu olurum. Yemek yapayım, dadlı yapayım, şey yapayım.” (Katılımcı-2.4)*

Katılımcı-2.2'nin kendi çocuklarının bazı şeyleri başaramamalarının kendi ebeveynlik rolüyle değil de, çocukların beceriksizlikleriyle ilişkiliymiş gibi düşünmesi dikkat çekmiştir. Katılımcı, nesiller arasını kopuk gibi algılamakta, bu nesli yetiştiren ebeveynlerden biri kendisi değilmiş gibi konuşmaktadır. Bunun, katılımcının kendi yetişkinlik/ebeveynlik rolünü kurmakta zorlanmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir.

“Göç konusunda babamların dönemin cesareti bana çok etkileyici gelir... Şimdi ben düşünürüm babamların zamanında 13 yaşında yaptıklarını biz yapamazdık, yani ben 13 yaşındayken, belki da garanlık bi yere girmeye çekinirdim muhtemelen, yani adamlar nöbet dutardı. Şimdi bizim çocuklarımız hiç yapamaz diye düşünürüm. Onlarda o yaşadıklarının ayrı bir şeyi gendine güveni ve cesareti oldu, ama biz tabii o göç olaylarını yaşamadık... Ben mesela ilkokul 5'te, belki da daha erken, gendim pilav bişirip yerdim. Annem bana hep bunları

öğredirdi... Şimdi ben düşünürüm ablamın şu anda liseye giden çocuğu evde 'Ben yemek yapıyorum' dediğinde, 'Aman' derik 'Dur yapma!' Yani bu nedendir onu bilmem ama... **Sanki şu anki nesil bunları yapabilecek yetenekte değilmiş gibi gelir bana, o şeyde, olgunlukta değilmiş gibi gelir bana. Sanki yapmaya gaksa evi yakacak gibi.** Yani ablamın çocuğu var ortaokula başladı. Ben evde yalnız galırdım o dönem. İşte pilav yapar oturur yerdim falan ki pilav zor, bir makarna daha golay bişey. Şimdi düşünürüm asla, yani önüne bişirip tost bile goymazsan, yapıp yemez çocuk. Biz muhtemelen belki da babamların yaşadıkları, dinlediklerimizden da biraz daha olgun yetiştirdiler bizi ama şimdiki nesil çok daha farklıdır düşündüğümde." (Katılımcı-2.2)

Bireysellik (Tablo 3: Kod 2.3.3.)

Üniversiteyi yurt dışında okumuş ve daha önce ailelerinden bağımsız yaşama deneyimi olan Katılımcı-2.1, 2.2, 2.3, 2.8, 2.10, 2.13, 2.14 adaya döndüklerinde kendi düzenlerini kurma ihtiyacını hissettiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar anne babalarından ayrı evlerde yaşasalar da, görüşme sıklıkları iki haftada birden, her güne değişmektedir.

"Anneannem alt katta, ben onu görmeden bir gün geçiremem. Anneannem var diye her gün akşam üzeri annem da durup annesini görmek ister, herkes bi yarım saat orda buluşur. Babam, dayılarım falan da gelir. Merhabalaşırık, orda bir konuşuruk birbirimizle. Yani hemen hemen her gün iletişim halindeyiz. Onun dışında geleneksel olarak her Cumartesi günü öğlen yemeğini birlikte yeriz." (Katılımcı-2.1)

"Şu anda her gün görüşme şeyimiz yoktur. Genelde hafta sonu muhakkak iki gün gelirik galmasak bile iki gün gündüz akşama kadar burdayık. Yani mutlaka gışda hafta içi en az üç gün bu tarafdayık, en az üç günümüz vardır. Yazda her gün burda." (Katılımcı-2.2)

Katılımcı-2.2 daha önce anne babasının evine yakın otururken, sabah uyandığında akşama kadar orada olup, uyku vaktinde eve gitmelerini, sonra sabah uyanıp yine anne babalarının evine gitmelerini, kalmalarını 'bu kadar sık değil' şeklinde değerlendirmiştir.

“Gene gelir galırdık ama bu kadar sık deildi yani gelirdik akşama kadar gece saat 8 gibi 9 gibi geçardık eve. Ertesi gün sabah uyandıığımızda gene gelirdik.” (Katılımcı-2.2)

“Şimdi annemin ve babamın hiç istisnasız bir şekilde her gün telefonda konuşuruk. Yani ben aramadım, akşam 8 buçuk 9’a kadar annem aradı, ‘U? Bugün aramang bizi, ha?’ ya da babam arar bazen şey der, annemi ararım mesela 2-3 gün üst üste, babam döner arar der ‘Ben da iyiyim ha!’ Haftada bir veya iki defa da görüşürük.” (Katılımcı-2.3)

“Çok yakın olduğumuz için her gün görüşürük annemle, çünkü dip dibedir evlerimiz. Ama o bana daha çok, mesela hafta sonu ben çıkmam yukarı ama annem gelir sabah kahveyi içerik birlikte veya akşamüstleri gelir veya babam muhakkak bir tur atar, bakar naparsınız, çocuklar napar falan gider. Sürekli bir görüşme içindeyiz.” (Katılımcı-2.4)

“En erken 5 günde 1, en geç ayda 1.” (Katılımcı-2.5)

Katılımcı-2.11 her gün konuştuklarını, Katılımcı-2.12 haftada bir görüştüklerini, Katılımcı-2.13 haftada 2-3 kez görüştüklerini belirtmiştir.

Katılımcı-2.1, 2.7, 2.8 ve 2.12 anne baba evinden ayrıldıktan sonra **problem çözme becerilerinin** geliştiğini belirtmişlerdir.

“Çok şey değişti hayatımda, çünkü her şeyi kendin çözmeyi ve sorumluluk almayı öğrenin. Yani eskiden lamba yandığında bile babam değişirdi ve ben uzunca bir süre yalnız yaşadım ve bayan olarak lambamı bile gendim değiştirdim.” (Katılımcı-2.1)

“Hani eskiden her sorunumu belki da onlara anlatma ihtiyacı hissederdim ki çözüm bulabilelim diye. Şimdi ben çoğu şeyi onlara anlatma ihtiyacı

hissetmeden çözerim. Belki diyaloglarda bireysellik olmuş olabilir.” (Katılımcı-2.1)

“Evde kaldığımda çünkü hep bişey olurkenden mesela atıyorum bişey bozulurkenden baban yapar, bişey alınacağında baban alır ama o tarafta mecbursun ayrıldığında evden sen yapacan.” (Katılımcı-2.7)

Katılımcı-2.3 ve 2.4 ayrıca, kendi kararlarını alma konusunda bireyselleştiklerini vurgulamışlardır.

“Hani böyle bizim aileler çok garışır ya birbirine. İşte öyle yapmaycaydın, böyle yapmaycaydın falan filan. Daha erken yaşta ayrıldığı için, ailem hayatıma çok fazla söz geçirebilme potansiyeline sahip olamadı. Onun setini çok güzel çektim ben annemnan babama, en azından ben öyle düşünürüm. Fikirlerini aldım, fikirlerini söylediler, ama her zaman için gendi istediğimi yaptım. Çok garşı çıkdılar, çok itiraz eddiler, ama zannedersam o ekonomik özgürlüğe ve şeye sahip olduğum için...” (Katılımcı-2.3)

“Çünkü hep benim maddi gücüm vardı yani işlerdim ya alabileceğim her şeyi da alırdım, yapabileceğimi yapardım, danışırdım her zaman ama hep böyle bir çizgilerim vardır benim, yani hep iyi yanı var, ama sert çizgilerim da var, annem babam da onu bilirdi o şeyimi.” (Katılımcı-2.4)

Kendini keşfetme (Tablo 3: Kod 2.3.4.)

Katılımcı-2.4 evden ayrılmayı eş ile birbirini tanımak için bir fırsat olarak gördüğünü ifade etmiştir. Katılımcı-2.7 ise kendinle baş başa kalma şansından dolayı ayrı evde kendini keşfetmeyi sağlayacağını belirtmiştir.

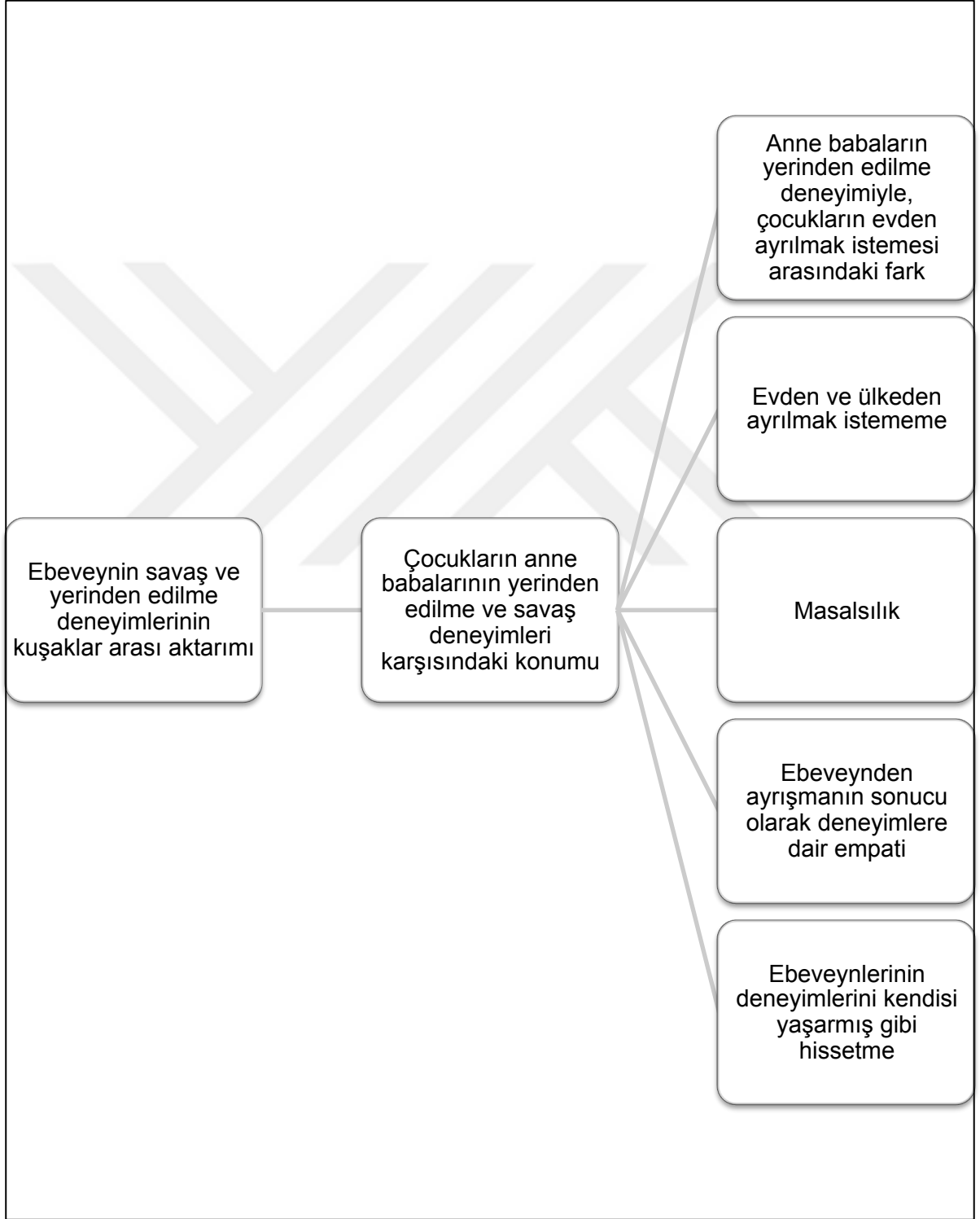
“Bir da gendini daha çok keşfeden büyük ihtimal. Çünkü rahatsın, gece istediğin vakit dışarı çıkan, istediğin vakit eve gelin, aslında gendi gendini daha çok tanın, daha çok yalnız galın gendi gendininan.” (Katılımcı-2.7)

Kendine güven (Tablo 3: Kod 2.3.5.)

Katılımcılar, evden ayrılmanın, kendi problemlerini çözmek zorunda kalmaları, neler yapabileceklerini görmeleri, kendi ayakları üzerinde durabilmeleri açısından kendilerine önemli bir fırsat sunduğunu ve bütün bunları başarabilmenin ise kendilerine güvenmelerini sağladığını vurgulamışlardır.

“Ben ailemden uzaklaşmasaydım, bu kadar belki da kendime güvenim gelişmeyecekti.” (Katılımcı-2.1)

“Özgüvenim daha çok arttı. Eskiden mesela bişeyi gorkardım yapayım, şimdi daha çok gorkmadan, daha risk aslında risk almayı daha iyi öğrendim.” (Katılımcı-2.7)

Şekil 6. Kıbrıslı Türk Yetişkinler: Üçüncü Üst Tema ve Kategorileri

Ebeveynin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kuşaklar arası aktarımı (Tablo 3: Kod 3.)

Katılımcılara, anne babalarının yerinden edilme deneyimlerinin evde ne sıklıkta konuşulduğu, anne babalarının neler anlattığı, Yeşil Hat'tın açıldığı ve herkesin eskiden yaşadığı evleri ziyarete gittiği dönemde kendilerinin bu deneyimi nasıl yaşadığı ve son olarak anne babalarının yerinden edilme deneyimiyle kendilerinin evden ayrılmaları arasında nasıl bir ilişki kurdukları sorulmuştur.

Çocukların anne babalarının yerinden edilme ve savaş deneyimleri karşısındaki konumu (Tablo 3: Kod 3.1.)

Katılımcılar, anne babalarının savaş ve yerinden edilme deneyimleriyle, kendilerinin evden ayrılmaları arasında kurdukları ilişkileri dile getirmişlerdir. Katılımcıların bazıları ebeveynlerinin bu deneyimlerinin, kendilerinin evden ayrılmalarına yansımalarını dile getirmiştir. Bazı katılımcılar ebeveynlerinin deneyimlerini anlatımını 'masalsı' olarak nitelerken, bazıları ebeveynleriyle empati kurmakta, bazıları ise bu deneyimleri kendisi yaşamış gibi hissetmektedir.

Anne babaların yerinden edilme deneyimiyle, çocukların evden ayrılmak istemesi arasındaki fark (Tablo 3: Kod 3.1.1.)

Katılımcıların yarısı (Katılımcı-2.2, 2.4, 2.7, 2.8, 2.12, 2.13, 2.14) ebeveynlerinin yerinden edilme deneyimiyle, kendilerinin evden ayrılma deneyimi arasında; anne babalarının yerinden edilme deneyimlerinin zorunlu, kendilerinininkinin ise seçim olması noktasında ayırım yapmıştır. Bazılarının deneyimleri bu ifadelerle paralelken, bazıları bunlar arasında başta herhangi bir bağlantı kurmasa da; sonrasında bunun evden, ülkeden ayrılma, uzaklaşma konusunda kendilerindeki etkilerini dile getirmişlerdir.

Katılımcı-2.2 ise, babasının yerinden edilme deneyimiyle kendisinin evden ayrılması arasında hiçbir ilişki olmadığını, çünkü zaten evden ayrılmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, bu katılımcının babası yerinden edilirken, kendisinin ailesiyle güçlü bağlar kurduğu, dolayısıyla evden ayrılmayı hiç istemediği düşünülebilir.

Katılımcı-2.5 de annesinin yerinden edilmesini ‘zorunlu’ olarak nitelerken, kendisinin ‘zamanın sağladığı bir şey’ diyerek ayrıştırmaktadır. Daha sonra kendisinin şu an evden ‘sadece geçici olarak’ ayrıldığını belirtmiştir.

*“Yok, zorunlu ayrı bir şey, zamanın sağladığı ayrı bişey. Sonuçta ben burdan ayrılmadım, sadece **geçici olarak ayrıldım**. İstediğim zaman gelip istediğim zaman galabilirim. Ama onlarda öyle bir durum yok. Geriye dönük ilişkiyi keserek onların daha farklı.” (Katılımcı-2.5)*

“Onlar mecbur olduğu için göç etti. Ben mecbur değildim.” (Katılımcı-2.12)

Evden ve ülkeden ayrılmak istememe (Tablo 3: Kod 3.1.2.)

Katılımcı-2.1 anne babasının yerlerinden edilmesiyle kendisinin evden ayrılması arasında, kendilerinin mekâna aidiyetlerinin olmadığı ve daha kolay yer değiştirebildikleri yönünde bir ilişki kurmaktadır. Katılımcı, oturdukları evin Rumlara ait olmasından dolayı daha kolay yer değiştirebildiklerini düşünse de, tam tersine doğduğundan beri aynı evde yaşıyor olması ve hiç yer değiştirmiyor olması, ifadesiyle tezattır. Diğer yandan, oturduğu yere aidiyet hissetmediği için ailede onu büyüten kişilere ve aileye daha sıkı sarıldığı, yukarıda sözü edildiği gibi, bir sosyal grup olarak aileye bağlandığı düşünülebilir. Bunun ise bireysel yaşamaktansa, toplulukçu bir yapıda yaşamasını getirdiği söylenebilir.

“Doğrudan bir şekilde belki de hissettiğimiz bir şey yoktur, ama bilinçaltımızda belki de muhtemelen vardır. Gerçi biz şöyle büyüdük. Benim babam politik görüş olarak hep böyle şey derdi, işte ‘Kaldığımız ev bizim değil, hani Rum’un bir evidir, böyle bir olay oldu biz buraya geldik, oturduk, ama yani bu evi biz yapmadık, işte parasını biz vermedik’. Yani bilmem belki da bunun bizde şu anda bile kaldığım ev de o Rum’un şeyin evinde kalırız, bilmem belki da onun verdiği bir şey var, bir aidiyet, yani oraya ait olma duygusunu çok böyle bir şey yok bizde, sahiplenme işte, burası bizindir falan, belki da o şekilde bir etkisi olmuş olabilir bize ve bundan dolayı da daha kolay yer değiştirebiliriz. Ait olma

duygusu bizde çok gelişmediği için evimizden başka bi yere gitme konusu bize daha kolay gelebilir belki.” (Katılımcı-2.1)

Katılımcının kaldığı evin kendisine ait olmadığı yönündeki ifadesi, bir yandan yerinden edilme sonucu kaybedilen toprakları ve evleri düşündürürken; diğer yandan kontrolleri dışında gerçekleşen farklı ülkelerden göçleri ve ayrıca ebeveynlerinden ayrışamaması sonucu, kendi bireysel kimliğini, yetişkinlik rolünü kurmamış olmasını düşündürmüştür.

Katılımcı-2.1 için sosyal kimlik aileye eşdeğerse, yani Kıbrıslılığı temsil eden kişi anneanneyse, o bir gün vefat ettiği zaman Kıbrıslılık değerinin yok olacağından da korkması, bireysel olarak bu sürdürebileceğini hissetmediğini düşünebilir.

Katılımcıların, ebeveynlerinin yerinden edilme deneyimleriyle kaybettiği topraklarla; ailelerinden uzaklaşırlarsa kaybolacağını hissettikleri kimlikleri benzeşmektedir. Katılımcıların kimliklerini akrabalık bağlarıyla kurmak istediği düşünülebilir. Katılımcı-2.2 başka bir ülkeye gidişi ‘bağlarını koparma’ olarak algılamaktadır.

*“Benim evden ayrılmamnan pek bağlantısının olduğunu düşünmem. Zaten dediğim gibi yani bende çok fazla şey olmadı, yani mesela bazı arkadaş çevremiz da var, atıyorum 18 yaşına geldiler, ben İngiltere’ye kaçacayım çalışmaya deyip mesela tek başına gidip orda atıyorum akrabaların yanında çalışmaya başlayıp bi daha gelmeyen arkadaşlarımız var. Bana hep mesela çok ilginç gelmiştir bu. Asla yapabileceğim bişey değil. Yani hade görüşürük ben gidiyorum atıyorum 1 sene çalışacayım ya da ben İngiltere’ye okumaya gidiyorum, ordan sonra da geri dönmedim, mesela bunlar bana hep ilginç gelmiştir. Yani insanların acaba aile bağları mı iyi değil? Nasıl bir anda **koparıp bağlarını** gidip artık İngiltere’de yaşamayı göze alırlar ya da başka ülkelerde diye düşünürdüm. Yani benim yapabildiğim bişey değil.” (Katılımcı-2.2)*

Katılımcı-2.2 yukarıda anlattığı nedenlerle, kendi arzularının peşinden giderek yurt dışında eğitim almaktan, ülkeden ve hatta evden ayrılmaktansa, evin yakınında olan bir üniversitede hayal ettiğinden çok farklı bir bölümde okumayı yeğlemiştir. Bir yandan bunlarla babasının göçü arasında bağlantı kurarken; diğer yandan hiçbir alakası olmadığını söylemektedir.

“Ben Tıp Fakültesi’ne gidiyordum. Sonra okul bitiyorken dedim ne işim var yahu benim yurt dışında? Ben kesinlikle bu ülkeden, bu ülke aşığı birisiyim zaten, KKTC. Ne işim var orda dedim ve vazgeçtim gitmekten son dakika. Sonra burs gazandım sınavda. Bu sefer ee yakın dedik, mesela şeyi da istemezdim açıkçası, bende babamın göçü galiba ters etki yarattı, ben mesela farklı bir yerde da gidip galmak istemedim. Yani orda yaşayım, orda okuyacak olsaydım da gidip dönecektim her gün. Burs gazanınca dedim yau ... da güzel meslek, okuyalım da o şekilde oldu. Yani göçnan alakalı şeyi yok.” (Katılımcı-2.2)

Katılımcı-2.5 Kıbrıs’ı son derece güvenli, iyi, Kıbrıslıları sıcak, insafli; yurt dışını, dışarısını ise kötü, güvenilir olmayan, insan ilişkileri açısından soğuk ve mesafeli, insafsız bir yer olarak tahayyül etmiştir.

“Çok büyük bir avantajdır Kıbrıslı olmak, ama yani dış güçlerin baskısından dolayı göçe sürüklenirik. Ama ne bileyim ben başka bir yeri tercih edemem. Burdaki rahatlığı, sıcaklığı...Yani çok arkadaşım var yurt dışında yaşayan, Avrupa’da, Belçika’da falan, herkesin da tek gurduğu bir cümle var yani, en ufak bir bardak su istesem yan komşunun kapısını çalsam vermez. Yani bizde öyle bir şey yok kesinlikle. Aç, susuz bile kalsan, onların müdahalesi olur, biz daha sıcak ganlıyık. Kapı penceren açık yatabilin, o rahatlıktan bile ki yurt dışında da yaşam zor, yani sterlinnan adam bakdığında TL yaşamadığı için sterlinnan ödeme yapar, o da aynı zorluğu çeker... Ama ben göç etmeyi imkansız bulurum yani.” (Katılımcı-2.5)

Katılımcı-2.8 ve 2.10 ise ailelerine ulaşabilecekleri bir mesafede olmanın kendileri için öneminden söz etmiştir.

“İngiltere’de yalnız hayatımdan çok memnundum, okurken falan ama hiç İngiltere’de galmayı düşünmedim. İş bile bakmadım. Ben dedim ki ben burda yaşayamam. Neresi olursa olsun, ailemin olduğu yere geri dönmek istedim... İngiltere’de kalsaydım, çok daha iyi bir kariyer yapabilirdim. Rum tarafı da dahil

olmak üzere Kıbrıs Kıbrıs'tır, Kıbrıslı kültürü ve mentalitesi tamamen aynıdır. O İngiltere'nin disiplini işte iş konusundaki titizliklerini bi şekilde bulamazsınız Kıbrıs'ta. Ona rağmen ki ben işimi severim, yaptığım işi da severim. Dedim ki ben Kıbrıs'a dönmek durumundayım. Çünkü aile faktörü ben ailemi bugün görmeycek olsam bile, ulaşabileceğim bir mesafede olduklarını bilmek benim için yeterlidir. Bir da ailede bizim şey var, mesela birine bişey olursa asla söylemezler sana. Geri döndüğünde haberin olur ki üzölmeyesinmiş. Ben hep her aradığımda anneannemi sorarım... Hep o anneannemin nasıl olduğuna dair, böyle bir enteresan bir şeyimiz var, bilmem neden. Yani iyi olduğundan emin olmak isteriz. Ben mesela İngiltere'deyken derdim hep işte eğer olur da anneanneme bişey olursa ben çok uzaktayım, olur da aileme bir şey olursa ben çok uzaktayım. Yakın olmam gerekir. Mesela dediğim gibi haftada bir görüşürüz, ama her gün mutlaka telefonda konuşuruz, iyi misin o musun bu musun, yalnız yaşamayı her zaman tercih ederim, ama ona rağmen aileme yakın bi yerde yalnız yaşamak isterim. Gerekirse 15 dk olsun, bir saat olsun fark etmez, ama ulaşabileceğim bir mesafede olayım... Bi şekilde **yanlarında olmak** isterim. Yaşlandıklarını gördükçe daha da böyle, ne bileyim." (Katılımcı-2.8)

Masalsılık (Tablo 3: Kod 3.1.3.)

Katılımcı-2.8 ebeveynlerinin ve büyük ebeveynlerinin çocukluğu boyunca anlattığı savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kendisine masal gibi geldiğini ifade etmiştir. Bu kadar acı deneyimlerin masal gibi gelmesinin farklı nedenleri olabileceği düşünülmüştür. Bunda ayrışmanın etkisi olabileceği gibi, geçen zamanla birlikte dinleyenlere duygusal olarak tesir etmemesinin etkisi de olabilir. Diğer yandan, bunun katılımcıların zor duygularla bir tür baş etme yolu olduğu düşünülebilir.

"Kendiliğinden anlatırlardı, anneannem her zaman hanayından bahsederdi. Evlerinde o hikâyelerini hatırlarım küçükken. Ama bana çok şey gelirdi, tamamen bir hikâye, masal gibi gelirdi. Dolayısıyla hiç gerçek gibi değil, gerçek gibi değil derken hiç anlamaya çalışmadım işte, nasıldı savaş duygusu, osu busu falan. Tamamen böyle hikâyeler, eskiye dair hikâyelermiş gibi dinlerdim. Şimdi daha bir bilinçle dinlerim." (Katılımcı-2.8)

“Evet, Malya’ydı köyleri, ilk gittiğimizde ben zaten baya küçüktüm o zaman, hani bana böyle bir gezi gibi geldi. Belki şu an tekrardan gitsem, çok daha farklı duygularla gitmiş olabilirdim. Dediğim gibi tamamen böyle daha masalsı geldi bana, işte evet bir ev gördüm, bağlar, işte festival, o, bu şu, değişik bir duyguydu, ama dediğim gibi şu an gitsem, bugün gitsem, belki çok daha farklı hisler hissedebilirdim gördüğümde. Çünkü ne bileyim küçüktüm ve çok böyle şey bir da ben ailemden hiç şey duymadım büyürken, hep güzel şeyleri duydum, hep güzel anılarını anlattılar eskiye dair hiç böyle işte savaştı, evimizden atıldık da oydu buydu duymadığım için, kötü bir hissiyatla gidip kötü bişey görmedim orda... Tamam, bir ev gördüm orda o kadar.” (Katılımcı-2.8)

Ebeveynden ayrışmanın sonucu olarak deneyimlere dair empati

(Tablo 3: Kod 3.1.4.)

Anne babalarından duygusal olarak ayrışmış yetişkinler savaş deneyimlerinin hissettirebileceklerine dair empati kurmaktadır.

“Bizim için travmaydı, bence travmaydı. Özellikle babamlar için çok büyük travmaydı. Çünkü babamlar şey olarak köy olarak çok düşküdü köyelerine, işte bağları vardı, tarlaları vardı, bilmem neleri vardı ve geldiklerinde göre bana göre uyum sağlayamadı ve sürekli olarak biz yani kaç yaşında 17-18 sene boyunca sürekli köyelerini dinledik. Şimdi deseler bana ki 17 yaşında savaş çıktı, kaçıyoruz, da 40 sene sonra gideyim da göreyim evimi, diye düşünürdüm ben, eminim ki çok üzülürdüm. Hele 40 sene o evimi düşünürdüm ben. Çünkü orda doğup büyüdüm yani sonuç olarak. O yüzden da çok sevindiydim tekrar gidebilmelerine, ama bula.. o şekilde bulmalarına da çok üzülüyordum. Çünkü ne hayal ettiler, ne buldular. Çok kötüydü yani şey. Her taraf gırık dökükdü. Hiç gullanılmadı çünkü köy o tarafta.” (Katılımcı-2.3)

Katılımcı-2.6 annesinin, güneydeki evlerine gittiğinde ‘Burası benim evim’ diye çat kapı içeriye dalmak istediğini, kendisinin ise kendini bu deneyimden ayrıştırarak anlam vermeye çalıştığını, buna uzak hissettiğini ifade etmiştir.

“Yani geçenlerde bile biz hâlâ giderik Rum tarafına işte Limasol’a gittiğimizde, gezmek için, bir evine gider ve şey gibi gider yani, burası benim evim, kapıyı açar. (Güler) Girecek yani kendi evi. (Güler) Biz böyle geri dururuk, ‘Anne’ derim ‘Bekle kapıyı çalalım’. Der ‘Nasıl? Bu ev benim evimdir’ falan der. Öyle girer yani. Yani birazcık çekinirim ben tabii durumdan. Anlam veremem, anlamaya da çalışırım. Zor yani şey onun yaşadıklarını tabii anlamak çok zor. Çünkü ben yaşamadım. Uzaktan işte dinlediğimiz gördüğümüz gadar ama hani o hareketlerini görmek... ‘Anne bekle kapıyı çalalım’, ‘Yok yahu ne kapısı, burası benim evim, geldim yani göreceyim’. ‘Olur mu anne müsait mi insanlar, belki uyur, belki dağınıktır’, ama yok ‘Bu benim evim’ yani falan der o. İlginç şeyler bunlar. Anlamak zor, yaşamayan için anlamak biraz zor. Çünkü sen mahcup olun yani öyle bişey yapmakdan. Yani sanki mecburdur onlar bize evlerini gösterebilirler gibi.” (Katılımcı-2.6)

Annesinin yerinden edildiği yeri görmeye bile gitmediğini belirten Katılımcı-2.14, annesinin yaşadığı yerlerin onun için hiçbir şey ifade etmediğini belirtmiştir. Bir yandan annesinin duygularıyla empati kurarken, diğer yandan annesinin geçmişine bu kadar mesafeli durmasının nedeni ne olabilir?

*“Hiç işim olmadı inanın? Çünkü tamam ada bir bütündür derim, ama ben burda doğdum büyüdüm. Yani bu insanlar daha farklıdır. Niçin daha farklıdır? Çünkü doğdukları yer orasıdır, büyüdükleri yer orasıdır. O özlemnen yanallardı daima. Annem bak polisin merdivenleri, bilmem limanları... Polisin merdivenlerinde oynardık, olabilir yani! **Benim için hiçbir şey ifade etmez.** Ama onlar için çok büyük bir özlemidi. Koştura koştura gittiler baksınlar ne var ne yok. Bir sürü duygusal anı. Çok duygulandılar geldiler. Annem geldiğinde ağlardı zaten normal olarak. Kaldığı yeri gördü, mahallesini gördü, çocukluğunun geçtiği yeri gördü en önemlisi o. O yüzden ona hak veririm. Aynısı benim başıma gelse, Girne’den göç etmek zorunda galsam, eminim aynı hisleri ben şey yapacaydım. Çünkü yaşadığım yer burasıdır. Biri zornan atarsa otomatikman başka yere göçersam, ondan sonra gelip yerimi özlerim tabii. O Rum tarafı dediklerimiz,*

Güney ne hasbaysa Kıbrıs'ın kaldıkları yerle ilgili herhangi bir şeyim olmadı, yani bir bağım olmadı oralarla.” (Katılımcı-2.14)

Yerinden edilen ebeveynlerin, yanlarında anılarından başka götürecek bir şeyleri olmamasının, onları, anılarına sıkı sıkıya bağlamış olabileceği düşünülmektedir. Zira, Katılımcı-2.2, 2.3, 2.4, 2.7 savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşayan anne babalarının ve nene dedelerinin deneyimlerini yıllardır dinlediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, anne babalarının yerinden edildikleri yere yirmi dokuz yıl sonra gittiklerinde, onlar için anlamlı bir mekânsal öge ile karşılaşmalarıyla birlikte (Örn., Afrodite taşı) anne babalarının orayı bıraktıkları yaşa döndüklerini ve sanki hiç yıllar geçmemiş gibi, o yaştaki bir çocuk, genç gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada akla **mekân kendilemesi** kavramı gelmiştir. Bu açıdan, 2003 yılında açılan ‘kapıların’ sadece Kıbrıslılara değil, aynı zamanda **yirmi dokuz yıl öncesindeki çocukluğa** açılan kapılar olduğu söylenebilir. Diğer yandan, orada yaşanan yıllarda çocuk gözüyle mekânsal olarak çok büyük görünen ve ona ruhsal olarak yapılan yatırım gereği akılda kocaman bir yeri olan evler ve köyler, yirmi dokuz yıl sonra gerçekte görüleceği zaman büyük bir heyecan yaratmış, gerçekte karşılaşıldığı zaman ise göze çok küçük görünerek, büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

“O şeyi görmem gerekirdi yani, babamı ben hiç o kadar heyecanlı görmedim hayatımda. Böyle bir tane sırt çantası yapıydı gendine, minibüsden indik dediler ki burası köyün meydanıdır. Böyle işte beton bir yer vardı, yalak vardı orta yerde. Eşekleri falan... İlk tabii girdiler böyle şey oldu çok büyük bir hayal kırıklığına uğradılar, orası terk edilmiş olduğu için. Doğal olarak evler bekledikleri yerler değil. Hatırladıkları kadar büyük değil. İlk indiler, şey dedi halam: Bakdı böyle ‘Düğün yapıdığımız meydan bu mudur’ dedi, çünkü o meydanda hep düğün yapallardı ve meydan dedi tam aha bu kadar bir yerdir. ‘Biz burda düğün yapardık?’ dedi. ‘Nasıl yapardık yahu, ne kadar güçlüdür’ falan filan dedi. Sonra işte bir heycannan ‘Gel işte bak eşiği burda suyunu içirirdik’ bilmem napardık falan. Çantacığı sırtında tepeyi çıkar yukarı. Çağırır bize, ‘Gelin gelin gelin, gelin evimi göresiniz’ falan filan. Otlar bu kadar boyda. Tabii sen da onların heyecanına katılın çünkü kaç sene orda yaşamış yani.

Gittik girdik evin içine, ev 3 odalı bir ev. En büyük odasının üstünde bir şey var, delik, orası meğerlim ineklerin odasıymış, inekler, koyunlar gışda orda galıllarmış, saman atallardı gendilerine şeyden, orda yellendi. Aynı evin içinde ama, yani giren kapıyı, bu tarafta ineklerin galdığı yer, bu tarafta başka bir yaddıkları yer, zaten bir kapıcık varıdı şey mutfak. Ev budur yani. Ama onlara göre o çok büyük bir evdi.” (Katılımcı-2.3)

“En çok babamda gözlemleyip da hep şey yapıdığım, ilk kapılar açıldığında otobüslerin gittik Baf’a. Baf’a giderken bir Afrodit daşı vardı. O Afrodit daşını gördüğü zaman sanki da babam güçüldü güçüldü ve 7-8 yaşında bir adam oldu. Böyle o kadar bir sevindi çocuklar gibi, (eşine hitap ederek) ‘Bak, bak, aha o daş biz orda dutardık, yıkanırđık’ öyle inanılmaz bir sevinç, inanılmaz bir mutluluk. Sonra yaşadığı evlere gittik, evi bize gösterirken ‘Bu ev çok güçük’ dedi. Böyle damları yükseğidi, ‘Bu evin damı çok güçük’ dedi. ‘Bu ev güçüldü, damları çok alçaktır bu evin’ dedi.” (Katılımcı-2.4)

Katılımcı-2.7 ebeveynlerine evlerinin küçük gelmesini hem babasının o dönem yaşının küçük olmasına ve evin o dönemlerde ona büyük gelmesine, hem de hayallerdeki büyük eve bağlamıştır.

“İstemeyerek da gaçdıkları için büyük ihtimal, daha çok içlerinde galdı heralde. Çok çok anladıldı, özellikle neneminan dedem... Hep böyle aile buluştuğumuzda hâlâ daha da o zaman öyleydi bu zaman böyleydi, paramız varıdı, o varıdı bu varıdı... Zaten babam güçüğdü, evimiz böyleydi, büyük gelir herhalde onlara. Gittiğimizde daha ufak geldi. Zaten ev yıkık döküğdü. Türk köylerne bakmazlardı. Bir da tahminim onlar çok ufağıdı, her şey büyük gelir onlara. Düşün kapılar 2003’te açıldı, biz tabii doğduğumuzdan beri duyarık, bizim köyümüz böyle güzeldi öyle güzeldi. Tabii onların aklında öyle galdı. Gittiklerinde dediler bu yollar çok ufaktır, bir araba bile sığmaz. ‘Biz nasıl yaşardık bu evde’ der. Bir da çok bütün eminim diğerleri da, herkese yani sadece bize değil. Ayrı arkadaşlarımın aileleri da herkese öyle geldi. Bir da

hayal gücüdür ya, hep hayalinde galır, daha çok herhalde hissediller şeyi?”
(Katılımcı-2.7)

Ebeveynlerinin deneyimlerini kendisi yaşarmış gibi hissetme

(Tablo 3: Kod 3.1.5.)

Katılımcı-2.11 babasının esir düşmesi sonucu yaşadığı acı verici deneyimlere, terk etmek zorunda kaldıkları evlerine, yerlerine dair bitmek tükenmek bilmeyen özlemlerine çok üzülmüş, görüşme sürecinde bunları anlattığı sırada ağlamıştır. Onların acısını hissettiğini belirtmiş, Yaşar Kemal'in kitapları, Kanatsız Kuşlar kitabını okuduğunda annesi, babası ve etrafındakilerin yaşayabileceği şeyi derinden hissettiğini eklemiştir.

“İnsanların bu kadar can derdindeyken bile böyle bir, nasıl deyim aşırılık, hırsızlık, ganimet şeylerini, onları dinlediğimi, insanların ayıpladığını, kendi ailemden de mesela annemin büyük dayısının eşi şey derdi, o zaman 10 yaşlarında falandım, yani adam kabullenemiyor halıları değiştirmemiz lazım, evi boyatmamız lazım, ‘Yok evimize döneceyik’ dermiş. Dedemlerin iki dedemin da yıllarca tamam mı, yıllarca köylerine dönmek istedikleri, bu durumdan hiç memnun olmadıkları, hiçbir zaman alışamadılar mesela, her zaman suyu, bilmem neyi, hep bunları dinleyerek büyüdük biz. Hiç bitmek tükenmek bilmeyen bir özlem. Yani babam da öyleydi rahmetli. ‘Beni köyüme gömün’ derdi ya da ‘Götüremezseniz ve ben ölürsam lütfen beni yakın, küllerimi atın köyüme’... İlk gittiğinde ağladığını... Üzücü, çok... Yani babamı gaybetmiş olmanın verdiği bişey de var, mesela bunları düşündüğümde çok canım yanar, yani çok üzülürüm çünkü hayatta bu kadar mı mutsuz olur insanlar, yani ben bilmiyorum. Bu beni çok yaralar, çok üzer. Bu travmaları atlatmamış olduklarını düşünürüm.”
(Katılımcı-2.11)

Katılımcı-2.1 ise, kendisini annesi veya babasıymış gibi hissettiğini belirtmiştir. Bu, katılımcının ebeveynlerinden duygusal olarak ayrışma düzeyiyle ilgili olabilir.

“Şimdi ben çok inanılmaz duygulandım. Çünkü orada bir arkadaşları varmış hâlâ daha orda yaşayan, işte ona gittik, bize ikramlarda bulundu, sevindi falan yani

*böyle inanılmaz böyle çok duygulandım. Yani sanki böyle **ben da orda yaşarmışım gibi**. Bence çok duygusaldı, duygusal bir durum.” (Katılımcı-2.1)*

Şekil 7. Kıbrıslı Türk Yetişkinler: Dördüncü Üst Tema ve Kategorileri

Savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin sosyal kimlik üzerindeki rolü (Tablo 3: Kod 4.)

Önyargıya karşı yakınlık ve temas (Tablo 3: Kod 4.1.)

Katılımcı-2.9 savaş döneminde bir Rum'un, dedesinin hayatını kurtardığını, dolayısıyla Rumlara dair faşizan duygular hissedemediğini, kendini Kıbrıslı olarak tanımladığını belirtmiştir.

“Yani başka ne var böyle tam aklımda hatırladığım, işte çok şeyi anladır, dedemin Rumlar tarafından gurtarıldığını. Yani o gün demişler ki ‘Kesinlikle kimse dışarıya çıkmasın’, dedem da çok sıkılmış, sürekli gahveye gider falan, ben demiş gideceyim, binmiş bisiklete, tam diyor kapıdan çıktı, Rum askeri aldı gendini ve Rum komşusu yalvarmış askere demiş yani ‘Bırakın benim komşumdur’ ve annem hep şey der, ‘O gün toplananların hiçbiri bulunmadı şu an, hep gayıpdırlar’. Yani hatta bu bende mesela hep şey var, nasıl deyim sanki çocukluktan hep bu hikâyeyi duyduğum için yani ben hiç şey düşünmem faşist Rumlar falan yani mutlaka bir çözüm olur... Benim en büyük hikâyem bu yani, dedemi gurtardılar gibi.” (Katılımcı-2.9)

Katılımcı-2.8 büyüdüğü, güneyde çalışmaya başlayıp Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklere yönelik algısını gördükçe, kimliğini sorguladıkça, Kıbrıslı Türklere ve Kıbrıs'ın kuzeyine dair önyargılarını gördükçe, onların deneyimlerini dinledikçe, ebeveynlerinin ve büyük ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimleriyle ilgili daha meraklı olduğunu belirtmiştir. Daha önce kuzeye geçmeyen Kıbrıslı Rum arkadaşlarını orada gezdirmeye başladığını ve kimisi ilk geçişinde panik atak yaşar, kimisi suyunu dahi yanında getirirken, ilk geçişlerinden sonra çok rahatladıklarını ve kuzeyde yeniden birlikte gezmek istediklerini belirttiklerini anlatmıştır. Bu da, temasın, karşılaşmaların önyargıyı azalttığını bir kez daha düşündürmektedir. Bu ayrıca, Kıbrıslılık kimliğini kültürel açıdan kurmasını sağlıyor olabilir.

“Sorarım, hiç geçtin mi? Birçok kişi hiç geçmedi. Birçok kişi benden dolayı ilk kez geçti ve bundan da çok mutluyum ve gururluyum. Birçok kişi tanıdım, çok

önyargılıydılar. Mesela dün bir arkadaşımı getirdim Rum tarafından beraber alış veriş yaptık, yemek yedik falan filan. İkinci geçişidir bu, ilk geçişinde panik, panik atak yaşadı. Çok korktu. Neynan karşılaşacağını bilmedi, hiç geçmek istemedi. Hiç bilmezdi ne olduğunu. İkinci geçişinde inanılmaz rahattı. Beraber alış veriş yaptık, yemek yedik falan filan ve bunu görmek çok mutlu eder beni. Mesela bir önceki işimde iş arkadaşlarım vardı, daha önce bir kez geçmiş. O kadar bir panik olmuş ki geçerken kendi suyunu ve yemeğini yanında getirdi. İstemedi bir şey alsın yesin falan filan. Neysa biz tanıştık, beni tanıdı ve hep şey der bana ‘ne zaman gelelim? İşte gelelim tur yapalım gezelim’ falan filan. Yani bunlar herhalde beni en çok mutlu eden şeylerdir.” (Katılımcı-2.8)

Katılımcı-2.11 babasının esirlik deneyimi olduğu halde, çocuklarına hiçbir zaman Rumlarla ilgili olumsuz şeyler anlatmadıklarını ve kuzeyde oturdukları Rum evinde, ev sahiplerinin fotoğraf vb. anılarını koruduklarını, görüşebildiklerinde teslim ettiklerini belirtmiştir. Bu katılımcının, insanları mekânsal olarak dünyaya; ırk olarak da insana ait olarak kategorize etmesi ve çocuklarını da iki toplumlu etkinliklere yönlendirmesi, toplumlar arası teması ve bütünlüğü kurmaya çalıştığını düşündürmüştür.

Katılımcı-2.11 bu acıların, savaş deneyimlerinin onu aileye döndürmesinin yanında, kendini Akdenizli, insan kimliğiyle tanımlamasını getirmiştir. Ona göre bir ev var, o da dünya; bir ırk var o da insandır. Katılımcı-2.11 insanları, onları ayıran ülke ve mekânları reddederek ‘dünya’ evinde birleştirmekte; ayrıca din, dil, cinsiyet gibi farklı kimlikleri reddederek, ‘insan’ kimliğinde buluşturmak istemektedir. Bunun yanında, Türkiye’ye yapılan Arap göçünden bahsederek, Kıbrıs’ın kuzeyinin ve Türkiye’nin birçok konuda gerilediğinden söz ederek, kendini Türk veya Kıbrıslı Türk olarak tanımlayamaması dikkat çekicidir. İngiltere’de farklı insanların tüm farklılıklarına rağmen bir arada yaşayabilmesine öykünmüş, Türkiye’deki gelişmelerle ilgili kızgınlığını belirtmiştir.

“Akdenizli olmak yani kesinlikle onu da nasıl fark ettiğimi söyleyim size: Ben şeye inanmıyorum yani evet farkındalık önemlidir, sadece bu ülkede yaşayarak o farkındalık olmaz. Mesela şey Girit’in otlarınan ilgili bir kitap aldıldım, aynı bizim gibi. Ondan sonra oturdum tüm Akdeniz’i gezmiş, BBC belgesel yapmış kaç sene önceydi belki da 25 sene oldu, bütün Yunan, Fransız Riviera’sı bilmem

ne, yemekler aynı, insanlar aynı, okursunuz romanlarını veya gidersiniz bu ülkeye ve anlarsınız Akdenizli olmak nedir... Çalıştığım yerde bir toplantı yaptığımızda, biz Akdenizliler başka türlüydük, yani hissedersiniz Akdenizli olmak başka bişeydir. Bunun sadece hani Kıbrıslılıkla da bir alakası olduğunu düşünmem. Yani Akdeniz zaten medeniyetlerin şeyi yani. Her bir tarafı Romalılardan başlayarak, şurdan burdan, yani bir denizin etrafındaki insanlık. Çok fazla alış verişi, ticaret, bilmem ne, kültür alış verişi. Sanat, müzelere gidersiniz, sizde çıkan şeyler da aynı yani bütün Akdeniz’de her şey. O yüzden bu Kıbrıslılık şeyimnan bir yani bunun şeyi aslında büyük kümesinin şey olduğunu düşünürüm, Akdenizli olmak olduğunu düşünürüm. Tiplerine kadar, hareketlerine kadar, coşkularına kadar Akdenizli Akdenizlidir yani. Zaten güneyde veya kuzeyde insanları ayırt edemezsiniz ki konuşana kadar hatta Türkçe Kıbrıs aksanı deyim veya Rumca bilmeyen birini oturtursanız anlamayacak da, nasıl konuşurlar, çünkü aynı ses tonu, aynı vurgular...” (Katılımcı-2.11)

Katılımcı-2.13 ise babasının yaşadığı deneyimlere rağmen babası barışsever olsa da, kendisinin çok kızgın olduğunu ve kendini Kıbrıs Türkü olarak tanımladığını ifade etmiştir. Güneye ancak merak ettiğinden veya zorunlu olarak gerçekleştirmesi gereken işlemler nedeniyle gittiğini ve olabildiğince hızlı bir şekilde işlerini halletmeye çalışarak geri dönmeye gayret ettiğini vurgulamıştır. Katılımcı-2.11 ile Katılımcı-2.13 arasındaki benzerlik, babalarının savaş ve esirlik deneyimleri yaşamalarıyken; aralarındaki önemli farklılık, babalarının esirlik deneyimlerinde neler yaşadığını **anlatıp anlatmayışıdır**. Katılımcı-2.11 babasının bu deneyimlerle ilgili olumsuz herhangi bir şey anlatmadığını belirtirken; Katılımcı-2.13 bu deneyimleri sıklıkla dinlediğini belirtmiştir.

“Ben kendimi Kıbrıslı olarak değil, **Kıbrıs Türkü** olarak tanımlarım. Çünkü yanlış anlamayın faşistçe bir yorum olmasın ama bu travmaları babam yaşadı ama o anlatırken bile ben bugün hâlâ daha sinir oluyorum, ben böyle içim inanılmaz bir kin, inanılmaz bir nefret, inanılmaz bir öfkeyle doluyor ki ben bizzat yaşamadım. O anlamda babam barışsever bir insan, ben tam tersi görüşte bir insanım... Kıbrıs Türk milliyetçisiyim. Ben bunu faşist olarak da tanımlamam. Rum tarafına

bile geçerken bugün inanılmaz bir öfkeyle geçiyorum ve yani ben orayı merak ettiğim için geçtim ve bugün orayı mecbur kimlik uzatma, pasaport uzatma işlemlerinin haricinde o tarafa geçmemeyi tercih ediyorum. Geçtiğimde de işimi bir an önce hızlı bir şekilde yapıp bu tarafa gelmek istiyorum. Çünkü o hem güvensizliğim var, hem her an her şey olabilir korkusu demeyim, tedirginliği var, hem de gerçekten yani babamın yaşadıklarından ötürü inanılmaz bir öfkem var. Ordaki görevlinin ters bir cevap vermesiyle, çok çabuk, çok doğru değil, çok yanlış, fiziksel müdahaleye gidebileceğim kanısındayım yani, o derece nefret ve öfke duyuyorum. Bu anlamda da Kıbrıs'ta kesinlikle barışı bir genç olarak desteklemiyorum. Tamamen bütün dil, din, ırk cinsiyet, bütün gruplara, bütün görüşlere da sonuna kadar saygım var. O anlamda yani Kıbrıs Türkü olduğum için özellikle altını çiziyorum, çok gurur duyuyorum gerçekten.” (Katılımcı-2.13)

Ebeveynin deneyimlerinin çocuklarına yansması (Tablo 3: Kod 4.2.)

Katılımcı-2.9 annesinin gürültü duyduğu anda çığlık attığını, dışarıdan bir ses geldiğinde korktuğunu, cenaze, mezarlık gibi yerlerde bayıldığını belirtmiş, annesinin gerginliğinin onu etkilediğini ifade etmiştir.

“Annem hep gergindir, onun bir etkisi mutlaka vardır, eee sinirleri çok bozuktur.... Bu göç müdür esas sebep, yoksa savaş mıdır... Mesela annem biz evde aşırı gürültü yaptığımızda çığlık atardı, duyamam çığlık derdi, yani gürültü duyamam, işte dışarıda bir şey duyduğunda çok gorkardı falan. Hep o seslerden aşırı etkilendiğini söylerdi sürekli. ‘Ee çok hassasım’ derdi. Mesela cenaze olduğunda, cenazeye mezarlığa girdiğinde düşer bayılır. İlk beş yaşındaydım ben, halamın eşi vefat etti. Bak çok net hatırlarım o günü, gittik cenazeye ve kapıdan giremedik, annem düştü bayıldı ki eniştemnan öyle yakınlıkları falan yok. Tamamen bu sebepten dolayı. En az 2-3 sefer daha oldu ondan sonra.” (Katılımcı-2.9)

Katılımcı-2.2'nin babasının karanlıkta nöbet tuttuğu yaşta kendisinin karanlık bir yere girmeye çekindiğini belirtmiştir. Bu, Katılımcı-2.13'ün babasının esirlik deneyimleriyle

ilgili hissetmediği öfkeyi hissetmesi gibi; bu katılımcının da babasının hissetmediği **korkuyu** yaşadığı söylenebilir mi?

“Göç konusunda babamların dönemin cesareti bana çok etkileyici gelir. Mesela babam 13 yaşında anladır ‘Elimde bir el bombasıynan nöbet dutardım’ diye, askerdi. Yani o dönemleri mücahit olarak geçirdiler falan o yaşlardan şey yaptılar. Şimdi ben düşünürüm babamların zamanında 13 yaşında yaptıklarını biz da yapamazdık, yani ben 13 yaşındayken, belki da garanlık bi yere girmeye çekinirdim muhtemelen, yani adamlar nöbet dutardı.” (Katılımcı-2.2)

Katılımcı-2.6 annesinin, fotoğrafları dışında her şeyini kaybettiğini, kuzeyde ev, dükkan diye yerleştiği **her yerden atıldığını** ifade etmiştir. Annesinin, her şeyini kaybetme sonucu şu an **her şeyi stokladığını** ve kendisinin bu eşya yığını evden bir an önce ayrılmak, kendi düzenini kurma isteği uyandırdığını belirtmiştir.

“Buraya göç eddiklerinde yerleştikleri evden atıldıklarını anladır. İşte yani haksızlığa çok fazla uğradığını, çünkü bir evi vardı ordan atıldı, düggan diye yerleştiği bir apartman girişi vardı, dükkan deyemeyik oraya, beni burdan atmayın, yani bu ekmek kapım, sonuçta burdan evime para götürürüm diye direttiydi ama onu da kaybetti. Yani en fazla gendinde yer açan bunlardır herhalde, sürekli onları anladır. Her şeyini kaybettiğini anladır, bütün eşyalarını, ceyizini, birkaç fotoğraf var getirebildiği, onları iyi ki getirebildim falan der. Yani o eşyalarını bırakmış olması falan, onlardan çok etkilenir, onları sürekli anladır. Mesela onlar göç ettikleri için böyle nasıl deyim sana her şeylerni gaybeddiler diye artık hiçbir şeylerni atamazlar, yani böyle her şeylerne nasıl deyim sana çok bağlıdıllar. Tekrar o gaybetme gorkusunu yaşayamazlar ve ev ortamı ev hayatımız böyle hep bir şeydir, yani işte şunu atalım şunu azaltalım falan. Ben hep şey derdim, aa üniversiteye gideyim da kendi düzenim olsun. Yani sadece böyle bir bağlantı gurabilirim sana. Onların hayat görüşleri göç ettikleri için ve kaybettikleri için birçok hani gendi evlerini ve işte gendi mobilyalarını, eşyalarını, tekrar o kaybetmeyi yaşayamadılar zannedersam ve böyle ev artık şeye döndüydü yani böyle eşya yığına ve ben hep şey derdim ha bir gün

üniversiteye gideceyim ve işte kendi evim olacak ve kendi düzenimi kuracağım (güler) gibi bir bağlantı kurabilirim sana.” (Katılımcı-2.6)

Katılımcı-2.9 ve 2.11 ise insanların maddi durumu, yaşam standartları o düzeyde olmamasına rağmen, savaş sonrasında **araba gibi taşınabilir araçlara yatırım yapma** eğiliminin arttığını düşündüklerini belirtmişlerdir.

“Savaş toplumu olmasının getirdiği hem ekonomik şekilde bize yansıdı, düşün evimizde hepimizin Mercedes’ler BMW’lar, onlar da bir şeydir, savaşın getirdiği bir kültür oldu artık bence. Çünkü şöyle düşün ki yıllarca belli şeylerde yaşamak, yani bi yere kısıldılar, rahat dünyaya çıkamadılar ve ondan dolayıdır gibi gelir bana bu Mercedes, lüks düşkünlüğü. Çünkü dünyaya baktığında Mercedes, BMW kategorisi araba kullanan insanlar, yaşam standartları komple o şekildedir. Bizde öyle değildir. Bizde yani örneğin, evimiz normal standart bir evdir. İhtiyaçlarımız ya da gittiğimiz restoranlar, normal standarttır, ama Mercedes üst kategoridir. Çünkü artık herhalde o bastırılmışlığın getirdiği bir duygudur, bilmiyorum.” (Katılımcı-2.9)

“Bizim Türkler gibi insanlar ancak yok Mercedes’ti, BMW alacaklar illa, çünkü yarış var, yani bir parçalarını götürüyor herkes belli ki.” (Katılımcı-2.11)

Bazı katılımcıların, anne babalarının savaş ve yerinden edilmeye ilgili olumsuz deneyimleri sonrasında, onların kaderini dönüştürücü, bağımsızlık bayrağını çeken nitelikte olması dikkat çekicidir. Bu açıdan, olumsuz deneyimler her zaman olumsuz sonuçlara yol açmayabilir, tam tersine **yılmazlığı** sağlayabilir. Örneğin, Katılımcı 2.3 annesinin çeşitli nedenlerle ayrımcılığa maruz kalmasına rağmen, annesinin de teşviğiyle Türkiye’de okumaya gitmiş ve Kıbrıs’a döndüğünde, herhangi bir torpile gerek duymadan, ailesinin bugüne kadar maruz kaldığı ayrımcılıkla ilgili annesinin deyişiyle ‘şeytanın bacağını kırarak’ kendi hakkıyla devlette iş sahibi olabilmıştır.

“Vallahi annemin birazcık etkisi olmuş olabilir. Nasıl etkisi olmuş olabilir? Annem çünkü şeydir, annem babamdan daha fazla göç etti. Hem da o dönemin

göçünden möçünden dolayı okuyamadı. Dedem da yollamadı zaten gendini o dönemde. Bir da eem o zamandan başladıydı tabii torpil morpil meseleleri ve İngiliz değil, Rum dil okuludur annemin bitirdiği lise ve annem buraya geldiğinde Rumcası, İngilizcesi Türkçesi gibiydi ve öyle olmasına rağmen iş bulamadı CTP'lidir diye ve doğal olarak annemin içinde hem o kadar göç etmenin, o göçlerde yaşadıklarının hem da bu tarafa geldikten sonra sürekli torpillerden dolayı iş bulamamasından dolayı sürekli beni gofladı bu taraftan. Sürekli bana dedi ki git, geldiğinde kimseye muhtaç olma. Annem sürekli bana bunu söyledi. Git, geldiğinde şey yapamasınlar sana, deyemesinler sana ki böyle böyledir. Onlar sana muhtaç olsun, sen onlara muhtaç olma. Annem sürekli yani güçüklüğünden beri beni böyle büyüttü sürekli.” (Katılımcı-2.3)

Diğer yandan, küçük yaşta babasını kaybeden ve abileri ablalarının boyunduruğu altında büyüyen babanın kızı Katılımcı-2.4 bireyselleşerek, babasının da geniş aileden ayrışmasına öncülük etmiştir.

*“Karpaz’a gidelim, Karpaz’a gidelim. Baba niçin? Binelim uçağa gidelim tatil yapalım. Hep böyle büyükşehre. İstanbul’a götürdüm ben gendini. Hep böyle şey gelirdi, gidemeycek, olmayacak. Bir bir daha, götürdüm geni Antalya’ya. Baba bak gidiyoruz biz gel ki annem da mesela şey yaptı, çıksınlar... Bu sefer açıldı ya gözü ki gider otellerde galır, gider gezer, biner uçağa bu sefer da hep üzülürüm, anneme da onu derim, yani **hayatı çalınmıştır babamın**. Çünkü o şeyde baba yokdu, başlarında, savaştan dolayı hep nenem herkesi bir yerde duddu hep yakın yakın ki birbirine destek olsunlar ve hep biz bakacayık, bizim söylediğimiz, istediğimiz olur. Hep en güçlücüğü babamıdı diye hep abilerinin bu ağır yükünden babam yaşayamadı. Biz büyüdükten sonra ve üzülürüm. Çünkü **yaşayamamış bir adam evlatlarına da yaşadamaz**. Çünkü bilmez, bilmediği zaman ben hiçbir zaman suçlamadım babamı, bilmeyince suçlayan. Bir şey bulmadı ki bulmanın önemini da yani bak şu anda torunlarına gezdiresin götürsün, yapsın etsin. Ha bizde o imkânı yoğudu çünkü adam elleriynan cırmalardı.” (Katılımcı-2.4)*

4.1.3. Kıbrıslı Türk Ebeveynlerden Elde Edilen Bulgular

Kıbrıslı Türk ebeveynlerle yapılan görüşmelerin analizi sonucunda, dört üst tema elde edilmiştir: (i) Bölünmüş Kıbrıs'ta aidiyet problemi, (ii) Gruplar arası ilişkilerin tarihsel seyri, (iii) Savaş deneyimi ve yansımaları, (iv) Kültürel olarak aile dayanışmasının günümüzdeki ebeveyn-çocuk ilişkisine yansıması. Tüm üst temalar, ana temalar ve alt kategorilere ise Tablo 4'te yer verilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen metinlerden alıntı yapılarak açıklanmıştır.

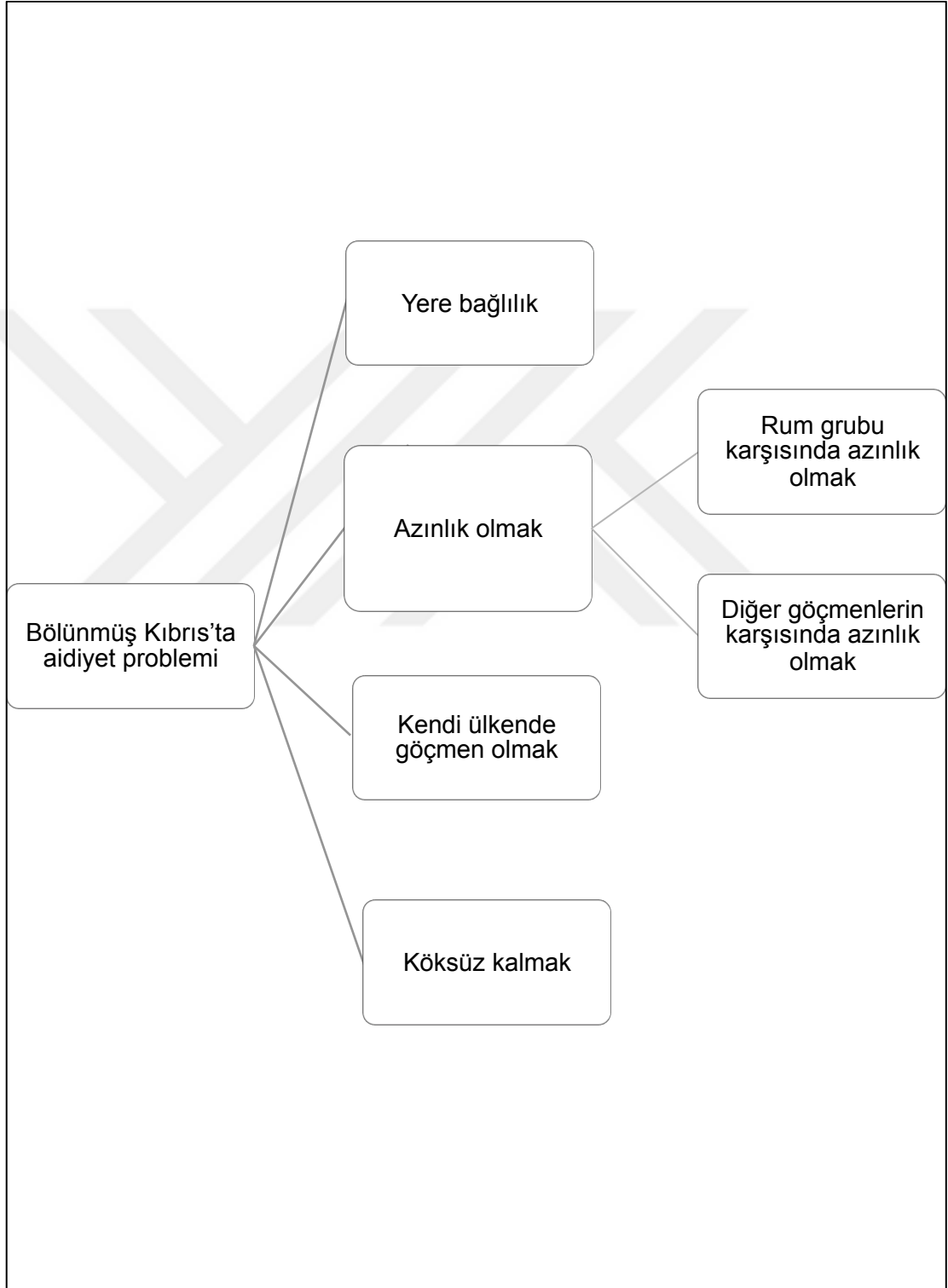

Tablo 4: Kıbrıslı Türk ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleri

Tematik düzey	Kod	İlk tema	Kod	İkinci tema	Kod	Üçüncü tema
Üst tema (superordinate theme)	1.	Bölünmüş Kıbrıs'ta aidiyet problemi	2.	Gruplar arası ilişkilerin tarihsel seyri	3.	Savaş deneyimi ve yansımaları
Ana tema (master theme)	1.1. 1.2. 1.3. 1.4.	Yere bağlılık Azınlık olmak Kendi ülkende göçmen olmak Köksüz kalmak	2.1. 2.2. 2.3.	Savaş ve yerinden edilmeden önce gruplar arası ilişkiler Savaş ve yerinden edilme sürecinde gruplar arası ilişkiler Savaş sonrası dönemde gruplar arası ilişkiler	3.1. 3.2. 3.3. 3.4.	Savaşta yaşanan travmatik deneyimler ve sonraki etkileri Yerinden edilen göçmenlerin psikolojisi ve posttravmatik büyüme Yerinden edildikten sonra savaş kentinde yaşam Çocukluğa açılan kapılar
Alt kategoriler (Sub categories)	1.2.1. 1.2.2.	Rum grubu karşısında azınlık olmak Diğer göçmenlerin karşısında azınlık olmak	2.3.1. 2.3.2.	Karşılıklılık Rumlarla iç içe asla!	3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.2.1.	Savaş bağlamı Hissedilen duygular Savaşın travmatik etkileri Yerinden edilmenin travmatik

					3.3.1.	etkileri: Kül altında yanan kor Göçten sonra yaşam mücadelesi
--	--	--	--	--	--------	--

Tematik düzey	Kod	Dördüncü Tema
Üst tema (superordinate theme)	4.	Kültürel olarak aile dayanışmasının günümüzdeki ebeveyn-çocuk ilişkisine yansması
Ana tema (master theme)	4.1.	Çocuklara geçmiş deneyimleri anlamlandırmalarına dair algı ve yetişkin kimliği
	4.2.	Görüşme sıklığı
	4.3.	Bir Kıbrıs geleneği olarak aile desteği
	4.4.	Ebeveyn tutumları

Şekil 8. Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: Birinci Üst Tema ve Kategorileri

Mekânın ve anıların sosyal kimliği belirleyici rolü: Bölünmüş Kıbrıs'ta aidiyet problemi (Tablo 4: Kod 1.)

Katılımcılara Kıbrıslı olmanın onlar için ne anlama geldiği sorulmuştur.

Yere Bağlılık (Tablo 4: Kod 1.1.)

Katılımcı-3.1 yurduna, köyüne çok bağlı olduğunu ve bir yere gitmek istese dahi köyüne bir an önce dönmek istediğini vurgulamıştır. Köyü dediği zaman nereyi kastettiği sorulduğunda ise, bunun şu an yaşadığı yer olduğu yanıtını vermiştir.

“Birçok haksızlık olmasına rağmen severim ben Kıbrıs'ı. Ben nostalciyi çok severim, mesela askerlik yaptığım bölgeleri, öyle senede bir defa, iki defa giderim o bölgelere gezerim arabaynan, dere yatağına giderim. Hoşuma gider aha buraşda böyle olduydu böyle olduydu. Ben Kıbrıs'ı severim, yani güzel gezmeye da falan bir yere gittiğimizde hemenden evime gelmek, köyüme gelmek isterim. Köyüm şimdi galdığım yerdir yani, güneyde anılarımız ve şeylerimiz galdı. Ama esas yaşadığımız, huzurlu olduğumuz yer burasıdır. Ama köyümüze da gittiğimizde orda da şey yaparık yani.” (Katılımcı-3.1)

Yıllarca İngiltere'de yaşamış olan Katılımcı-3.12 İngiltere'yi hiç özlemediğini, Kıbrıs'ta olmaktan çok mutlu olduğunu belirtmiştir.

*“Vallahi Kıbrıs benim için değişmez bişey. Kıbrıs benim **vatanım**. Ne istersa olsun, ha ben geleli kaç sene oldu? 2007'de geldim. 11 sene oldu 1 kere bile gitmedim İngiltere'ye, hiç da canım da çekmez. Ben memleketimi, Kıbrıs'ı severim. Hiiç da ayrılmak, ne isdersa olsun, ayrılmak da isdemem... Böyle yeri ya bozuldu o kadar şey oldu, etti ama yine da böyle havası, denizi, şeyi, her şeyi, yok hiçbir yerde bulaman. Alıştık artık.” (Katılımcı-3.12)*

Katılımcı-3.13 Kıbrıslı olan biri olarak bu coğrafyanın insanı olduğunu ve tarihini bilmemenin ailesini tanımamakla eşdeğer olacağını ifade etmiştir. Ayrıca, buraya gelenlerin yalnız Türkler olmadığını, farklı medeniyetlerin de buraya geldiğini ifade

ederek, mekân olarak Kıbrıs'ın, coğrafyanın kimlik üzerindeki etkisini ön plana çıkarmıştır.

“Kıbrıs'ta yaşamamanın, Kıbrıs'ın tarihinin ne olduğunu çok iyi bilirim. Yaşadığımız zamanı demiyorum, Osmanlı zamanını da demiyorum, bir Kıbrıs tarihini çok iyi bilmeli ki, biz bu coğrafyanın insanıyık, anlatabildim sana? Belki Osmanlı'dan geldim, belki eski Türk, belki Kafkaslardan geldim. Hiç bilinmez ki! Aramadım soy kütüğümü. Buraya bir şekilde gelmişim. Ama buraya gelen yalnız Türkler değildir. Bütün mesela İtalyanlar geldi, Venedikliler geldi, şu geldi bu geldi. Bunları inkar etmemek lazım. Ben Kıbrıslıysam bunları bilmem lazım. Bu insanların buraya hakimiyet kurmuş milletlerin, medeniyetlerini görmem, bilmem lazım. Bu kelime nerden geldi, bu adet nerden geldi. Çok yani, ben böyle bilirim Kıbrıslılığı. Kıbrıslıysam taşını da toprağını da suyunu da soluyarak içmek, tatmak isterim. İğreti yaşamak istemem demek isterim sana ki bu inançtayım: Bir bilgim yoğusa bu konuda iğreti yaşarım. Aileni bilmemek gibi olur, aileni tanımamak gibi olur.” (Katılımcı-3.13)

Kıbrıslı Türk yetişkinlerde olduğu gibi, Kıbrıslı Türk ebeveynlerden Katılımcı-3.7 ne kadar iyi koşul sunulursa sunulsun, evinden, yurdundan ayrılmak istemediğini ifade etmiştir.

“Güney'de çalışırdım 8 sene çalıştım. Almanya'ya çağırdılar beni gittim Almanya'ya iş icabı, istedi onda galayım, yani arıza buldum da beni da çeksın oyanı teknik adam olarak, dedim ‘Ben lisanım Rumcam farsı, Rum'un içinde 8 yaşında beri dükyanı ayırdım çıktım... Lisanım farsı, ama İngilizcem yok şeyim yok, ben sizinnan napacam?’ ‘Sen merak etme’ dedi tercüman. ‘Benim çoluk çocum var, garım var şeyim var.’ ‘Alacayık’ dedi ‘Hanımını da, bekar çocun varsa onu da alacayık, Almanya'ya’, dedim ‘Yok, ben yapamam. Vatanım gibi yokdur. Vatanım gibi yokdur.’ Şimdi biz dışarı çıkmadığımız için, Kıbrıs'ta doğduk, büyüdük, Kıbrıs'ı gördüğümüz için, dedik aman vatanım.” (Katılımcı-3.7)

Katılımcı-3.1 güneydeki hayatını geçmişte bırakırken; güneyde yeni yaptıkları ve bitmek üzere olup yerleşmeyi beklediği evi yerine, kuzeyde Rumların evinde yaşayan Katılımcı-3.8 kuzeydeki 'Rum'un evine hâlâ alışamadığını, güneye hep özlem duyduğunu, o açıdan Kıbrıslı olmanın ona hep acı ve hüznü verdiğini ifade etmiştir.

"Kıbrıslı olmak acı verir insana hep, hüznü verir yani. Çünkü geriye baktığın zaman tabii ben buraya geldiğimde 19 yaşındaydım. Yani büyük da değildim. Burda da hayatım daha çok geçti. Ama hep o özlemim var güneye... Biz alışamadık daha bu evlere. Rum'un evine hâlâ daha alışamadım. Hâlâ daha..."
(Katılımcı-3.8)

Katılımcı-3.10 ailesinin Kıbrıs'ta olduğunu, Kıbrıs'ın memleketi olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan, memleketin, orali olmanın, ailenin orada olmasıyla yani **aile ilişkileri**yle tanımlandığı düşünülebilir.

"Kıbrıslı, ne bileyim yani yerin, memleketin, nasıl yani? Memleketin. Zaten burda doğdun, burayı seven. Havası güzel, ailen burda, annen baban burda. Deyzen burda, halan burda, yani uzakda da olsalar, mesela kız kardeşim İskele'de galır. Ama gene arabanılan gidebilir. Mutluyduk yani, ne bileyim yani mutluyduk. Memleketimizi severdik. Arkadaşlarımızı severdik, öğretmenimizi. Gomuşu sevgisi vardı, aile sevgisi vardı. Aile toplanırdı. Her 15, şimdi biz beklemeydik biz yaptık da onlar da bizi arasın. Yok, her ayın günü vardı, o gün herkes gelirdi, bizde neyidi yaptığımız yalançı dolma, mercimek pilavı, çiçek dolması, yahut asma yaprağı dolması, badadez silkme, bunlar mutlaka olurdu. Ama bazı yeğenlerim gelirken yoğurtcuk alırdı, hele bir deyzem vardı, o çok meşhurudu. Gelirken zeytinyağcını gordu, 3 dane domadecchini, bir avuç pirincini." (Katılımcı-3.10)

Katılımcı-3.10'un Kıbrıs'ın kuzeyini 'gurbet eller' olarak değerlendirmesi ve annesini oralarda yalnız bırakmak istememesi dikkat çekmiştir.

*“Gocam ille Londra’ya isdedi. Ben isdemedim Londra’ya. Çünkü annem babama çok düşgünüdüm. Dedim ya anneme çok bağılıyım, bir da on ayak arası annemila evlendim, kaç dane da çocuk. Şimdi annemi bakacam **gurbet yerlerde**, kimsesi yok, kız gardaşım Mağusa’da, gocası çok mızır, annemila çok konuşdurmaz, çok yaklaştırmaz bize. Annem yalnız galacak. Yok ben gitmem!”*
(Katılımcı-3.10)

Katılımcı-3.14 ise Kıbrıslılığı, düşünüy, dili, mutfağı gibi kültürel özellikleriyle, özgün kimlik içerikleriyle tanımlamıştır. Başta kendini ‘Kıbrıslı Türk’, daha sonra ise ‘Kıbrıs Türkü’ olarak tanımlaması; başta Kıbrıslılık, sonrasında ise Türklük kimliğinin ön plana çıkması açısından önemlidir.

“Kıbrıslı Türk’üm demekten ne gocunurum, ne gücenirim, ha mutluluk da duyarım, çünkü Kıbrıs’ın da kendine özgü kültürü vardır, örf adetleri vardır. Yani ben hatırlarım köyümüzde biz, düşün yaparken, bir hafta düşünlerimiz giderdi. Tam bir hafta boyunca düşünler giderdi ve gelen bütün komşularımızı hem yedirir içirirdik hem bir şekilde, o bir haftalık düğünde evlerimizde yatırırđık... Yani bu, kültürümüzün bir parçasıydı, yani bir haftalık düşün yapmak. Ha o düşünler ayrı güzelliğı vardı. Kınası vardı, gelinin onarması, hanayı vardı, damadın tıraşı vardı. Ne bileyim ben ne varđı, bir sürü şeyleri varđı. Çok güzel düşünler olurdu. Yani örf adetlerimiz çoktu. Yememizilan, içmemizilan, konuşma aksanımızilan, yaşantımızilan, her şeyimizilan ayrı bir kültür yani ben bir Kıbrıs Türküyüm söylemekten da onur ve gurur duyarım. Kıbrıs Türkü olmaktan mutluluk duyarım. Çünkü bizim kendimize ait kültürümüz var, örf adetimiz var, müziğimizilan, oyunumuzulan, yememizilan, bilmem neyimizilan mutluluk duyarım.” (Katılımcı-3.14)

Esirlik deneyimi yaşayan ve etnik kökeninden, ait olduğı sosyal gruptan olması nedeniyle, sırf ‘Türk olduğı için’ işkence gördüğünü düşünen Katılımcı-3.14 Kıbrıslılığın Türklük boyutunu ön plana çıkarmıştır.

*“Kıbrıslı Türk’üm demekten ne gocunurum, ne gücenirim, ha mutluluk da duyarım, çünkü Kıbrıs’ın da kendine özgü kültürü vardır, örf adetleri vardır... Her şeyimizin ayrı bir kültür yani ben bir **Kıbrıs Türkü**üm söylemekten da onur ve gurur duyarım. Kıbrıs Türkü olmaktan mutluluk duyarım.” (Katılımcı-3.14)*

Azınlık Olmak (Tablo 4: Kod 1.2.)

Kıbrıslı Türk ebeveynlerin anlatıları değerlendirildiğinde, göç deneyiminden önce Kıbrıslı Rumlara karşı, göç sırasında geldikleri yerdeki Kıbrıslı Türklere karşı hissettikleri azınlık hissini, savaş ve yerinden edilme deneyiminden sonra baki kaldığı söylenebilir. Azınlık hissini kime karşı hissedildiği değişmiştir. Daha önce bu his Rumlara yönelikken; şu anda Kıbrıs’ın kuzeyine dünyanın farklı ülkelerinden göç eden insanlara yönelik hissedilmektedir.

Rum Grubu Karşısında Azınlık Olmak (Tablo 4: Kod 1.2.1.)

Katılımcı-3.3 ve 3.5 1950’lerden başlayarak, yaşadıkları yerlerde Rumlar karşısında Türklerin azınlıkta olduğunu belirtmişlerdir.

*“Bizde 1963’te olaylar oldu. Rumların Türkler beraber yaşırdı. Şimdi 63’te daha geriden başlayan olayların sonucunda 50’lerden 55’lerden bu EOKA dönemlerinde 63’te yaşanan olaylarda, beraber yaşadığımız yerden ayrılmak zorunda kaldık. Bize orda yolda adam kesmeler, öldürmeler, biz tabii hep **azınlıkta bir Türk grubuyduk.**” (Katılımcı-3.3)*

“1963’te ilk savaş çıktığında yaşadığımız yerde Türklerin nüfusu dörtte biri kadardı Rumların nüfusunun.” (Katılımcı-3.5)

Diğer Göçmenler Karşısında Azınlık Olmak (Tablo 4: Kod 1.2.2.)

Katılımcılar, artık dışarıya çıktıklarında kendi yerlerinde gibi hissetmediklerini, bu nedenle pek dışarıya çıkmayı tercih etmediklerini, memlekette ‘yabancı gibi’ çalıştıklarını, Kıbrıs meselesinin çözüleceğine dair umutlarının kalmadığını, ‘azınlık gibi’ bir hayat sürdürdüklerini ifade etmektedir. Katılımcı-3.3 bu yaşadıklarıyla ilgili

memnuniyetsizliğini ‘katlanırık’ ifadesiyle belirtmektedir. Bunu ifade eden katılımcıların Türklerin azınlıkta olduğu karma köylerde yaşadıkları ve 1963 yılında göç etmek zorunda kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, göç deneyiminden önceki azınlık hissini, Kıbrıs’ın 1974’te bölünmesinin ardından baki kaldığı düşünülebilir.

*“Kıbrıs iki parça oldu, nüfus mübadelesi oldu. E herkes insanlar sivil hayat yaşar, ekonomi içinde gitmeye çalışır, herkes bir iş yapar, bir gelir elde eder, çalışır öyle gidiyor hayat. Ama bu Kıbrıs meselesi hâlâ daha çözülmüş da değil. Ama benim çok ümidim da galmadı. Olduydu olacaydı falan beklentilerimiz galmadı. Hayatımızı yapmaya çalışırık. Biraz da memleketimizde **yabancı gibi** çalışırık yani. Yani şimdi nüfus bizimdi. Yani şimdi biz burda yabancıymışık gibi, **azınlık gibi bir hayat** yaşamaya çalışırık, katlanırık. Öyle daralmış bir hayat yaşamaya çalışırık. Çıkmamayı tercih ederik. Çok kalabalık bir toplum olduk. Trafik yaşanmak zorunda oldu. Gideceğin yere gidemez oldun. Dolayısıyla rahat bir ortam galmadı.” (Katılımcı-3.3)*

Bu çalışmanın verileri, Türk Lirası’nın değer kaybettiği 2018 yılında toplanmıştır. Özellikle dövizin oldukça yükseldiği bu dönemde, Katılımcı-3.6 Limasol’da yaşıyor olmayı yeğlediğini belirterek, örtük bir şekilde eskiden Kıbrıs’ın kuzeyinde de hakim olan Avrupalı kültürünün, artık değiştiğini ve bundan memnun olmadığını, değişmesini istediğini ifade etmiştir.

“Kıbrıslı olarak mutluyum, ama keşke Limasol’da olsaydım. Limasol çok mükemmel bir şehir, hâlâ daha öyledir. Yani imkânım olsa oyanda yaşamayı tercih ederim. Hele şimdi bu döviz, Limasol çok güzel. Çok güzel bir yer. Çok, hep turist dolu. Yani ben hep onların içinde büyüdüm, hep yabancıların içinde. Çok güzel bir şey. Çok yabancı ve turist. Bildiğin gibi değil, inanaman yani. Biz hep onların içinde büyüdük. Yani çok güzel, çok iyi bir onların kültürünü aldık biz deyim sana. Ben mesela o şekilde büyüdüm. Ondan sonra benim okulum da aynı. Ben hep alıştım o kültüre. Şimdi çok farklı gelir. Hele çok da bişey söylemek istemem ama... Gidip yaşayabilsek değil da ordaki şey buraya da

gelse. Yani Avrupalı kültürü gelse bize da. Mesela bak burda trafik şimdi berbat oldu.” (Katılımcı-3.6)

Katılımcı-3.4 Kıbrıslılık kimliğine sahip çıkılmadığını vurgulamıştır.

*“Ben yani Kıbrıslı olmayı, bak Kıbrıslı Türk demiyorum ha, Kıbrıslı olmayı seven ve bunu yaşatmaya çalışırım, korumaya çalışırım, mücadele da ederim, her ne kadar başarısızsak bu konuda, **yok olup gidiyorsak da** ben gene da bunun mücadelesini vermeye çalışırım. Çok üzücüdür, üzüldüm etrafımda gördüğüm zaman insanları ki hiçbir şeyin kıymetini bilmezler, ellerinde olanın değerini bilmezler, korumayı bilmezler, buna da çok üzüldüm. Ee mücadele da edecem ama kaç kişiyle galırım sonunda, onu da bilemem.” (Katılımcı-3.4)*

Katılımcı-3.4 araştırma verilerinin toplandığı, ekonomik kriz yaşanmakta olan bu dönemde, gençlerin sorumluluk almamasına, duyarsız olmalarına kızmış ve ülkede bunlar olurken eğlenen insanlara şaşırdığını belirtmiştir.

*“Yani ben şu anda gece yatırken, kendimi da düşünürüm, yanımda çalışanın çocuğunun okul taksidini nasıl ödeyeceğini düşünürüm, müşterinin nasıl kirasını ödeyeceğini düşünürüm. Aman işyerim kapanmasın diye düşünürüm, ama bu alete da bakdığım zaman arkadaşlar hâlâ daha barlarda, diskolarda, plajlarda, yemede içmede, para harcamanın haddi hesabı yok. Buna da üzüldüyorum yani... Bu da ne demektir? **Yok olup gideceğiz**. Yani yakın bir zamanda Kıbrıslı diye bir kavram galmayacak, biz ne kadar çabalasak uğraşsak da yaşlandık artık. Çok mücadeleler verdik, ama bundan sonra artık yeter den ve sen da **çekilin gabuğna**. Yani nolacaksa olsun den çünkü artık ben mi gurtaracam memleketi den. Çünkü biz bütün gençliğimiz mücadele olarak geçti. Annan Planı zamanında sokaklara döküldük, işyerlerimizi kapadık günlerce gittik yok mitinglerde bağırma çağırma. Hiçbişey olmadı! Onun için bizden bu kadar... Yani ben hiç hiç hiç umutlu değilim. Çevreye baktığım zaman yok olup gidiyoruz... Yok oluyoruz.” (Katılımcı-3.4)*

Katılımcı-3.14 Kıbrıs bölündükten sonra kapalı bir toplum olduklarını, bu nedenle toplumlar arası barışı arzuladığını belirtmiş, kimliği bütünleştirme, **Kıbrıslı olarak bütünleşme** arzusunu dile getirmiştir.

*“İnşallah Kıbrıs’ta bir kalıcı bir barış olur. Her şeyden önce yani barışsever bir insan olaraktan ben, bütün bunları geçirmeme rağmen, sıkıntıları geçirmeme rağmen, siz gençlerin önünü açmak lazım. Yani gençlerin önü kapalı, gençlerin bir geleceği yok, gençlerin bir hedefi da yok. Genç olaraktan sizin bir hedefiniz olmadığı zaman sizin o hedefinizi emin adımlarla gidemezsiniz. Tabii her şeyde **belirsizlik** devam ettiği için hedef de koyaman, hedef de koyamadığın için o hedefine de, amacına da giremen. Ulaşamazsınız. Sanki **kapalı bir toplum** gibinik yani şimdi. Ama barışı seven bir insan olarak, barışsever bir insan olarak veya sosyalist devrimci bir insan olarak ben, 44 yıldır devam eden bu belirsizliğin bir an önce sonlanması, benim için değil, hani ben deller ya unumu eledim eleğimi astım, siz gençler için da bu ülkede yaşayan insanlar için da, artık belirsizliğin sona ermesini, gençlerin önlerinin açılmasını ve sonunda bir barışın olmasını da çok arzularım ve isterim.” (Katılımcı-3.14)*

Kendi Ülkende Göçmen Olmak (Tablo 4: Kod 1.3.)

Katılımcılar kendilerini ‘göçmen’ olarak tanımlamaktadır. (Katılımcı-3.1, 3.2, 3.4, 3.9)
Katılımcı-3.2 bugün olanlardan, daha önceki yöneticileri ve büyükleri sorumlu tuttuğunu ifade etmiştir.

“Kıbrıslı olmak herhalde bir ayrıcalıktır, ama biz gendimizi hep şey gördük, yani öyle gerektiği yerde olmadık. Yani ben gendimi bildim bileli göç ederim... 63 göçmenlerinin farklı bir konumda olması gerekirdi... En azından geldiğinde bize mesela daha kolay iş imkânı verebilirdi... Ne çocukluğumuzu yaşadık, ne gençliğimizi yaşadık... Rum düşmanlığım yokdur, köyümden olduğum halde ama bizim yöneticilere daha çok gızgınım... Bazen gızarım babamlara yani bu duruma gelme sebebimiz gene siz büyüklersiniz. Yahu sana Rum gelip git demedi, sana silah çevirmedi. Sen nasıl bıraktıng malını mülkünü? İşte der

‘TMT’den haber geldi.’ Keşke göç olmasaydı da. Bugünleri o dönemlerden parsel parsel gerçekleştirdi baştakiler.” (Katılımcı-3.2)

Katılımcı-3.2 gibi 3.14 de savaş döneminde insanların malını mülkünü bırakıp gitmesinin veya Rumların ‘evlerinize geri dönün’ dememesinin akılcı olmadığını düşünmektedir.

Yani bunlar o zaman akılcı davranmış olsalardı ve bizi hani 1 gün, 2 gün, 3 gün tuttular... Deselerdi ki bir şeylerinizi gidin evinize, işyerlerinizi açın, hayatınıza nasılsa devam edin, hayatınızı o şekilde idame ettirin. İşini gücünden bilmem neyin, yani tamam acıdır unutulmaz edilmez bir yerde, ama biraz akılcı davranmış olsaydı, belki de şu anda bu durum yaratılmayacaktı, bu şekilde, böyle olmayacaktı... Rumların hep hayalleri ve dediğimiz gibi megalo ideaları, yani büyük düşünceleri Yunanistan’a bağlamak, bizim de TMT ruhunun da veya Türklerin, Kıbrıs Türklerin de adanın taksim olması, tarihte, kitaplarda da yazar. Politika yapmama da gerek yoktur, ama sonuç itibarı ile baktığınız zaman taksim gerçekleşmiştir. (Katılımcı-3.14)

Katılımcı-3.2 63-74 döneminde Rumlarla Türkler arasındaki çatışmalardan dolayı küçük köylerin birleşerek büyük köylere gitmesi yönünde kararlar alındığını belirtmiş ve orada **yerleşik Kıbrıslı Türklerin**, köylerine gelen göçmen Kıbrıslı Türklere yönelik **ayrımcı tutumlarını** dile getirmiştir. Bu katılımcı, ayrımcılığa maruz kalan birçok insan gibi, kendilerine neden böyle davranıldığını anlamlandırmakta zorlanmaktadır.

“E vallahi hep öyle nasıl deyim sana bir göçmen olmanın bir da dezavantajı hep itilir kakılır insanlar. Yerleşik olanlar, hep farklı bakardı göçmenlere. 11 yıl yaşadık, ben hatırlamam. Çünkü benim arkadaşlarım ya da onların aileleri, bize iyi davranırdı, ama annem babam derdi her zaman farklı bakışlar, bir yabancı olduğumuzu her zaman bize belli ettiler. Sonra evler yapıldı, göçmen evi, bize vermediler 2-3 aileye. Yardım dağıdılırdı, pirinçtir, bakladır. Bize hiç vermemişler, ama sebeplerini hiç bilmem. Ordan beri farklı bir konumdaydık ya, hâlâ daha gendimi öyle hissederim... Ben mesela çocuğdum ama göçmen gızı

almayanlar oldu, göçmen oğluna kız vermeyen oldu, hani bir yabancı şeyliği vardı köyün içinde. Dışlanırdık çok.” (Katılımcı-3.2)

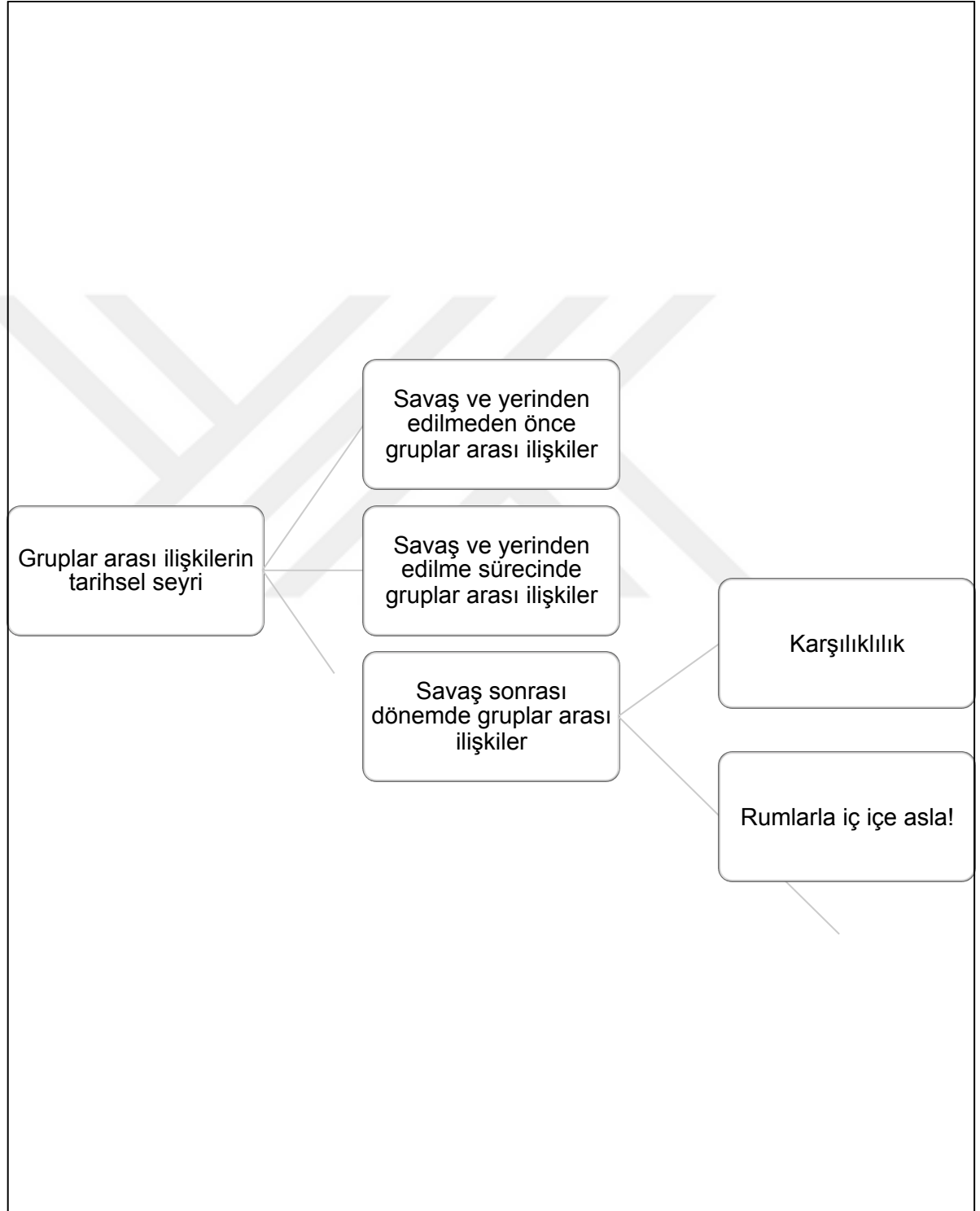
Köksüz Kalmak (Tablo 4: Kod 1.4.)

Katılımcı-3.5 ve 3.7'nin ifadeleri, köksüz kaldıkları ve aidiyetlerini yitirdikleri dönemlerde, Türk kimliğinin ön plana çıktığını düşündürmüştür.

“En büyük eğlencesi Lefkoşa'nın Cuma akşam üzeri bayrak töreni yapılırdı, Atatürk'ün büstünün yanında, bayraklar çekilirdi göndere. Pazar akşam üzeri indirilirdi, binlerce kişi toplanırdı oraya! Binlerce kişi, yani öyle yüzlerce değil... Halk o kadar mutlu olurdu, başka hiçbir şey yok çünkü, hiçbir şey yok!” (Katılımcı-3.5)

Katılımcı-3.7 kökeninin Türk olduğunu vurgulamıştır.

“Vallahi saa söyleyim, bizim zaten kökümüz bilirsiniz genelde hep Türkiye. Bizim dedemiz nenemiz Türkiye'den gelme zamanında Girit'ten gelme o şekilde. Şimdi şu anda Kıbrıslı olmak benim için çok güzel bişey. Rahatık, huzurluyuk, en azından kapını açıp bakıldığında bilmen ki biri gelecek vuracak, girecek, bilmem napacak, o yönden rahatık ama bu soru 20 sene evel gelmiş olsaydı, istemezdim. Çünkü biz malımız yoğudu, hiçbirşeyimiz yoğudu. Biz geldik bura toplu iğne bulmadık. Bir toplu iğne bulmadık.” (Katılımcı-3.7)

Şekil 9. Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: İkinci Üst Tema ve Kategorileri

Gruplar arası ilişkilerin tarihsel seyri (Tablo 4: Kod 2.)

Bu üst temada, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin anlatıları göz önünde bulundurularak, savaş öncesi, savaş sırası ve savaş sonrası dönemde gruplar arası ilişkiler değerlendirilmiştir.

Savaş ve yerinden edilmeden önce gruplar arası ilişkiler (Tablo 4: Kod 2.1.)

Katılımcı-3.3, 3.4, 3.10 savaş öncesinde halklar arasında herhangi bir problem olmadığını, EOKA'cılar ve TMT'ciler arasındaki çatışmaların can güvenliklerini tehdit etmesi nedeniyle yerlerinden ayrılmak zorunda kaldıklarını vurgulamışlardır.

“Orda biz Rumlardan beraber yaşarken en azından gendi komşularımızdan yakın komşuluk ilişkilerimiz vardı. İşte biz onlara üzüm, onlar bize şarap, öyle bir hayatımız vardı. Yani dolayısıyla tabii bu savaşın çıkması dehşet bişey. Bu EOKA'cılar, TMT'ciler falan bunların bu gendi amaçlarıyla ilgili. Bu olaylar olduktan sonra ayrılmak zorunda kaldık. Çünkü iş adam öldürme noktalarına geldikleri için biz ayrılmak zorunda kaldık. Yani gendi güvenliğimiz için.”
(Katılımcı-3.3)

“10 yaşına kadar hiçbir zaman diğer tarafta bu Rum'dur bu Türk'tür, öldürecek beni, öldürecek diye bir korku hiçbir zaman yaşamadık, ailemiz tarafından da bize öyle bişey hiç öğretilmedi, hâlâ daha çocuklarıma da öyle bir şey öğretmem... Yani 74'ten önce Rum komşularımız vardı. Garşımızda bir kadın vardı yaşlı, o kadar severdi bizi, hiç çocuğu olmamış zamanında, her gün akşam üstü bize bizim zamanımızda dondurmacı yoldan geçerdi, buzlu dondurmalar vardı ve Rum kadın çıkar bize dört kardeşlik, dondurma alırdı. Yani hep sokaklardaydı bizim çocukluğumuz. Pirilli oynardık, işte lingiri oynardık. Okuldan gelirdik çantayı atardık, sokağa, gomuşular, Türk Rum fark etmezdi, öyle büyüdük. Yani yokdu bu Rumdur, düşmandır, bakma etme yapma.” (Katılımcı-3.4)

Katılımcı-3.10 Rum mahallesinde yaşamanın güvenli olduğunu, savaşın dışarıdan, yani Yunanistan'dan geldiğini dile getirmiştir.

“Çıkardık çilte goyduk yukarı da çekerdik merdeveni yukarı gavurlar gelirse evde bulmasın bizi... Hakikaten geceleri biz uydurulur çıkardık. Ama eskiden harp olmazdan önce bu klimalar yoğudu evlerde. Bizim pençerelerimiz açık uyurduk ve Rum mahallesiydi. Kimse penceremize gelmemişti. Son bu Yunanistan'dan gelenler harp çıkıdı.” (Katılımcı-3.10)

Diğer yandan, savaş öncesi dönemde yeterince rahat olmadığını belirten katılımcılar da vardır.

“Şimdi 74 evelisi, yerimiz gene da serbest değildik, belirli kısıtlamalarımız vardı, istediğimiz saat Rum tarafına geçemezdik. Şimdi bizde sınır vardı. Bir yol vardı, bir tarafı Türk, bir tarafı Rum. Tabii garışırđık, bizim gendi dükyanımız Rum kesiminde, yani sınırın diğer yüzündeydi. Rumlarla çalışırđık, işimiz hep Rumlarlaıydı... Bu savaştan dolayı ne oldu, 63'lere 58'lere dayanan olaylardan dolayı yasak girdi devreye, mecburen kapalı bir yerde galdık. Giderdik gezerdik, tozardık ama rahat değildik. Onlar bize saldırırdı, biz onlara saldırırdık, onlar bizi döverdi, biz onları döverdik. Yani çocukluğumuz hep böyle geçti te 74'e gadar.” (Katılımcı-3.7)

Katılımcı-3.13 güneydeyken Rumlar'ın hep yukarıda, Türklerin ise hep aşağıda olduğunu belirtmiştir.

Savaş ve yerinden edilme sürecinde gruplar arası ilişkiler (Tablo 4: Kod 2.2.)

Katılımcılar, savaş ve yerinden edilme sürecinde, Kıbrıslı iki toplum arasında, halklar arasında bir sorun olmadığını, hatta yardımlaştıklarını belirtmişlerdir.

“Babamın bir Rum arkadaşı vardı, beraber doğdular, beraber okula gittiler... O adam geldi buldu bubamı, babama para verdi düşün yani hiç halkların ne gadar

barışık olduğunu ben o zaman hissettim yani o yaşta ve hâlâ daha aynı şeyi savunurum yani. Benim için Rum düşman değil. O dönemin gerektirdiği şeyler oldu. Yani hiçbir zaman öyle aşırı milliyetçiliğim ya da milliyetçilere karşı sevgim yoktur. O şeyleri ben yaşadığım halde...” (Katılımcı-3.2)

“Yani köyün erkeklerinin yarısı Lefkoşa’ya geldi Pazartesi, onlar da bi daha geri gidemedi. Kadınlar, çocuklar hep köyde kaldı. Köyün Rumları korudu Türkleri. Bu gerçeği yani işin. Hatta süt dağıtmaya başlamışlar çocuğu olanlara, ekmek vermeye başlamışlar Türklere... Bir komşumuz vardı Rum. O iyi, Türk dostu biriydi, her gittiğimizde bizi kahveye çağırırdı. 72 yıllarında bir defa gittik bizi görünce döndü kapıyı kapattı, girdi içeriye. Biz de ondan sonra hiç gitmedik evine o tarihlerde. Barikatlar açıldıktan sonra, 2004 yılıydı, o komşu kadın dedi ‘Size karşı çok mahcubum. Sizi 1-2 defa geldiğinizde davet ettiğimi gördüler, EOKA’cılar da dedi çocuklarını öldürürük bir daha bunları evine alırsan.’ Rum komşumuzun annesi babası da öldürüldü. O köyün girişindeydi. Kadın, babam EOKA’cıydı diyor, çok fanatik diyor. Askere karşı durmaya kalkmış, öldürdüler orda. Hatta bulunmadı şeyi, 3-4 ay önce eşimle ben bulduk soruştura soruştura köylülere ve bu kayıplar komitesine bildirdik gidip kazıp cesetini, kemiklerini buldular insanların.” (Katılımcı-3.5)

“Ben dedim yok, ben ailemi görmeye geldim. Eşim Lefkoşa’da, ben dedim olaylar oldu burda kaldım çocuğuma. Ne yapabiliirdim? Tamam, OK dediler girdik. Çocuğu almazlar bu defa... O vakit bir Rum beni tanıdı. Ailemi da hep tanırdı ya... Amman Allahım dedim şimdi bu yüzde yüz beni geri çevirecek! Benim ortaokuldan hocalarım vardı orda. Hemen girdiler İngilizlernan konuşmaya, İngilizce hocam vardı, gerçekten da çok severdi o zaman beni o hocam, Allah rahmet eylesin. Hayır dedi bu kız gerçekten orda okur dedi. Destekledi beni hocam.” (Katılımcı-3.8)

“Tabii godular bizi alçıya şey yaptılar bilmem ne, dört gün galdım orda. Tam savaşın içinde yani ha! Neyisa, en son çıkaracaklar bizi gidelim, 4 gün galdık tabii, geldi daksi alsın bizi. Tam da gittik oralarda barikat vardı. Yakaladılar bizi.

Bırakmazlar bizi, yok öldürecekler bizi, yok bilmem napacaklar. Geldi annadı o doktor geldi arkamızdan, peşimizden, be dedi bu çocuk dedi bak 8 yaşında bir çocuk, bu çocuk savaşıacak sizinla dedi gendine? Obiri desen topal şey adam, nasıl bunları vuracaksınız öldüreceksiniz? Bilmem bir hayle komutanlarıynan konuştu da... Doktor ikna etti genneri.” (Katılımcı-3.12)

Diğer yandan, iyilik yapan biri varsa, bunun kesin Türk olacağına dair düşünceleri olan katılımcılar da vardır. Katılımcı-3.7 Rumların kendilerini öldürmemesini, o Rum’un Türk asıllı olma olasılığına bağlamıştır.

“Uçaklar gelince Yunanlı bir subay varıdı, o girdi da o yerde ki silahı vurduydu tekme tekme Rum’a, tekme, tekme, tekme sahanın içinde ben dedim öldürdü geni. Silahı gördüğü için ki vuracak bizi, döndü da dövdü geni. Niçin bunları vuracan? Meğerlim ondan sonra yalan gerçek tabii bilmem onu, Türk asıllıymış bu Yunan, Türk asıllıymış. Yani ondan gurtardık paçayı velhasıl.” (Katılımcı-3.7)

Katılımcı-3.10’un ise grupları, Kıbrıslılar ve Yunanistan’dan gelenler olarak gruplara ayırması dikkat çekmiştir.

“Geldi gavurlar ama gavurlar Yunanistan’lıydı tahmin ederim. Çünkü hep sakallıydılar. Böyle başka tip. Yani nasıl deyim sa ormandan geçer gibinidiler. Başladılar silah silaha, yoldaki elektrik lambalara vurullar. Bir tanesi, ben Rumca bilirim. Bir tanesi sorar gene, niçin sıkan? E Türkiye gelirse görmesin bizi dedi... Sonra garşı evde bir bayrak varıdı... Hanayıdı ve hanayda bayrak varıdı ve çıkdılar da o bayrağı yakdılar... Etrafımızda da gene gavurlar silahlı. Gitti askerlerden biri gırdı da biskot aldılar, bişeyler aldılar, su, meyve suyu bişeyler da geldiler bize uzatsınlar... Geldi bir asker yanına, biskot uzattı. Döndüm çekdim çocun elini. Dedim gendine ‘Nedir yapıdığın? Biz isdemeyik.’ ‘E ne var’ dedi ‘Aha bu çocuğa’ dedi ‘bisgot veriyorum’. Dedim ‘Sen bize silah sıkan şimdi da getirdin piskot? İsdemeyik’ dedim. Gene addı çocun önüne piskotu paketinan. Ben dedi ba bilin kaç gün var açım? Biz dedi ba dağlarda galdık dedi, 3 gün var dedi ben yemek yemedim dedi da çocuna piskot veririm da alman?

Ama o Kıbrızlıydı, Kıbrızlılar daha vicdanlıydı Rumların, çünkü gomuşuluk eddik, kimseden bir korku, bir ziyan görmedik gelenler Yunanistan'dan gelenleridi. Onlar çok gaddar insanlardı, yani insanlıkları yok sanki dağda büyüdüler gibi.” (Katılımcı-3.10)

Oğlunu ve babasını alan Rumlar'ın peşinden giderek, annesinin düştüğünü ve evin erkeklerinin yardımına ihtiyacı olduğunu söyleyerek oğlunu ve babasını kurtarmaya çalışan Katılımcı-3.10 kendilerine yardım edenleri Kıbrıslı; etmeyenleri Yunanistanlı olarak ayırmıştır.

“Oyandan da bir gişi silahlı gelir, ama Kıbrıslıydı tahmin ederim gomuşmasından ve silah da dutar yani. Geldi yanına o askerin, dedi gene, ‘Ne var, ne var’ dedi. Döndü dedi aha dedi çocuğu alıyor gitsin dedi nenesi düşmüş dedi da galdıracak gendini. ‘πάρε το/Την και φύγε! Al geni da git’ dedi o, o Kıbrıslı, o Yunanistanlı!” (Katılımcı-3.10)

Savaş sonrası dönemde gruplar arası ilişkiler (Tablo 4: Kod 2.3.)

Katılımcıların Rumlara yönelik tutumları göz önünde bulundurulduğunda, savaş sırasında Rumlar'ın da benzer deneyimleri yaşadığını düşünen katılımcı olmasının yanında, Rumlarla birlikte asla yaşayamayacağını düşünen katılımcı da olduğu söylenebilir.

Karşılıklılık (Tablo 4: Kod 2.3.1.)

Katılımcı-3.11 evlerinin olduğu bölgeye dönebildikleri zaman o dönemki çocukluk anılarının canlandığını, ancak hiçbir şey bulamadıklarını belirtmiştir. Kendilerinin yaşadıklarının Rumlar açısından da karşılıklı olduğunu dile getirmiştir.

“Yahu hayatı hissediyorsun, çocukluğun geçer. Hiçbişey bulman. Ha aynı şekilde Rumlar için da. Daha da kötüydü. 76'da buraya geldiğimiz zaman, şu anda Yeni Erenköy dediğimiz yerde Rumlar yaşırdı. Acı tarafı, belki bunu ben söyleyebilirim. Yönetim kura çekti. Dedi ki bu Yanni'nin evi senin ve Yanni da o

evin içinde otururdu. Sen den kaç bu ev benimdir, sen git gideceğin yere diye bir olay yaşandı. Adam sonuçta dayanamadı, bindi arabaya, doğru güneyle!” (Katılımcı-3.11)

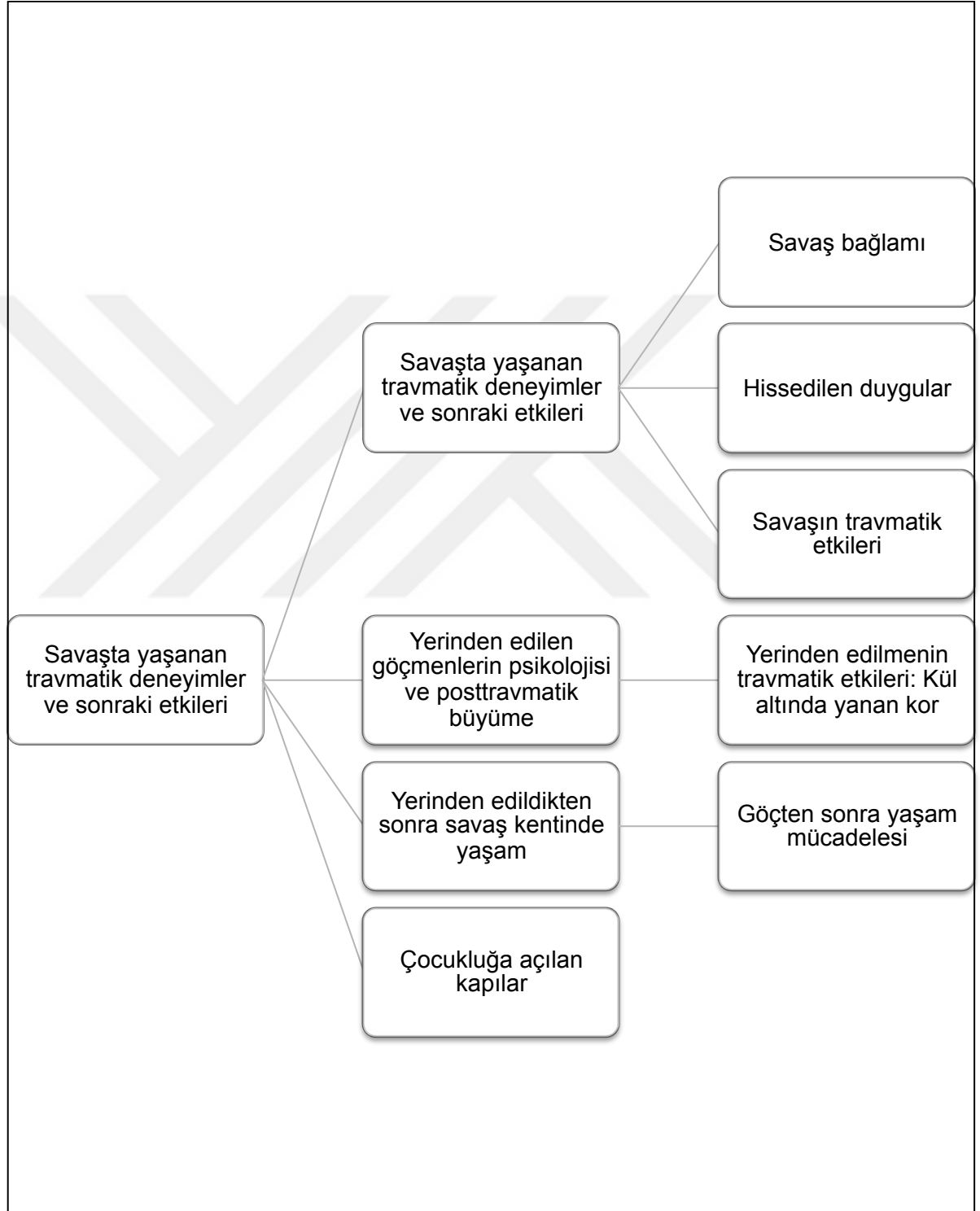
“Bir Rum kadın vardı, annemle çok iyiymişler o zaman köyde yaşallarken ve biz gittiğimizde kadın hâlâ daha yaşardı, ondan sonra iki sene sonra öldü. Gittik çok mutlu oldu bizi gördüğünde. Çok sevindi, oturdu kadın ağladı, bize neler yaptı. Ceviz macunları, onlar bunlar...” (Katılımcı-3.4)

Rumlarla iç içe asla! (Tablo 4: Kod 2.3.2.)

Katılımcı-3.7 Rumlara karşı güvensizliği olduğunu belirtirken; Katılımcı-3.4 ve 3.8 hâlâ görüştüklerini ifade etmiştir. Savaş sırasında ailesinden çok fazla kayıp yaşayan Katılımcı-3.7 yaşadıkları bu deneyimlerden sonra Rumlarla iç içe asla yaşayamayacağını ifade etmiştir.

“Rumula iç içe yapabilirdik. Asla yapamam! Ha çekmeyen bilmez, yapmayan bilmez. Şimdi belki da çocuklarımıza desen Rumla iç içe yaşan? Yaşarım. Ama bizim neslimize sorun da ki çekdi, asla!” (Katılımcı-3.7)

*“Geldik, sonra kızım da geldi işte tekrar gittik, gene yani iyi karşıladı insanlar. Doğrusu kahve yaptılar soğuk bir şeyler döktüler. Teklif ettiler yemek yeyim. Dünyada ben **güvenmem** bunların yemeklerini yeyim. Ama bak bana gelenler oturdu yani, yediler. 2-3 defa helal olsun yani belki da 7-8 defa geldiler.” (Katılımcı-3.8)*

Şekil 10. Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: Üçüncü Üst Tema ve Kategorileri

Savaş Deneyimi ve Yansımaları (Tablo 4: Kod 3.)

Savaşta Yaşanan Travmatik Deneyimler ve Sonraki Etkileri (Tablo 4: Kod 3.1.)

Katılımcı-3.1, 3.5, 3.8, 3.11 kadın ve çocukların evde kaldığını, erkeklerin ise mevziye gittiğini ifade etmiştir. 1963'te yaşanan deneyimlerin 1974'tekilerle benzer olduğu söylenebilir.

“Biz çoluk çocuk herkes mevzilerdeydi, köyümüzün etrafını, köyümüzü korumak için mücahit da vardı, mücahitler beraber nöbet dutardık.” (Katılımcı-3.1)

“Korku, çok büyük korku. Böyle hep hanımlar, erkeklerimiz hep şeydeydi siperlerde, biz hep kadınlar, çocuklar bir evde doluştuk. Bayağı bir çatışma sesleri çıkardı.” (Katılımcı-3.2)

Askerlik lise döneminin ardından, üniversiteye gitmeden önce yapılırsa da, savaş döneminde bazı liseli gençlerin, ‘gündüz kalem, gece silah tuttuğu’, yani gündüz öğrencilik yaparak, geceleri mücahit olarak nöbet tuttıkları ifade edilmiştir. (3.1, 3.3, 3.5, 3.14)

*“74 savaşında bizi da topladılardı hep. Hatta bize silah da verdiler, benim görevim orda işte bu savaş alanında ölü, hastanede yatan olduğunda sadece giderdik. Ama öyle çok ciddi tehlike geçirdiydik, Rumların saldırısında yedi yerden bomba yağdı, dolaşırdık onun içinde, ciddi savaş 17 yaşındayım ben tabii o zaman. O gençliğin verdiği bir şey vardı. Böyle ölümden korkman. Çünkü öyle savaşın şeyi çok farklı bişeydir (boğazını temizledi) onu yaşadık sonra **sadece öldürmeyi düşünün, ölmeyi düşünmen**. Dolayısıyla sen öldürmezsan o seni öldürür gibi bir psikoloji yaşan savaşta. Biz onları yaşadık. Koşardık işte, çok ölü vardı o dönemlerde. Ölmek için ya öldürmen ya saklanman lazım, ya savunma yapman lazım.” (Katılımcı-3.3)*

*“Bir savaşta mutlaka her iki taraf için de kayıplar var. Her iki tarafın da, savaşları sevmiyorum aslında. Akıllı insanlar dünyada savaşmaz diye düşünürüm. Savaş kötü şeydir. Savaş işte yoksulluk demek, ekonomik işte anasız babasız büyüyen yetimler, çocuklar demek, felaket demek, göç demek. Yani savaş kötü bişeydir. Savaşta da bir da kural vardır, elinde silah var, yani **ölmemek için de öldürmen gerekir**. Yani tamam ben insanı öldürme, ben hayvanı bile, kendi beslediğim ne bileyim ben tavuğu kesemem. Savaşta da maalesef böyle bir kural vardır.”*
(Katılımcı-3.14)

Katılımcı-3.14 ölümle burun buruna geldiklerini ve korku dolu deneyimler yaşadıklarını ifade etmiştir.

*“Sigara içen arkadaşlara mesela futbol sahasında, özellikle sigara içip de ışık, işaret olmasın gibisinden, çünkü şeylerden, uçaklardan korkuyorlardı. Onlardan korkuyorlardı ve izin vermiyorlardı. Yani afedersiniz şey gibi, düşün bir hayvan sürüsünü nasıl böyle merada böyle yatır vaziyette, o şekilde bizi yatırmışlar ilk bir hafta içerisinde, futbol sahasında neredeyse kalkmamıza mücadele etmiyorlardı... Bir abi kalktı, dağ başını duman almış söyleyerekten, mehpus olduğumuz tellerle kesik olan futbol sahasından nöbetçilerin oduğı sınıra doğru yürümeye başladı... Gözümüzün önünde çekip orda vurmuşlardı... Hatta o gece çok korkmuştuk gerçekten... Bizi herhalde bu akşam öldürürler düşüncesiyle. Aradan epey zaman geçtikten sonra, bilmiyorum yani birkaç haftadan sonra, **Kızıl Haç Red Cross** bizim esir olduğumuzun şeyini almıştı yani bilgisini, istihbaratını ve gelip de bizi zapt ı rapt altına almışlardı. Yani isim bazında, yaş bazında ve kaç kişi olduğumuza dair bizi kayıt altına almışlardı. Kayıt altına aldıkları zaman ki Red Cross dünyada bilinen Kızıl Haç, international beynelmilel bir örgüttü, sevinmiştik, yani kayıt altına aldıklarına göre herhalde bu saatten sonra Rumlar bizi öldüremez şeyimiz olmuştu, sevincimiz olmuştu. Yani kendimizi güvende hissettik gibi geldi. Bir ümit ve umut doğmuştu. O şekilde. Ondan sonra işte dediğim gibi okullarda 96 gün bir esirlik esaretten sonra, esir mübadelesi değişikliği olup da şeye geçtik, kuzeye geçtik.”* (Katılımcı-3.14)

*“Mesela biz futbol sahasına bizi aldıkları zaman kepçeyi getirip de çukur kazıyollardı... O gece bizi yakaladıkları zaman kepçe çukur kazar ve Rumlar aralarında konuşup da şey diyollar, yani kaç kaç gömelim? 5-5, 10-10 diye. Bunu duyuyorsunuz ve düşünün sizin o andaki psikolojinizi, moral motivasyonunuzu falan. Dediğim gibi Hasan Cafer olayında gözümüzün önünde bayağı çok şeyler de geçirdik. Çok travmalar. Yani **korkarsın yani... Ölümle burun buruna geldik.**” (Katılımcı-3.14)*

24 ay olan askerliği, araya savaşın girmesi nedeniyle 3 yıl askerlik yapan ve bu sırada esir düşen Katılımcı-3.14 96 gün, yani 3 ay 6 gün esir kaldığını belirtmiştir. Daha sonra esirler mübadelesi nedeniyle kuzeye geçtiklerini, ancak o 96 günlük süreç içerisinde de özellikle asker olmaları hasebiyle eziyet ve işkence gördüklerini ifade etmiştir.

“Yani şimdi esir kampında seni çağırırdı. Galdığımız zaten odalarda 45-50 kişi kalırdık, 20 Temmuz savaşından hemen sonra ilk bizi şeye götürdülerdi Rum futbol sahasına, toprak bir zemindi ve düşününüz 20 Temmuz yazının Kıbrıs’ın sıcağını tahayyül ediniz ki o güneşin altında 3 hafta veyahut 1 aya yakın bir süre kalmıştık. Hep güneşin altında. Güneş çarpmasından dolayı patır patır düşen insanlar vardı. Yani çok afedersiniz saçımız sakalımıza karışmış, güneşin içerisinde, yani simsiyah olduk. Bitlendik, özür dilerim, topraktan dolayı kenelendik, bitlendik, kaşındık, çünkü aç da kaldık. Çok fazla bir şey de verilmiyordu bize. İşte 3 haftadan sonra bizi Rum okullarına götürmüşlerdi, Rumların lise okullarına götürdüler ve sınıflarda kalıyorduk. Yani tahayyül edin, bir sınıfı düşününüz ne kadar insan sığar, ee yani 50 gişi, 55 gişi, 40 gişi, 45 gişi balık istifi gibi dudduk mermerin üzerinde oturuyorduk, yatıp kalkıyorduk. O şekilde bir günler geçirdik. Asker kökenli olanlar dediğim gibi biraz daha eziyet çekti. Gelirdi, seni odadan alırdı, götürürdü, döverdi, getirir böyle ondan sonra atardı odanın içerisine.” (Katılımcı-3.14)

Savaş Bağlamı (Tablo 4: Kod 3.1.1.)

Kıbrıslı Türk ebeveynler, savaş bağlamını farklı şekillerde tarif etmişlerdir.

“63’te da ilkokuldaydım. Baktım bir gün sınıfta hep sıralı hepimiz. Adamlar geldi sınıfa. Bir koşuşturma. Uzaklarda olan çocukları dediler yollayın evlerine. Ne var? Savaş çıktı! Hatırladığım bu... Bir koşuşturma okulun içinde, bir koşuşturma, bir garmaşa! Noluyor deyene gadar bizi bindirttiler otobüslere, götürdüler yolladılar evimize. Ama ‘Savaş çıktı, savaş çıktı’ bağırılar. Biz da gorkduk nolduğunu bilmeyik. Ondan sonra gittik evimize, endik. Gece gene mahallede birileri işte gene artık TMT’den miydi neydi, dediler bize mahalleler böyle uzun uzunudu. Dediler baştaki anayola yakın eve giding toplaning orda. Hep bütün ev sahipleri giding orda galıng. Herkes bir yere toplansın. Gittik orda, 3 gün 4 gün ateşler yağar, bombalar yağar, o evde galdık, aç, yemek yok, hiçbirşey yok. Güm güm güm, dadadat dadadat, darar Rum bütün gün, kaç gece, gece oldu, sabah oldu o evde galdık. Bombalar yağar! Aç, yemek da yok, hiçbirşey yok, su bile içmeye su bile çeşmeden doldururduk içerdik, ama yeycek yok.” (Katılımcı-3.6)

“İlkokula başladım, zaten Aralık’ta hadiseler başladı, durumlar başladı, ordan göç ettik. (Güler) Ben tam okula başladım ya, hiç unutmam tam Pazartesi günüydü... Biz galkdık zaten Pazartesi okula gideceyik, o zaman öğretmenler gelmedi... Çocuklar herkes evine, e biz gittik eve bakarık u daha babam evde... Tamam dedi hade dedi şey yap da gideceyik goyunlara, (Güler) aldık yolu, doğru ovalara. Akşama dönerken... Bakarım u polis, silahnan, gahvede ta durur da bana çevrilmiş, tanırıları babamı, ama o silahlı olan dışardan geldi, yabancı. Bunlar turuncu timdi böyle şey dedi çağırdı babamı dedi gene ‘Doğru eve geçin’ dedi gene ‘Dışarı çıkmak yok, güneş doğana gadar...’ Babam da bunlar gonuşullar şimdi, napalım napalım. Dedi olmaz, toplanalım bicez evde yani başka obir Türklerin, yalnız şey edeller seni gider... Öyle, yani bir iki hafta, bir hafta, iki hafta, başladı insanlar kaçmaya gündüz. Gündüz olunca tamamdı bişey yapmazlardı, hakikatta.” (Katılımcı-3.12)

Katılımcı-3.1, 3.7, 3.9, 3.10 1974 döneminde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı-3.7 çok sayıda ölü ve yaralı haberi aldıklarını ve perişan bir hayat geçirdiklerini dile getirmiştir. Katılımcı-3.10'un ifadeleri, savaş döneminde anne babaların yavrularını yumurtlanmış tavuk gibi kanatlarının arasına alma halinin, günümüzde hâlâ sürdüğünü düşündürmüştür.

*“Ama halk, galabalık, çoluk çocuk. Bizi o gece orda duddular. O gece dudduklarında ben yere bir pataniya serdim, çocuklara ekmek kesdim böyle eliminan, yakın çocuklar var idi onlara uzaddık. Sonra gene başladılar silahları gene, galan lambalara, mahalleye, yahut bizi gorkutmak için silah sıkmaya. Devamlı silahlar sıkılır. Oturdumda yere çocuklara dedim ‘Oturun yere, başınızı goyun buraya da şey silah gelirse size gelmesin gürşun.’ Öyle yabdı çocuklar, oturdu. Ama halk galabalık. Ama ağlayan çocuklar, yeni doğurulmuş lohusalar, bebekler... Sabaha gadar biz öyle, öteki pataniyayı da aldım böyle omuzuma da bööyle, **losarga** nedir bilin? Şimdi şey var ya tavuk da yavruları var da ganatlarının arasına alır. Ben da pataniyayı sardımda gendimi öyle hissettim. Asıl derim losarga gibi evlatlarımı gurtarayım ben omurum değil. Ben otururum nolacak, naparım etrafıma bakayım. Ben da örtünemem ya pataniyayla. Sabaha gadar böyle. Çocuklar uyudu o şekilde. Pataniyayla da örttüm gendilerini.”* (Katılımcı-3.10)

“Ara ara güm güm silahlar, bombalar habire düşerdi öyle mutfak kısmına evin, birkaç şey da düştü havan mermisiydi neydi patladı, ama kimse yaralanmadı o evde, bizim galdığımız evde.” (Katılımcı-3.6)

*“Ölüleri köyden daşıllardı meydanlığa, onları gördük arabaların içinde (12 saniye sessizlik) komutanı, başkalarını daha vurdular, hep bunlar gözümün önünde öldü hepsi. Bunlar hepsi Kıbrıs ordusundandı hep, aranırdı bunlar. Yani gelip da havaya değil, ha bunların yaptığı en **canilik**, çünkü bir ihbar aldı Rum ki o mahalle dar bir geçididi. O mahallede biri silah buldu... Onlar da kim varsa o mahallede, başladılar bağırmaya da vurdular gendini gözümüzün önünde. Topladılar bizi götürdüler sahaya ayırdılar şeyde asker, yani mücahitler,*

talibeler, garılar. Çekdi vurdu silahı önümüzde da yani beklerdik artık ne olacaysaydı olsun.” (Katılımcı-3.7)

Katılımcılar, savaş sırasında dağda kaldıklarını, belirli evlerde toplandıklarını, köyün çıkışındaki evlerin damlarında uyuduklarını, **aileleriyle kenetlendiklerini** belirtmişlerdir.

“Gaçdık 2-3 gün dağda galdık te Rumlar köyü boşaltsınlar falan filan. Kadınlar, ihtiyarlar falan filan, köyün okulunda toplandı hepsi da. Rumlar daha köye girdiler giriyollardı hepsi gaçdılar gittiler okula. Ondan sonra geldik, damlarda yattık 1 hafta 10 gün. Evlerin içinde yatmazdık, damlarda yatırdık ve köyün çıkışındaki evlerde yatardık damların üzerinde. Rumlar geldiğinde te köyü girsinler falan biz ordan hemenden dağa kaçabilirdik. Damda yatma amacımız Rumlar gelirsaydı görelim genneri diye. Yani evin içinde sesi duyma şeyi duyma. Damda yatırsan damdan kaçmak çok kolay. Evin içinde yatırsan te toparlanang ora bura, ondan sonra gelenleri görmek.” (Katılımcı-3.1)

“Korku, çok büyük korku. Biz hep kadınlar, çocuklar bir evde doluştuk. Bayağı bir çatışma sesleri çıkardı.” (Katılımcı-3.2)

“E işte savaş çıktı dediler bir gece hiç unutmam. Apar topar herkes sokaklarda bir koşturma, bir bağırma evlere kapandık.” (Katılımcı-3.4)

“Sabahleyin bir alarm sesiyan uyandık biz kapılara güm güm vurur görevliler, kimidi bilmem ama, sonradan öğrendiğime göre TMT görevlileriymişdi. Babam öyle söyledi bize. Görevliler geldi TMT’den, babam açdı kapıyı, hemen dedi herkes dedi Türk bölgesine toplansın. Çünkü bizim böyle garışık bölgedeydi... Herkes dedi toplansın çolunu çocunu, içerilere o asker Türk askerleri vardı mevzilerde. O asker beklerdi o şeyleri, mücahitlerin olduğu bölgeleri tampon bölge galiba, Türk askerleri vardı onlarda yuvarlak bir bölgeydi o Türkler beklerdi onları, o bölgelere sığsınlar diye bir şey geldi bize saat 3’te... Aldı bizi babam yürüyerek epey da yol var. Tee bizim evden o Türk bölgesine gidene kadar hastanenin havlısı orası, yürüyerek giddik... Halamın evi vardı orda oraya gittik

halamın evine sığındık, hep bütün mahalleli da girdi o eve, orda kaldık bir süre... Herkes dediler hastanenin havlısına gitsin, hastanenin bahçesine... Gittik hastanenin altına, 3 gün 3 gece da orda kaldık. Orda yaşadığım olay, 3 gün 3 gece, gece Rum askerleri silahlı, hep çıktılar tavanlara, evlerin damlarına bizim o hastanenin bahçesinde telli tellenmiş bir yer vardı orda yerde toprakların üstünde yattık biz 3 gün 3 gece. Gece saat 2'de Rum askeri çat çat çat çat silahı ateşler. Noldu derik, kasıtlı yapar psikolojik şey yapar çocuklara gadınlara, ansızın irkilin noluyor diye, bir bakarık habire ateş açar havaya, çat çat çat çat.” (Katılımcı-3.6)

Katılımcı-3.7'nin 'bardağın içi' ifadesi, adadaki tutsaklık hissini düşündürmüştür.

“Zaten kaçamadık. Yani bardağın içine koydu seni, bardağın içinde nere gidecen?” (Katılımcı-3.7)

“İşte harp çıktı, o harp esnasında silahlarmız her şey bittikten sonra 8-9 saat sürdü. Silahlarmız bitti. Başladı halk koşsun da o şey urubaları mücahitler çıkarırdı da atardı Rum görmesin. Son dediler galmayın dügyanlarda, galmayın evlerde, hepsiniz hastahaneye... Hepimizi hastaneye topladılar.” (Katılımcı-3.10)

Hissedilen Duygular (Tablo 4: Kod 3.1.2.)

Katılımcılar savaş sırasında tedirginlik (3.1, 3.13), korku (Katılımcı-3.2), esir alınma şüphesi ve korkusu (Katılımcı-3.1), ölüm korkusu (3.3) hissettiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcı-3.3 göçmenlikle ilgili zorlu anılarından bahsettikten sonra, savaşla ilgili deneyimlerini **'savaş filmi gibi'** ifadesiyle tanımlamıştır.

“74'teki savaş içerisinde gençtik o zaman koşardık. Onlar o paraşütler geldiği dönemlerde bir sürü cephaneler düşerdi, onları güvenli yerlere götürmek gibi görevler olurdu, oralarda hep bombalanırdık. Her yerden bombalar gelirdi normal bir tanesi düştü bizim bir şey vardı, kamyon vardı o bir tarafına düştü, en

son devrildi kamyon da üstümüze. Bu tür şeyler da yaşadık savaşın içinde. Savaş filmi gibi yaşıydık... Mecbursun yapasın, o ortamda, yaşang onları, öleceksang da öleceng. Başka şeyi yok.” (Katılımcı-3.3)

Katılımcı-3.7'nin de savaşın zorlu deneyimlerinden söz ederken dönüp dönüp yaz tatillerindeki eğlenceli anılarından söz etmesi, savaş odağında kalamaması, bu deneyimlerle baş etmenin ne kadar güç olabileceğini bir kez daha düşündürmüştür. Katılımcı-3.12'nin zorlu deneyimlere gülmesi bir tür uzaklaşma, bu deneyimlerle baş etme yolunu düşündürmüştür.

“Zaten herkes her şeyi bıraktı da kaçdı o saldırılarda. En son şey getirdiler çadır. Çadır gurdular, çadırların içinde, ben hiç unutmam. Bizim bir tane böyle büyük çadır vardı, bir da küçük çadır vardı. E biz galabalıydık, kaç gışıydık yahu? 4-5 gardaş, anne baba, e bir çadır şey gullanırdı, obirinde da yatırdı. Kaç defa düşdü üstümüze o rüzgarda, fırtınalarda, o yağmurlarda. Kaç defa (güler) Hiç unutmam.” (Katılımcı-3.12)

Savaşın travmatik etkileri (Tablo 4: Kod 3.1.3.)

Katılımcılar savaş sırasında yaşadıkları travmatik deneyimlerin kendilerindeki etkilerini dile getirmişlerdir.

“Gene bu hastanede esir galdığımız gecelerden birinde, bir gece uyandım bir bağrışma. Dedim noluyor? Bir bakarım garanlık her taraf ama hafif böyle loş ışıklar vardı yani etrafımızda... Askeridiler üniforma giydilerdi hastabakıcı üniforması, yakalanmasın diye kaçıp hastaneye sığınanlardan biri, dediler gendine ‘Ölüleri gömeceksiniz...’ ‘Ben yapamam’ derdi duyduğum, ‘Ben yapamam’, ‘E kim gömecek bunları galdı burda, yapmanız lazım’ falan bağırılırdı görevliler. Ondan sonra sakinleşdi her taraf, bakarım, ne gadar travmalar yaşadım ben bu olaynan ilgili aldılar kürekleri habire gazallar. Gazallar gazallar, ondan sonra dutar iki danesi, biri golundan iki golundan, bir diğer iki ayağından atallar, örteller üstünü. Çocuk aklımdan sen bunlar beyninde galsın, hayatım boyunca hâlâ bu yaştayım, hâlâ böyle irkilirim gece. Bu olay hep gelir

gözümün önüne... Ne kadar acı bişey yaşadım. Bi da o Rumun gece silah atması, gece çat çat çat çat çat darar böyle irkilin noluyor gibisinden, çok büyük travmalar yaşadık.” (Katılımcı-3.6)

“Hastanenin havlısında üç gün esir kaldık ya... Geldi Rum askeri kamyonunan, dayandı, endi içinden askerler. Dutar o hastanenin avlusundan bir hayle insan, artık Türk halkı... Çocuk, kadın, erkek, o mevzilerden kaçan Türk askerleri, onlar, gençler, orta yaşlılar, yaşlılar. Rum endi, Rum askerleri, dutar kamyonu, dutar kamyonu, genç çocukları. O anneleri duyacan, çığlık! Kimisinin evladı, kimisinin gocası, kimisinin gardeşi ama nasıl çığlıklar, inanaman! Gaynadılar, feryat! Alacak gitsin, ya vuracak ya öldürecek, ya da artık Allah bilir. Yani hiç kimsenin aklına gelmez desin sana kampa götürecekt. Öldürecek, alacak niçin alıyor? Öldürecek! Nasıl çığlıklar, aammman Allahım!! Bir da bu tarafta beni duddu bir çığlık ama nasıl çığlık atarım, inanaman!!! Hatırlarım birisi geldi tak tuk tak tuk tokatlar beni, buz çıkarttılar buz basallar, su dökeller yüzüme, bağırmaım da sakinmiş olayım. Ondan sonra biraz mamurladım gibi.” (Katılımcı-3.6)

Katılımcı-3.6 bu deneyimlerden sonra, hiçbir zaman ‘**normal bir insan olmadığını**’ ifade etmiştir.

“Uykularımız geçer yok ki ara sıra!!! Ben gecelernan çok korku yaşadım. Bu sana söylediğim hani ateş açardı ya Rum tatata darardı, onlar o ölüleri şu atallardı çukurlara, onlar gecelernan, evlendim ben hâlâ daha gecelernan şimdi şimdi mesela, düşün sen 50 yaşından sonra belki da tesadüfen unuttum ben onları. O yani evlendiğimde bile gece uykularımdan sıçardım, çok gorkardım. Hiç gözümün önünden geçmezdi o şeyler şu böyle gazallardı çukurları üniformalardan üniformalarını çıkarmayanlar vardı. Çok gorkdum yani geceleri çok gorkardım gelirdi gözümün önüne, hiç geçmezdi gözümün önünden bu olaylar. Ya... Çığlık atardım, durur durur çığlık atardım. Çok büyük travmalar yaşadım yani. Hiç normal bir insan gibi olmadı yani. Mesela en ufak bişeyde

sinirlerim çok bozulur, çılgılık atarım düşerim bayılırım galırım oracıkta. Ya. Çok kötü günler yaşadım. Sinirler mahvoldu.” (Katılımcı-3.6)

*“İşte zaman içinde ben hiç mezarlığa gidemedim. Kaç yaşına geldim, aileden bak en son hiç mezarlığa gitmedim ben, hiç! Gidemedim yani düşer düşer bayılırım. Hiç dayanmam yani. Herhalde bu şeylerin verdiği çünkü insan bir mezarlığa gittiğinde düşüp da bayılman ya... Ben da götürüller beni hastaneye, bir iğne yapallar sakinleştirici bişey, getiriller yatırım, ondan sonra aha öyle öyle geçti ömrümüz, ya. Çok kötü günler yaşadık. Aman Allah bir daha savaş vermesin! **Güçük yaşta** olmam da herhalde. Onun da çok etkisi var. Çok zor şeyler yaşadık. Bi daha savaş olmasın!” (Katılımcı-3.6)*

Katılımcı-3.7 güneydeki köyünü çok özlediğini, uzun bir müddettir rahatsızlığından dolayı gidemediğini, köyüne gidebilen arkadaşlarının çektiği fotoğrafları gördüğü zaman çok hüznlendiğini; ancak kendi imkanlarıyla oraya gitmek istemediğini, oraya giderse kendisinin veya giden yakınlarının **başına bir şey geleceğinden korktuğunu** ifade etmiştir. Savaş döneminde bu katılımcının ailesiden çok kayıp yaşadığı düşünüldüğünde, kendi aracıyla geçmeye hâlâ korkmasının ve ailesinden birilerine güneyde bir şey olacağına dair kaygılarının farklı bir anlam kazanacağı söylenebilir.

“İsterim gideyim, çok isterim gideyim. Bir taraftan da gıynaşmam, yani gıynaşmam nedir, şimdi arabaların %60'ı deyim sana, %70'i hasar gördü. Yani ben mecburum gideyim bir daksiyi alayım ya bir Rum arabasıyla gideyim, gendi arabamla gıynaşmam kesinlikle çünkü. Çocuklar çıkar gider, buraya gelene kadar yüz bin defa telefon açarım. Aman geçtiniz, aman geçtiniz? Çünkü o şey içimdedir, o korku hâlâ daha içimdedir. Atamam hâlâ daha çünkü yaşadık biz bunları.” (Katılımcı-3.7)

Yerinden edilen göçmenlerin psikolojisi ve posttravmatik büyüme (Tablo 4: Kod 3.2.)

Yerinden edilme deneyimi, sadece 1974 yılında değil, aynı zamanda 1963 yılında da gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, bu deneyimler sadece Kıbrıs'ın güneyinden kuzeyine, kuzeyinden güneyine değil, Kıbrıs'ın ikiye bölünmediği yıllarda da yaşanmıştır. O açıdan, bazı katılımcılar kuzeydeki köylerinden yerinden edilerek kuzeyde farklı bir bölgede; bazıları ise güneydeki köylerinden yerinden edilerek güneydeki farklı bir köyde ikamet etmişlerdir. Bazı katılımcılar her şeyi bırakıp kaçtıklarını, bazıları ise hazırlık yapma şansı bulduklarını ifade etmiştir. Katılımcı-3.4, 3.8 ve 3.10 da kuzeye geçmeden önce evlerine giderek altınlarını, kıyafetlerini, battaniyelerini ve fotoğraflarını alabilenlerden...

“Bütün köy bir okulun içinde düşün! Çoluk çocuk bağırır çağıran, ağlayan susan bir hayle insan! Bir yerde sadece otururduk akşam üzeri oldu, fırından ekmek yolladılar, hem nerden buldularsa zeytin. Bu kadar parçacık ekmek, 3 dane da zeytin herkese. Kadın yaşlı rahmetlik oldu, ‘Vay allahım’ dedi, ‘Evimde küplerim zeytin dolu, yağ dolu, ekmekler fırında evimde da ben şimdi bu gadarcık ekmek 3 dane zeytin yeycem?’ Başladılar işte ağlasınlar. Yani nelere düşdük evlerimiz dolu yeyceğimiz dolu. Fırınlarımızda ekmeğimiz, şunlarımız bunlarımız... E bıraktık gaçdıydık. Herkes yani köyde.” (Katılımcı-3.9)

“64’te sonra kaçak 1-2 defa çocuğken girdim da kitap mitap, o kitabı hâlâ daha dutarım. Sanırım 66-67 dönemleriydi. Bir dönem Rum yönetimi, ordaki ağaçlarımızın meyvesini toplama izni verdi ve evimiz bodrum katı, altında Namık Kemal’in şiirlerle ilgili bir kitabı, hâlâ daha dutarım. O kitabı babam bana almıştı okuyayım diye da o kitabı buldum.” (Katılımcı-3.11)

Katılımcı-3.14 ise üzerindeki kıyafetlerle geldiğini ifade etmiştir.

“Ben gelirken üzerimdeki kıyafetlerle birlikte geldim. Bildiğiniz üzerimdeki kıyafetler! Hatta ayağımda terlik vardı ve terlik de parmağa geçen terlik vardı ki

böyle parmak arası ve kopmuştu parmak arası terlik de ve sicim geçirdim böyle da bağladım terliğimi, sicim de tabii kesti ayağımı, kanlarım böyle şişti ayağım bileğime kadar, çok ızdırıp içerisinde gelmiştim yani ailem çıkıp geldikleri zaman onlar da kurulu düzen olan evimiz neyseydi, tabağına çanağına varıncaya kadar hepsini bırakıp, çıkıp onlar da Birleşmiş Milletler vasıtasıyla geldiler. Hani belki bazan yükte hafif pahada ağır olan belki altın maltın o tür şeylerini alıp gelmişler, ama onun haricinde bırakıp geldiler.” (Katılımcı-3.14)

63 döneminde yerlerinden edilen Kıbrıslı Türklerden Katılımcı-3.3, 3.5 ve 3.11, 1963-1974 yılları arasında, Barış Gücü gözetiminde evlerine gitme ve bahçelerine bakma şansları olduğunu ifade etmişlerdir.

“74’ten önce gittik ne zamandı, 72-73 yıllarında öyle 1-2 saatliğine gidilebiliyordu çünkü zeytinlerimiz vardı, tarlamız vardı. Giderdik da geri dönerdik, ama hep yıkılmıştı yani. 74’te falan o yıllarda çok fazla kalmazdık tedirgin olurduk.” (Katılımcı-3.5)

Katılımcı-3.5 de o dönemde ablasının işi ve kendi eğitimi nedeniyle Lefkoşa’da yaşadıklarını ve evlerine dönemeyeceğini bilmeden hafta içi evlerinden çıktıklarını ve uzun bir müddet bir daha dönemediklerini ifade etmiştir.

“Yok birçok evin erkeği Lefkoşa’da kaldı, onlar perişan oldu. İşte nerde kalırsınız? Bir arkadaş vardı, işte bi yerde yatıyoruz diyor. Yani böyle sefil bir hayat yaşamaya başladık. Ansızın bir emir geldi ki durum çok elektriklendi köyde da ateş edilmeler başladı yandaki köylere, bizim köyde kimseye ateş edilmedi. Talimat gitti ki evinizi kısa bir süre içinde boşaltacaksınız ve bizim evden bir iğne dahi alınmadan ev boşaltıldı. Annem babam geldi, kardeşim geldi Lefkoşa’ya, birçok köylüler işte Lefkoşa’da Cihangir’de, civar Türk köylerinde akrabası olan, tanıdığı olan oralara gitti, onların yanında kalmaya başladık. Hiç unutmuyorum, köylülerden gelenler oldu, annemler geldi gittik kalabalık, hiçbir şey alamadık dedi annem. Çünkü kamyon yok. Bişey yok. İşte bir arabayla getirdiler bizi diyor köylüleri... Yani hiç kimse evden çıktığında ne

*olacağını bilmeden çıktı. Ama 11 yıl dönemedi köye. Ee şeydi yani babamın mesleği kaldı, tarlaları kaldı, parasız kaldı, hiçbir gelir yok. E tabii böyle olunca noldu? Annem, babam, ablam, diğer kardeşim, büyük ablamızın evinde kalmaya başladık. O da küçük bir ev, böyle bir **perişanlık** yaşamaya başladık orda. Biz böyle hep **balık istifi gibi** bir tabir var ya, ablamın evde öyle kaldık uzun zaman.” (Katılımcı-3.5)*

Katılımcı-3.11 ise kadınların ve çocukların başka bir bölgeye götürüldükten sonra eski yerlerine geri gittiklerini ve bu kişilerin üç yıl boyunca dışarıyla bağlantıları kopuk bir şekilde yaşadıklarını ifade etmiştir.

“Ne eşyalarını alabildi bu insanlar ne bişeyini. Bu şekilde ve 67’ye kadar da dışarıyan bağlantısı olmadan yaşamak zorunda kaldı o insanlar. O Rumların da geçişine anayollara kapalı olduğu için, Rumlar da üstten obir Türk köyleri üzerinden dağların içerisinden ulaşıldı.” (Katılımcı-3.11)

Katılımcı-3.1 2 ay üslerde kaldıktan sonra, köylerinin Barış Gücü kontrolünde olduğunu ve köylerine döndüklerini belirtmiştir. Katılımcı 3-13 ise 1974’te Happy Valley’e giderek İngiliz üslerine mülteci olarak sığındıklarını ve orada çadırlarda altı ay boyunca kaldıklarını ifade etmiştir.

“Bir iki saat sonra babam geldi, herkes dedi İngiliz üsleri vardı. Bütün köy dedi oraya daşınır, biz da gideceyik, çünkü köy düştü dedi. Hatırlarım öyle koşarak yayan hep halk böyle yollardaydı döküm döküm. Bizim mesela evin alt tarafında bir anayol vardı, İngiliz’e aitidi. E orda çatışma İngiliz’in bölgesiydi diye, hiç Rumlar müdahale edemezdi diye bütün halk ordan Happy Valley’e geçtik. Ama çok büyük korku içdik. Ölenler oldu. Ölenler, o ailelerin çığlıkları, şeyleri. 3 gece yattık... Happy Valley’den sonra Forrest Camp’a geçtik. Orada da altı ay kaldık. İngiliz askeri 3 öğün şey verirdi, ama yeterli değildi. Babam da şey açtı, böyle kömürde gahve yapar satardı. Vallahi ordan 6 ay babam bizi öyle geçindirdi.” (Katılımcı-3.2)

Katılımcıların kimi İngiliz Üsleri'ne sığınarak Türkiye üzerinden veya BM denetimiyle kendi araçlarıyla; kimi risk alarak, kendi imkanlarıyla, kimi Rumların desteğiyle arabayla; kimi ise gizlice yürüyerek **kuzeye geçmişlerdir**. Katılımcı-3.1 ve 3.4 üslerde yaşadıkları sonra kendi imkânlarıyla kuzeye geçmiştir. Güneyden kuzeye geçen göçmenler, bir müddet Lefkoşa Atatürk İlkokulu'nda 'bir campet'in üstünde' barındırıldıklarını belirtmişlerdir.

“Okulda galırdık, bir campet’ciğin üstünde galırdık. Geçtiğimizde 10 Kıbrıs lirası da verdiler bize geçimimizi sağlayım.” (Katılımcı-3.1)

Bu deneyimleri yaşayan katılımcılardan 3.3 ve 3.4 zor günler yaşasalar da mücadele ettiklerini ve bunların sonucunda birçok şey elde edebildiklerini belirtmişlerdir. Bu da travmatik deneyimlerin mecburi olarak büyümeye olan etkisini, **posttravmatik büyüme** kavramını düşündürmüştür.

“Fakirdik, yazları çalışırdık. Herhangi bir yerde, inşaatlarda, marketlerde falan. Ama paramız yok. Çimento taşırdık, inşaata giderdik demircilik yapardık, galıpcılık yapardık. Tatillerde hiç boş durmadık. İşe başladık, iş biterdi okula başlardık. Göçmenlik yani zor bir hayat geçirdik. Yaşadığımız yer da barakaydı, kerpiç bir barakaydı. Bir gece bir fırtına çıktı, üstünü aldı götürdü fırtına. Garanlıktaydı yağmur yağıyordu işte evin, öyle. Kimse bir şey yapamadı. Yani zor günler geçirdik ama sonuçta şu anda...” (Katılımcı-3.3)

“Senelerce eşek gibi işledim, hiçbir şey bana haziırdan verilmedi, ganimet olarak da verilmedi hiçbirşey. Orda bıraktığımızın karşılığı olan ne varsa o verildi bize, fazlasını hiç istemedik. Her şeyi çalışarak 13 yaşında çalışmaya başladım okurken, her şeyi çalışarak yaptım, eşimnan birlikte yaptım, onun için bunların değerini da çok iyi bilirim. Korumaya da çalışırım bunları. Ben 13 yaşında işlemeye başladım. Yani para kazanmak nasıldır, parayı tasarruf etmek nasıldır. Bir şeye sahip olmak nasıldır?” (Katılımcı-3.4)

Yerinden edilmenin travmatik etkileri: Kül altında yanan kor

(Tablo 4: Kod 3.2.1.)

Katılımcı-3.4, 3.5, 3.6, 3.10 yerinden edilirken, korku, endişe, telaş ve gelecek korkusu hissettiklerini tarif etmişlerdir.

“Yani ben o arabada o sınırdan geçerken o Rumun bize aman sesinizi çıkarmayın, aman Türk olduğunuzu anlamasınlar, aman sizi öldürmesinler, yani düşün 10 yaşında bir çocuğun yaşadığı depresyon... Geleceğin buraya o savaş korkusu, her şeyi kaybetme korkusu, tekrardan başlama korkusu, hep gelecek korkusu, hep her şeyi bir kenarcığa bir şeycik goyum da nolaçayık korkusu ki şu anda öyleyik, hep nolaçak korkusuynanık. Yani böyle bir çocukluk geçirdik.” (Katılımcı-3.4)

“Aileyle her bir araya geldiğimizde acaba köye dönebilecek miyiz, acaba bizim evin hali oldu? Çünkü o zamanlar hiç bilmiyorduk nolduğunu... Bu göçmenlik çok ani olarak insanın yaşamını, sosyal hayatını, her şeyini değiştirdiği için, yani işte yarın nolaçak, bugün nolaçak yarını da bırak, bugün nolaçak diye düşünürsünüz. Onun için devamlı tedirgin yaşar insanlar.” (Katılımcı-3.5)

Katılımcı-3.14 yaşadığı zorlu deneyimleri unutmaya çalışsa da, kül altında yanan kor gibi, eşlendikçe alevlendiğini ve unutmakta çok zorlandığını dile getirmiştir.

“Bizim devre bizim kuşak yani çok şey geçirdik, çok kötü günler geçirdik. 63’ten 74’e kadar, çocukluktan ilkokuldan başlayıp, ortaokul, lise, askerlik hepsi içinde vardı... Hiç kimsesi evini, yerini, yurdunu, malını, mülkünü, her şeyini bıraksın bir anda da gelsin hiç kolay değil. Zaten annem benim işte bu tarafa geçtiğimiz zaman çok yaşamadı. Hep şunu derdi: Malımızı bıraktık, evimizi bıraktık, bağımızı bıraktık, bahçemizi bıraktık, o tarafta kahve çay ocağımız vardı onu bıraktık, anılarımızı, hatıralarımızı bıraktık, yabancı bir yere geldim. Oğlum bu evler, bu yerler, bu duvarlar üzerime üzerime gelir, ben alışamadım. Ben adapte olamadım. Ben bilmem ne yapamadım deye deye 45 yaşında... Yani 76’da bu tarafa geçtiler, 80’de, annem rahmetlendi.” (Katılımcı-3.14)

“Lisede arkamda oturan arkadaşım, aynı sıraları paylaştık, işte o şehit olmuştu. Yine benim devreden arkadaşlarım şehit oldu. Çok üzuldüm yani ben. Yani o okul sıralarını birlikte paylaştığımız. Bu okul arkadaşlığı, anılar o hatıraları asla ve asla hiç unutamam. Onlar beni da çok etkilemişti... Yani büyük bir travma yaşadık ve bakma sen, napsan izleri kalır. Yani insan ne kadar da unutmaya çalışsa da o ateşi küllense da, söndü gibi görünse de, o kor, o külün altında hep böyle yanar, biraz rüzgar esti mi küllenir ateşlenir. Hani bir değneği, bir odunu alıp da biraz eşeledin mi o külü, yeniden o kömür, kor alevlenir, unutmaz insan yani bunları...” (Katılımcı-3.14)

Katılımcı-3.14, bu deneyimlerin üzerinden 44 yıl geçmesine rağmen hâlâ rüyasında gördüğünü ifade etmiştir.

“Yani şimdiki hayatımızdan memnunum, mutluyum, bu tarafı hiç mi özlemem? İnanır mısınız? Özlerim. Bakınız samimi söylerim 44 yıl geçmesine rağmen gece hâlâ daha yattığımda rüyama girer. Yani ben o o tarafa da gittiğim zaman o hatıraları gördüğümde, o anıları gördüğümde, içimde öyle bir burukluk oluşur. Yani köyümü, ilkokulu köyümde bitirmiştım, ilkokulu, okulumu da gittim gördüm, yani o yollarını, o sokaklarını nasıl deller o anılarıyla böyle hep 44 yıl öncesine gittiğim zaman hatırlarım. İçimi böyle bir burukluk kaplar gerçekten yani hem çocukluk yıllarım hem gençlik yıllarım ve en güzel yıllarımız diyelim orda geçti. O hatıralarla dolu geçti. Ee üzülürüm aslında her gittiğim zaman inanır mısınız, üzülürüm, tansiyonum çıkar çünkü çok anılar, çok hatıralarımız vardır. O köyün her köşesinde, her taşında, her toprağında. Her sokağında. Eee işte nostalji yaşarız.” (Katılımcı-3.14)

Katılımcı-3.11 yerinden edildikten sonra, eski hayat düzenini kaybettiğini, alıştığı hayattan bir anda koptuğunu ve güneyde yapabileceğinden daha az yatırım yapabildiğini ifade etmiştir. Ayrıca, herhangi bir anlaşma olması durumunda şu an oturdukları bölgeden de yerinden edilebileceklerinden, **yatırım yapmakla ilgili tereddütleri** olduğunu belirtmiştir.

“Evlendikten sonra gittim Karpaz bölgesine. Ha orda yatırım yaptık mı? Yaptık, ama hâlâ daha o endişemiz söz konusudur. E Kıbrıs konusu şu anda biterse mesela, Annan Planı’na göre gitseydi, bizim için bir göçmenlik daha söz konusuydu. Ha ben gönüllüyüm anlaşma olsun? Gönüllüyüm! Ama o bir bedeldir yani ve biz yatırımlarımızı gendi bölgemizde 30 sene sonra yapma aşamasına gelebildik. 3 dane ağacı 20-25 sene sonra ekmek durumunda kaldık. Belki ben gendi köyümde kalsaydım, şimdi yapıdığının, üç dane ev yapıdysam, 8 dane yapacaktım. Efendim, daha değişik çocuklarıma Lefkoşa’da ev, belki bunun daha lüksünü, daha erken alacaydım.” (Katılımcı-3.11)

Yerinden edilmenin insanların hayatlarında yarattığı düzen kaybının ve yeniden oraya yerleşebilmenin, ürün elde edebilmenin zorluğunu Katılımcı-3.11 şöyle ifade etmiştir:

*“Şimdi **bir ağaç 15 seneden sonra hakiki verimini tam verir**, şeftali değilsa ki çürür. Örneğin verimini sana 15 sene sonra... Bir evin inşaatı bile bugün 2 sene sürer.” (Katılımcı-3.11)*

Katılımcı-3.11 bir anlaşma olması halinde, bulundukları bölgeden tekrar yerinden edilme endişesi yaşadıklarını ifade etmiştir.

“Annan Planı’nı gündeme getirdiğinde, Karpaz kantör olarak düşünülürdü çünkü 3. Viyana anlaşmalarında 76’dan sonra kaçan Rumlar geri gelecek diye Denктаş’ın anlaşması olduğu için, her planda Karpaz bölgesi Rumlara iade edilir mi pazarlıkları sürekli yapılıyor zaten, hâlâ daha yapılıyor. Ha bunun sonu ne olur, o travmayı tekrar ne şekilde, onu da hayat gösterecek. Eğer yaşamımız devam edecekse...” (Katılımcı-3.11)

Göçten sonra yaşam mücadelesi (Tablo 4: Kod 3.3.1.)

1963'te yerinden edilenler akrabalarının yanına sığındıklarında karşılıklı olarak yaşadıkları zorlukları dile getirmişlerdir.

“Ermeniler kaçmıştı. Ortaköy’e yakın Rum evleri vardı. İşte böyle yavaş yavaş dağıttılar ama birçoğu da köylerde kaldı, akrabalarının yanında. Hepsi perişan oldu. Çünkü misafirlik 1 gün 3 gün 5 gün, ev sahipleri da bıktı usandı. Gidenler da bıktı usandı. Gidenlerde da para yok. Ev sahibi ne kadar masraf yapacak. Yani böyle bir durumdu. Devlet yardım yapmaya başladı. Türkiye’den yardım geldi. Özellikle 65’in yazından itibaren tüm evlere işte bakliyat, şeker, tuz falan kolilerle dağıtılmaya başlandı. Çünkü başka hiçbir çaresi yoktu. Bazıları işte biraz sebze mebze yetiştirmeye başladı Türk bölgesinde. Bu arada tabii 11 yıl içinde yani 1974’e kadar Ortaköy’deki göçmen evleri yapıldı. Dr. Fazıl Küçük arazilerini verdi. Sonradan ödendi tabii kendisine maliyetleri onların o zamanlara göre... 71’de annemle babama da verdiler bir ev. Orda kalmaya başladı, tatile geldiğimde ben de orda kalırdım. 74’e kadar, 74’te artık dediler ki evleriniz alındı.” (Katılımcı-3.5)

“Yok biz 20 Temmuz’dan sonra geldik... Biz geldiğimizde her taraf askerdi. Zeytin bahçelerinde hâlâ daha cesetler vardı. Askerler gelir cesetleri toplarlardı ordan. Yani savaş bitti ve biz geldik... Yani daha her tarafta ateş ve şey kokusu vardı... Askerler sürekli, her yerde asker vardı, her yerde! Kamyonlarla askerler geçer. Tabii o zaman da Türk askeri çıkardık bayrak sallardık, askerleri alkışlardık, e çocuk halimiznan, sevinirdik tabii ki, gurtarıldık.” (Katılımcı-3.4)

Katılımcılar, göçten sonra **yokluk** çektiklerini dile getirmişlerdir. (3.6, 3.7, 3.12, 3.13)

“Hiç unutmam, evde hiçbirşey yoktu. Babam gene üslerde çalışmaya devam etti, gidip gelirdi. Güneye geçer gelirdi. Böyle birkaç sene öyle devam etti. Ondan sonra vazgeçti tabii ordan. Başka iş açtı, ama hiç unutmadığım anılarım arasında, babam hep bize şeyi derdi. Her tarafta kapı pencere açıktı bütün evlerde, insanların sofraları guruluydu, yemekler artık böyle küflendiymi

gurtlandıydı düşün aylar geçti üstünden ve bize derdi çatalımız yok daha evde, 'Sakin gidip hiçbir evin kapısından içeri girip bir şey almayacaksınız.' Maddi olarak bir sıkıntımız yokdu 74'ten önce. 74'ten sonra oldu, o başka konu, yani çok zorluklar geçirdik her şeyi bırakıp geldiğimiz için." (Katılımcı-3.4)

*"Bizim ekonomik durumumuzun düzelmeye başlaması göçmenlikten sonra, babam Bandabuliya'da bir yer buldu ve orda bir şeyler satmaya başladı. O zaman para kazanmaya başladı. Babam herhalde 3 sene kadar hiçbir şey yapamadı yani. Sonra işte başladı, o zaman Kıbrıslıca **cebi para gördü** biraz. Daha önce işte ablam öğretmendi, eniştem öğretmendi, öyle geçinip gittik. Mücahit oldum 64'te." (Katılımcı-3.5)*

"İlk anda geldiğimizde çok zorluk çekdik. İlk anda devlet gurulmadıydı. Hiçbişey yokdu. Hiç! Ha bir boş ev bulduk. Çok yağmalamalar da olduydu. Hep bütün eşyaları götürdülerdi. Epey zaman sonra geldi. Evde hiçbir şey yoğudu. Ne eşya vardı ne bişey! Birkaç tane yatak matak koydu, biz geldiğimizde, babam iş da bulamadı. İş yoğudu zaten! Dükkan yoğudu, satış yoğudu, bakkal yoğudu, hiçbir şey, hiç! O süreyi hiç hatırlamam, ama ilk geldiğimizde çok büyük yokluk ve zorluk yaşadık. Para yok, yemek yok, hiçbir şey yok! İş yok, dükkan yok, yeycek yok. Hiçbişey yok! Para yok. Bomboş her taraf!" (Katılımcı-3.6)

"Biz hanımla söz kesinca nişan olduk, bir eski dükkan bulduk barakadan öyle çinkodan yapılmış, oraya evlendik hanımla. Sonra geldik buraya burada bir ev vardı samanlığdı, saman doluydu içi. Eski zamandan galma ne pençeresi vardı ne kapısı, ne hiç! Bağıra çağıra devlet verdi bize o bu evcikleri durduk yıktık yaptık ongarddık. Ama bir duvarı kerpiç, bir duvarı daş, bir duvarı bilmem ne. Yemin ederim sana gün geçmezdi ki 2 dane, 3 dane yılan öldüreyim. Her gün için! Her gün için! Buzluğmuz yoğudu, şişeleri gorduk böyle duvar bangocuğunun üstüne, şişelerin üstünde yılanlar gezerdi. Fareler kediden büyük! Böyle yaşadık. Pençerelerni yaptık. Yoğudu hiçbir şey. Hiçbişeyimiz yoğudu... Onun için o ki çalışır da kazanır, bilir neyin nereden geldiğini, nasıl geldiğini. Yani demek istediğim sana hayatımız hep acı." (Katılımcı-3.7)

“Apartman gati, içi nasıldı? Bomboş, bir iskemle yok! Önünün camları alınmış, çeşmeleri alınmış. Bomboş bir ev, içinde bir garyola mı, yok iki dane tahta garyola, kapıdan çıkaramadılar, halbuki pencereden isteseler atallardı. Aşağıları da mobilya dolu. Aşşadakılar ganimetledi yukardakıların da. Hiç olmayan eve razı olduk. Napdık? Yerlerde yatırdık. Yerlerde! Elimizila ekmek keserdik. Napdık? Zamanıla çilte aldık, onu yapdık, bunu yapdık, camları ongardık. Çilte aldık ama çilteyi nere goycayık? Kağıt goduk altımıza da mukavvaları da goduk çilteleri üsdüne da yatırdık.” (Katılımcı-3.10)

“Bir süre mağarada yaşadık. Uzun bir süre çadırlarda kaldık. Çok uzun bir süre. Çadırlardan sonra göçmen evi diye bazı evler kurdular, oraya taşındık. Yoksullukla ilgili bir dönemidi ve devletin verdiği ekmek ve yemekle geçinirdik, öyle bir yapımız varıdı yani herkes askeridi. Yani o yardımları alarak yaşamımızı sürdürebildik o dönem için. Çocuk olmama rağmen bir ekmeği 20 gişinin böldüğünü ben hatırlarım... Hep konservele nan yaşadık. Yani özlem duyduğunuz hiçbir şeyi elde edemezsiniz. Ne verillersa onunla tamah etmek durumunda kalırsınız.” (Katılımcı-3.11)

“E şimdi bir düzen gurmak kolay mı göçmenlikten sonra, malın yok, mülkün yok. Yalnız geçinebilirdik. Arkasından gene babam balıkçılık yapmaya devam etti. Balıkçılık yapmaya başladı tekrar. İyi kötü bir geçimimiz oldu, ama yatırımımız olmadı.” (Katılımcı-3.11)

Katılımcılar yoğun bir **çaresizlik** hissi yaşadıklarını ve ilk başlarda **bocaladıklarını** vurgulamışlardır. Katılımcı-3.2 ve 3.13 kuzeye geçecekleri zaman çok umutlu olduklarını, ancak geçtikleri zaman büyük bir hayal kırıklığı ve çaresizlik yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı-3.6 henüz devlet dahi kurulmadığını ve Türkiye’den gelen erzak yardımlarıyla geçinebildiklerini belirtmiştir.

“Vallahi 74’te buraya geldiğimizde çok farklıydık. Dedik ki tamam işte bizim da bir evimiz olacak, yeni bir hayat guracayık gendimize ve hiç geçmiş, 74’ten önce

Ciyas'a gidip da yerleşmeyi ne babam ne biz hiç düşünmezdik. Çünkü artık bir hayat gurduyduk iyi veya kötü. Okula giderdik. Annem babam çalışırdı. Yani geriye dönsek bağ yok, bişey yok, tekrar tekrar yeniden hayat gurmak zorudu. Ha 74 öncesi çok büyük umutlarım vardı. Liseyi mesela 2 yıl sonra bitirdim ben. Benim dilim vardı mesela okulumda, İngilizce, Fransızca, Rumca. Yani ben üniversiteye o dönem gidemedik, anarşi dönemi idi. Babam da bırakmadı. Hiç üzülmeydim çünkü memurluk o zaman çok kolaydı. Liseyi bitirdik, ama üniversite mezunu sayılırdık. Çünkü o dönem çok azdı üniversite mezunları. Ben partimiz yüzünden işe de giremedim hâlâ daha. Babam CTP'li." (Katılımcı-3.2)

"Ordayken, uuu ne güzel hayaller, herkesin evin ayrı! Herkese bir anahtar verilecek, herkes bir eve girecek yerleşecek, evlerin içi eşya dolu, rahatlaycağık falan filan. Uu ne mümkün? Hiç! Bunlar hep hayaldi. Bize söylenen şeylerdi. Dolaştık, ev bulmaya. Herkes başının çaresine bakmaya başladı. Turizme ait böyle levhalar vardı, o evler kimseye verilmedi o zaman. Yerlerden, şurdan burdan, yorulduk. Yaya olarak. Ev bulalım." (Katılımcı-3.13)

"Mesela iş bulana kadar bir süre evde biz çok çaresizlik yaşadık. Yani asıl filmlerde ki izlerdik, böyle savaş kenti, aynı o şekildeydi. Çok çaresizlik yaşadık, devlet kurulmamış, devlet yoğudu. Askerler vardı. Her tarafta asker doluydu. Hep bomboş sokaklar. Otururdun bakardın, asker devriye gezer, yollar sokaklar bomboş. Ema o güneyden gelen insanlar herkes çaresiz oturdu bekler." (Katılımcı-3.6)

"İş yoğudu. Ne iş yapacaklar zaten? Hiçbişey! Çok zorluk yaşadık te düzene girsin, ondan sonra girdik işte... Babam da napacağını bilmezdi. Babam gitti kaç dane askere, der yani napacayık geldik buraya? Ha bunu çok iyi hatırlarım. Babam gider gonaşurdu gelirdi evde napacayık derdi yani geldik buraya iş yok para yok. Napacayık biz burda? Ne yeyceyik ne içeceyik? Giderdi askerlere dert yanardı. Komutanlar vardı birkaç dane... İş yok, para yok! Çok çaresiz galdıydık." (Katılımcı-3.6)

Katılımcı-3.1 ve 3.5 yaşamlarını sürdürmek için **mücahitlik** yapmaya devam etmişlerdir. Lise ve lise sonrası dönemde mücahitlik yapan katılımcılar, bazı komutanların ders çalışmayı emrettiğini ve bu mücahitlerin üniversite kazanarak eğitimine devam edebildiklerini, bazı bölüklerde böyle bir uygulama olmadığı için o gençlerin üniversiteyi kazanamadığını belirtmişlerdir.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığı zaman, savaş sonrasında **aile dayanışmasının** yoğun olduğu, mekân değişse de bağların değişmediği düşünülebilir. Savaş sonrasında, zor durumda olan ebeveynler, ailelerinin maddi manevi, arkadaşlarının manevi desteğiyle hayatlarını sürdürdüklerini vurgulamışlardır. Katılımcı-3.4 güneydeki yerlerinden edilmiş olsalar dahi, büyük ebeveynlerinin yine benzer bir köye yerleştiklerini, tüm arkadaşlarıyla aynı yerde olduklarını ve arkadaşlık ilişkilerinin de aynı şekilde sürdüğünü, dolayısıyla ilişkiler ve bağlar devam ettikçe, bir kayıp, bir değişim hissetmediğini belirtmiştir. Bu açıdan, özellikle o dönemde çocuk olanlar açısından düşünüldüğünde, bağlanılan yerin **mekân değil, kişiler, ilişkiler** olduğu söylenebilir. Anne babası, büyük ebeveynleri arkadaşları yanında olduktan sonra, onlar için mekânın önemli olmadığı düşünülebilir.

“Buraya geldikten sonra da aynı şekilde çocukluğumuz bizim güzel geçti, neden? Çünkü bu kadar galabalık değildik. Benim anneannemler geldiği zaman bir köyde gene onlar bahçecilikla uğraşırlardı. Biz yaz tatillerinde gene giderdik. Yani orda bir değişiklik olmadı. Sadece mekânı değiştirdik. E o tarafta da limon bahçeleri vardı. Bizimkiler gelirdi, tekrar orda üzüm bağlarını ekdiler. Gene üzümnan uğraşıllardı... Yani çok çocukluğum değişmedi benim artı hep Limasol'dan geldi göçmenler, hep aynı arkadaşlarım ki hâlâ daha düşün, 4 yaşındaki 5 yaşındaki arkadaşlarımla şu anda görüşmeye devam ederim. Aynı samimiyet devam eder. Yani biz çok bozulmadıydık. İşte ilkokula gittim, hep arkadaşlarım gene aynı. Liseye başladık Anafartalar'da, hepsi aynı bölüm giderdik. Yani orda çok eskim böyleydi, şu anda hayatım çok değişti diye bir şey söyleyemem.” (Katılımcı-3.4)

Diğer yandan savaş ve yerinden edilme döneminde **yetişkin olanlar için durumun daha farklı** olduğu düşünülebilir. Çünkü geçim sıkıntısı, yeni bir düzen kurma,

kendinden küçüklere de bakma gibi sorumlulukları çocuklar değil, yetişkinler ifade etmektedir.

“Biz evlendik hanımıla da çıkarttı yüzüğü, ertesi günü geldik kapı kapı da çalgıcıyı ödedik, basdışı ödedik, kurabiyeci ödedik, o şekilde. E bin berikat versin Allah rahmet eylesin, gaynatam yerli olduğu için mal mülk sahibi adam, şeyin ovaya, malı var epeyi bir malı var, bostan eker, genelde behçeciye da, epeyi bahçesi varıdı, bostan eker, bu gibi şeyler hayvancılıktan bunlarnan geçindiler. Bizim adımıza bostan eksin... 3-5 gurus yardım etti bize.” (Katılımcı-3.7)

“Öğretmendi eşim, aylığını alırdı, geçinir giderdik. Benden küçük 9 kardeşim var, sekizi benimle birlikte geldi. Hepimiz bu evin içinde, düşün yani. 9 çocuk mesela, bir da kızım varıdı, ben, 11-12 gişi olduk burda. Buraya geldikten sonra çok sıkıntılar çekdik yani. Biz da, ailemiz da, çok değişti hayatımız. Mesela dediğim gibi orda hiçbir şeyi satın almazdık. Geldik buraya bir memur maaşı. Hele ilk geldiğimiz zaman kardeşlerim da hep geldi ya, hiç zavallılar, onların da elinde avcunda yok... Okula gider çocuklar, onlar hepsi benden küçük. Ben ailenin en büyüğüüm... E onları onarın gönderin, bayağı zorlandıydık. Sonra annemler gelince, yani bir yıl sonra, çocuklara sahip çıktılar onlar. Kardeşim polis yazıldı... Biraz o katkı yapmaya başladı kardeşlerne. Öyle idare ettik işte.” (Katılımcı-3.8)

Katılımcı-3.11 ise, savaş ve yerinden edilme deneyimlerinden sonra **aile ilişkilerinin** çok değiştiğini ifade etmiştir. İnsanların yer bulma telaşıyla birbirlerinden daha uzak yerlere gittiklerini, dayanışma ruhunu kaybettiklerini belirtmiştir. Katılımcı-3.13 de 74’ten sonra akrabalık bağlarının değiştiğini, eskiden uzak yaşıyor olsa dahi daha sık görüşüldüğünü, fakat şu an aile üyelerinin birbirini tanımadığını vurgulamıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde Katılımcı-3.11’in vurguladığı gibi, 74’ten sonra aile ilişkileri ve aile değerlerinin değişmesi, emek vermeden elde edilen mallarla ilgili olabilir mi?

“74’ten sonra aileler arasında da, bir kısmı nerde yer bulursa düşüncesiyle... Bir kardeşi Akdoğan’da, bir kardeşi Girne’de, bir kardeşi Omorfo’da yerleşen çok insan gördüm ve bu da Kıbrıs’taki aile mevhumunu, belki da şu anda yaşadığımız bireyci, çıkarıcı düzenin oluşması da o anlamda oldu... O ailesel bağı, o imece usulünü, o eski yapıyı, bireysel ciddi bir hırsla, ciddi bir makam, ciddi bir mal, ciddi bir para hırsına büründürdü. Mesela ben çok iyi hatırlarım, biri ev yapacaksa, 30 kişi 40 gişi gelir, bir gün anlaşır gelir, kumlar çakıllar taşınırdı. O 30-40 kişi bir günde yoğurarak düşünün bir evin damını dökerdi. Sonra da yemeğini beraber yedi, evine giderdi. Bayramda toplanmalar, yani herkes, şu anda bakarsınız, nereden nereye gideceğiz artık, biri gidecek Maraş’a, biri gidecek Omorfo’ya, bu işler da artık.” (Katılımcı-3.11)

Katılımcı-3.11 Kıbrıslı Türklerin savaş döneminden sonra hak etmediği malları almasının, hak etmediği makamlara gelmesinin, aile ilişkilerini de olumsuz etkilediğini düşünmektedir.

“O şeyden kaynaklanır, mal bölüşümünden tutun da, makam hırsından tutun da, Kıbrıslıların o 74’ten sonra kaybettiği bir şeydir, kültürdür. Çünkü hak etmediği mal almıştır, hak etmediği makama gelmiştir, hak etmediği bir sermayeye ulaştı ve bu kültür da o şekilde bozuldu diye düşünürüm ben.” (Katılımcı-3.11)

“Bu zamanda görüşmüyoruz, yani eskiler göçtü, yeniler birbirini tanımıyor. O da 74’ten sonra yaratılan bir durum oldu. Herkes değişik değişik yerlere gitti. Öyle değildik biz. Aile hep bir yerde olmasa bile hep ziyaretlere gidilirdi. Mutlaka bir bayram hep böyle ziyaretlere, garışılırdı, görüşülürdü, o yeğenden bu yeğene komşu bile yakın olurdu. Yani demek isterim şimdi bu zamanda bu yok. Ama bunları bilmeyen insan şey yaşar. Aidiyetsiz, yani buna aidim deyemen. Ben Kıbrıs’a aidim demek isterim.” (Katılımcı-3.13)

Katılımcılar güneydeki mallarına karşılık kuzeyde mal aradıklarını, ancak **mal dağıtımlarının adaletli olmadığını** ifade etmişlerdir. Katılımcı-3.9, 3.10 ve 3.13 mal

dağılımlarının adaletli olmadığını, kimi insanın hak etmediği ölçüde mal aldığını, kimisinin de çekingenglikle hak ettiği malı isteyemediğini vurgulamışlardır.

“Gızgınım tabii. Çünkü herkes hak ettiği değerde olmaz. Hak ettiği değerde değil. Göçmen oldu insanlar mesela. Tanıdıklarımız var, onda malı mülkü olan insanlar vardı. Buraya geldi sıfırlandılar. Hiçbir şeyleri olmayan açığözler onlardan daha fazla mal aldı, daha fazla şimdi onlar gelişti, onlar galdı. İnsanlar o terbiyesiyınan o ne bileyim şeyiynan, gidip da öyle yalvarmadı mal alsın, öyle aç gözlülük yapmadı. Değmez, hiçbirşeye yani. Onçin ben gızgınım her şeye.” (Katılımcı-3.9)

“Giderim iskâna, koşarım ora, koşarım bura. Derim başdakına, ‘Bize bir düggan, 3 dane dügyan koçanlı elimizde babamın, bize bir düggan vermediniz.’ ‘E zamanında geleydiniz.’ E herkes canını gurtardı, düşünürdü düggan? Vermediler. Ama böyle 2 ay ben sürdü giderim gelirim iskâna.” (Katılımcı-3.10)

“Uzun bir zaman Rumlar hiçbir zaman Türklerin evine yerleşmedi. Biz geldik hep oturduk gendi evimiz gibi sahiplendik, ama onlar yerleşmediler. Onlara Rum hükümeti iskan edecek, yerleşecekleri yer verdiler. Taa uzun bir müddet sonra da ancak Türk evlerine gittiler da oturdular şu bu... Bizde da sözde aldığımız eve karşılık Kıbrıs yönetimimiz kira bedeli alırdı. Yıllık bir kira öderdik, alırdık. Çünkü bize tapulanmazdı evler. Geçici şekilde oturduyduk, federatif Kıbrıs Türk Federe Devleti’ydi o zaman her şey planına uygun yapıldı. Ee tekrar anlaşmalar görüşmeler olacak, bir anlaşma olduktan sonra neye karar verilirse, ona göre, çünkü geriye dönüşü zor olurdu.” (Katılımcı-3.13)

Güneydeki mallarının karşılığını kuzeyde alamadığını düşünen Katılımcı-3.10 ona verilmeyen malın içerisine girmenin farklı bir yolunu bularak orayı işgal ettiğini ve mahkemede durumunu anlatarak bu malı elde etmeye hak kazandığını belirtmiş ve bir dükkanı işgal etmeyi ‘**hakkını aramak**’ olarak nitelendirmiştir.

“Gece toplanmı çocukları alırım o Hanım döndü dedi bana ne beklen iskandan? Sana vermezler. Baştakılarna veriller. İstediklerine veriller. Ben saa söyleyim bir dükkan da git gir dedi ba. Dedim tamam memnun olurum. Git dedi bana, gir dedi da gir onu... Giddim ben görürüm. Girilecek nerden bu kapının camını gırarsak nasıl cam alacayık. Camcı yok. Geçeyim arka taraftan bakayım dedim. Arka taraftan meğer merdeven boşluğu var apartmanın da girişi ordan kapusu ordan ama cam gırık. Dedim çocuğa, bak, biz gireceyik içeri... Dönünca omuz verdim çocuğa, atladdım geni o camdan içeri.” (Katılımcı-3.10)

Kuzeye geç geldikleri için güneydeki mallarının karşılığını alamadığını düşünen ve en azından bir dükkanı hak ettiğini düşünen Katılımcı-3.10 iskan görevlisi geldiği zaman yaşadığı deneyimlerini dile getirmiştir. Bu katılımcı, güneyde kaybettiklerini kuzeyde almayı beklemiştir ve ‘burası benim değil, buraya giremem’ gibi oranın kendine ait olmadığına dair bir duygu hissetmemiştir. İnsanların yaşamak için çalışma zorunluluğu, yani hayatta kalma güdüsüyle de hareket ettikleri ve ahlak, hak algılarının buna göre değiştiği düşünülebilir.

*“Sen kaçınca dedi bu akşam dedi mühürleycek dedi iskan. Ben duydum ya bunu, kaçmadım. 3 gece oracığa yere yaddık. YERE! Hiç yere yatılır? Yaddık çocuklarımızı. Ne? O dügganı gurtarayım diye. Son beni mahkemeye verdiler. O zaman bir avukat vardı... Adamın rütbesi var, ama mahkemede gonuşmaz, anlatmaz, kâğıtları götürür, gor hakimın önüne. Hakim da 4 defa, 5 defa tehir etti. Babam da ‘Gonuşma ha, hakim atacak seni dışarı’. Sinerim sinerim, sonunda dedim ben gacacam gonuşayım... Filanca güne deiyor tehir olundu. ‘Hakim Beyi’ dedim ‘Ben gonuşabilir miyim?’ ‘Buyur’ dedi. Dedim ‘Hakim beyi, biz nasıl gelirim buraya bilirmim dedim? Benim 4 dane çocuğum var, güçük çocum var gomuşuya bakarım, obir çocuğmu aileme götürürüm, daha obir çocumu filana bakarım, gelirim buraya saat sekizde, 1 olunca sen tehir eden dedim gene. Nolacak yani 5 defadır dedim gelirim.’ ‘Hanım dedi ba senin 4 dane çocun var?’ ‘Ha!’ ‘Git’ dedi baa ‘da bu düggan senindir.’ Avgat zoruyulan değil ben aldım, gendi gonuşmamınan. Demek ki anladım bu dünyada **hakkını araycan!**” (Katılımcı-3.10)*

Katılımcı-3.1 'köyüm' dediği zaman, artık şimdi kaldığı yeri kastettiğini, güneyde anılarının kaldığını, esas yaşadığı, huzurlu olduğu yerin şimdi yaşadığı yer olduğunu belirtmiştir. Katılımcı-3.2 de anne babasının köyüyle, yani kendisinin 3,5 yaşına kadar yaşadığı ve 63'te göç ettikleri köyle değil, daha sonra göçtükleri ve *çocukluğunun geçtiği* köyle bağının olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, ilk evlerinin 74'ten sonra göçtükleri, kuzeyde şimdi yaşadıkları ev olduğunu, 44 yıldır bu evde yaşadıklarını, bu eve evlendiklerini, çocuklarını burada büyüttüklerini, bu nedenle bu evle bağı olduğunu ifade etmiştir.

"Geldikten sonra mesela, düşünebilin biz üç odalı bir barakada galırdık. Biz bu evi bile saray gibi gördük ve hiç şikayet da etmedik. Yani sanki dünyalar bizim oldu. Derim sana biz evlendim da bunun içine, yıllardır şey yaparık ama bu evila bir bağ gurdum galiba. İlk evimiz bu oldu çünkü, 74'ten beri burdayım. Hep bu evde. Çocuklarımı da burada büyüttük. Yani onun için bir bağım var bu ev ile. İlk evimdir üstelik. Köydeki evi saymam..." (Katılımcı-3.2)

Katılımcı-3.4 güneyde yaşamayı zaman zaman düşünse de, tüm sevdiği insanlar, bütün akrabaları kuzeyde olduğundan, bunu düşünemediğini belirtmiştir. Bu açıdan Kıbrıslı Türk ebeveynlerin yerinden edilme deneyimlerinde, sadece mekânın değil, **kişilerin ve ilişkilerin bağlılık ve aidiyet** kurmalarında önemli faktörler olduğu düşünülebilir. Bu açıdan, 'her an kaybedebilirim' hissinin, katılımcıların yere değil; birbirine sarılmasını getirdiği söylenebilir.

"Bazı durumlarda çok canım sıkılır ve sıkılırım bu memlekette gördüğüm şeylerden, yaşadığım insanların kalitesizliğinden, bu benim hakkım değil derim. Böyle insanlarla yaşamak... Çoğu zaman aklım da der acaba dönsem diğer tarafta güneyde yaşayabilir miyim çok düşünürüm onu, şu anda benim mesela küçük kızım o tarafta çalışıyor... Onu da dinlerim bazı zamanlarda düşünürüm acaba orda galan ömrümü geçirebilir miyim diye. Sonra da derim ama bütün sevdiğim insanlar burda. Bütün akrabalarım burda." (Katılımcı-3.4)

1974'te yakınlarından çok sayıda şehit olan Katılımcı-3.7 köyünü çok özlese de, kesinlikle Rumların idaresinde yaşamak istemediğini belirtmiştir. Katılımcı-3.14 de artık düzenlerini burada kurduklarını, uzun yıllardır kuzeyde yaşadıklarını, bu açıdan **dönmeyi düşünmediğini** ifade etmiştir.

“Şimdi bana deseler Rum idaresinde yaşıyor? Hayır! Deseler bana gidecen evine yerleşecen, mahallene, giderim. Ama Rum idaresinde değil, asla! Onu asla istemem.” (Katılımcı-3.7)

“Özlerim, köyümü özlerim, gerçekten doğduğum toprağımy özlerim, yerimi özlerim, giderim gittiğim zaman da üzülrüm yani canım çeker gideyim... Yani şimdi bu saatten sonra da köyümüze gidip yerleşeyim de geriye kalan yaşantımı da orda sürdüreyim. Bu saatten sonra zor, olmaz yani, çünkü bir düzen kurmuşsun, aradan 44 yıl geçti. Neredeyse yarım asır geçti, bir düzen kurduk, bir işimiz var, çocuklarımızın eğitimi var. O tarafta sadece bir hatıraları canlandırır biraz üzülrük, nostalji yaşar geliriz, ama gidip de bu saatten sonra, bu yaştan sonra, mevcut kurduğumuz düzenden sonra gidip yaşamak da mümkün değil. Yani bana şimdi Rum bütün mallarımı da verse çünkü bayağı da mal bıraktık da geldik, verse de hani dünyayı da bağışlasa da tamam mı, bu saatten sonra şey olmaz.” (Katılımcı-3.14)

Katılımcı-3.11 ise köyüne hâlâ özlem duyduğunu ve bir gün gidip yerleşmeyi hayal ettiğini belirtmiştir.

“O tarlanın önünde ciddi bir kumsal var ve dedim çocuklarıma gideceğiz bir gün bu denizde biz yıkanalım diye, ta Karpaz'dan çıktık, elimizde iki bidon da su. 2011'de gittim ve sırf o denizde gendi malımın dibinde su bidonunu aldım onu ve geldim, sırf o denizde çocuklarım da yıkansın diye. Bunları da getirdim. Dünyanın en iyi harikası idi benim için. Gendi malımın yanında, gendi toprağımda yıkanabilmek. Onun ne olacağı belli değil. Hayallerim benim o konuda hâlâ daha devam eder. Belki bir gün gidebilirim diye düşünürüm.” (Katılımcı-3.11)

Çocukluğa açılan kapılar (Tablo 4: Kod 3.4.)

Kıbrıs'ın güneyindeki evlerine kimi on bir yıl, kimi yirmi dokuz yıllık aradan sonra gidebilen Kıbrıslı Türk katılımcılar, çocuk gözünü çok büyük olan, anılarında çok büyük olarak hatırladıkları evlerini, yetişkin halleriyle gördükleri zaman çok küçük bulduklarını belirtmişlerdir. Yirmi dokuz yıldır evlerine gidemeyen katılımcıların hemen hepsi, evlerini bıraktıkları dönemdeki yaşlarında olduğu gibi çocuksulaştıklarını, anılarını anımsadıklarını belirtmişlerdir. Bu açıdan, 2003'te kuzeydekiler için güneye, güneydekiler için kuzeye açılan kapıların, yıllardır anılarda yaşayan çocukluğa açılan kapılar olduğu söylenebilir.

1963 yılında köyünden göçerek 1974'te dönebilen Katılımcı-3.5 köylerinde savaş olmasa da, her yerin yıkıldığını ve köyün savaş kalıntısı gibi olduğunu belirtmiştir.

*“Benim ilk dikkatimi çeken, köye döndük. Bir harabe, filmlerde görülen bir savaş meydanı gibi, ama orda savaş olmadı. Ama her şeyi yıktılar. Yani tuğlalarını da alarak yıkdılar. Tavandan başlayıp kiremitten şeyden kapı, pencere, tuğlalarını da aldılar. Tam böyle bir **savaş kalıntısı gibiydi** köy... İnsan çocukluğunun geçtiği, doğup büyüdüğü evi **yıkıntı halinde** görüyor yani sonunda döndüğünde 11 sene sonra. Kapıdan girdiğin zaman bütün anıların gelir gözünün önüne, ağaçların hepsi kesilmiş, bu defa gözünün önünde, aman işte burda bütün elma, armut, bütün ağaçlar falan vardı diye bakıldığında bozuluyor insan şeye. Bir de **ailecek yaşamanın** orda tüm kardeşlerle, o aile ortamı da gittikçe dağıldığı için diye düşünürüm ben, belki de ondan dolayı daha çok etkilemişti bizi... Gittiğin zaman da bunu görüyorsun, aha burda biz hepimiz birlikteydik, arada böyle bıçaknan kesilmiş gibi kesildi yani. İşte öyle kesilinca diyorsun ki o zaman, yau abim benim gitmeyecekti yurt dışına, iş bulacaktı belki da burda. Ama böyle olunca kaçtı falan diyorsun.” (Katılımcı-3.5)*

1974'te güneydeki yerlerinden edilen katılımcılar ise yirmi dokuz yıllık aradan sonra evlerini tekrar görebilmişlerdir. Katılımcı-3.4, 3.8 ve 3.10 hatırladıkları evle, gerçekte buldukları evlerin çok farklı olduğunu belirtmişlerdir.

“Yani hemen hemen hazır çoğu evler yıkıldı falan filan, yolu bile bulamadık, yani evimize gitmek için bulamadık. İlk garışdıra garışdıra bulduk desek daha iyi olur.” (Katılımcı-3.1)

“Evime gittiğim zaman hayatımın şokunu yaşadım. Ev aslında olduğu gibi dururdu. Şimdi kapılar açıldıktan sonra gittiğimde bir bakdım ki benim hayallerimdeki o ev ki biz 4 kardeş balkonda, nasıl oyunlar oynardık. E balkona bir bakdım, yahu 4 kişiyi sığmaz bu balkon şu anda. Yani hayallerim kafamdaki o kadar bir büyükdü ki, e eve gidip bakdığımda Allah Allah ne küçük bir evmiş bu dedim. Çocuk gözüynan çok büyükdü. Yani dört kardeş saklambaç oynardık orda, govalamaca oynardık, bilmem napardık... Bir bakdım yau biz bu balkonda mı oynardık dördümüz yau nasıl oynardık acaba? Ondan sonra bir süre sonra anneannemlerin köyüne giddik, ordaki evlerimizi ... restore eder gibi değiştirdiler. Aynı taşı kullanarak ve oraları da çok değişik buldum yani hafızamdaki o köy evleri da bozuldu. Hatırladığım işte orta yerde gahvenin yanında büyük bir ceviz ağacı. Evet ceviz ağacı durur, ee aynı yollardan yürüdük ama çok değiştirmişler... Yani hayalimde hatırladığım hiçbir şey yokdu orda, her şey değiştiydi.” (Katılımcı-3.4)

“O duygu bambaşka bişey. Gendi doğduğumuz büyüdüğümüz, gendi evimize gittiğimizde Rum görün içinde, başkasını görün. Tabii ki biz da geldik onların malına oturduk, ama gendi mahallen, gendi çocukluğun, doğup büyüdüğü evi bakıp da çıkmak, uçurtma yaptığın, topaç çevirdiğin, yollara bakdığında da gelin, acı. Gerçekten çok büyük bir acı.” (Katılımcı-3.7)

“Evim başkaları oturur tabii. İnsanlar hoş garşıladı bizi yani şey yapmadı. Nasıl onlar bana geldi. Bizim mesela biz en az 3 ay 4 ay sonra gittik güneye. Ama şeyler onlar 3-4 gün sonra geldiler buraya. Yani evimizde oturan Rumlar vardır. Rum vardı, evin şeklini şemalini değiştirdiler. İçim çok burkuldu yani böyle. Gördüğümde dedim bak hiç nasip olmadı yani hep hayalimde yeni bir evimin olmasını isterdim... Bozuldu yani. Bir da çok gorkdum, çünkü o direkte öldürdükleri çocuğun da galiba akrabalarıdır. Onun da resmi, aman Allahım

dedim şimdi bunlar bütün kinlerini bize kusmasın. Çocuklara ve eşim vardı. Dedim gennerne gakin yavaş yavaş tüyelim. Yok dediler çıkacayık dedi...”
(Katılımcı-3.8)

Katılımcı-3.10 evlerine gittiklerinde büyük bir hayal kırıklığı yaşadıklarını ifade etmiştir.

“Giddik ama keşke gidmeseydik. Evde bir adam oturur şarhoş, urubaları yerde, yerler yapış yapış, bir da köpeği var adamın, pençereleri açmaz. Odalardan böyle siyah küfler enerdi... Köpek var, köpeğe yemek gor herhalde, adam da içer farkında değil ne yaptığının. Ağladık evden çıkarken. Bahçemiz varıdı önünde, desem sana 30 dane ağaç, incir, üzüm, üç çeşit üzümü varıdı. Ma neler? Badem, incir, neler varıdı! Şefdali, şefdali, iki dane şefdali ekdiydik... Ayva yahu ayva ağacımız varıdı... Napdılar, o ağaçlar kesildi da kilse yapdılar, Maronitler kilse yapdı! (Kızgınlıkla) Maronitler kilse! KİL-SE! Evinin önünde!!! Gocam geldi 3 gün yemek yemedi yaddı, hasta oldu... Çünkü o ağaçlara o çok emek verdi, her gün 2 buçukta gelirdi üslerden, bahçedeydi, yemeğini bile gece bahçeye götürürdü, suvarsın, çapalasın, ilaçlasın. Ah, neler çekdik! O malımıza gittiğimize pişman olduk, ama gittik.” (Katılımcı-3.10)

Katılımcı-3.11 Yeşil Hat üzerinde kalan evini hâlâ tam olarak göremediğini ve bunun için verdiği mücadeleleri dile getirmiştir.

“Ben hâlâ daha neler zorladım gendi evimi gidip görebileyim diye... Almanya’dan bir örgüt varıdı. Onlarla bizim bağımız, bir derneğimiz söz konusuydu, onun baskısı altında evin 50 metre gerisine kadar gidebildim. Orda Rum askeri dedi bundan sonra ben sizi götürmem. Önemli değil, gideceğim ve Rum askerinden kaçarak abimila, yakın yakın derenin içine girdik ve çıktık gendi evimizden ve gidip görebildim.” (Katılımcı-3.11)

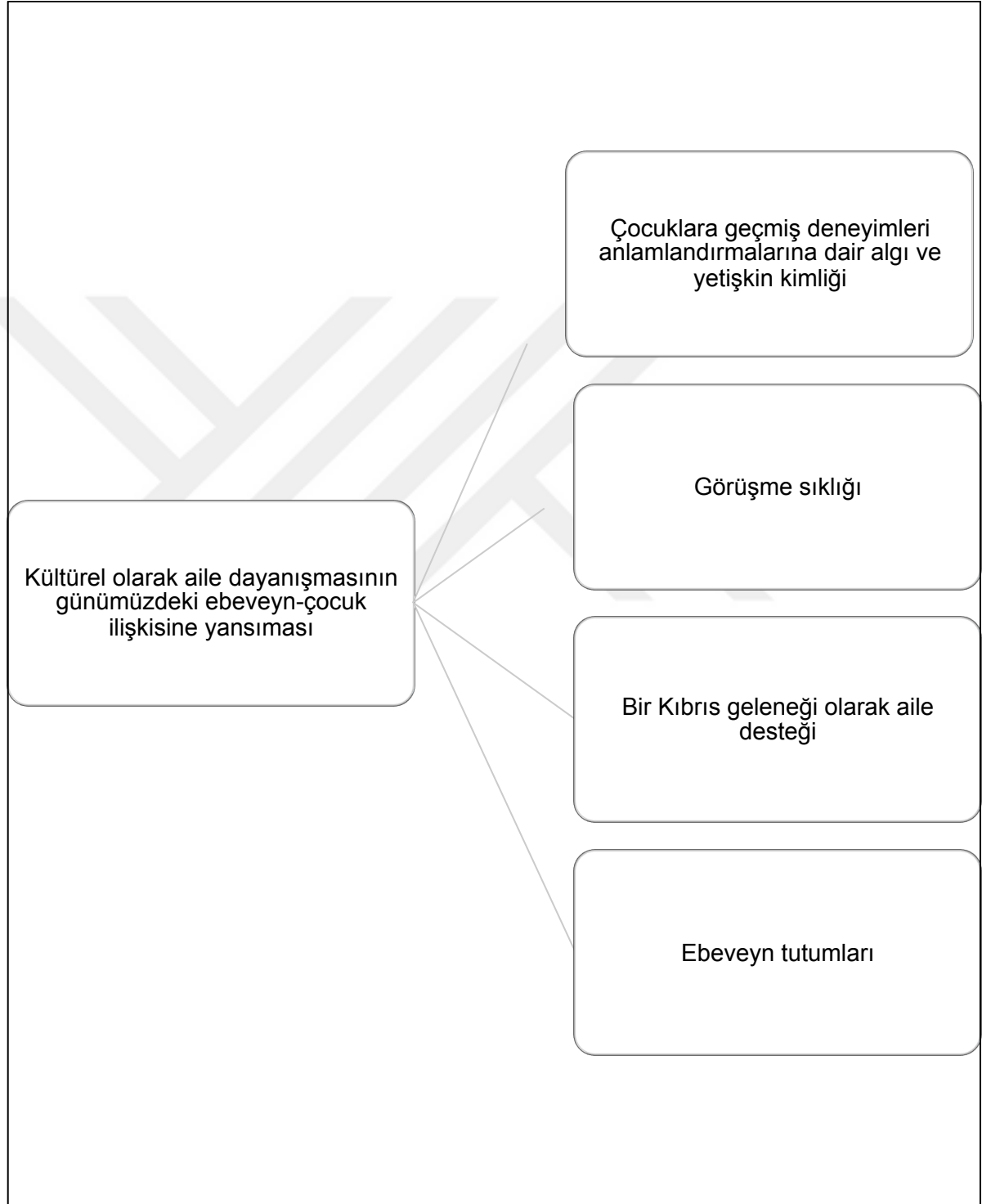
Katılımcı-3.6 evine gittiği zaman **başkalarının yerleştiğini** ve evlerine hiçbir zaman giremediklerini belirtmiştir. Katılımcı-3.8 evlerine gittiklerinde o malların aslında kendilerinin olsa da, aynı zamanda kendilerinin olmadığını ifade etmiştir.

“Hoşlarına gitti, yani kaçmak bile isdemen. Ama tabii senin değil ev. Yani malın senin malın ama senin değil.” (Katılımcı-3.8)

Katılımcı-3.13 ise güneye yıllardan sonra gidince, çocukluğuna zaman mekân yolculuğu yaptığını dile getirmiştir.

“Çok duygulanır insan çünkü belli bir hayatı yani 20 yılımızı geçirdik o evlerde, duygulandık, işte burda yıkanırdık, işte burda üzümleri basardık, işte burda keçileri dökerdik, işte burda keçileri beklerdik, işte burda bilmem ne yapardık, oynardık, çok duygulandık yani onları görünce.” (Katılımcı-3.1)

*“Gittiğimde kimse dutamadı beni. Çünkü bize ekip ekip arkadaşlar verdiler.. Bir gittik. Beni gaybeddiler, amaaan bir koşu, aşağıya inerim... Ama ne çabuklukdu, ne çabuk yürüyüşdü, ona da yetişeyim ona da yetişeyim da arkamdakıları bekletmeyim. Ordan aşağıya döndüm, a aşağıya dönerken camiye gördüm. Amaaaan anlatılmaaaz, **bir hazine bulmuş gibi** bir şeylerin içinde... Oraya gidince bambaşka türlü, bambaşka türlü, **benim ait olduğum dünyaya** gittim. **Bana ait bir dünyaya** gittim. Ama bir anda ben sanki zaman mekân, ne deller ona uzay şey yolculuğu yapmışım, gittim bulundum eski dünyamda... E ama hepsini içime çekmem lazım. Bir anda! ‘Yavaş’ deller bana. ‘Yok, gidecem onu da göreyim, onu da göreyim!’ Çok heyecanlandım! Ama bir anda bööööyle gözümün önünde heepsini içime çekmiş gibi oldum. İnanılmaz bişey! Bir saatin içinde oldu bu.” (Katılımcı-3.13)*

Şekil 11. Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynler: Dördüncü Üst Tema ve Kategorileri

Kültürel olarak aile dayanışmasının günümüzdeki ebeveyn- çocuk ilişkisine yansması (Tablo 4: Kod 4.)

Katılımcılar, aile dayanışmasının bir Kıbrıs geleneği olduğunu vurgulamış, bunun ebeveyn çocuk ilişkilerine yansımaları ele alınmıştır.

Çocuklara geçmiş deneyimleri anlamlandırmalarına dair algı ve yetişkin kimliği (Tablo 4: Kod 4.1.)

Katılımcıların önemli bir çocuğunluğu her akıllarına geldiğinde çocuklarıyla anılarını paylaştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak birçok ebeveynin kullandığı ‘hikâye’ ve ‘masal’ nitelermeleri, yaşanan acı dolu deneyimlerin asıl gerçekliğini ve duygusunu aktarmadan anlatıldığını düşündürmüştür. Konuşmanın, biri tarafından dinlenmenin ve anlaşılmanın iyi hissettirici etkisi düşünüldüğünde, anlatılmayan deneyimlerin ve duyguların insanlarda ve sonraki kuşaklardaki etkilerinin olabileceği düşünülebilir mi?

“Konu açıldığında konuşuruz, konuşulduğu zaman, konu açıldığı zaman bilirler. Onlar yaşamadılar bu hayatı. Onlar nasıl anlayabilirler? Sadece hikâye gibi gelir onlara.” (Katılımcı-3.3)

“Dinlediler yani küçükken, hikâye gibi anlattık bunları hep.” (Katılımcı-3.4)

Katılımcı-3.12’nin zorlu deneyimlerini anlatırken gülmesi akla geldiğinde, çocuklarına da bu deneyimleri anlattığı zaman ‘hoşlarına gider’ deyişi, içerik açısından acı deneyimlerini, duygu ifadesi olarak keyifli bir hikâye gibi anlattığını düşündürmüştür. Çünkü yaşamak durumunda kaldıkları olaylar çok zorlu, kimsenin hoşuna gitmeyecek olaylardır.

“Vallahi çok annadırdım gennere, bazan böyle onnara göre masal gibi gelir. Hoşlarına, hade baba annat, hade baba annat, annadırdım ama bir yere gadar annadın, ondan sonra bişey olunca gider.” (Katılımcı-3.12)

“Hiçbir şeyin farkında değiller. Ne yaşadıklarımızı, dinlemezler bile. İlgilenmezler bile öyle bişey yani. Yani ben kişi olarak çocuklarıma bazı şeyi öğretmeye çalıştım. Yani küçükken en azından bizim anneannemiz bize anlattığı gibi hikâyeleri hikâye olarak anladınız bunları, işte biz böyle fakirlik gördük, göçmen olduk, sıfırdan başladık... Ama ben etrafa bakdığım zaman etraftaki çocuklara, hiçbir şeyin değerini bilmeyen, annesi babası anlatır mı bilmem, anlatırsa da herhalde dinlemez, çünkü çok değer vermiyorlar böyle şeylere, her şeyi hazır buldukları için değer vermiyorlar. Üzücü bir şey.” (Katılımcı-3.4)

“Ben bizde alışkanlık akşam yemeğini birlikte yemektir. Akşam yemeğine oturduğumuzda bazan böyle bir sessizlik oldu mu çocuklar derdi hade anne baba bişey anlatmıyorsunuz? Ben genellikle anlatırdım bu olayları. Onların tabii biz hep ailecek kaldık göçmen olarak belirli bir süre ablamın yanında kalmış olduk, onun himayesinde kalmış olduk. Onun için onları o kadar çok ilgilendirmiyordu nasıl olsa işte halamın yanında kalırlardı falan, sokakta kalmadılar ya! Ama kalmamız yatmamız, kalkmamızı onlar idrak edemiyor şimdi anlattığın zaman.” (Katılımcı-3.5)

“Genelde, yani afeden, çok afeden, ondaki tuvaletlere varıncaya gadar anlattım gendilerne. Nolduğnu, ne yaşadık, neyle yaşadık, annadırım çocuklara afeden tuvaletlerde kapı bile yoğudu. Torbada yapardık, medeniyet Baftan gelir, çünkü her tuvalette bir zil vardı. Nasıl baba der, kapı yoğudu zil vardı? Ya derim gene zil da değneciğdi derim gene sallardın biri geldiğinde, biri geldiğinde sallardın torbayı görsün seni ki içerdessin. Yani güler çocuklar güler ama bunları yaşadık. Bir çeşme su akmazdı. 3 mil uzakdan testiynan daşırdık su da içerdik. Bunları yaşadık, hep anladırım çocuklarma.” (Katılımcı-3.7)

“Özellikle babaları çok anladırđı. Esir hayatını anladırđı, güneydeki hayatımızı anladırđı. Ama hiçbir zaman düşmancılık aşılamadı. Biz çekmiş olabiliriz babam derdi, ama bundan sonra hep insanlar bu olayların olmasını istemezdi. Ne onlardan ne bizden. Onlar da insandır, biz da insanız falan. Hani bir düşmanlık hiç aşılmatmadı gendilerne, hiç!” (Katılımcı-3.8)

Katılımcı-3.6 hiç anlatmadığını söylese de, kızı annesinin bunları anlattığını ve onun bunlardan da kaynaklı olabilecek olumsuz ruh hallerinden etkilendiğini ifade etmiştir. Katılımcı-3.4 ve Katılımcı-3.13 günlük yaşam telaşı içerisinde bu konuları hatırlamadıklarını belirtmişlerdir.

“Yani şöyle aklımıza gelir, çok bir vaktim olmaz benim işim dışında çok başka bişey düşünüyim aslında. Bir da artık evlenin ve çocukların olur. Başka bir periyota geçen. Mesela düşüncelerin nedir artık? Sağlıklı olasin, çocukların sağlıklı olsun, işleyesin onlara bişeyler yapasin. Ha biz ne zaman bu anıları düşünürüz? Hâlâ daha kardeşlerim, Allah uzun ömür versin, herkes yaşar ve bizim bir geleneğimiz vardır, herkes evlendi tabii yeri ayrı. Her Cumartesi gün öğlen annemde yemekte buluşuruz. Bu geleneğimizi hiç kaybetmedik. Pazar günleri da kayıinvalidemde. Tabii hepimiz bir araya geldiğimizde, isder isdemez bi yerden bişey çıkar ve anıları hatırlan.” (Katılımcı-3.4)

“Çünkü biz buraya geldiğimizde, bu gerçekten oturup da bıraktığımız yeri ağlamazdık. Neden? Burdaki hayat gavgasına, yaşam mücadelesine uyum sağlamaya çalışırken, iş hayatımız vardı. İş bulmamız gerekirdi. Birçok sorunlarla uğraşırken, emekli değildik ya da belli bir yaşta değildik. Önceliklerim başkaydı, aklımdakılar başkaydı, uğraş içindeydim, ekmek parası, çocuklarımızın ilgilenirdik, yani çocuklar büyüdü okula giderdi. İnsan artık yaşamına bakar. Geçmişini düşünüp da şey yapmaz.” (Katılımcı-3.13)

Görüşme sıklığı (Tablo 4: Kod 4.2.)

Katılımcıların üçü çocuklarıyla her gün, dördü haftada 1-2, dördü haftada bir, biri on beş günde bir görüştiklerini belirtmiştir. İki kişi ise görüşme sıklıklarını belirtmemişlerdir.

Bir Kıbrıs geleneği olarak aile desteği (Tablo 4: Kod 4.3.)

Katılımcıların neredeyse tamamı, çocukları ihtiyaç duymasa bile, imkânları varsa çocuklarının kalacağı evi kendileri sağlamakta, imkânları yoksa bile maddi güçleri

elverdiğince ev yapma, düğün masraflarını, araba taksitlerini karşılama, iş kurma aşamalarında destek olmaktadır. Kimi zaman da anne babanın çocuklarına verdiği bu ekonomik destek, çocuklarının gelirlerinin giderlerini karşılamaması nedeniyle zorunlu hale gelmektedir.

“Ekonomik desteğimiz vardır, halen daha vardır. Arabaların sigortalarını, ruhsatlarını, telefonlarını falan bunları. Yani elimize para geçtiğinde bayramlarda falan ihtiyaçları olursa, mesela buzluk alacak, al benden da 500, yahut da araba değişecek al benden da 2 milyar, 5 milyar, öyle şeyler.”
(Katılımcı-3.1)

Katılımcı-3.3 çocuklarının çocuk değil erişkin olduklarını, kendi hayatlarını yaşadığını, kendi gelirlerini elde ettiklerini söylese de, yine de çocuklarına evlerini vermiş ya da oturmaları için yeni bir ev almış ve önemli harcamalarında destek olduğunu belirtmiştir.

“Yani biz onları eğitime kadar üstümüze düşeni yaptık. Eğitimlerini sağlamak, işte karşıladık. Ama artık onlar kendilerini kurtardılar. Bir kızım hem çalışır hem okur, onun bir geliri var. O gelirin gendi hayatını sürdürür. İhtiyaç olursa muhakkak bize o konularda çok şeyimiz olmadı.” (Katılımcı-3.3)

Katılımcı-3.11 2000 yılına kadar Kıbrıslı Türklerin Rumlardan bulduğu evlerde oturduğunu, bu evleri satarak hayatını sürdürdüğünü, ancak şu anda gençlerin ve yetişkinlerin apartman dairesi almak zorunda kaldığını ve aldıkları maaşların sterlin bazında ödenen bu evlerin taksitlerini ödemeye yetmediğini belirtmiştir.

“64, 74, 95, 2000 dönemine kadar biraz daha farklıydı. Çoğu insanlar evlerini Rumlardan buldu, yapanlar da ya da Rum’un malını satarak bazı şeyleri ki hâlâ daha satarak götürür, ama şu andakilerin örneğin bir apartman dairesi, benim yaşadığım olay, 65000 sterlin. O 65000 sterlin fantazi bir ev da değil, 3 yatak odalı bir ev. Ha iki yatak odalı olsa 55000 sterlin, pek değişen bir şey yok. Şimdi bu 55000 sterlini bu kız nasıl ödesin? 3 milyar bir maaş alır. Sanıyorum benzini ve telefon parası, diğer giderleri, evin giderleri evin taksidinin 50’de birini bile

ödemesi mümkün değil gibi gelir bana. Ben onu ödemesem, nasıl karşılayacak bunu? Mümkün değil!” (Katılımcı-3.11)

Katılımcı-3.13 aile desteğinin eski dönemlerden beri bir Kıbrıs geleneği olarak sürdürüğünü ifade etmiştir.

“Ailenin büyük bir desteği vardı. Kendileri iş gurup para kazanıp ev yapma durumları çok daha nadirdi, çok daha azdı. Genellikle adetlerimizde aileler yardım ederdi. Hatta kız istemeye giderken anlaşılırdı, konuşulurdu, erkek ev yapar, kız eşyayı yapar...” (Katılımcı-3.13)

Ebeveyn tutumları (Tablo 4: Kod 8.4.)

Bazı ebeveynler, yaşadıkları baş edilmesi çok güç deneyimleri düşünerek, evlatlarının benzer zorlukları yaşamasını istemediklerini belirtmişlerdir.

“Biz çektik diye, bizim annemlerin çok çocuğu vardı, annem duldu. Direndi dursendi, bir maaşla hepsimizi yerleştirdi kimseye muhtaç etmedi, Allah’a şükürler olsun, bugünlere kadar geldik. Biz da dedik evlatlarımız çekmesin.” (Katılımcı-3.7)

Savaş öncesi ve sonrası refah düzeyi farkının, gençlerin çalışma motivasyonlarını ve yetişkin kimliği kurmasını etkilediği düşünülebilir. Katılımcı-3.3 kendilerinin genç olduğu dönemlerde fakir olduklarını ve yaşamak için çalışmak, başarmak zorunda olduklarını; ancak şu anki yetişkinlerin ailelerinden gelen desteğe güvenerek, her işi yapmak istemeyebileceklerini vurgulamıştır.

“Yaşamak için çalışmak zorundaydık. Ama şimdi yaşamak için çalışmak zorunda değil insanlar. Şimdi çocukların bir şey yapmaya çok mecburiyeti yok. Çalışan çocuklar daha başarılıdır. Nasılsa babam, nasılsa...” (Katılımcı-3.3)

“Çünkü biz rahat hiçbirşeyi alamadık. Hep mücadele ederek bişeyleri öğrendik. Çalışmamız lazımdı çünkü çalıştığımızda hayatımızı sürdürecekdik. Şimdikilerin

öyle bir derdi yoktur. Çünkü anne baba arkadaşdır, ne gerek var çalışsınlar, anne baba zaten veriyor parayı. Yani öyle bir derdleri yok.” (Katılımcı-3.4)

“Mesela devlet dairesi Perşembe gün 6'ya kadardır. Biz hemen telefon ederiz. ‘Hadi çıkınca doğru bize, bir da eve gidip yemek yapma derdiniz olmasın.’ Cumartesi Pazar mutlaka bizdedirler. Eğer kendi özel şeyleri yoksa. En azından çocukları bizdedir.” (Katılımcı-3.5)

4.1.4. Türkiyeli Yetişkinler ve Kıbrıslı Türk Yetişkinlerin Evden Ayrılma Süreçleri

Bu çalışmada, en az on beş yıldır İstanbul'da yaşayan Türkiyeli yetişkinler ve ebeveynleri savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk yetişkinlerin evden ayrılma süreçleri incelenmiştir. Hangi nedenle olursa olsun, özellikle üniversite nedeniyle evden ve memleketten ayrılma durumu başta olmak üzere, evden ve aileden ayrılmanın başta bir değişimi, düzen kaybını içerdiğinden, bir kriz niteliği olduğu söylenebilir. Her iki grupta da, ilk evden ayrıldığında yaşanan çeşitli zorluklar, gitme ve kalma arasında bir ikilem doğurmuştur. Bunun sonunda ise gerek akran desteği, gerek farklı uyumu kolaylaştırıcı faktörler sonucu sorumluluklar alma, bağımsızlaşma, bir meslek sahibi olma, evlenme, çocuk sahibi olma gibi yetişkin kimliği rollerinin kazanımı söz konusudur. İki grupta da, memleketten ayrı bir yerde okumanın evden ayrılma konusunda hızlandırıcı bir etkisi olduğu söylenebilir. Zira, üniversite nedeniyle ayrı evde yaşayarak, kendi düzenini kuranlar, yeniden anne babalarıyla yaşamının onlara zor geldiğinden ve büyüdükları eve eskisi gibi aidiyet hissetmediklerinden söz etmişlerdir. Diğer yandan, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin bazılarının bu yoğun duygusal karmaşa sonucunda medikal müdahale gerektirecek şekilde çeşitli somatizasyonlar yaşayarak bir süreliğine de olsa ailelerinin yanına gitmek durumunda kalmaları, bu sürecin hem kültürel hem de kişisel olarak baş etme yollarının farklılığını düşündürmektedir. İki grup da evden ayrılmaya uyum sağladıkları zaman, bunun geri dönülemez olduğunu ve artık ailelerinden bağımsız olarak kendi düzenlerini kurmak ve sürdürmek konusunda daha istekli olduklarını ifade etmişlerdir.

Her iki grupta da ergenlik döneminde ebeveyn çocuk ilişkilerinin benzeştiği söylenebilir. Diğer yandan, Türkiyeli yetişkinlerde ergenlikten yetişkinliğe geçişte ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve ebeveyn rollerinin farklılaştığı gözlenirken; Kıbrıslı Türk yetişkinlerde bunun ergenlik sürecindeki gibi devam etmesi dikkat çekmiştir. Türkiyeli yetişkinler, aileleriyle bir arada yaşadıkları ergenlik döneminde, evde belirli sorumluluklar alsa da, evle ilgili sorumlulukların ebeveynlerinde olduğunu, maddi olarak ebeveynlerine bağımlı olduklarını, evde ebeveynin hiyerarşik olarak daha üst konumda olduğu bir ebeveyn-çocuk ilişkisi olduğunu tarif etmişlerdir. Üniversite, evlilik ya da iş nedeniyle evden ayrılan Türkiyeli yetişkinler, yetişkinlik hayatına hazırlanmaya başlamakta, ebeveynlerinin hayatlarındaki rolleri değişmektedir. Yetişkinlik döneminde ise, aileleriyle özerk-ilişkisel bir ilişki içerisinde olduklarını, genç yetişkinlik döneminden itibaren görüşme sıklıklarının azaldığını belirtmiştir. Bu gruptaki yetişkinler, ailede artık yetişkin olarak algılandıklarını, sözlerine kıymet verildiğini, ekonomik destek almaktansa, çalışma hayatına katıldıktan sonra ebeveynlerine destek olduklarını ifade etmiştir. Bazı Türkiyeli katılımcılar, Kıbrıslı Türk katılımcılarda olduğu gibi, yüksek lisans, ev alma, araba alma, aileye bebek gelmesi gibi gelişimsel dönüm noktalarında ailelerinden ekonomik destek aldıklarını belirtmiştir. İstanbul'daki yetişkinler, yetişkinlik yaşamına geçişte farklılaşmakta, ebeveynlerinin onaylamayacağını düşündükleri sevgilisiyle aynı evde yaşama veya arkadaşıyla ayrı bir eve çıkma gibi konularda gerekirse sır saklayarak kendi arzuları doğrultusunda yaşamaktadır.

Bazı Kıbrıslı Türk yetişkinler, gerek sosyo-ekonomik zorlukları gereği, gerekse geleneksel olarak ebeveynlerin çocuklarını desteklemesi gereği, kaç yaşına gelirse gelsin, ebeveynlerinden ekonomik destek almaya devam etmektedir. Bu çalışmada yetişkin katılımcıların altısı ailesinin ekonomik desteğine ihtiyaç duyduğunu; ebeveyn katılımcıların sekizi de çocuklarına ekonomik destek verdiklerini belirtmiştir. Doğrudan ekonomik destek almayan katılımcılar da, ailelerinden kalan veya ebeveynlerinin aldığı evlerde oturmakta, ebeveynlerinden kalan maldan kira geliri elde etmekte, yüksek lisans eğitimi, düğün, ev eşyası alma, iş kurma, çocuk sahibi olma gibi önemli dönüm noktalarında ailelerinden destek almaktadır. Ayrıışan Kıbrıslı Türk yetişkinler ebeveynleri hemfikir olmasa dahi kendi kararlarını verdiğini belirtmiştir. Diğer yandan ebeveynleriyle duygusal veya ekonomik bağımlılığı süren Kıbrıslı Türk yetişkinler, ailelerinden maddi destek aldıkları zaman, kendi kararlarını istedikleri gibi verme noktasında tılandıklarını,

anne babasına bağımlı bir ergen konumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerine duygusal olarak bağlı olan bir Kıbrıslı Türk yetişkin ise, bu tür bir çatışmayı hiç yaşamadıklarını ifade etmiştir. Bu yetişkin, bu nedenle 'hiçbir zaman zincirlerimi koparıp da gideyim' gibi bir motivasyonu olmadığını vurgulamıştır. Bu açıdan, Türkiyeli yetişkinlerle farklılaşmaktadırlar.

Türkiye'de ve Kıbrıs'ın kuzeyinde çocuğun değeri açısından da farklılıklar olduğu söylenebilir. Türkiye'de çocuk yetişkin olduktan sonra, ebeveynler çocuklarının kendilerine destek olmasını bekleyebilirken, Kıbrıs'ta çocuğun yaşından bağımsız olarak, destek veren ebeveyn olarak kalmaktadır. Çocuk yetişkin konumuna geçecekse bile veya ebeveynine destek verecekse bile, bu ancak duygusal destek veya fiziksel bakım düzeyinde olmaktadır.

4.1.5. Ebeveynlerin Savaş ve Yerinden Edilme Deneyimleri ve Çocuklarının Evden Ayrılma Süreçleri

Savaş yaşayan ebeveynler, yaşanan sorunun insanlar ya da toplumlar arasında değil; siyasetler ve devletler arasında olduğu vurgulanmıştır. Bu ebeveynlerin çocuklarının Kıbrıslılık kimliğini olumlu insani özelliklerle tanımlamaları dikkat çekmiştir. Katılımcılara Kıbrıslı olmanın anlamı sorulduğunda, beş katılımcı Kıbrıslı insanları 'mülayim', 'naif', 'esprî anlayışı gelişmiş', 'içten', 'samimi', 'güvenilir' gibi olumlu özelliklerle tanımlamıştır. Bu da katılımcıların kendilerini farklı sosyal gruplarla karşılaştırarak ve kendilerini başka gruplardan üstün görerek, diğer bir deyişle iç grup yanlılığı yaparak özsaygılarını sürdürdüklerini düşündürmüştür.

Kıbrıslı Türk yetişkinler, anne babalarının yerinden edilmeleriyle kendilerinin evden ayrılmalarını farklı deneyimler olarak algılamaktadır. Birinin zorunlu, diğerinin ise gönüllü olduğunu vurgulamaktadır. Kıbrıslı Türk yetişkinler, evlerinden ve ülkelerinden ayrılırken, bunu gelişimsel bir kriz olarak yaşadıklarını vurgulamışlardır. Diğer yandan, bu deneyimlerin kendi hayatlarına etkilerini ifade edenler de vardır. Örneğin, Katılımcı-3.10 savaş döneminde annesini kuzeyde, yani 'gurbet ellerde' bırakıp İngiltere'ye gidemediğini söylerken, kızının da babasının vefatında adaya dönerek annesini yalnız bırakamayacağını söylemesi benzerdir. Üniversiteye gidişlerinin ardından, ailelerine olan güçlü duygusal bağları sonucunda, evden ve ülkelerinden ayrılmalarının

başlarında adaya dönenler de vardır. Acı ve ızdırap içerisinde kuzeye geçtiğini tarif eden ebeveynin çocuğunun üniversite nedeniyle evden ayrıldığında yaşadığı mide krampları, evini göremeyen ebeveynin çocuğunun yaşadığı şeker hastalığı bunlara örnek olabilir. Bu deneyimleri anlatmadığını söyleyen annenin oğlu, güneyin onun için hiçbir şey ifade etmediğini belirtmiştir. Diğer yandan annesini anladığını, onunla empati kurduğunu ifade etmiştir. O halde, ebeveynlerin çocuklarına bu deneyimleri anlatıp anlatmamaları, ne şekilde anlattıklarının yanında, çocuklarının bunu nasıl algıladığının da önemli olduğu söylenebilir mi?

Yerinden edilme her ne kadar zorunlu ve acı verici bir deneyim olsa da, insanlar bununla karşılaştıklarında bununla baş etmek için her türlü sorumluluğu almıştır. Barınacak bir yer bulma, iş, yemek bulma telaşı, onları çok farklı davranmaya itebilmiştir. Bu noktada, üniversite eğitimi almış veya anne baba evinden ayrılmış yetişkinlerde yarattığı yılmazlık (resilience) ile posttravmatik büyümenin benzerlikleri söz konusu olabilir. Kıbrıslı Türk yetişkinler, evden ayrılmanın getirdiği sorumlulukları başta kriz niteliğinde yaşasa da, bu zorlu deneyimlerin kendilerinin büyümesini, problem çözme becerilerinin gelişmesini sağladığını ifade etmişlerdir. Diğer yandan, gerek ailelerinin ekonomik zorlukları, gerekse savaş sonrası Kıbrıs'ta yerinden edilmenin getirdiği zorluklar nedeniyle, Kıbrıslı Türk ebeveynler de hayatta kalabilmek, ev bulabilmek, iş bulabilmek, eğitim alabilmek için gereğinden fazla çabalamak zorunda kalmışlardır. Bu, onların zorlu yaşam koşullarından sağlıklı çıkarken belirli beceriler geliştirmeleri ve güçlenmeleri açısından benzerdir.

Anne babalar yaşadıkları bu deneyimleri çocuklarına 'hikâye, masal gibi' anlattıklarını belirtirken, çocuklarında da 'masal gibi dinleme' tanımını getirmesi önemlidir. Bu, ebeveynlerin, çocuklarıyla acı deneyimlerini paylaşmak isteyip istememe noktasında ikilem yaşamalarıyla ilgili olabileceği gibi, bu acı deneyimlerin hissettirdiği olumsuz duygulara aldıkları bir mesafeyi de düşündürebilir. Kurgusalımsı gibi, gerçek değilmiş gibi anlatmak, bu deneyimlerin inkarını, dolayısıyla bunların yaşattığı olumsuz duygularla baş etmeyi kolaylaştırıyor olabilir.

İkisi de savaş döneminde esir olan farklı ebeveynler, çocuklarına bu deneyimleri anlatması ve anlatmaması açısından farklılaşmaktadır. Deneyimleri dinleyen çocuğun kendini 'Kıbrıs Türkü', dinlemeyenin ise 'insan' olarak tanımlaması dikkat çekmiştir.

Hem ebeveynlerde, hem çocuklarda, Kıbrıslıların ‘tümnden iyi’ olacağına dair bir anlayış olması dikkat çekmiştir.

Kıbrıslı Türk ebeveynler, Kıbrıs’ın kuzeyinin farklı ülkelerden göç almasıyla ülkede kendilerini azınlık konumunda hissettiklerini ve içlerine döndüklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin kendi ülkelerinde hissettikleri azınlık hissini, yetişkin çocuklar da ifade etmiştir. Ebeveynlerin ülkesine, kendi toprağına, evine yerleşemeyişleriyle, başkalarının evlerine yerleşmeleriyle, ülkenin vatandaşlarının kendi kararlarını veremediklerini hissetmeleriyle; yetişkinlerin kendi yetişkin kimliğini kurması ve buna yerleşmesi arasında benzerlik kurulabilir. Bir ebeveynin tarif ettiği gibi, bir ağacın yetişmesi ve meyve vermesi epey uzun zaman almaktadır. Onlar da yerlerinden edildiklerinde, tekrar yerinden edilme korkularıyla köklenmelerinin zorluğunu ifade etmişlerdir.

Ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleri öncesi, sırası ve sonrası gruplar arası tutumlarının, çocuklarına da farklı şekillerde yansıdığı söylenebilir. Yaşanan tüm olumsuz deneyimlere rağmen, hem ebeveyn, hem çocuk olan katılımcıların önemli bir çoğunluğunun Rumlara yönelik olumlu bir tutum içerisinde oldukları ve ebeveynleri olumsuz deneyimler yaşasa dahi düşmanca tutumlara sahip olmadıkları dikkat çekmiştir. Savaş sırasında gruplar arası ilişkilerin iyi olması, ebeveynlerin Rumlara karşı olumlu tutumları ve bunları çocuklarına o şekilde aktardıkları yönündeki ifadeleri, yetişkin çocuklarının da Rumlara yönelik yakın hissetmelerini getirmiştir. Diğer yandan, Rumlara iç içe asla yaşayamayacağını düşünen ebeveynin kızı Rumlara dair farklı bir his içerisindeyken; esirlik deneyimi yaşayıp da bunları anlatmayan babanın kızı Rumlara dair olumlu bir his içerisindeyken; esirlik deneyimlerini anlattığı halde Rumlara karşı olumsuz bir tutum içerisinde olmayan babanın oğlunun, Rumlara yönelik babasının hissetmediği öfkeyi hissetmesi ilginçtir. Bunlar, savaş ve yerinden edilme deneyimlerine ilişkin anlatımların, kimlik oluşumunu ve gruplar arası tutumları belirleyebileceğine dair görüşleri desteklemektedir.

Katılımcı-2.1 annesi gibi, yok olacaklarını, Kıbrıslılık değerinin yitirileceğini düşünmektedir. Annesi gençlerin kültüre sahip çıkmadığını, kızı ise kendilerinde mekâna veya kimliğe dair böyle bir sahiplenme olmadığını söylemektedir.

Aile dayanışması bir tür toplumsal değer olsa da, savaş sırası ve sonrasında bunun devam ettiği söylenebilir. Kıbrıslı Türk ebeveynler, güneydeki yerlerini ne kadar özleseler de şimdi yaşadıkları yerden ayrılmak istemediklerini vurgulamışlardır.

'Vatanım', 'evim', 'bırakıp gidemem' ifadeleri, çocuklarında da benzer biçimde yankı bulmaktadır. Dünyada çok iyi bir kariyer fırsatı olmasına rağmen, adaya, yurda, ailenin yanına dönme isteği...

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin anne baba evinden ayrılma süreçlerinin ve anne babalarının savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin, ikinci kuşak olan çocuklarına aktarımının Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemiyle incelenmesiydi. Savaş ve yerinden edilme deneyimiyle evden ayrılma deneyimlerinin ilişkisini anlayabilmek amacıyla, ebeveynleri savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamamış; Kıbrıslı olmayıp İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle de görüşülmüştür. Bu açıdan, bu çalışma aynı zamanda, Kıbrıs'ta yaşayan yetişkinlerle İstanbul'da yaşayan yetişkinlerin, anne baba evinden nasıl ayrıldığının incelendiği bir çalışmadır. Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

5.1. Yetişkinlerin Evden Ayrılma Süreci ve Üniversiteyi Aileden Uzakta Okumanın Yetişkin Kimliği Kazanımındaki Rolü

İstanbul'da yaşayan yetişkinler ve Kıbrıslı Türk yetişkinler, evden (Kıbrıslı Türk yetişkinlerin bir kısmı için ülkeden) ayrılma sürecinde, alışılan düzenin kaybedilmesi açısından bu dönemin kriz yönünü ortaya koymuşlardır. İstanbul'da yaşayan yetişkinler için, herkesin birbirini tanıdığı, alıştıkları küçük şehirden, büyük şehre gitmek yabancılik çekmelerine neden olmuştur. Kıbrıslı Türk katılımcılar ise, ilk gittikleri zaman hissettikleri yetersizlik, yalnızlık hisleri ve kültüre uyum sağlama konularındaki zorluklar nedeniyle dönmeyi düşünmüşlerdir. Yetişkinlerin, ilk yıllarında, emniyetleri, güvenlikleri ve kimlikleri için kaynak ve temel oluşturan yerlerinden, evlerinden ayrıldıklarında, yerinden edilmeye benzer hisler deneyimlemeleri literatürdeki araştırma sonuçlarıyla paraleldir (McAndrew, 1998; Tognoli, 2003). Chow ve Healey'e göre (2008) evin insanlar için anlamı, özel bir alan olarak insanların bağlandığı, sevdikleriyle paylaştığı, sevgi dolu anıları içeren ve sıcaklık ve güvenlik duygularını anımsatan bir yer olarak evin sembolik doğasıyla bağlantılıdır. Tognoli'nin (2003) üniversite birinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmaya göre, aileleri kendilerinden daha uzakta olan öğrenciler, daha çok ev özlemi dile getirmişlerdir ve ailesi yakında oturanlara göre daha sık ev ziyaretine gitmişlerdir. Ölçümlerde, ev özlemi çeken öğrenciler daha düşük düzeyde özsaygı, ego kimliği ve içsel kontrol odağı puanı elde etmiştir. Bu çalışmalarda olduğu

gibi, Kıbrıslı Türk yetişkinler ve İstanbul'da yaşayan yetişkinler de ailelerine özlemlerini, ilk başlarda daha sık gitme ihtiyaçlarını, kendileri için yabancı olan yerde başta yaşadıkları zorlukları dile getirmişlerdir.

Kıbrıslı Türk ve İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle gerçekleştirilen bu çalışmada, iki grup da anne babalarıyla kaldıkları dönemde her şeyi ebeveynleri hallederken, evden ayrıldıklarında her şeyle kendileri baş etmek durumunda kalmış ve evden ayrılmak özgür hissettirici olsa da, bunu sorumluluk almak bakımından zorlayıcı bulmuşlardır. İlk başlarda yaşamlarının sorumluluğunu tamamıyla almayı başarıp başaramayacakları konusunda kaygılanmış ve kalmakla gitmek arasında ikilem yaşamışlardır.

Her iki gruptan yetişkinlerin, ergenlik dönemlerinde ebeveynleriyle aralarında hiyerarşik bir ilişki vardır. Hartup'ın (1989) ifade ettiği gibi, erken çocuklukta, temel ilişkiler asimetrik güç, bilgi ve bağımlılık dengesi bakımından dikeydir; orta çocuklukta, dikey ilişkiler son bulursa da, akran ilişkileri gibi yatay ilişkiler önem kazanır; yetişkinlikte ise bu ilişkiler iki eksene de yoğunlaşır. Yani yetişkin gelişimi, bu ilişkiler arasında değişimleri içermektedir. Durkin (2002) yetişkin ilişkilerini anlamaya çalışırken, çocukların sosyal gelişiminde öne çıkan bağlanma kavramını yeniden ele almıştır. Ebeveyn çocuk ilişkisinin doğası değişirken, ergen açısından bağımlılık ve özerklik arasında yaşanan ikilem öne çıkmaktadır. Her iki gruptan yetişkinlerin de evden ayrılma süreçlerinde bir yandan özgür hissederken; diğer yandan yalnız hissetmelerinin, ergenliğin doğası gereği yaşandığı düşünülebilir. Ergen, hem anne babasından farklı düşünür ve onlardan ayrılmak isterken; hem de onlara yakın olmaya ihtiyaç duyabilir. Birçok katılımcı evden ayrıldığı ilk zamanlarda ailesini özlese de, görüşme dahi ailesini aramayan, onlarla dertlerini paylaşmayan, her şeyini kendi içinde çözerek kriz zamanlarında dahi kimseye yaslanmak istemeyen katılımcılar da olmuştur.

Aileleriyle yaşadıkları yerden farklı bir yere üniversiteye giden ve ilk başlarda yeni hayatlarına uyum sağlamakla ilgili zorluk yaşayan her iki gruptan katılımcılar için, okuldan arkadaşlarıyla aynı yurtta olmanın ve bulundukları yere kendileri gibi farklı yerlerden gelen diğer kişilerin rahatlatıcı bir etkisi olmuş, bu faktörler uyumlarını kolaylaştırmıştır. Yeni gelenler, yerleşik olmayanlar, doğal olarak bir sosyal kategori oluşturmakta (Markova, 2007; Reicher, 2004) uçakta seyahat eden birbirini tanımayan yolcuların, uçağın kaçırılması halinde birbirlerini tanımadan kenetlenmeleri gibi (Brown,

2000) ortak bir deneyimi paylaştıklarından birbirlerine kenetlenmekte ve birbirleri için önemli bir sosyal destek kaynağı haline gelebilmektedir. Akran desteğinin, tüm yetişkin katılımcıların, kriz durumuyla baş etmelerini ve yeni geldikleri yere uyum sağlamalarını kolaylaştırdığı görülmektedir. Bu bulgu literatürdeki araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır (Bouteyre ve ark., 2006; Tognoli; 2003). Bouteyre ve arkadaşlarının (2006) evden ayrılmayla baş etmek zorunda kalan öğrencilerle gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına göre, üniversitenin ilk yılında ortaya çıkan depresif semptomlarda, sosyal desteğin önemli bir rolü olmuştur. Tognoli'nin (2003) gerçekleştirdiği araştırmaya göre ise ev özlemi çeken öğrencilerin uyumunda, üniversitede yeni arkadaş edinmek önem kazanmaktadır. Bazı katılımcılar için, akran desteği yanında, yakınlarında yaşayan çekirdek veya geniş aile üyeleri veya eşleri gibi kişilerin desteğinin de uyum sağlamalarında kolaylaştırıcı bir rolü olmuştur. Bu açıdan eş desteği ve geniş aile tarafından alınan desteğin de evden ayrılma sürecini kolaylaştırıcı etkisi olduğu söylenebilir.

Doğup büyüdüğü yerden bağımsız olarak, üniversite okumaya farklı yerlerden gelen tüm katılımcılar için, bu deneyimlerin başta yaşattığı tüm zorluklara rağmen, bunların olumlu yönleri de olmuştur. Her iki gruptan katılımcılar için, evden ayrılma deneyimleri, anne babalarından ayrı yaşamak, zorunlu olarak sorumluluk almayı gerektirmiş ve kendilerini büyütmüş; zorlu problemlerle daha kolay baş edebilmelerini, başka bir ifadeyle kendini toparlama güçlerinin artmasını; problem çözmelerini, bireysel olarak karar almalarını, kendilerini tanımlamalarını ve kendilerine güvenmelerini sağlamıştır. Bu deneyimlerin, yetişkin kimliği rollerini kazanmaları açısından önemli katkıları olmuştur. McAdams ve arkadaşları (2006) beliren yetişkinlikte otobiyografik bellekle ilgili üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri boylamsal araştırmada, öğrencilere on olağanüstü yaşam olayıyla ilgili anılarını sormuştur. Bu çalışma üç ay ve üç yıl sonra tekrarlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, zaman içinde katılımcıların yaşam hikâyelerine duygusal olarak olumlu olma halinin arttığı ve birinci yıla kıyasla, dördüncü yıllarında, kendi kişisel gelişimlerine dair daha büyük bir kavrayışlarının olduğu görülmüştür. Üniversitenin ilk yılı akut bir stresör olsa da (Gall ve ark., 2000) zaman geçtikten sonra yetişkinler uyum yönünde istikrarlı bir ilerleme kaydetmiştir. Kıbrıslı Türk ve Türkiyeli katılımcılar üniversiteye gidişin, anne baba evinden ve ülkeden

ayrılmanın kriz özelliğini vurgulasalar da, zaman geçtikten sonra, onların da bu olayları farklı yönleriyle değerlendirdikleri ve yeni yaşamlarına uyum sağladıkları söylenebilir.

Bu çalışmanın bulgularından hareketle, İstanbul'da yaşayan katılımcılara göre, bir yetişkini yetişkin yapan unsurlar, aileleriyle, kendileriyle ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini tanımlama ve açıklama biçimlerinde izlenebilir. Onlara göre, anne babalarının kendilerine sunduklarını sorgulamak, onlardan farklı düşünmek, yani farklılaşmak, kendini farklılıklara rağmen olduğu gibi ortaya koyabilmek; kendilerine ait olan hayatlarında, kendi problemlerini çözerek, hayatlarının her alanında sorumluluk alarak ekonomik olarak kendi kendine yetebilmek, kendi ayakları üzerinde bağımsız bir şekilde durabilmek, bir yetişkini yetişkin yapan unsurlardır.

Arnett'e göre (1998) çeşitli araştırmalarda yetişkinliğe geçişteki temel kriterler 'birinin kendisi için sorumluluğu kabul etmesi', 'bağımsız kararlar vermek', 'ekonomik olarak bağımsız olmak' (Arnett, 2000), kendi kendine yeten bir insan olmaktır (Arnett, 1998). Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcılardan elde edilen bulgulara dayanarak, kişilerin kendileri için sorumluluk alması konusunda herhangi bir zorluk görünmezken; ekonomik olarak bağımsız olamamanın, kendi kendine yetememeyi, dolayısıyla bağımsız kararlar vermeyi zorlaştırdığı söylenebilir. Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcıların bazıları, ebeveynlerine ekonomik olarak bağımlı olmanın, ebeveynlerle çatışmayı zorlaştırdığını, ergenlik dönemindeki gibi kapıyı vurup çıkmak isteseler bile, bağımlılıklarından ötürü bunu yapamayacaklarını; fakat ailelerinden ekonomik olarak bağımsız olmanın ailelerinin kendilerine müdahale etmesini zorlaştırdığını, anne babalarının fikirlerini alsalar da, anne babaları karşı çıksa da her zaman kendi istediklerini yapabileceklerini vurgulamışlardır. İstanbul'da yaşayan yetişkinler, ebeveynlerinin kendilerinden bazı beklentileri olsa da, bunları karşılayamadıklarında onların verdiği duygusal tepkilerle baş edebildiklerini, kendi istekleriyle ebeveynlerinin ihtiyaçları arasında bir sınır olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle ekonomik bağımsızlığın, bu konuda belirleyici olduğu düşünülebilir. Pehlivan 2017'deki çalışmasında, kişilerin öncelikle yaşam döngüsünde bulundukları evre, yani yaşları veya bununla ilintili yetişkinlik gibi evrelerin ve paylaştıkları sosyo-ekonomik çevrenin aile sınırlarının inşasında rol oynadığını ifade etmiştir. Burada vurgulandığı gibi, Kıbrıslı Türk yetişkinler ve ebeveynler arasında paylaşılan sosyo-ekonomik çevrenin, yetişkinlerin kurduğu çekirdek aile ile geldikleri aile arasındaki sınırları geçirgenleştirdiği söylenebilir.

Kıbrıslı Türk yetişkinlerin, ailelerinden maddi destek aldıkları zaman, kendi kararlarını istedikleri gibi verme noktasında tıklandıklarını, anne babasına bağımlı bir ergen konumunda kaldıklarını ifade etmeleri, Robila'nın (2010) çalışmasındaki bulgularla tutarlıdır. Bu çalışmaya göre, ekonomik baskı arttıkça, anne babanın desteği de artmaktadır ve bu çocukların ebeveynleri çocuklarına ekonomik destek olsalar da, çocuklar ebeveynlerinin onların eylemlerini izlediklerini düşünmektedir. Marcia'nın (1980) öne sürdüğü kimlik statülerine göre, başarılı kimlik kazanmış kişi, karar verme sürecini deneyimlemiş, kendi seçtiği bir uğraşla ve ideolojik amaçlarla meşgul olan kişidir. Bu açıdan, ekonomik bağımsızlığın, farklılaşmayı ve bağımsızlaşmayı getireceğinden başarılı kimlik kazanımını sağlayacağı da düşünülebilir. Bu açıdan, ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde çocuklar ebeveynlerinden farklılaşmadığı ve onlarla fikir çatışması yaşamadığı zaman, gençlerin evden ayrılmaya dair herhangi bir motivasyonlarının olmadığı düşünülebilir. Burada mekanizmanın tam tersine, onlar gibi kalmak, hep eskisi gibi birlikte olmak üzerine çalıştığı düşünülebilir. Marcia'nın (1980) kimlik statüleri hatırlanacak olursa, ipotekli kimliği olan kişinin ideoloji ve uğraşları olduğu, ancak bunların kendileri tarafından değil, ebeveynleri tarafından seçildiği vurgulanmaktadır. Bu kişilerin çok az veya neredeyse hiç 'kriz' belirtisi göstermedikleri belirtilmektedir. Ergenlik döneminin doğası gereği, ergenin farklılaşması sonucu, ergen ve anne babası arasında çatışmalar yaşanması beklenebilecekken, Kıbrıslı Türk yetişkin bir katılımcının ergenlik döneminde ailesiyle herhangi bir çatışma yaşamadığını, diğer arkadaşları gibi evden gitmeyi hiç istemediğini belirtmesi, babasının yerinden edilme deneyiminin onun evden hiç ayrılmamak istemesi ifadesiyle örtüşmekte ve ipotekli bir kimlik kurduğunu düşündürmektedir.

İstanbul'da yaşayan yetişkinlerde ergenlikten yetişkinliğe geçişte ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve ebeveyn rollerinin farklılaştığı gözlenirken; Kıbrıslı Türk yetişkinlerin bir kısmında bunun ergenlik sürecindeki gibi devam ettiği dikkat çekmiştir. Kıbrıslı Türk yetişkinler ve İstanbul'da yaşayan katılımcılar, ekonomik bağımsızlık konularında farklılık göstermektedir. Bazı Türkiyeli katılımcılar, Kıbrıslı Türk katılımcılarda olduğu gibi, yüksek lisans, ev alma, araba alma, aileye bebek gelmesi gibi gelişimsel dönüm noktalarında ailelerinden ekonomik destek almaktadır. Çocuk sahibi olan İstanbul'da yaşayan yetişkinlerin, ebeveynleriyle ilişkileri çocuk/torun ekseninde devam etmekte, çocuklara büyük ebeveynleri bakmaktadır.

İstanbul'da yaşayan yetişkinlerin, yetişkinlik yaşamlarında, özerk-ilişkisel yetişkinler olarak aile ilişkilerini sürdürdükleri söylenebilir. Bu katılımcıların aileleriyle görüşme sıklığı genç yetişkinlik döneminden itibaren aşamalı olarak azalmaktadır. İstanbul'da yaşayan yetişkinlerin, sosyal çevreyle ilişkileri değerlendirildiğinde ise, Hartup'ın (1989) ifadesiyle yatay ilişkilerini, ebeveynlerinden bağımsız bir şekilde kurdukları söylenebilir. İstanbul'da yaşayan yetişkinler, duygusal ilişkileri, belirli bir düzende giden iş hayatını ve arkadaşlarla ilişkilerini, yetişkinlik hayatlarının önemli sosyal rolleri arasında tanımlamışlardır. Kıbrıslı Türk yetişkinlerin ise ebeveynleriyle görüşme sıklığı her günden, iki haftada bire değişmektedir.

Kıbrıslı Türklerin ne tamamıyla bağımlı (interdependent) ne de bağımsız (independent) olduğu söylenebilir. Kağıtçıbaşı'nın (2012) duygusal bağımlılık modeline göre (emotional interdependence model) çocuklardan ekonomik bağımsızlık sağlaması beklense de, Hindistan'da olduğu gibi duygusal bağımlılık da beklenir. İstanbul'da yaşayan yetişkinlere göre bu, yetişkinliğe geçememek gibi yorumlansa da, Kıbrıs'ın kuzeyinde toplulukçu kültür dinamiği olduğundan, bu bir toplumsal norm olarak kabul görmektedir. Komarovsky (1987) birçok genç yetişkinin yaşamlarını eşleri etrafında yeniden yapılandırmakta zorlandığını aktarmıştır. Bazılarının yemekleri düzenli olarak anne babalarının evinde yemeye devam ettiklerini veya sosyal etkinliklerde anne babalarını ya da diğer aile üyelerini yeni eşleriyle birlikte almak isteme konusunda ısrarcı olduklarını belirtmiştir (Akt., Durkin, 2002). Kıbrıslı Türk yetişkinlerde de benzer bir dinamiğin söz konusu olduğu söylenebilir. Durkin (2002) ebeveynlikle aileyi genişletme sonucunda da evlilik ilişkisinin bazı değişimler geçirdiğine dikkat çekmiştir. Bunun, büyük bir rol geçişi içerdiğini belirtmiştir. Yazar, evlilik ve ebeveynlik yetişkinlikte hayat yapısının organizasyonunda merkezi bir rol oynasa da, kardeş ilişkileri ve arkadaşlıklar gibi diğer ilişkilerin de yetişkinlikte önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Kıbrıslı Türk yetişkinlerin geniş aileleriyle yakın ilişkileri sürmekte, ancak bu türden bir aile yapılanması Kıbrıs'ın kuzeyinde kültürel olarak yaygın olduğundan (Mertan, 2003; Mertan ve ark., 2008) eşler arasında bir sıkıntı doğuruyor gibi görünmemektedir.

Kıbrıslı Türk yetişkinlerin ebeveynleriyle görüşme sıklığının yoğun olmasında Kıbrıs'ta mesafelerin yakın olması belirleyici olabileceği gibi, ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal yakınlık da etkili olabilir. Sümer ve Yetkili'nin (2018) Amerika ve Türkiye'yi karşılaştırdıkları araştırmalarında Türkiye'de yüksek düzeyde kaygılı bir bağlanma şekli

bulunmuştur. Fazlasıyla bağlı olan kişi (over attachment) sürekli sevginin ve ilginin onaylanmasını bekler. Özeylem (2017) Kıbrıs'ın kuzeyinde toplulukçu kültür dinamiğinin gözlemlendiğini, ancak bu konuda henüz bir araştırma yapılmadığını vurgulamıştır. Diğer uçta ise bireysel kültür vardır. Bağlanma figürü orada değil veya duyarlı değilse, birey ya bağlanma sistemini fazlasıyla aktive edecek ya da kırılabilirlik düşüncelerini baskılayarak bağlanma sistemini aktif olmayan bir hale getirecek ve kendisine sarılacaktır (Mikulincer ve Shaver, 2007). Kıbrıs'taki bu kalıp yetişkin olmamak gibi algılansa da, toplulukçu kültürlerde anksiyeteli bağlanma norm olduğu için, bu bağlar problemli olarak algılanmıyor olabilir. Bireylerin buna daha çok toleransı olacağı düşünülebilir. Sümer ve Yetkili'nin (2018) iki kültürü karşılaştırdığı çalışmada, bireysel kültürde yüksek düzeyde bağlılık geliştirmek tehdit olarak algılanmakta ve öznel iyi oluşu düşürmekteyken; Türk bağlamında durum böyle olmamaktadır. Türk kültüründe yaşayan bireyler buna alışık olduğu için bunu tolere edebilmektedir. Türkiye'de de Kıbrıs'ın kuzeyinde de toplulukçu bir kültür baskın olsa da, İstanbul'da bireysel normların daha çok işlev gördüğü düşünülebilir. İstanbul bağlamında bireysel ayrılma ödüllendiriliyor, aileden ayrı olmak birey olmak olarak değerlendiriliyor olabilir. Kıbrıslı Türkler daha bağımlı olduğu için, ayrılma süreci daha çatışmalı geçiyor olabilir. Kıbrıslı Türk yetişkinler daha fazla sevgi ve ilgi onayı istiyor olabilir ve fiziksel uzaklık bunu zorlaştırdığından, anne babasına, ailesine fiziksel olarak yakın olmak istiyor olabilir.

Kağıtçıbaşı (1996) Freud, Erikson ve Mahler gibi psikanalitik kuramın öncülerinin görüşlerinden hareketle, ergenliği, ikinci ayrışma ve bireyselleşme evresi olarak ele almaktadır. Baskın batı psikolojisine göre, sağlıklı insan ayırık ve özerk olan insandır. Sosyal psikolojik kavramlaştırmalara göre de toplulukçu kültürlerde özerk benlik gelişemez. Özerk olabilmek için ayırık olmanın gerekli olduğu varsayılmaktadır. Oysa Kağıtçıbaşı'na göre (1996) ayırıklık ve özerklik iki ayrı boyuttadır. Özerk-ilişkisel benlik ve bunun içinde geliştiği duygusal-bağlı aile modeli giderek kabul görüp araştırmalarla desteklenmektedir. Lynch (1989) Amerikalı ergenlerin anne babalarına bağlılıklarıyla özerklikleri arasında varsayıldığı gibi olumsuz değil, olumlu ilişki bulmuştur. Kim ve arkadaşları (1998) hem Koreli hem Amerikalı ailelerde, özerklikle bağlılık arasında, özerklikle ayırıklık arasında olduğundan daha olumlu bir ilişki bulmuştur. Stewart ve arkadaşları (1999) Hong Kong'taki 'modern' ailelerde anne baba denetimiyle aile bağlılığının birlikte var olduğunu bulmuştur. Bu araştırmaların

bulgularından farklı olarak, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin anne babalarına olan bağılılıklarının, ülkenin ve dolayısıyla kendilerinin ekonomik şartlarıyla birleştiğinde, onların özerkliklerini olumsuz yönde etkilediği düşünülebilir. Kıbrıslı Türk ebeveynlerin, ülkenin de ekonomik koşulları gereği, Jose ve arkadaşlarının araştırmadaki (2000) Çinli ve Çinli-Amerikalı anne babalar gibi, hem sıkı aile bağlarını, hem özekliği onaylayarak, çocuklarına denetimci ve yakın oldukları söylenemez. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, Kıbrıslı Türk ailelerde, sıkı aile bağları, anne babadan ekonomik destek söz konusu olduğu zaman, denetimcilik bağımlılığı da getirmektedir.

Üniversite döneminde evden veya ülkeden ayrılmanın yetişkin kimliği kazanımında önemli bir katkısı olurken, yetişkin kimliğinin kazanılmasının tek yolunun bu olduğu düşünülemez. Bernsten ve Rubin'in (2004) 'life scripts' olarak kavramsallaştırdığı, temel geçişle ilgili yaşam olaylarının zamanlamasının kültürel olarak paylaşılan temsillerine göre birçok insanın hayatında olmasını bekleyeceği bir deneyim olması açısından üniversiteye geçiş, insan hayatında önemlidir (Tekcan ve arkadaşları, 2012). Bu yazarların gerçekleştirdiği çalışmaya göre, 15-30 yaşlar arası, temel geçişle ilgili yaşam olaylarının arttığı bir dönemdir. Conwey ve arkadaşları (2004) yaşamdaki değişimler söz konusu olduğu zaman, benlik ve kimliğin değiştiği söylenebilir. Onlara göre benliğin ve belleğin hayatın bu dönemlerine nasıl tekabül ettiği önemlidir. Üniversiteye geçiş ve evden –Kıbrıslı Türk yetişkinler için aynı zamanda ülkeden- ayrılma sürecinde hayat değişirken, benliğin, kimliğin de bundan etkilendiği ve bu benlik kavramlarıyla ilişkili belleğin yeniden yapılandığı söylenebilir. Diğer yandan, üniversiteye geçişte evden ve ülkeden ayrılma deneyimi olmaksızın yetişkin kimliğinin kazanılmasının mümkün olacağı da söylenebilir. Lisede ülkeden ayrılmayı hayal ederken, bu dönem yaklaştığında ideallerinden vazgeçerek ülkesinde, evine yakın bir üniversitede öğrenim gören Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcının yetişkin kimliği kurması zor olsa da; gitmeyi daha önce hiç düşünmeyerek, öğrenimine Kıbrıs'ta devam ettiği halde bir yetişkin olarak evden ayrılan, evlenen, çocuk sahibi olan, bunlarla ilgili tüm sorumluluklarını yerine getiren, anne babasından farklılaşan Kıbrıslı Türk yetişkinler de mevcuttur.

Her iki gruptan katılımcılar, evden ayrılmaya uyum sağladıklarında, artık anne babalarının evine dönmek istememekte, kendi kurdukları düzeni korumak istemekte, anne babalarının evine hissettikleri aidiyet azalmaktadır. O halde, evden ayrı kalınan

süreçte farklılaşan bir şeyler olduğu düşünülebilir. Buna göre, 20-25 yıl yaşanan evi, üniversiteye gidip döndükten sonra aynı ev yapmayan bir şeyler vardır. Bu değişimin en çok, yetişkinlerin ruhsallığında yaşandığı düşünülmektedir. Çünkü ev aynı ev, mekân aynı mekân, insanlar aynı insanlardır. Ancak, evden ayrılan yetişkinlerin benliği, kişilik özellikleri değişmektedir. Conway ve arkadaşları Benlik-Bellek Sistemi (The Self-Memory Sistem-SMS) kavramsal çerçevesinin bellek ve benlik arasındaki karşılıklı bağlantıyı vurguladığını belirtmiştir. Kendini tanımanın temel kaynağının otobiyografik bellek olduğunu vurgulamışlardır (Conway, 2005; Conway, Singer ve Tagini, 2004). Brewer'e göre (1986) otobiyografik bellek, benlikle arasındaki bağlantısı açısından, diğer uzun süreli belleklere göre farklıdır. Otobiyografik bellek benliğin veri tabanıdır. Conway ve Pleydell-Pearce'in (2000) sunduğu Benlik Bellek Sistemi Modeli'ne göre, üniversiteye başlamak, büyüdüğü yerden farklı bir yerde yaşamak gibi yaşantıların benlik kavramı oluşturmada, kimlik kurmada etkisi bellek düzeyinde yaşanmaktadır. Başka bir ülkeye, şehre, eve taşınmak, yetişkinlerin yaşam deneyimlerini zenginleştirerek, otobiyografik belleklerine bağlı olarak, benlik kavramlarını farklı şekillerde etkilemiş olabilir. Bu konudaki literatür incelendiğinde, insanların kişilik özelliklerindeki önemli değişimlerin, ergenlikten yetişkinliğe geçiş süreci başta olmak üzere, genç yetişkinlik döneminde gerçekleştiği görülmektedir (Lüdtke ve ark., 2011; Roberts ve ark., 2006). Lüdtke ve arkadaşlarının (2011) gerçekleştirdiği çalışmaya göre, üniversite hayatına geçiş sürecinde öğrencilerin kişilik gelişimindeki bireysel değişimler, bu geçiş süreci ve kişisel hayat deneyimleriyle ilişkilidir. Roberts ve arkadaşları ise (2006) doksan iki boylamsal çalışmadan elde ettiği meta analiz çalışmasına dayanarak, kişilik özelliklerindeki en büyük değişimlerin 18-30 yaşları arasında gerçekleştiğini belirtmiştir. Yetişkinliğe geçişte üniversiteye başlama, işe girme gibi aile ve toplumdaki bazı beklentilere uygun olarak yaşanan, yaşa bağlı sosyal rollerle gelen deneyimler insanların kişilik özelliklerinde bazı değişimleri getirmektedir (Lüdtke ve ark., 2011; Lodi-Smith ve Roberts, 2007; Roberts ve ark., 2006; Roberts ve Wood, 2006).

Kıbrıslı Türk yetişkinler, üniversite bittikten sonra ayrı evde yaşamak istese de, mutlaka ailelerine 'ulaşılabilir', yakın bir mesafede, yani Kıbrıs'ta bulunmayı seçmişlerdir. Kıbrıslı Türk yetişkinler, İstanbul'da yaşayan yetişkinlerden bu noktada farklılaşmaktadır. İstanbul'da yaşayan yetişkinler, üniversite eğitiminden sonra doğup

büyüdükleri yere dönmezken, Kıbrıslı Türk yetişkinlerde durum farklıdır. Kıbrıslı Türk yetişkinlerin ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin bu farklılıktaki etkisi ilerleyen bölümlerde tartışılacaktır.

İstanbul'da yaşayan yetişkinler, ailede artık yetişkin olarak algılandıklarını, sözlerine kıymet verildiğini, ekonomik destek almaktansa, çalışma hayatına katıldıktan sonra ebeveynlerine destek olduklarını ifade etmiştir. İstanbul'da yaşayan erkek bir katılımcı, yetişkinlik döneminde çekirdek aile yapısına sahip olsa ve ailesinden bağımsız yaşasa da, ailesinin kendisini geleceğe yatırım olarak okuttuğunu ve herkes ev, arsa alırken, kendilerinin çocuklarının diplomasına sahip olduğunu, dolayısıyla şimdi ekonomik destek sırasının kendisinde olduğunu ifade ederken Kağıtçıbaşı'nın (2012) Aile Değişim Modeli'nde tanımlanan karşılıklı bağımlı aile modeline uygun bir yapıyı tanımlamıştır. Katılımcının ifadelerine göre, Türkiye'de çocuğun maddi bir değer ve yaşlılık güvencesi olarak algılanabildiği söylenebilir.

Bu çalışmada Kıbrıslı Türk ailelerden elde edilen bulgulara göre, Kıbrıslı Türk aile yapısında da Türkiyeli yetişkinlere benzer olarak karşılıklı bağımlı aile modeline uygun bir yapı ön plana çıksa da, Kıbrıs'taki yetişkinlerin hiçbirinde çocukların anne babaya ekonomik desteği söz konusu değildir. Bir kuşaktan diğer kuşağa ekonomik destek söz konusuysa, bu ancak anne babadan çocuğa olmaktadır. Ancak, Kıbrıslı Türk yetişkin bir katılımcı yurt dışına okumaya gidip döndükten ve ekonomik bağımsızlığını kazandıktan sonra ebeveynleriyle ilişkisinde rollerin tersine döndüğünü; kendisinin ebeveynleştğini, anne babasının ise çocuklaştığını belirtmiştir. Bu açıdan, Türkiye'de ve Kıbrıs'ın kuzeyinde ebeveynlerin çocuklarından yetişkin olduklarında geliştirdikleri beklentiler açısından da farklılıklar olduğu söylenebilir. Türkiye'de çocuk yetişkin olduktan sonra, ebeveynler çocuklarının kendilerine ekonomik olarak destek olmasını bekleyebilirken; Kıbrıs'ta çocuğun yaşından bağımsız olarak, ekonomik destek veren, ebeveyn olarak kalabilmektedir. Kıbrıs'ın kuzeyinde, çocuk yetişkin konumuna geçecekse bile veya ebeveynine destek verecekse bile, bu ancak duygusal destek veya fiziksel bakım düzeyinde olmaktadır. Bu nedenle, Kıbrıs'ın kuzeyinde çocuğun ekonomik değeri olmasa da, psikolojik değerinin oldukça yüksek olduğu düşünülebilir. Bu bulgular, Eser'in (2016) Kuzey Kıbrıs'ta ailede çocuğun değeriyle ilgili araştırmasının bulgularıyla tutarlıdır. Eser'in çalışmasının sonuçlarına göre, Kıbrıs'ın kuzeyinde çocuğa yüklenen sosyal ve psikolojik değer anlamlı olarak yüksek görüldüğü belirlenmiştir ve

ailenin aylık toplam geliri bunda etkilidir. Bu araştırmaya göre, Türkiye doğumlu anneler çocuklarına ekonomik değeri daha çok atfederken; Kuzey Kıbrıs doğumlu anneler çocuklarına sosyal değeri daha çok atfetmektedir. Annelerin ve babaların eğitim düzeyi arttıkça, çocuklarına attettikleri ekonomik ve sosyal değerlerin belirginliğini kaybettiği belirlenmiştir. Buna göre, ailelerin yaşadığı yerden bağımsız olarak, kültürel değerlerin yaşanılan yerde sürdürüldüğü düşünülebilir. Anne babaların eğitim düzeyinin ve aylık gelir durumunun çocuğa atfedilen değerlerin niteliğini belirleyici olması, sosyo-ekonomik ihtiyaçların çocuğa verilen ekonomik değerdeki etkisini göstermektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, evden ayrılmanın sadece evden ayrılan genç yetişkinler veya yetişkinler için değil; aynı zamanda evin boşalması açısından ebeveynler için de zorlayıcı bir deneyim olabildiği söylenebilir. Levinson (1978) 40-60 yaşları arasına denk düşen orta yetişkinlik yıllarını kriz özelliğiyle tanımlamıştır. Bu dönem bireyin tarihini, düşlerini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini, bunların doğru düşler olup olmadığını gözden geçirdiği bir evre olarak ele alınmıştır. Levinson, bu dönemde fiziksel yetersizliklerin fark edilmesi, yaşlanma hissi, ebeveynlerin ve arkadaşların ölümü, büyüyen çocuklar ve evden ayrılmaları gibi birçok nedenin kriz niteliği taşıdığını vurgulamıştır. Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü (National Institute of Mental Health, 1995) çocukları evden ayrıldığı zaman, kadınların depresyona eğilimli olabileceği, 'boş yuva sendromu' ile karşılaştığı ve derin bir amaç ve kimlik kaybı deneyimledikleri yaygın bir görüş olsa da; araştırmalara göre kadınlarda bu evrede depresif hastalıklarda bir artış görülmediğini belirtmiştir. Diğer yandan, Mitchell ve Lovegreen (2009) kültürel arkaplan, sosyodemografik ve ilişkisel süreçlerin boş yuva sendromunu etkileyebileceğini vurgulamıştır. Bu çalışmada, İstanbul'da yaşayan, anne babasının evliliklerinin yedinci yılında tedaviyle doğmuş olan bir katılımcı, annesinin, kendisinin evden ayrılma ve evlenme sürecinde zorlandığını, depresyona girdiğini ifade etmiştir. Bu noktada, psikanalist Talat Parman'ın bir sorusu akla gelmektedir. 'Çocuklar mı evden ayrılır? Anne babalar mı onları evden ayrılmaya teşvik eder?' Talat Parman, 2019 yılının Nisan ayında gerçekleştirilen Psikanalistlerle Çocuk ve Ergen Söyleşileri'nde doğumu ne annenin, ne bebeğin yaptığı bir şey olduğunu; doğumu plasentanın başlattığını, bunun da hem anneye, hem bebeğe ait olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan evden ayrılmanın da ne ebeveynin, ne çocuğun

başlattığı bir şey değil; hem ebeveynin teşvik ettiği, hem de çocuğun bunu yapmaya giriştiği bir eylem olduğu düşünülebilir.

5.2. Savaş ve Yerinden Edilme Deneyimlerinin Evden Ayrılma Deneyimlerine ve Yetişkin Kimliğinin Kurulmasına Yansımaları

Bu çalışmada, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kuşaklar arası aktarımı da incelenmiştir. Literatür incelendiğinde, ebeveynlerin ve büyük ebeveynlerin travmatik deneyimlerinin, sonraki kuşaklara aktarıldığına dair bulgular mevcuttur (Lev-Wiesel, 2007; Özürçün-Küçükertan, 2013). Kıbrıslı Türk ebeveynlerin önemli bir çoğunluğu, her akıllarına geldiğinde, çocuklarıyla anılarını paylaşmaktadır. Geçiş Kuramına göre (Brown, 2016) bir olayın maddi ve psikolojik olmak üzere iki tür etkisi olabilir. Biri fiziksel koşullar ve birinin sahip olduğu şeylerken, diğeri kimlik gelişimi gibi psikolojik değişimleri işaret etmektedir (Svob ve arkadaşları, 2014). Bu iki etki arasındaki fark, özellikle tarihsel olaylarda incelenmiştir (Brown ve arkadaşları, 2009). Brown ve arkadaşları, insanların büyük ölçekli olayları, hayatlarındaki etkisi açısından nasıl algıladıklarıyla ilgili çalışmada, sekiz ülkeden insanlarla 9/11, savaş ve deprem gibi olaylarla ilgili araştırma yapmışlardır. Bu olaylardan, en çok günlük yaşam koşullarının etkilendiğini bulmuşlardır. Bellekte sıklıkla bu olaylar belirmiştir. Sonuç olarak, maddi değişim, bir olayla ilgili referans verirken tanımlayıcı bir ölçüt gibi görünmektedir. Kıbrıslı Türk ebeveynlerin, üzerinden kırk dört yıl geçmesine rağmen, yaşadıkları ev, eşya kaybı ve hissettikleri yokluğu bu denli canlı hatırlamaları ve anlatmaları, bununla daha iyi anlaşılabilir.

Kıbrıslı Türk ebeveynler, savaş bağlamını anlatmış, o dönemde hissettikleri duyguları dile getirmişlerdir. Savaş sırasında esirlik gibi ölümle burun buruna deneyimlerin, bunu yaşayan ebeveynlerin psişik bütünlüğüne veya benlik hissine zarar verdiği veya zarar verme açısından tehdit oluşturduğu (Carlson ve Dalenberg, 2000) söylenebilir. Tedirginlik, ölüm korkusu, 'savaş filmi gibi' ifadeleri katılımcıların duygularını tanımlamak için kullandıkları ifadelerdir. Filmin üçüncü şahıs olarak, dışarıdan izlenen ve içinde olunmayan bir deneyim olduğu düşünüldüğünde, yaşanan bu deneyimi film olarak tanımlamanın, ölümle bu denli burun burunayken yaşanan korkularla bir tür baş etme mekanizması olduğu düşünülebilir. Birçok ebeveyn, bu

deneyimlerle ilgili 'hikâye' ve 'masal' nitelermeleri kullanmıştır. Bu ifadelerin yaşanan acı dolu deneyimlerin asıl gerçekliğini ve duygusunu aktarmayı önleyebileceği düşünülmektedir. Ebeveyn bir katılımcının zorlu deneyimlerini anlatırken gülmesi ve çocuklarına bu deneyimleri anlatmasıyla ilgili 'hoşlarına gider' deyişi akla geldiğinde, içerik açısından oldukça acı verici olan deneyimlerini, duygu ifadesi olarak keyifli bir hikâye gibi anlatması ilginçtir. Cameron ve arkadaşlarına göre (2004) insanlar kendilerini anılarına dayanarak tanımlarlar, fakat bu aynı zamanda hangisinin geri çağrılacağıyla, hangisinin yok sayılacağı arasında bir tercih olanağı sağlar. Bu açıdan, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin, olumlu bir benlik kavramı kurabilmek için acı olanı hatırlamamayı seçiyor olabileceği düşünülebilir. Kıbrıslı Türk ebeveynlerin yaşadığı acı deneyimlerinin anlatımına eşlik ettiğini belirttikleri bu duygular, Conway ve Pleydell-Pearce'in (2000) sunduğu Benlik Bellek Sistemi Modeli'yle açıklanabilir. Bu modele göre, savaş ve yerinden edilme gibi yaşantıların benlik kavramı oluşturmada, kimlik kurmada etkisi bellek düzeyinde yaşanmaktadır. Yazara göre, otobiyografik bellek ve benlik-kavramı arasında dinamik, çift yönlü bir ilişki vardır. Otobiyografik bellek sisteminin söze dökülebilir bilgilerden oluşan yapısı, özgül olay bilgilerinden genel bilgilere doğru ilerleyen hiyerarşik bir organizasyon olarak tanımlanmıştır. Bu yapı, yaşam dönemleri, genel olaylar ve olaya özgül bilgi şeklinde üç düzeyden oluşur. Benlik kavramıyla ilgili bilgi farklı düzeylerde, otobiyografi bellekte saklanır, bu açıdan otobiyografik bilgi tabanının bir parçasıdır. Anıların anımsanması, benlik kavramını şekillendirir. Bu davranışlar, Benlik Bellek Sistemi Modeli kapsamında değerlendirildiğinde, savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin Kıbrıslı Türk ebeveynlerin benlik kavramının tutarlılığını, bunları geride bırakarak kendi kimliklerini kurmak zorunda kalmış olacak kadar kırmış olabileceği söylenebilir. Bu nedenle savaş dönemindeki olumsuz duygulardan kendilerini uzaklaştırıyor ve şu anda mutlu olduklarını söylüyor olabilirler.

Kıbrıslı Türk ebeveynler, hayatlarında sürekliliği tehdit eden savaş ve yerinden edilme deneyimlerini, otobiyografik muhakemelerini kullanarak (Habermas ve Köber, 2015) hayatlarına entegre ediyor olabilirler. Bu sayede, bir yandan tutarlı bir kimlik hissini koruyup, diğer yandan bu deneyimleri hayat hikâyelerine katabilirler. Bazı Kıbrıslı Türk ebeveyn katılımcılar, çocuklarının, onların anlattıkları geçmiş deneyimleri tam olarak anlayamadıklarını düşündüklerini ifade etmiştir. Bu katılımcıların çocukları ise,

ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimleriyle ilgili anlatımlarını 'masalsı' olarak nitelemiştir. Bu, geçen zamanın olayları 'hayat hikâyesi' kılmasıyla, deneyimin uzak bir zamanda kalmasıyla ilgili olabileceği gibi, yaşanan deneyimlerinin ağır duygusal yükünden bir nebze uzaklaşarak, bunlarla baş etme yolu da olabilir. Habermas ve Köber'e göre (2015) otobiyografik muhakeme açısından zaman önemli bir faktördür. Onlara göre, eğer biyografik bir bozulma varsa, dört yıl içerisinde, otobiyografik muhakeme benliğin devamlılığı üzerindeki olumsuz etkisini azaltır. Diğer yandan, sözü geçen ebeveynlerden birinin çocuğu olan Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcılardan biri, büyüdükçe, Kıbrıs'ın güneyinde çalışmaya başlayıp Kıbrıslı Rumların Türklere yönelik algısını gördükçe, kimliğini sorguladıkça, ebeveynlerinin ve büyük ebeveynlerinin deneyimlerini dinlemeye daha meraklı olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan, çocukken masalsı gelen, pek anlam ifade etmeyen anıların, büyüüp de sosyal kimlik arayışı gündeme gelince, yetişkinler için daha gerçek ve merak edilesi bir hale büründüğü düşünülebilir.

Kıbrıs'ın kuzeyi ve güneyinde daha önce gerçekleştirilmiş araştırmalar dikkate alındığında, okul çağı çocuklarında güçlü iç grup kayırmacılığı ve dış gruba karşı olumsuzluk dikkat çekse de (Mertan, 2011; Stavrinides ve Georgiou, 2011); çocukların beş yaşından önce kendi ülkeleriyle ilgili çok az bilgileri olduğu (Barrett ve arkadaşları, 2004; Wilson, 1998) belirtilmiştir. Ulusal grup için sistematik tercihin 7-9 yaşa kadar kendini göstermediği (Wilson, 1998), ulusal kimliğin orta çocuklukta önemli olmaya başladığı (Barrett ve arkadaşları, 2004) göz önünde bulundurulduğunda, çocukların o dönemlerde ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimlerini anlamlandıramaması ve bunlarla o kadar da ilgilenmemesi daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü, küçük yaşlarda, yaşanmayan deneyimin anlam kazanması zorlaşabilmekte, çocuklar için savaş ve yerinden edilme deneyimleri, oldukça soyut kavramlar düzeyinde kalabilmektedir.

Kıbrıslı Türk ebeveynler, göçten sonra verdikleri yaşam mücadelesi dönemlerinde, Türkiye'nin erzak yardımlarıyla, mücahitlik yaparak, aile dayanışması yoluyla yaşayabildiklerini vurgulamışlardır. Kıbrıslı Türk ebeveynlerden biri, savaş sırasında, çocuklarını korumak amacıyla, losarga tavuk (yavrularını yumurtlanmış tavuk) gibi kanatlarının altına almış olduğunu tarif etmiştir. Carlson ve Dalenberg (2000) travmayı takip eden stresli olay deneyimlerinin kontrol eksikliği hissini ekleme eğilimi

göstereceğini belirtmiştir. Stresli iş hayatı, çocuklarını yetiştirmede zorluklar gibi olumsuz yaşam deneyimleriyle baş etmek zorunda kalmanın bireyin travmasının iyileşmesini zayıflattığını vurgulamıştır. Savaş anında veya hemen sonrasında, hem devletler hem de ebeveyn-çocuk ilişkileri açısından gerçekleşen bu maddi desteğin etkisinin hem devlet düzeyinde hem de aileler ve bireyler düzeyinde günümüzde hâlâ devam ettiği düşünülebilir.

Kıbrıslı Türk ebeveynler, aile dayanışmasının kültürel değer yönünü vurgulamışlar, anne babaların çocuklarına desteğinin bir Kıbrıs geleneği olduğunu, anne babaların savaş öncesi dönemde de çocuklarına ev, eşya konusunda destek olduklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan, bu dönemlerde, iş imkânlarının genel olarak iyi olduğunu, refah düzeyinin en azından geçinebilecek kadar iyi olduğunu eklemişlerdir. Bu açıdan, Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan KKTC vatandaşı katılımcılar ekonomik gelişmeleri Türkiye'ye bağlarken ve oraya bağımsız bir ekonomileri olmadığı için kendilerini etkisiz hissederken; anne babalarına ekonomik olarak bağımlı oluşları ve kontrol hissini ancak anne babalarına yakın olarak hissetmeleri arasında bağlantı olabilir. Katılımcılar, kendilerinin yönetiminde etkileri olmadığını hissettikleri bir devletten, kendilerinin olmayan ve sahiplenemedikleri, başkalarının olan evlerden söz etmektedir. 'Ev' ruhsal olarak yerleşilen bir alan olarak değerlendirildiğinde, ebeveynlerinden ayrışamayanlar için, burada başkalarının olan evin, mekânsal olarak yani gerçek tanımıyla Rumların; ruhsal olarak yani metaforik olarak ise ebeveynlerin olduğu düşünülebilir. Göregenli (2013) evsizlik sorunu ele alınırken, çoğunlukla insanların fiziksel mekânlar anlamında konutlara sahip olmadığından söz edildiğine; ancak 'evsizliğin' psikolojik bir olgudan yoksunluk anlamına geldiğine dikkat çekmiştir. Bu açıdan burada, katılımcıların ruhsal olarak kendi evlerini, yetişkin kimliklerini inşa etmekle ilgili zorluklarından söz ediyor olabilecekleri akla gelmiştir.

SSCMT çocukların gelişiminin belirli bir tarihsel, politik, ekonomik ve sosyal koşullar içerisinde meydana geldiğini; bu makro bağlamın çocukların içinde yaşadığı toplumun içindeki bireylerin inançları, tutumları, değerleri ve pratiğini, onlara kendilerini ideolojik, politik olarak konumlandırabilecekleri bir çerçeve sunarak, etkilediğini ve belirlediğini öne sürer (Barrett ve Davis, 2008). Kıbrıslı Türk yetişkinlere göre, hayatlarını çevirebilecek kadar para kazanamamalarının önemli bir nedeni, Kıbrıs'ın kuzeyinin bağımsız bir ekonomisi olmaması ve dövizin yükselmesi gibi ülkede yaşanan

ekonomik zorluklardır. Adams ve Marshall'a göre (1996) kimliğin en çok belgelenen beş işlevinden ikisi, kişisel kontrol, hür irade duygusu, gelecek hissi ve olasılıklar ile alternatif seçenekler aracılığıyla potansiyelin farkına varmayı sağlamasıdır. Gelişimsel sosyal psikolojiye göre bağlam, benliğin önemli bir özelliği ise, Kıbrıslı Türklerin ülkelerinin yönetiminde kontrolleri olmadığına dair hislerinin, ülkelerinin bağımsız bir ekonomisi olmadığına dair görüşlerinin, dünyada Türkiye dışında başka bir ülke tarafından tanınmadıklarından, KKTC'de üretimin durma noktasında olduğuna dair kaygılarının, yetişkinlerin evden ayrılma deneyimlerine ve bireysel olarak yetişkin kimliği kurmalarına yansıtacağı düşünülebilir. Timotijevic ve Breakwell'e göre (2000) algılanan yaşam olaylarının öngörülmezliği ve bunları açıklama konusundaki yetersizlik, sıklıkla eylemlerinin olanları etkilemeyeceği inancıyla sonuçlanabilir. Bu da öz yeterlilik ve özsaygıyı tehdit eden yaygın kaynaklardanır. Kıbrıslı Türk katılımcılar açısından, savaş sırası ve savaş sonrası dönemde gelecekle ilgili belirsizliğin, sosyal kimlik açısından önemli bir tehdit kaynağı olduğu söylenebilir. Kıbrıslı Türk ebeveynlerden elde edilen bulgular incelendiğinde, bölünmüş ve azınlık hissedilen Kıbrıs'ta aidiyet kurmanın zorlaştığı düşünülmüştür. Hem ebeveynlerin hem çocukların, eylemlerinin olabilecekleri etkilemeyeceği inancı, yönetime kim gelirse gelsin bir şey değişmeyeceğine dair hisleri, hayatlarındaki kontrol hislerini azımsanamayacak düzeyde azaltmaktadır.

Brofenbrenner'in (1994) ekolojik sistem kuramından hareketle, bireyin kendisine en yakın olan aile mikrosisteminin deneyimlemiş olduğu savaş ve yerinden edilme gibi sosyo-tarihsel olayları içeren kronosisteminin, bireylerin bireysel kimliğine olan etkisi çalışmada izlenmiştir. Ekolojik sistem kuramına göre, sistemler ve alt sistemler birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, KKTC'nin bağımsız bir ekonomisinin olmamasının, Kıbrıs'ın kuzeyindeki iş imkânlarını ve gelir düzeyini etkilediği söylenebilir. Bu da yetişkinlerin ebeveynlerine ekonomik olarak bağımlı kalmasını getiriyor olabilir. Ekolojik sistem kuramında, birbirini kapsayan sistemler çemberinin tam ortasında yer alan, çalışmaya katılan yetişkin bireyler, 1974'ten sonra, politik olarak Türkiye dışında herhangi bir ülke tarafından uluslararası tanınırlığı olmayan bir Türk devletinde yetişen çocuklar ve gençlerdir. Dolayısıyla, bağımsız bir ekonomisi olmayan bir makrosisteme dahildirler.

Yetişkin çocukların anne babalarının savaş ve yerinden edilme deneyimleri karşısındaki konumu kişilere göre farklılaşmaktadır. Ebeveynlerinden kendilerini

ayrıştırabilen yetişkinler, ebeveynlerinin bu deneyimini anlamaya çalışır ve onlarla empati kurarken; ebeveynleriyle kendini bir gören yetişkinler ise, ebeveynlerinin deneyimlerini kendisi yaşamış gibi hissederek üzülmektedir. Katılımcıların yarısı, ebeveynlerinin yerinden edilme deneyimiyle, kendilerinin evden ayrılma süreçlerini, ebeveynlerinin zorunlu, kendilerinin gönüllü olması açısından ayrıştırırsa da, bu deneyimlerin kendi yaşamlarındaki ülkeden ayrılmak, uzaklaşmak istememe gibi çeşitli etkilerini dile getirmiştir.

Kıbrıs'ın güvenilir; dışarının tehlikeli olduğu algısı, Fried'in (2000) anne babaya olan bağlılığın, olgunlaşmayla farklı bağlanmaların prototipi olduğu görüşüyle açıklanabilir. Ona göre, sosyo-mekânsal yakın ilişkiler içerisinde, içerisi ve dışarısı, yerlilere karşı yabancılarla ilgili karşılaştırmalar, aşamalı olarak içeride ev duygusunun ve dış dünyada tehlike duygusunun yaşanmasına dönüşür. Katılımcıların Kıbrıslıları iyi, sıcak, içten, samimi, güvenilir, aile gibi; Kıbrıs'ı güvenli olarak tanımlamaları dikkat çekicidir. Hem Kıbrıslı Türk ebeveynlerde, hem çocuklarda, Kıbrıslıların 'tümünden iyi' olacağına dair bir anlayış olması Fried'in tanımladığı (2000) ev duygusunu anımsatmaktadır.

Markus ve Kitayama'ya göre bağımsız ve bağımlı benlik algıları arasındaki en belirgin fark, benlik tanımında başkalarına atfedilen roldür. Onlara göre egoya odaklanmış duygular bağımsızlığı beslerken; diğerlerine odaklı duygular diğerlerine bağlılığı besler. Buna göre, Kıbrıslı Türk çocuklar ve ebeveynlerin, çekirdek ve geniş ailesinden, evinden, yerinden kopmama arzusunun ön plana çıkması, diğerlerine bağlılığın beslendiği, bağımlı benlik özellikleri gösterdiklerini düşündürmektedir. Bu kopmama arzusu, Adams ve Marshall'ın (1996) eylemlilik ve görüş birliği kavramlarıyla da açıklanabilir. Bunlara göre, eylemlilikle kastedilen bireyleşme, eşsizlik ve ayrılıkla ilgili süreçler ve ihtiyaçlar; görüş birliği ile sosyalleşmenin sosyal bir işlevinden söz edilmektedir. Görüş birliğinde, aidiyet, bağlılık ve diğerleriyle birlik olma ihtiyaçları söz konusudur. Kıbrıslı Türk yetişkin ve ebeveynlerin birbirinden kopmama arzusu, eylemlilik, yani ayrıklıkla ilgili ihtiyaçlar yerine; görüş birliği, yani birlik içinde olma ihtiyaçlarının ön plana çıkmasıyla açıklanabilir. Ayrıca, Kıbrıslı Türk ebeveynler ve yetişkinler için, sosyalleşmenin özerk bir benliğin ortaya çıktığı farklılaşma süreciyle gerçekleşen bireysel işlevinin (Adams ve Marshall, 1996) değil, diğer önemli kişilere bağlı olma ve onları önemseme hissini zenginleştiren bütünlüşme sürecinin (Adams ve

Marshall, 1996) desteklediği toplumsal işlevinin önemli olduğu düşünülebilir. Bu çalışmada görüşülen Kıbrıslı Türk yetişkin ve ebeveynlerin bağımsız, ayrılmış, açıkça tanımlanmış sınırları olan bireysel bir benlik (Kağıtçıbaşı, 1997) yerine; karşılıklı bağımlı toplulukçu benliği (Kağıtçıbaşı, 1997) yansıttıkları düşünülebilir.

Kıbrıslı Türklerin ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilmelerinin, bunlar sonrasında Kıbrıs'ın kuzeyine farklı ülkelerden gelen yoğun göç sonrası azınlık hissini; bölünmüş ve ekonomik olarak bağımsız olmadığını düşündükleri devlete, toprağa ait hissetmeyişlerini getiren bir deneyim olarak, çocuklarının ailelerine bağlanmalarında etkili bir faktör olduğu düşünülebilir. Robila'nın (2011) ebeveynlerinin göç deneyimi olan çocuklara yansımaları incelediği çalışmasında, aile ilişkileri arkadaş ilişkilerinden daha güçlü ve derin bulunmuştur. Aileden alınan destek, arkadaşlardan alınan destekten anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Aile üyelerinin güç, yılmazlık ve destek sağlama ve travmanın olumsuz sonuçlarını azaltma açısından katkısı literatürde birçok araştırmada vurgulanmıştır (Carlson ve Dalenberg, 2000; Ozer ve ark., 2003). Carlson ve Dalenberg'e göre (2000) bireyin sosyal bağlamı, travmatik bir stresörle baş etme becerisini güçlendirebilir veya zayıflatır. Sosyal bağlamın önemli parçaları olarak, posttravmatik toplumun ve ailenin sosyal desteğinin de travma tepkilerini etkileyeceğini belirtmişlerdir. Posttravmatik sosyal desteğin, kişinin kontrol edilebilirlik duygularının yeniden canlanmasına ve deneyimin olumsuzluğunun azalmasına yardımcı olduğunu vurgulamışlardır. Ozer ve arkadaşları (2003) travma sonrası dönemde düşük düzeyde sosyal desteğin, post travmatik stres bozukluğu semptomlarını artırdığını belirtmişlerdir. Bu açıdan, savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynlerin çocuklarına, çocuklarının ise anne babalarına bağlılığı ve aile üyelerini psikososyal desteğin birincil kaynağı olarak algılamaları (Rüstemli ve ark., 2000; akt. Ozeylem, 2017) savaş ve yerinden edilme sonrası hâlâ kontrolün kendilerinde olmadığını hissettikleri yaşamlarında kendilerini stresten koruyucu bir faktör olabilir. Ayrıca bu yakınlık, travmanın olumsuz etkilerinden korunmaya çalışmanın bir yolu da olabilir.

Kıbrıslı Türk yetişkinlerin ulus-vatan yerine, ailenin evine, mekânına, ilişkilerine tutunduğu söylenebilir. Kıbrıslı Türkler dünyanın farklı bir yerinde dahi olsa, kimlik tanımlarında sülale ve kuşak söylemi (Ali ve Sonn, 2010) önemli bir yer tutmaktadır. Bryant (2012) yerinden edilen Kıbrıslı Türklerden elde ettiği öykülerden hareketle, evinden kaçmak zorunda kalmanın yarattığının bireysel travmanın, insanların yeniden

yerleşmek ve yaşamlarını yeniden inşa edip yeniden başlamak için izledikleri yolu açığa çıkardığını belirtmiştir. Ayrıca, bu öykülerde de, aileye atfedilen öneme ve aile bütünlüğünü korumak için verilen mücadeleye dikkat çekilmiştir.

Kıbrıslı Türk yetişkinlerden elde edilen bulgular, mekânın da aile ilişkilerinde merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Katılımcılar gerek anne babalarına olan duygusal bağılıklarından dolayı, gerekse sosyo-ekonomik koşulları gereği, evlendikten sonra dahi bir müddet anne babalarıyla aynı evi paylaşabilmekte, ayrı evde yaşasa dahi aynı bina veya aynı arsa içerisinde ikamet edebilmektedir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle, aileye fiziksel yakınlığın, aile ilişkilerini etkilediği düşünülebilir. Kıbrıs'ın kuzeyinde, aile yapısı ve aile ilişkileriyle ilgili gerçekleştirilen çalışmalarda elde edilen bulgular da bunu desteklemektedir (Mertan, 2003; Mertan ve arkadaşları, 2008). Bu yazarlar, Kıbrıslı Türk aile yapısını ve aile ilişkilerini 'çekirdek ve geniş ailenin karışımı' (amalgam of the nuclear and the extended family) olarak tanımlamışlardır. Bu modelde, Kıbrıs'ın kuzeyinde evli çiftler genellikle kendi evlerinde, ancak anne babalarıyla aynı binada yaşarlar. Aileler çekirdek aile gibi görünse de, bu yakın yerleşim ve geniş aileyle ilişkilerdeki yakınlık nedeniyle, çekirdek aile ilişki kalıplarını temsil etmezler.

Diğer yandan, ailelerinden fiziksel olarak uzak da olsa, duygusal bağılılığı nedeniyle neredeyse haftanın her günü, çekirdek ailesiyle birlikte anne babasının evinde kalan katılımcı da mevcuttur. Bu açıdan, mekânın aile ilişkilerinin yakınlığını etkilemesine rağmen, esas belirleyici faktörün duygusal bağılılık ve ayrışma olduğu söylenebilir. Sosyo-ekonomik koşulları gereği ailesiyle aynı arsada yaşayan bir katılımcı, anne babasıyla ilişkisinde bir mesafe olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcı, aileye fiziksel yakınlığın, 'kopma'yı zorlaştırdığını ifade ederek, bundan yakınmıştır. Duygusal olarak ailesine bağlı Kıbrıslı Türk bir katılımcı için ailesinden uzağa gitmek 'aile bağlarının kopması' gibi olumsuz bir anlam taşıırken; 'aileden kopma'yı yaşları gereği gerekli bir adım olarak değerlendiren katılımcılar çoğunluktadır.

Kıbrıslı Türk ebeveyn katılımcılar, savaş ve yerinden edilme deneyimlerinden sonra aile ilişkilerinin, akrabalık bağlarının değiştiğini düşünmektedir. Bunu, insanların yer bulma telaşıyla birbirlerinden daha uzak yerlere gitmelerine, 1974'ten sonra emek vermeden mal ve mevki elde etmelerine ve dayanışma ruhunu kaybetmelerine dayandırmışlardır. Kıbrıslı yetişkinlerin ailelerinden kopmama arzusu, Keller ve arkadaşlarının çalışması (2003) ile Fried'in (2000) görüşleriyle açıklanabilir. Keller ve

arkadaşları (2003) Yunanlı anne-bebek etkileşiminin özerk-ilişkisel benlik gelişimine; Alman anne-bebek etkileşiminin ise özerk-ayrık benlik gelişimine yol açtığını bulmuştur. Savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynlerin, ailelerine olan bağlılığının ve çocuklarına verdikleri psikolojik değerin, çocuklarında bağımlı bir benlik gelişimine yol açabileceği düşünülebilir. Ebeveynler savaş döneminde veya sonrasında anne babalarını 'gurbet ellerde' (gurbet eller derken, Kıbrıs'ın kuzeyi kastedilmektedir) bırakıp vatanından, memleketinden, ailesinden ayrılarak İngiltere gibi yerlere göçmediklerini vurgulamışlardır. Ebeveynlerinin büyük ebeveynleriyle ilişki kurma biçimini deneyimledikleri bağlamda yetişen, şu an yetişkin olan çocuklar, dolaylı bir biçimde bunun böyle olması gerektiği inancını içselleştirmiş olabilirler. Bu ebeveynlerin çocukları da, yurt dışında ne kadar süre yaşarlarsa yaşasınlar, sonunda ailelerine hemen ulaşabilecekleri kadar yakın olmak istediklerini ve adaya geri döndüklerini vurgulamışlardır. Herhangi bir hastalık veya vefat durumunda bir arada olmak ve ebeveynlerine veya geniş aile üyelerine destekte bulunmak onlar için oldukça önemli görünmektedir. Kıbrıslı Türk yetişkinler, yaşlandıkları zaman ebeveynlerine bakmak zorunda olduklarını hissediyor olabilirler. Aynı zamanda, ebeveyn ve büyük ebeveynlerini kaybetme korkusuyla, onlarla daha çok zaman geçirmek istiyor olabilirler. Klinik açıdan düşünüldüğünde, onlar için önemli nesneler olan ebeveynlerin ve büyük ebeveynlerin varlığını tinsel olarak içinde hissetmek varken, fiziksel olarak hissetme ihtiyacı duyuyor olabilirler.

Kıbrıslı Türk ebeveynlerin koruyucu tutumları da, çocuklarının yetişkin kimliği kazanımında etkili olmuş olabilir. Kıbrıslı Türk ebeveyn katılımcıların neredeyse tamamı, çocukları ihtiyaç duymasa bile, imkânları varsa çocuklarının kalacağı evi kendileri sağlamakta, imkânları yoksa bile maddi güçleri elverdiğince onlara ev yapmakta, onların düşün masraflarını, araba taksitlerini karşılamakta, iş kurma aşamalarında onlara destek olmaktadır. Kıbrıslı Türk ebeveynlerin, yaşadıkları baş edilmesi çok güç deneyimlerden sonra, evlatlarının zorluk yaşamasını istemediklerinden, çocuklarının birçok masrafını onların yerine, henüz onlar talep etmeden karşıladıkları düşünülebilir. Hem yetişkin hem ebeveyn katılımcıların ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin, çocuklarının en ufak bir hayal kırıklığı yaşamalarını, hiç zorluk çekmelerini istemiyor gibi davrandıkları söylenebilir. Erikson'un insanın yaşam döngüsü konusunda belirlediği evrelerden, yaşamın ikinci ve üçüncü

yılını kapsayan özerkliğe karşı kuşku evresinde, çocuğun yapabileceklerini yapabileceği ölçüde yapmasına fırsat vermenin özerklik duygusunu geliştireceği; çocuğun kendi yapabileceklerini onun yerine yapan bakım veren ebeveynlerin onda bir utanç ve kuşku duygusunu geliştireceği belirtilmiştir (Elkind, 1978). Bu varsayım, Kağıtçıbaşı'nın (1996) ikinci ayrışma ve bireyselleşme evresi olarak ele aldığı ergenlik döneminde, Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcıların Kıbrıs kültüründe ebeveynlerin koruyucu tutumunun, çocuklarının yaşına göre sorumluluk vermemesinin, büyümeyi, yetişkin olmayı önleyici rolünü iyi açıklamaktadır. Diğer yandan, ebeveynlerinin koruyucu tutumlarına rağmen, bu destekleri geri çevirdiğini ve kendi kendine yetmeye çalıştığını belirten Kıbrıslı Türk yetişkinler de mevcuttur. Bu açıdan, ülkenin ekonomik durumu her ne kadar kötüye gitse de, ebeveynlerine yaslanmak yerine, yaşadığı sorunları kendi imkânlarıyla çözmeye çalışan yetişkinlerin olması, bu konuda bireysel farklılıkların olduğunu düşündürmektedir.

5.3. Kıbrıslı Türkler Açısından Gruplar Arası İlişkilerin Tarihsel Seyri ve Bu Seyir Sırasındaki Deneyimlerin Sosyal Kimlik Üzerindeki Rolü

Kıbrıslı Türk ebeveynler, savaş ve yerinden edilmeden önce, savaş ve yerinden edilme sürecinde ve savaş sonrası dönemde gruplar arası ilişkilerle ilgili bilgi vermişlerdir. Kıbrıslı Türk ebeveynler, savaş öncesi dönemde, Rumlarla aralarında herhangi bir problem olmadığını, çatışmaların örgütler (EOKA ve TMT) ve devletler (Türkiye-Yunanistan) düzeyinde gerçekleştiğini düşünmektedir. Kıbrıslı Türk ebeveyn katılımcılar, Rum mahallesinde yaşarken, pencereleri açık bir şekilde güvenle uyuduklarını vurgulamışlardır. Diğer yandan, savaş öncesi dönemde halklar arasında gerilimler olduğunu belirten bir katılımcı da vardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, savaş ve yerinden edilme sürecinde, iki toplumun halkları yardımlaşmıştır. Diğer yandan, savaş öncesi dönemde çatışma yaşadıklarını belirten katılımcı, savaş sırasında kendilerine iyilik yapan Rum'un bunu yapma nedenini Türk asıllı olmasına bağlamıştır. Ona göre, birinden bir iyilik geliyorsa, bunu yapan ancak Türk olabilir. Başka bir katılımcı ise, kötülük yapanları Kıbrıslı Rum olarak değil; Yunanistan'dan gelenler olarak işaretleyerek; Kıbrıslıların vicdanlı olduğunu belirtmektedir. Sonuç

olarak, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin bazıları Türk asıllı olmak üzerinden ulus temelli bir iç grup atfı yaparken; bazıları vatan-toprak üzerinden bir iç grup atfı yapmaktadır.

Savaş sonrası dönemde gruplar arası ilişkilere bakıldığında ise, bir yandan Rumlarla Türklerin yaşadıkları bu deneyimlerin her iki taraf için de geçerli, karşılıklı olduğu vurgulanırken ve kapılar açıldıktan sonra eski komşularla hâlâ görüşülürken; diğer yandan Rumlarla iç içe asla yaşanamayacağına; kapılar açıldıktan sonra güneye evlerini ziyarete gittikleri zaman, Rumların yemeklerini yemeye güvenmeyenler de vardır. Ebeveynlerin güneye geçmekle ilgili veya Rumlara güvenmekle ilgili korkularına rağmen, çocuklarında bunların izine rastlanmamıştır. Kıbrıslı Türk bazı yetişkinlerin, Kıbrıs'ın kuzeyiyle ilgili önyargısı olan Kıbrıslı Rum arkadaşlarını kuzeye geçirerek onların tutumlarının değişmesini sağlaması, gruplar arası önyargının, gruplar arası temasla (Allport, 1954) farklılaştığını düşündürmüştür. Bütün bunlar klinik açıdan değerlendirildiğinde, ebeveynler açısından deneyimlenip, hissedilip, ifade edilen ve baş edilebilen olumsuz duyguların kuşaklar arası aktarılmadığı; aktarımın, sembolik dile dökülmeyen, konuşulamayan, inkar edilen konularda yaşandığı düşünülebilir.

Çalışmanın bulgularına göre, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin savaş deneyimlerinin, hem kendilerinin hem çocuklarının sosyal kimlik aidiyetleri üzerinde rolü olduğu söylenebilir. Babasının esirlik deneyimiyle ilgili olarak Rumlara kızgınlığını belirterek, kendini 'Kıbrıs Türkü' olarak tanımlayan katılımcının babası, yaşadığı esirlik deneyimlerinin travmatik etkilerini hâlâ yaşadığını belirten bir babadır. Esirlik deneyimini kızıyla paylaşmayan, paylaşıp bile Rumlarla ilgili olumsuz bir şey anlatmadığı söylenen babanın kızı ise Kıbrıslılık kimliğini 'Akdenizlilik' kimliğiyle bütünleştirmektedir. Bu da, ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleriyle ilgili anlatımlarının, çocuklarının kimlik atfını değiştirebildiğini düşündürmüştür. Barrett ve Davis'e göre (2008) çocuğun sosyal gruplarla ilgili bilgiye dikkat etmek, bunu işlemek, sürdürmek ve temsil etmek için, yeteneklerindeki gelişimsel değişiklikler, onların sosyal gruplara yönelik tutumlarının gelişiminde önemsenen faktörlerdendir. Katılımcıların sosyal kimlik yapılanmalarındaki bireysel farklılıklar, ebeveynlerinin Rumlarla ilgili deneyimlerine dair aldıkları farklı bilgilerle açıklanabilir. Kıbrıslı Türk yetişkinlerin, çocukluklarından itibaren ebeveynlerinin savaş ve yerinden edilme deneyimlerini dinlediği, kitle iletişim araçları ve çeşitli kanallardan yayınlar aracılığıyla kendilerine iç grup ve dış gruplarla ilgili ulaşan

imaj ve mesajlar göz önünde bulundurulduğunda, bu mesajları bilişsel olarak özümsemeleri ve bunlara duyarlı olmaları (Barrett ve Davis, 2008) anlaşılabilir.

Kıbrıslı Türk ebeveyn ve onun çocuğu olmak üzere iki katılımcının Rumlara yönelik tutumlarına göre kendilerini 'Kıbrıslı' veya 'Kıbrıs Türkü' olarak tanımlamaları, Arslan-Akfırat'ın (2008) 'Türk', 'Kıbrıslı Türk' ve 'Kıbrıslı' kimlik tanımlarından her birinin, Kıbrıs sorunu, KKTC ve birleşik Kıbrıs konularında farklı kurgu ve yaklaşımlara işaret ettiği vurgusunu akla getirmiştir. Bu çalışmadaki katılımcılar da tek bir ulus kimliği atfı yapmamıştır. Kimlik atıfları çoğunlukla vatan-toprak üzerinden Kıbrıslı oluşla yapılır ve bunun içeriği aile ilişkileriyle tanımlanırken; Türk asıllı oluşun vurgulandığı Kıbrıs Türkü ve Kıbrıslı Türk atıfları da yapılmıştır. Ebeveynlerinin veya büyük ebeveynlerinin, Rumların kendilerine savaş döneminde yardım etmiş olmasıyla, hayatlarını kurtarmasıyla ilgili deneyimlerini dinleyen Kıbrıslı Türk yetişkinler, kendilerini Kıbrıslı olarak tanımlamışlardır. Kıbrıs'ta doğup büyümüş ve savaşı yaşamış Kıbrıslı Türk ebeveynlerin ve çocuklarının çoğunun kendilerini Kıbrıslı olarak tanımlaması, Arkonaç ve arkadaşlarının (2012) yaşları 23-55 yaş arasında değişen, savaşı yaşamış bir grupta yaptığı çalışmada elde ettiği, katılımcıların çoğunun kendini 'Kıbrıslı Türk' olarak tanımlaması ile zıttır. Bu çalışmada çoğu katılımcı, Arkonaç ve arkadaşlarının çalışmasında daha az sayıda katılımcıda görüldüğü gibi, Türkleri de Rumları da Kıbrıslı olarak, yani mekâna dayandırarak açıklamıştır. Bu çalışmada sadece bir ebeveyn ve bir çocuk, sözü geçen çalışmada olduğu gibi, kendilerini Rumlardan ayırmak istediklerinde Türklüğü ön plana getirerek, kendini 'Kıbrıs Türkü' olarak tanımlamıştır. Katılımcılar kendilerini Türkiyeliden ayırmak istediklerinde 'Kıbrıslı' (Arkonaç ve ark., 2012); Türkiyeli ve Rumlardan ayırmak istediklerinde 'Kıbrıslı Türk' (Ali ve Sonn, 2010) nitelemelerini kullanmıştır. Buna göre, Kıbrıslı Türklerin kimlik özdeşimlerinin öneminin bağlama göre değiştiği, bağlama göre kimlik dalgalanması yaşadıkları söylenebilir. Katılımcıların Kıbrıslı Rumlarla etkileşime geçtiklerinde Türk kimliğini, Türkiyelilerle etkileşime geçtiğinde ise Kıbrıslılık kimliğini ön plana çıkardıkları düşünülebilir. Bu da, özsaygı kazanmak amacıyla karşılanmaya çalışılan ayırt edicilik Breakwell (1993) ihtiyacıyla ilgili olabilir. Kıbrıslı Türk yetişkin bir katılımcı, güneyin kendisinin vatani olmadığını düşündüğünü belirtmiştir. Bu noktada, şimdiki yetişkin kuşak açısından, toprak paylaşılsa da, kimliğin paylaşılamadığı söylenebilir. Kıbrıslı hem ebeveyn hem de yetişkin katılımcıların Kıbrıslılıkla ilgili kimlik içeriklerinde kavramsal olarak zıt

kategoriler (Timotijevic ve Breakwell, 2000) olabildiği dikkat çekmiştir. Kıbrıslılık deyince katılımcıların aklına güvenin yanında, tanınmazlık veya vatan yanında acı hissi gelmektedir. Tarih kültürü belirler. Bu noktada Berry'nin (1997) kültürlenme stratejilerini gözden geçirmekte fayda vardır. Birey kendi kültürel kimliğini devam ettirmezken, diğer kültürle gündelik etkileşime girmek isterse asimilasyondan söz edilebilir. Bunun tam tersine, kendi kültürünü sürdürüp diğeriyle ilgilenmezken ayrılma tanımlanmaktadır. Kendi kültürünü devam ettirirken diğer gruptan kişilerle etkileşime girmeyi isterse entegrasyon; hem kendi kültürünü sürdürmek istemez, hem de diğer kültürle etkileşime geçmek istemezse de marjinalleşme tanımlanmaktadır. Buna göre, hem Kıbrıslı olup hem Türk olanların entegre oldukları; 'Kıbrıslıyım, ancak Türk değilim' diyenlerin asimile oldukları düşünülebilir.

Bu çalışmaya göre, Kıbrıslı Türk yetişkinlerin de ikinci kuşak olarak savaş sonrası toplum olduğu ve sosyal kimlik konusunda belli çatışmalar yaşadığı söylenebilir. Sosyal kimlik yaklaşımına göre, bireyler özsaygı kazanmak ve bunu sürdürmek isterler. Bunu da, iç gruplarını, diğer gruplardan farklı ve daha olumlu görerek (positive distinctiveness) yaparlar. Turner ve Tajfel grupları, önce kategorize ettiğimizi, sonra tanımladığımızı, daha sonra ise karşılaştırdığımızı gözlemlemiştir (Myers, 2010). Yazarlar, bireylerin kendilerini kategorilere dahil etmekten hoşlandıklarını, gruplardan biriyle özdeşim (identification) kurduklarını ve bu yolla özsaygı kazandıklarını ve iç gruba dış grubu karşılaştırdıklarını (comparison) vurgulamışlardır. Bu iki kuramdan temellenen Ortak İç Grup Kimlik Modeli'ne göre (Common Ingroup Identity Model) gruplar arası çatışmayı azaltmak ve çatışmalı grupları yakınlaştırmak için, gruplar bir üst kimlik geliştirmektedir (Gaertner ve ark., 1994). Yetkili'nin (2007) çalışmasında Kıbrıslılık kimliği, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasındaki çatışmayı azaltmak amacıyla üst kimlik olarak ele alınmıştır. Çok kültürlü toplumlarda kimlikler arası uyum olması için alt kimlikle üst kimliğin pozitif ilişki içerisinde olmasının öneminden söz edilmektedir. Kıbrıs bağlamında, kuzeyde yaşayan birinin 'Türk değilim' diyerek kendini ayırması kendini üstün hissettiriyor (positive superiority) olsa da; Kıbrıslı Türkler etnik olarak Türk olduğu halde Türkiye'ye öfkelenebilirken, sadece Türkiyelileri değil, kendilerini de olumsuz algılamış olabilmektedir. Etnik olarak Kıbrıslı Türklerin de Türk olduğu düşünüldüğünde, bu kimliğin kendileri için önemli olmadığını söyleseler de, günlük yaşamlarında Türkçe konuşurken, tarihsel olarak böyle bir bağları varken ve

tarih kültürü belirlerken, bunun çatışmaya neden olabileceği, bireylerin kimlik çatışması (identity conflict) yaşıyor olabileceği söylenebilir. Bu çatışma, bireyleri ailelerine yöneltiyor olabilir. Myers'e göre (2010) kişisel kimlik ve sosyal kimlik birlikte özsaygıyı besler. Bireyler bireysel olarak başarılı olarak veya gruplarının başarısıyla özsaygı kazanabilir. Sosyal kimlik aidiyeti azaldığı zaman, bireyler bireysel başarıya yönelebilirler. Ancak Kıbrıslı Türkler açısından düşünüldüğünde, karşılıklı bağlılık olduğu ve ayrışma gerçekleşmediği için, bu ihtiyaç aileyle karşılanıyor olabilir. Bunun tam tersinde ise bireysel başarı yakalayamayıp sosyal gruba yaslanmak vardır ki bunun Kıbrıslı Türkler için geçerli olduğu söylenemez. Bu açıdan, Kıbrıslı Türklerin sosyal kimlik çatışmasından dolayı daha bağımlı bir kalıp geliştirdikleri öngörülebilir.

Fried (2000) bağlılıkların birbirini gelişimsel olarak izleyen sırasının izini sürebileceğimizi belirtmiş, anneye, babaya ve anne baba ikilisine kişisel aile içi bağlılıkların ilkel temel bağlılıklar olduğunu ve bunların, takip eden bağlanmaların prototipi olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, olgunlaşma ve ortama uyumla birlikte, bunlar topluluk hissine zemin yaratacak, daha geniş akrabalara ve komşulara bağlılığa genişletilecektir. Sonrasında bu sosyal ve fiziksel etkileşimlerin duygusal yapısının, sosyo-kültürel bir çerçeveye yerleşmiş katılaşan bir grup kimliğiyle sonuçlandığını belirtmiştir. İç-grubun, insanların ve yerlerin civarındaki bölgenin, ev ve aile duygusunun genişletilmiş bir sembolü haline geldiğini eklemiştir. Fried (2000) yoksul, etnik ve göçmen toplumlarda, yere bağlanmanın yaşamın karakteristik bir özelliği olduğunu belirtmiştir. Mekân kimliği duygusunun gelişiminin böyle bölgelerde bağlanma deneyimlerinin önemli bir bileşeni olduğunu vurgulamıştır. Kıbrıslı Türk ebeveynlerin ve yetişkinlerin Kıbrıs'a, yere bağlılıklarını, sosyal kimlik tanımlamalarında da olduğu gibi, yakın aile ilişkilerine dayandırarak tanımladıkları söylenebilir. Kıbrıslı Türkler için iç grubun, yerlerin civarındaki bölgenin, ev ve aile duygusunun genişletilmiş bir sembolü olmaktan çok; ailenin ta kendisi olduğu düşünülebilir. Yetişilen bağlamda savaş deneyimlerinin yaşanmış olması, bağlılığın aile ve mekân düzeyinde kalmasına neden olmuş olabilir. Yere bağlılıklarının önemli bir kaynağının, ailelerinin orada olması olduğu düşünülebilir. Taylor (2010) birinin nerede doğduğunun kimlik üzerinde özel bir önemi olmasının yanında; yaptığı çalışmadaki katılımcıların ikinci örüntülerinin de aile ve yer arasındaki bağlantı olduğunu belirtmiştir. Bu anlatının yerle, ulusal bir düzeyde yerel veya yerli kimliklerle ilişkili bir bağlantı kurduğunu ifade etmiştir. Esas oraya ait olan

insanlarla, yeni gelenler veya yabancılar arasında bir fark kurduğunu eklemiştir. Ona göre doğma büyüme anlatısı köklere, memlekete ve yerliliğe yapılan referansları ima etmektedir. Kıbrıslı Türk yetişkin ve ebeveynlerden bu çalışmada elde edilen bulgular, Taylor'un bulgularıyla tutarlıdır. Doğulan ve yetişilen yerde olmak o kadar ön plana çıkmasa da, ailenin olduğu yerde olma motivasyonu, hem ebeveynler hem de çocuklar için oldukça önemli görünmektedir.

Kıbrıslı Türk yetişkin ve ebeveyn katılımcılar, bölge, kültür ve geçmiş medeniyetleri sosyal kimlik kaynağı olarak dile getirmektedir. Katılımcıların bazıları için Kıbrıslılığın kendileri için anlamı, aynı lisanı konuşmalar da Rumlarla ortak olan kültürleridir. Onlara göre, tonlamalar, mutfak kültürü, alışkanlıklar, kutlanan ve dert yanılan şeyler iki kültürde de benzerdir. Bazıları ise Kıbrıslılığ, Akdenizlilik çatısı altında bütünleştirmektedir. Diğer yandan, vatan-toprak, kültür üzerinden yapılan iç grup atfı, Kıbrıslı Rumlarla karşılaşmalarla, Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklere karşı tutumlarının anlaşılmasıyla değişmekte ve ulus temelli bir iç grup atfına dönüşmektedir. İngiltere'de okuyan ve önceleri kendini Kıbrıslı olarak tanımlayarak, İngiltere'ye gittikten ve güney Kıbrıs'ta çalışmaya başladıktan sonra Kıbrıslılığını sorgulayarak, kendisini 'Kıbrıslı Türk' olarak tanımlamaya başlayan Kıbrıs Türk yetişkin katılımcının sosyal grup aidiyeti, iç grup atfının bu değişimine örnek olabilir. Bu katılımcının Kıbrıslılık aidiyetinin, Kıbrıslı Rumların onu ne ölçüde Kıbrıslı olarak gördüğüne göre değiştiği düşünülebilir.

Kıbrıslılık kimliğine sahip çıkılmadığını, yok olup gitmekte olduklarını dile getiren katılımcının kızı, ebeveynlerinin yerinden edilmesiyle kendisinin evden ayrılması arasında, başkalarına ait evlerde oturduklarından, kendilerinin mekâna aidiyet kurmadıklarına ve daha kolay yer değiştirebildiklerine dair bir ilişki kurmuştur. Diğer yandan bu katılımcı, anneannesini bırakıp gidemediğini ve doğduğu günden beri aynı evde oturduğunu, ancak bu evin kendilerinin değil, Rumların olduğunu belirtmiştir. Burada çarpıcı olan, bu yetişkin için Kıbrıslılık kimliğinin, anneannesinin ölümüyle tehdit altında olacağı, yok olacağı korkusudur. Yani, bu katılımcı, Kıbrıslılık kimliğini bireysel olarak kendi içinde değil, ailesiyle var olan ve süren bir şey olarak tanımlamaktadır. Bu katılımcının, ebeveynlerinin yerinden edildiği gibi, kendisinin de kimliğinden edileceğinden korktuğu düşünülebilir. Sosyal Kimlik Kuramı özsaygının çocukların iç grup ve dış grup temsillerinin inşasıyla ilgili önemli bir motivasyonel rol oynayabildiğinin altını çizse de, SSCMT'ye göre, özsaygı tek motivasyonel faktör değil gibidir. Ait olma

ihtiyacı gibi faktörler de bunda etkili olabilmektedir (Barrett ve Davis, 2008). Bu açıdan, bu katılımcının oturduğu yere ait hissedemediği için, ailede onu büyüten kişilere, ailesine sıkıca sarılması, bir sosyal grup olarak aileye bağlandığını düşündürmüştür. Bu çalışmada görüşülen Kıbrıslı Türk katılımcılarda, bireysel yaşamdan çok, toplulukçu bir yaşam ön plana çıkmaktadır.

Bunlara ek olarak, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleri sonucunda Rumlara ait olan evlerde oturduklarını, bu evlere hâlâ alışamadıklarını söylemeleri, evlerini sahiplenememeleri, çocuklarında da evle aidiyet kurmaktansa aileyle aidiyet kurmak gibi bir etki yarattığı düşünülebilir. Bütün bunlara rağmen, yaşadıkları ev kendilerinin olmasa da, uzun yıllardır kendileri de bu evde yaşadıklarından, bu evin Rumların olduğunu kabul ettiğini; ancak aynı zamanda kendilerinin de olduğunu ifade eden bir Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcı olmuştur. Bu açıdan, evi ev yapan şeyin, sadece reel olarak sahipliğin değil, aynı zamanda deneyimlerin de olduğu düşünülebilir. Bu açıdan aileye sıkıca sarılmak, sosyal kimliğin devamlılığını sağlamanın bir yolu olabilir.

5.4. Kendi Ülkesinde Azınlık Hissetmenin Aile İlişkilerine Yansıması

Kıbrıslı Türk ebeveynler güneyde Rumlara karşı, kuzeyde ise göç eden kişilere karşı azınlık olarak hissettiklerini dile getirmişlerdir. Azınlık hissinin kime karşı hissedildiği değişse de, bu his savaş ve yerinden edilme deneyiminden sonra baki kalmıştır. Ebeveyn katılımcılar dışarıya çıktıklarında kendi yerlerinde gibi hissetmediklerini, pek dışarıya çıkmayı tercih etmediklerini, kabuklarına çekildiklerini, memlekette ‘yabancı gibi’ çalıştıklarını, ‘azınlık gibi’ bir hayat sürdüklerini, Kıbrıs sorununun çözümüne dair artık umutlarının kalmadığını, eskiden yaşamaya alıştıkları Avrupa kültüründe yaşamayı çok özlediklerini ifade etmişlerdir. Kıbrıs’ın kuzeyine farklı ülkelerden göç eden göçmenlerin sokakta çokça dolaşması, gelen göçmenlerin kendilerini evinde hissetmek, kenti kendilerinin kılmak için gerçekleştirdikleri bir eylem olarak değerlendirilebilecekken (Yalçın ve Yalçın, 2018) bunun Kıbrıslı Türk yetişkinler ve ebeveynler açısından azınlık hissetmesine neden olduğu düşünülebilir.

Kıbrıslı Türklerin kendilerini göçmenlere karşı azınlık hisleri göz önünde bulundurulduğunda, istatistikleri gözden geçirmek faydalı olacaktır (KKTC Devlet Planlama Örgütü, 2011). 2011 yılındaki KKTC nüfus sayım sonuçları incelendiğinde, ülkeye Türkiye’den başta olmak üzere, oranları en yüksekten en düşüğe sıralandığında, Birleşik Krallık, Türkmenistan, Nijerya, İran İslam Cumhuriyeti, Pakistan, Bulgaristan, Azerbeycan ve diğer ülkelerden, toplamda 95.763 kişinin göçmen olduğu dikkat çekmektedir. KKTC’nin toplam nüfusunun 286.257 olduğu düşünüldüğünde bu oranın önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu 286.257 kişinin 136.362’si yani %48’i yalnız KKTC uyrukludur. Bölgelere göre göçmenler ve yalnız KKTC uyruklu olanların nüfusu değerlendirildiğinde ise, kendilerini azınlık hisseden katılımcıların ikamet ettiği Girne bölgesinde toplam nüfus 69.163’ken, yalnız KKTC vatandaşlarının toplam nüfusu 27.142’dir.

Kıbrıslı Türk yetişkin ve ebeveyn katılımcıların bazıları, Türkiye’den gelen göçmenlerin kendilerinin görmediği desteği gördüğünü düşünmektedir ve bu ülkede kendilerini ikinci sınıf vatandaş gibi hissetmektedir. Yetişkin bir katılımcıya göre, daha önce ekonomik olarak kendilerinden kötü durumda olan Türkiye’den gelen göçmenlerin, gazino müdürlerinin şu an kullandıkları lüks arabalarla kendilerini kornaya basarak geçmeleri, onları küçümsediklerini göstermektedir. Eski dönemlerde Türkiye’den gelen göçmenler ekonomik durumu iyi olmayan ve inşaat gibi işlerde çalışan kişilerken; günümüzde akademisyen, banka müdürleri, otel müdürleri gibi nitelikli insanlar da gelmektedir. Burada, katılımcının yasal olmayan yollardan para kazanan kişilerle arasında ortaya çıkan ekonomik farkı kimliğe bağlaması, sosyal psikolojideki yanılsamalı korelasyon (illusory correlation) kavramıyla açıklanabilir. Hamilton ve Gifford’a göre (1976) yanılsamalı korelasyon, olayların iki kategorisi arasındaki ilişkiyle ilgili yanlış bir çıkarıma işaret eder. Yanılsamalı korelasyonun kabul edilen bir temeli istatistiksel olarak sık gerçekleşmeyen olayların birlikteliğidir. Bu açıdan, gazino müdürlerinin yasal olmayan yollardan para kazanarak zenginleşmesiyle ilgili deneyiminin, son derece kişisel bir deneyim olduğu ve sosyal kimlikle ilgili olmadığı söylenebilir. Ancak Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcı, burada kendi sosyal kimliğini baskın kimlik olarak görmemekte ve Türkiyeli gazino müdürlerinin bu davranışını kimliğe dayandırmaktadır.

Kıbrıslı Türk ebeveyn ve yetişkin bazı katılımcıların, Kıbrıs'ın kuzeyinde kendilerini baskın kültür olarak görmemesi, kendi ülkelerinde azınlık olduklarını ve kendi ülkelerinin geleceğine dair kontrolün kendilerinde olmadığını hissetmeleri sosyal kimliklerinin ayırt ediciliğine (Breakwell, 1993) güçlü bir tehdit kaynağı olabilir. Kimlik Süreci Kuramı'na göre (Timotijevic ve Breakwell, 2000) bireyler özsaygı arayışı içerisinde ve süreklilik, ayırt edicilik, yeterlilik ilkeleri yollarıyla (Breakwell, 1993) özsaygı kazanmaya çalışırlar. Kıbrıslı Türk yetişkinlerin ve ebeveynlerin birbirlerine olan bağlılıkları, ülkelerindeki değişimi kontrol edemeyişleri sonucu, kimliklerinin tehdit kaynaklarıyla baş etme yolu olarak anlaşılabilir. Zira, hayatlarını kontrol etmek zor olsa da, ilişkili olunan insanları kontrol etmek o denli zor olmayabilir.

Literatür gözden geçirildiği zaman, sosyal kimlikte tehdit hissinin, iç grupla özdeşimin güçlenmesiyle sonuçlandığı görülmektedir. (Ellemers, Spears ve Doosje, 1997; Branscombe ve ark., 1993; Branscombe ve Wann, 1994). Özdeşim güçlü olduğu zaman, tehdit algılanmakta ve buna tepki verilmektedir. Göçmenlerin özdeşim düzeyi ve tehdide tepkileri arasındaki ilişki, genellikle ulusal kimlik üzerinden kurulmuştur (Verkuyten ve Nekuee, 1999; Rosenthal ve Feldman, 1992). Rosenthal ve Feldman'ın (1992) Avustralya ve Amerika olmak üzere farklı ülkelere göçen ebeveynlerin ikinci kuşak olan genç çocuklarıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, her iki bölgedeki Çinlilerin tepkilerinin de benzer olduğu bulunmuş, zaman içinde etnik özdeşim ve davranışlar ve bilgiye dair, etnik kökenlerine atıflarına dair farklılıklar olsa da, etnik kimliklerinin önemi konusunda bir farklılık bulunmamıştır. Bu açıdan, farklı ülkelere gelen göçmenlerin varlığı gibi farklı açılardan kimliklerini tehdit altında hisseden, kimliklerinin yok olacağından korkan Kıbrıslı Türk katılımcıların, ait hissettikleri iç grupla özdeşimlerinin güçlü olduğu söylenebilir.

Çakal'ın (2012) gerçekleştirdiği araştırmaya göre, katılımcıların önemli bir çoğu için Kıbrıslı Türk olmak oldukça önemlidir. Dört yüz otuz yedi katılımcının neredeyse %75'i Kıbrıslı Türklük kimliklerine sıkı bağlılık göstermiştir. Bu çalışmada, gruplarıyla güçlü özdeşimleri olan kişilerin, diğer gruplardan daha fazla tehdit algıladıkları ve bu gruplara daha çok önyargılı oldukları bulunmuştur. Bu çalışmada katılımcıların %60'ının politik kimlikleri zayıftan orta düzeye değişmektedir. Katılımcıların %85-90'ı Kıbrıslı Türklerin kontrolüne (Örneğin, politik güç, ekonomik kaynaklar ve sosyal değerler, gelenekler ve kültürel pratikler veya yaşam biçimleri gibi sembolik değerlere yönelik)

oldukça yüksek düzeyde tehdit belirtmişlerdir. Katılımcıların yarısından fazlası düşük düzeyde gerçekçi ve sembolik tehdit algılamaktadır. Katılımcıların %80'i Türklerin kendilerini aşağılayarak grup güvenlerini tehdit ettiklerini düşünmektedir. Bu çalışmanın bulgularına göre, Kıbrıslı Rumların oluşturduğu tehdit algısı kıyaslandığında, insanların %50'sinden fazlasında Türklere kıyasla Kıbrıslı Rumların daha az derecede gerçekçi ve sembolik tehdit oluşturduğu algısı olduğu görülmüştür.

Ebeveynler ve çocuklar arasında ortak olabilecek önemli bir nokta, Kıbrıs'a mekânsal olarak ait hissederken, yerlerine bu kadar bağlıyken; devlete, toprağa, eve ait hissedemeyiş; ülkenin geleceğine dair yapılacak herhangi bir eylemin, yönetime gelecek farklı kişilerin bir şey değiştirmeyeceğine dair inanç ve aileyle kenetlenme durumudur. Bunun, azınlık hissini bir tür savunma mekanizması olduğu düşünülebilir. Kıbrıslılık aileyle eşse, kimliğin korunması ancak fiziksel olarak onların yanında olarak, mekânsal olarak adaya dönerek mi mümkün olabilir? Kıbrıslı Türkler ada dışında kalırlarsa ne olacağını düşünüyor olabilirler? Kimliksiz kalmak, asimile olmak, Kıbrıslılık kimliğinin yok olması gibi kaygılarla baş etmenin bir yolu, aileyle kenetlenmek olabilir. Kıbrıslı Türk bazı ebeveynler ve yetişkinlerin, kontrol edilemez bir göç karşısında azınlık konumunda, bölünmüş Kıbrıs'ta köksüz hissederken, aileye kenetlenmeleri, kontrol hissini artmasını da sağlıyor olabilir.

5.5. Ebeveynlerin Travmatik Deneyimlerinin Çocuklarına Aktarımı

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Kıbrıslı Türk ebeveynler, savaşa ve yerinden edilmeye dair travmatik deneyimlerin etkilerini günümüzde hâlâ yaşamaktadır. Bu bulgular, çocukken ve ergenken yaşanan yaşamı tehdit edici savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin, bazı psikiyatrik problemleri getirebileceği yönündeki bulgularla tutarlıdır (Ceri ve arkadaşları, 2016). Buna göre, göçmen kampında yaşayan otuz sekiz Yezidi Kürt göçmen çocuk ve gencin, İŞİD teröristlerinin yaşamlarını tehdit edici saldırılarından sonra göç etmeye zorlanmalarının ardından, tüm çocuklar ve gençlerin, %50'sinin bir ve %50'sinin birden fazla olmak üzere, psikiyatrik problem sergilediğini bulmuşlardır. En sık karşılaşılan problemleri %71 oranında huzursuz uyku, %36.8 oranında depresyon, %28.9 oranında dönüşüm rahatsızlıkları, %21.8 oranında uyum sorunları, %18.4

oranında akut ve %10.5 oranında posttravmatik stres bozukluğu ve %18.4 oranında organik olmayan enurezis olarak belirtmişlerdir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, küçük yaşta, savaşta ölenlerin gözünün önünde çukur kazılarak defnedilmesine tanık olan ve bundan oldukça olumsuz etkilenen annenin, bu konuda psikolojik bir destek almadığı sürece, hâlâ mezarlığa gittiği zaman düşüp bayılması; aynı kadının savaş dönemindeki bomba, top, tüfek seslerinden korkarak, hâlâ gürültü duyduğu zaman çılgılık atması veya esirlik deneyimi sırasında ölümle burun buruna gelen babanın, yaşadığı deneyimlerin hâlâ rüyalarına girmesi daha iyi anlaşılabilir. Carlson ve Dalenberg (2000) bir olayı travmatik yapan şeyin ne olduğunu, bu olayları ne gibi psikolojik tepkilerin izlediğini ve travmatik deneyim geçtikten sonra semptomların neden kalmaya devam ettiğini ele almıştır. Buna göre, bir olayın travmatik olması için, onun aşırı derecede olumsuz bir şekilde deneyimlenmesi, kontrol edilemez olması ve ani olması gerekir. Travmaya verilen tepkilerde biyolojik faktörler, travma dönemindeki gelişimsel düzey, stresörün şiddeti, sosyal bağlam ve önceki ve sonraki yaşam olayları olmak üzere beş faktörün etkili olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, bu deneyimleri yaşamış ebeveynlerin çocukları olan yetişkin katılımcılar kendi yaşamlarında, ebeveynlerinin deneyimlerinin kuşaklar arası aktarımını yaşamaktadır. Carlson ve Dalenberg'e göre (2000) farklı kültürlerden kişiler travmaya temel olarak benzer tepki verse de, her birinin birbirinden farklı semptomlar ifade etmelerinin beklenebileceğini vurgulamıştır. Bu açıdan, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimlerinin kendilerindeki farklı etkilerinin çocuklarında da farklı tepkiler doğurduğu düşünülebilir. Kıbrıslı Türk annelerin savaşla ilgili travma deneyimlerinin çocuklarının iyilik hallerine kuşaklar arası aktarımını inceleyen Özürçün-Küçükertan'ın (2013) çalışmasına göre, annenin savaş travmasına maruz kalması, çocuk yetiştirme davranışları üzerinde etkilidir. Bu çocuk yetiştirme tutumları da çocuğun baş etme stratejilerini yordamaktadır. Bu çalışmada elde edilen, babasının zifiri karanlıkta nöbet tuttuğu genç yaşlarda, kendisinin karanlıktan çok korkması; babası yerinden edilirken, kendisinin evden ve ülkeden ayrılmak istememesi; babası esirlik deneyimleriyle ilgili öfke hissetmezken, kendisinin hissetmesi; annesi çok büyük kayıplar yaşarken ve şu an evinde her şeyi stoklarken, kendisinin kendi düzenini minimalist bir şekilde kurma yönündeki motivasyona dair bulgular, ebeveynlerin

yaşadıkları travmatik deneyimlerinin farklı şekillerde sonraki kuşağa da aktarıldığını düşündürmüştür.

Kıbrıslı Türk ebeveynler, yerlerinden edilirken korku, endişe, telaş ve gelecek korkusu yaşamışlardır. Savaş ve yerinden edilme kendilerinde iz bırakan travmatik bir deneyim olmuştur. Ebeveyn bir katılımcının, bu deneyimin üzerinden 44 yıl geçmesine rağmen, bunları hâlâ rüyalarında görmesi klinik açıdan değerlendirildiğinde, rüyaların bilinç düzeyindeki veya bilinçdışı korkuları, kaygıları dile getirme işlevi akla gelmiştir. Bu açıdan, bu katılımcının bu duygularla baş etmekte hâlâ zorlandığı, bu deneyimlerin etkisini yoğun bir şekilde yaşadığı düşünülebilir.

Bazı katılımcılar ise insanların, maddi durumunun, standartlarının üzerinde araba gibi taşınabilir araçlara yatırım yapma eğiliminin arttığını düşünmektedir. Burada, insanların tanışamaz mallarını kaybetmekten korktuğundan, bunlara yatırım yapmaktansa, taşınabilir mallara yatırım yapma motivasyonları olabileceği düşünülebilir. Katılımcıların, topraklarını ve evlerini kaybettiklerinden, Annan Planı ile gündeme gelen Rumlara ait mal ve mülklerin iadesi korkusuyla, ellerinden alınamayacak bir şeye yatırım yapmak istedikleri düşünülebilir.

Ebeveynin eşyalarını stoklamak istemesi ise, alansallık (territoriality) kavramıyla açıklanabilir. İnsanlar, kendilerine ait olan alanları belirlemek için burayı özel eşyalarıyla işaretlerler (Cassidy, 1997; akt., Göregenli, 2013). Eşyalarını stoklayan ebeveyn, böylece hem burayı kişiselleştirmekte, hem de kaybettiği birçok şeyde hissettiği gibi yeniden bir kayıp duygusu yaşamaktan korunmakta olabilir. Bu ebeveynin, kızının eşyaları azaltmak veya atmak istemesi, annesinin yerlerinden edilme deneyiminde hissettiği gibi evinden atılıyormuş hissini tetikleyebilir. Güneydeki evinden ayrılmak onun kontrolünde olmasa da, şu andaki evinde biriktirdiği eşyaların kontrolü tamamen kendisine aittir. Bu açıdan, Kıbrıslı Türk ebeveynler için sözü geçen 'bir iğne dahi almamanın' veya 'eşyaların' sadece eşya olmadığı söylenebilir.

Çocukken yerinden edilenler açısından bu zorlukların söz konusu olmadığı görülmektedir. Çocuklar için anne babalarının olduğu her yer onlar için güzeldir. Onlar açısından bağlanılan mekân değil, kişilerdir. Anne babası, büyük ebeveynleri ve arkadaşları yanında olduktan sonra, onlar için mekânın önemli olmadığı düşünülebilir. Ancak yetişkinlerin güneyde geçirdikleri zamana göre o yere bağlılıkları arttığından, ayrıca yerlerinden edildiklerinde yeni bir düzen kurma, geçinme ve çocuklarını

geçindirme sorumluluğu onlarda olduğundan, bu deneyimlerin onlar açısından daha farklı yaşandığı söylenebilir. Kıbrıslı Türk ebeveynlerin ifadeleri incelendiği zaman, yere bağlılıklarının farklılaştığı dikkat çekmiştir. Yetişkinlik hayatına kuzeyde başlayanlar, kuzeydeki evleriyle daha güçlü bir bağlılık kurarken; yetişkinlik hayatlarına güneyde başlayanlar için 'köy' güneydekidir. Bu açıdan Kıbrıslı Türk ebeveynlerin bağlılık ve aidiyet kurmalarında, sadece mekânın değil, mekânda geçirilen zamanın, kişilerin ve ilişkilerin önemli faktörler olduğu düşünülebilir. Bu açıdan, 'her an kaybedebilirim' hissinin, katılımcıların yere değil; birbirine sarılmasını getirdiği söylenebilir.

Kıbrıs'ın güneyindeki evlerine kimi on bir yıl, kimi yirmi dokuz yıllık aradan sonra gidebilen Kıbrıslı Türk katılımcılar, çocuk gözyle çok büyük olan, anılarında çok büyük olarak hatırladıkları evlerini, yetişkin halleriyle gördükleri zaman çok küçük bulmuşlardır. Yirmi dokuz yıldır evlerine gidemeyen katılımcıların hemen hepsi, onca yıl sonra evlerine gidebildiklerinde, evlerini bıraktıkları dönemdeki yaşlarında olduğu gibi çocuksulaşmış, anılarını anımsamışlardır. Bu katılımcıların çocukları olan Kıbrıslı Türk yetişkin katılımcılar da ebeveynlerinin çocukluklarının veya gençliklerinin geçtiği yere yirmi dokuz yıl sonra gidip, onlar için anlamlı bir mekânsal ögeyle karşılaşmalarıyla birlikte, orayı bıraktıkları yaşa döndüklerini ve sanki hiç yıllar geçmemiş gibi, o yaşlarındaymış gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bu açıdan, 2003'te kuzeydekiler için güneye, güneydekiler için kuzeye açılan kapıların, yıllardır anılarda yaşayan çocukluğa açılan kapılar olduğu söylenebilir. Herhangi bir mekânsal öge ile karşılaşıldığında, o yerde bulunulduğunda, çocukluğundaki gibi hissetme deneyimi, mekânın kendilemesi kavramıyla açıklanabilir. Göregenli (2013) kendilemeyi 'kişinin bir eşya ya da mekânı, onunla kurulan karşılıklı ilişki içinde kendinin kılması' olarak tanımlamıştır (s.186). Ebeveynlerin çocukluklarının geçtiği yeri, kendilerinin kıldığı ve onunla karşılaşır karşılaşmaz o döneme regrese olduğu söylenebilir.

Kıbrıslı Türk yetişkinlere göre, ebeveynlerinin çocukken yaşadıkları yerler, akıllarında çok büyük kalırken, orayı gerçekte gördüklerinde çok küçük gelmesi, onlarda büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu hayal kırıklığını, bunu yaşayan ebeveynler de tarif etmektedir. Bu bulgular, Bryant'ın (2012) adanın güneyinden kuzeyine göç edenlerin yaşam öykülerine dair röportajların bulgularıyla tutarlıdır. Bu çalışmada, 2003 yılında dolaşımla ilgili kısıtlamaların hafifletilmesiyle terk ettikleri mahallelerini ve köylerini yıllar sonra ziyarete giden insanların yaşadığı şok ve hayal kırıklığına dikkat

çekilmiştir. İnsanların çoğunun evlerini harap, yıkıntı halinde ya da bayındırlık hizmetleri veya başka binaların altında görünce derin acılar yaşadığı ifade edilmiştir.

Yerinden edilme deneyimi sırasında, bazı katılımcılar bir iğne dahi alamadan, üzerindeki kıyafetlerle evlerini terk ederken, bazıları altın, kıyafet, battaniye, fotoğraf gibi kişisel eşyalarını alabilmişlerdir. Çadırlarda kaldıktan sonra, kimisi kendi imkânlarıyla, kimisi ise İngiliz üslerinde kaldıktan sonra Türkiye üzerinden kuzeye geçmişlerdir. Bazı katılımcılar, zor günler yaşasalar da erken yaşta hayata atılıp bunlarla mücadele ederek, şu an iyi koşullarda yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu deneyim, **post travmatik büyüme** kavramıyla açıklanabilir. Aynı zamanda, gerek savaştan önce babasını küçük yaşta babasını kaybetmesi gibi bireysel tarihle, gerekse savaş ve yerinden edilme deneyimi yaşarken ayrımcılığa maruz kalmak gibi toplumsal tarihle ilgili deneyimlerin, çocukların bağımsız olmasını getirdiği de olmuştur. Bu açıdan, olumsuz deneyimlerin, sonraki kuşaklarda olumlu sonuçları da olabilmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada yetişkinlik, evden ayrılma süreci, bunun İstanbul'da yaşayan Türkiyeliler ve Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan Türkler açısından nasıl farklılaştığı, Kıbrıslı Türk ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleri ve bunun çocuklarının yetişkin kimliklerine yansımaları ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre, hangi nedenle olursa olsun özellikle üniversite nedeniyle evden ve memleketten ayrılma durumu başta olmak üzere, evden ve aileden ayrılmanın başta bir değişimi, düzen kaybını içerdiğinden, bir kriz niteliği olduğu söylenebilir. Evden ayrılan genç yetişkinler yaşanan çeşitli zorluklar nedeniyle, ilk dönemlerde gitme ve kalma arasında bir ikilem yaşamaktadır. Akran desteği, geniş aile üyelerinin desteği üniversiteye gidildiğinde uyum sağlama sürecini hızlandırmaktadır.

Evden ve/veya ülkeden ayrılmanın kriz niteliği olsa da, bu deneyim, sorumluluk alma, bağımsızlaşma gibi yetişkin kimliği rollerinin edinimini kolaylaştırmaktadır. Yetişkinlik kimliğinin kazanımı, sadece evden veya ülkeden ayrılmakla ilgili değildir. Evden ayrılmış olduğu halde, yetişkin kimliğinin kazanımı konusunda zorlanan yetişkinler varken; ülkesinden ayrılmadığı halde yetişkinlik rollerini yerine getiren yetişkinler de mevcuttur.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre, anne baba evinden ayrılmış olmak, dönüşü olmayan bir yoldur. Anne baba evinden ayrılarak kendi düzenine göre yaşamaya alışan yetişkinler, artık kendi düzenlerini sürdürme, ailesinden ayrı yaşama eğilimindedir. Ancak, ebeveyne ekonomik olarak bağımlı olmak, evden ayrılma sürecinde ve yetişkin kimliğinin kazanımında önemli faktörlerden biri olan kendi kararlarını verme noktasında zorluk yaratmaktadır.

Evden ayrılmanın kriz niteliğinde oluşu, sadece yetişkinler için değil; evin boş kalması açısından ebeveynler için de geçerlidir. Mekân aile ilişkilerinin yakınlığını etkilese de, esas belirleyici faktör duygusal bağlılık ve ayrışmadır. Çeşitli nedenlerle ailesine yakın oturan yetişkinler onlardan farklılaşabilse de, aileye fiziksel yakınlık ayrışmayı zorlaştırabilmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, Kıbrıslı Türk yetişkin ve ebeveynlerin, ailelerinden ve yerlerinden kopmama eğilimi olduğu söylenebilir. Her iki grubun da yerlerine oldukça bağlı olduğu gözlenmiştir.

Kıbrıslı Türk yetişkin ve ebeveynlerin sosyal kimlik yapılanmaları incelendiğinde, Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türkler hakkındaki algılarının, Kıbrıslı Türklerin kimlik atfını değiştirebildiği görülmektedir. Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türkleri ne kadar Kıbrıslı gördüğü, Kıbrıslı Türklerin kendilerini ne kadar Kıbrıslı gördüğünü belirlemektedir. Yani, dış gruptan algılanan kabule göre, bağlama göre kimlikle özdeşim gücü değişmektedir. Kıbrıslı Türkler kimliklerinin ayırt ediciliğini sağlamak için, kiminle etkileşime girerlerse, Türklük ve Kıbrıslılık kimliğinin ters ucuna doğru yaklaşabilmektedir. Türkiyelilerle etkileşimde Kıbrıslılık; Rumlarla etkileşimde Türklük kimliği ön plana çıkabilmektedir.

Ebeveynlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleriyle ilgili anlatımlarının da çocuklarının kimlik atfını değiştirebildiği görülmektedir. Alt kimlikle üst kimliğin pozitif ilişki içerisinde olmaması kimlikler arası uyumu zorlaştırmakta ve bireyin kimlik çatışmasına neden olmaktadır. Bu noktada özsaygı arayışı bireysel bir kaynağa, yani aileye yönelebilmektedir.

Bu çalışmanın sınırlılıkları gözden geçirilecek olursa, çalışmada yalnızca Kıbrıslı Türk yetişkinlerin savaş ve yerinden edilme deneyimleri, bu deneyimlerin sosyal kimlik yapılanmalarına, aile ilişkilerine, çocuklarının yetişkin kimliğine ve evden ayrılma süreçlerine yansımaları incelenmiştir. Kıbrıslı Rumlarda bu deneyimlerin nasıl tezahür ettiğinin ve gruplar arasında bu deneyimlerin yansımaları açısından farklılık olup olmadığının anlaşılması için, benzer çalışmalar Kıbrıslı Rum toplumuyla da gerçekleştirilebilir.

İstanbul'da ve Kıbrıs'ta yaşayan yetişkinlerin evden ayrılma süreçlerinde yerinden edilme, kültür, ekonomi gibi farklı değişkenlerin etkisiyle ilgili hipotezleri test etmek amacıyla nicel çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Katılımcıların sosyal kimlik yapılanmalarında yerinden edilme ve göçün etkisi olduğu gibi, azınlık hissetmelerinin de etkisi olabileceği düşünülebilir. Bu çalışmada katılımcıların azınlık hissetmelerine dair bulgular elde edilmiş olsa da, sosyal kimlik yapılanmasında azınlık hissetmenin rolü, iç grup sargınlığında azınlık hissinin etkileri nitel ve nicel yöntemlerle araştırılabilir.

Bu çalışmada politik kimliğin kuşaklar arası aktarımı incelenmemiştir. Politik kimliğin kuşaklar arası aktarımı, etnik özdeşim, evin içerisinde hakim olan ideolojik görüşlerin aktarımı farklı çalışmaların konusu olabilir.

KAYNAKÇA

ABRAMS, D. VE HOGG, M.: 2004

“Collective Identity: Group Membership and Self-conception” In M. B. Brewer & M. Hewstone (Eds.), **Self and Social Identity** (pp. 147-181). Oxford: Blacwell.

ADAMS, G. R. VE MARSHALL, S. K.: 1996

“A Developmental Social Psychology of Identity: Understanding the Person-in-context”, **Journal of Adolescence**, 19, 429-442.

ALİ, L. VE SONN, C. C.: 2010

“Constructing Identity as a Second-generation Cypriot Turkish in Australia: The Multi-hyphenated Other”, **Culture and Psychology**, 16/3, 416-436.

ALLPORT, G. W.: 1954

The Nature of Prejudice. Reading, MA: Addison-Wesley.

ANAGIOTOS, C. VE SCHIED, F. M.: 2013

“Learning of National Identity in Areas of Conflict: The Case of Greek-Cypriot Young Adults in Cyprus”, **Adult Education Research Conference**.
<http://newprairiepress.org/aerc/2013/papers/2>

ARKONAÇ, S. A., ELÇİ, E., ŞAH, U. VE BAKİLER, E.: 2012

Güç İlişkileri İçinde Öznel Varoluşlar: Kıbrıslı ve Türkiyeli. S. Arkonaç, (Ed.), Söylem çalışmaları (1. Basım) içinde (59-92). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim

- Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- ARNETT, J. J.: 1998
“Learning to Stand Alone: The Contemporary American Transition to Adulthood in Cultural and Historical Context”, **Human Development**, 41, s. 295-315.
- ARNETT, J. J.: 2000
“Emerging Adulthood: A Theory of Development From The Late Teens Through the Twenties”, **American Psychologist**, 55/5, s. 469-480.
- ARSLAN, S.: 2006
“Farklı Soyutlama Düzeylerinde Benlik Temsilleri –I-: Bireysel Benlik ve Kolektif Benlik ya da ‘Ben’lik ve ‘Biz’lik”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 9/18, s. 81-99.
- ARSLAN, S.: 2007
“Farklı Soyutlama Düzeylerinde Benlik Temsilleri –I-: Bireysel Benlik’le İlgili Etmenlerin ‘Kolektif Benlik’ Temsiline Etkileri”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 10/19, s. 1-15.
- ARSLAN-AKFIRAT, S.: 2008
Strategic Constructions of National/Ethnic Identities: The Case of Northern Cyprus.
Unpublished doctoral dissertation, The Middle East Technical University, Ankara.
- BARDO, J. W.: 1984
“Sociospatial Predictors of Community Satisfaction”, **The Journal of Social Psychology**, 122/2, s. 189-198.
- BARRETT, M., LYONS, E. VE DEL VALLE, A.: 2004
The Development of National Identity and Social Identity Processes: Do Social Identity Theory and Self-categorization

	Theory Provide Useful Heuristic Frameworks For Developmental Research? In M. Bennett & F. Sani (Eds.), <i>The Development of the Social Self</i>. Hove, UK: Psychology Press. s. 159-188.
BARRETT, M.: 2007	Children's Knowledge, Beliefs and Feelings About Nations and National Groups. Psychology Press.
BARRETT, M. VE DAVIS, S. C.: 2008	Applying Social Identity and Self-categorization Theories to Children's Racial, Ethnic, National and State Identifications and Attitudes. In Stephen M. Quintana & Clark McKown (Eds.) <i>Handbook of Race, Racism and the Developing Child</i>. s. 72-110. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
BARRETT, M. VE OPPENHEIMER, L.: 2011	"Findings, Theories and Methods in the Study of Children's National Identifications and National Attitudes", European Journal of Developmental Psychology, 8/1, s. 5-24.
BAR-TAL, D.: 1996	"Development of Social Categories and Stereotypes in Early Childhood: The Case Of "the Arab" Concept Formation, Stereotype And Attitudes By Jewish Children In Israel", International Journal of Intercultural Relations, 20/3-20/4, s. 341-370.
BARUH, L. VE POPESCU, M.: 2008	"Guiding Metaphors of Nationalism: The Cyprus Issue and the Construction of Turkish National Identity in Online Discussions",

- BENWELL, B. VE STOKOE, E.: 2006
 "Theorising Discourse and Identity", In
Discourse and Identity. Edinburgh:
 Edinburgh University Press.
- BERNTSEN, D., RUBIN, D. D.: 2004
 "Cultural life scripts structure recall from
 autobiographical memory", **Memory &
 cognition**, 32/3, s. 427-442.
- BERRY, J. W.: 1997
 "Immigration, Acculturation, and Adaptation",
**Applied Psychology: An International
 Review**, 46/1, 5-68.
- BEYERS, W., GOOSSENS, L., VANSANT, I.,
 & MOORS, E.: 2003
 "A Structural Model of Autonomy in the
 Middle and Late Adolescence:
 Connectedness, Separation, Detachment,
 and Agency", **Journal of Youth and
 Adolescence**, 32/5, s. 351-365.
- BIGGERSTAFF, D. L. & THOMPSON, A. R.:
 2008
 "Interpretative Phenomenological Analysis
 (IPA): A Qualitative Methodology of Choice in
 Healthcare Research", **Qualitative Research
 in Psychology**, 5, s. 173-183.
- BILLIG, M. VE TAJFEL, H.: 1973
 "Social Categorization and Similarity in
 Intergroup Behaviour", **European Journal of
 Social Psychology**, 3, s. 339-344.
- BOUTEYRE, E., MAUREL, M. VE
 BERNAUD, J. L.: 2007
 "Daily Hassles and Depressive Symptoms
 Among First Year Psychology Students in
 France: The Role of Coping and Social

- Support", **Stress and Health**, 23, s. 93–99.
- BRANSCOMBE, N. R., WANN, D. L., NOEL, J. G., COLEMAN, J.: 1993 "In-group or Out-Group Extremity: Importance of the Threatened Social Identity", **Personality and Social Psychology Bulletin**, 19, s. 381-388.
- BRANSCOMBE, N. R., WANN, D. L.: 1994 "Collective Self-Esteem Consequences of Outgroup Derogation When a Valued Social Identity is on Trial", **European Journal of Social Psychology**, 24, s. 641-657.
- BREAKWELL, G. M.: 1986 **Coping with Threatened Identities**. Methuen: London and New York.
- BREAKWELL, G. M.: 1993 "Social Representations and Social Identity", **Papers on Social Representations**, 2/3, s. 198-217.
- BREWER, M. B. VE GARDNER, W.: 1996 "Who Is This "we"? Levels of Collective Identity and Self Representations", **Journal of Personality and Social Psychology**. 71/1, s. 83-93.
- BRONFENBRENNER, U.: 1994 "Ecological Models of Human Development", In **International Encyclopedia of Education**, Vol. 3, 2nd, Ed. Oxford: Elsevier. Reprinted in: Gauvain, M. & Cole, M. (Eds.), **Readings on the development of children**, 2nd Ed. (1993, pp. 37-43). NY: Freeman.
- BROWN, R.: 2000 "Social Identity Theory: Past Achievements, Current Problems and Future Challenges", **European Journal of Social Psychology**,

- 30/6, s. 745-779.
- BROWN, N. R., LEE, P. J., KRSLAK, M.,
CONRAD, F. G., GB HANSEN, T.,
HAVELKA, J., REDDON, J. R.: 2009
“Living in history: How war, terrorism, and
natural disaster affect the organization of
autobiographical memory”, **Psychological
Science**, 20/4, s. 399-405.
- BROWN, N. R.: 2016
“Transition theory: A minimalist perspective
on the organization of autobiographical
memory”, **Journal of Applied Research in
Memory and Cognition**, 5/2, s. 128-134.
- BRYANT, R.: 2012
**Kıbrıs’ta Yerinden Olmak. Sivil ve Askeri
Çatışmanın Sonuçları. Rapor 2. Hayat
Hikâyeleri: Kıbrıs Türk Toplumunu.** Oslo:
Barış Araştırmaları Enstitüsü.
- BURR, V.: 2012
Sosyal İnşacılık. (Çev.: S. Arkonaç), Ankara:
Nobel Yayın Dağıtım.
- CAMERON, J. J., WILSON, A. E., ROSS, M.:
2004
“Autobiographical Memory and Self-
Assessment”, **The Self and Memory**, s. 207-
226.
- CANEFE, N.: 2002
“Markers of Turkish Cypriot History in the
Diaspora”, **Rethinking History**, 6/1, s. 57-76.
- CARLSON, E. B., DALENBERG, C. J.: 2000
“A Conceptual Framework for the Impact of
Traumatic Experiences”, **Trauma, Violence
& Abuse**, 1/1, s. 4-28.

CERİ, V., ÖZLÜ-ERKILIÇ-Z., ÖZER, Ü.,
YALÇIN, M., POPOW, C. VE AKKAYA-
KALAYCI, T.: 2016

“Psychiatric Symptoms and Disorders Among
Yazidi Children and Adolescents Immediately
After Forced Migration Following Isis Attacks”,
Neuropsychiatr, 30, s. 145-150.

CHA, J. H.: 1994

“Changes in Value, Belief, Attitude and
Behavior of the Koreans Over the Past 100
Years”, **Korean Journal of Psychology:
Social**, 8, s. 40-58.

CHOW, K., HEALEY, M.: 2008

Place Attachment and Place Identity: First
Year Undergraduates Making the Transition
From Home to University, **Journal of
Environmental Psychology**, 28/4, s. 362-
372.

CONWAY, M. A., PLEYDELL-PEARCE, C.
W.: 2000

“The Construction of Autobiographical
Memories in the Self-Memory
System”, **Psychological Review**, 107/2, s.
261.

CONWAY, M. A., SINGER, J. A., TAGINI, A.:
2004

“The Self and Autobiographical Memory:
Correspondence and Coherence”, **Social
Cognition**, 22/5, s. 491-529.

CONWAY, M. A.: 2005

“Memory and the Self”, **Journal of Memory
and Language**, 53/4, s. 594-628.

ÇAKAL, H.: 2012

“Non-technical Report on Intergroup
Relations in Northern Cyprus: Turkish Cypriot

- Perspectives”, **Oxford Centre for the Study of Intergroup Conflict Department of Experimental Psychology, Social Psychology Working Papers**, 2012/1.
- DEMİRTAŞ, H. A.: 2003
“Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar”, **İletişim Araştırmaları**, 1/1, s. 123-144.
- DIEHL, M.: 1990
“The Minimal Group Paradigm: Theoretical Explanations and Empirical Findings”, In W. Stroebe & M. Hewstone (eds.) **European Review of Social Psychology**, 1, s. 263-292.
- DURKIN, K.: 2002
Developmental Social Psychology. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- ELLEMERS, N., SPEARS, R., DOOSJE, B.: 1997
“Sticking Together or Falling Apart: In-Group Identification as a Psychological Determinant of Group Commitment Versus Individual Mobility”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 72/3, s. 617-626.
- ELLEMERS, N., SPEARS, R. VE DOOSJE, B.: 2002
“Self and Social Identity”. **Annual Review of Psychology**, 53, s. 161-186.
- ELKIND, DAVID: 1978
“Erik Erikson: İnsanda Gelişimin 8 Evresi” Çev. Ali Dönmez. **Dialogue**, 11, Sayı 1, s. 3-13. Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/502/6011.pdf>, (Ocak, 2018).
- ESER, B.: 2016
“Kuzey Kıbrıs’ta Ailede Çocuğun Değerinin

- Aile Yapıları Açısından İncelenmesi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü.
- FREUD, S.: 1947 **The Ego and the Id** (4. Baskı). (J. Riviere, Çev.). London: Hogarth Press. (Orijinal çalışma basım tarihi 1927).
- FRIED, M.: 2000 “Continuities and Discontinuities of Place”, **Journal of Environmental Psychology**, 20, 193-205.
- GAERTNER, S. L., RUST, M. C., DOVIDIO, J. F., BACHMAN, B. A., ANASTASIO P. A.: 1994 “The contact hypothesis: The role of a common ingroup identity on reducing intergroup bias”, **Small Group Research**, 25, s. 224-249.
- GALL, T. L., EVANS, D. R., BELLEROSE, S.: 2000 “Transition to First Year University: Patterns of Change in Adjustment Across Life Domains and Time”, **Journal of Social and Clinical Psychology**, 19/4, s. 544-567.
- GÖREGENLİ, M.: 2013 **Çevre Psikolojisi: İnsan-mekân İlişkileri**. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- HABERMAS, T., KÖBER, C.: 2015 “Autobiographical Reasoning in Life Narratives Buffers the Effect of Biographical Disruptions on the Sense of Self Continuity”, **Memory**, 23/5, s. 664-674.
- HALL, S.: 2000 “Who Needs ‘identity’?” P. Du Gay, J. Evans ve P. Redman, (Ed.), **Identity: A Reader** s.

- 15-30. London: Sage.
- HAMILTON, D. L., GIFFORD, R. K.: 1976
"Illusory Correlation in Interpersonal Perception: A Cognitive Basis of Stereotypic Judgments", **Journal of Experimental Social Psychology**, 12/4, s. 392-407.
- HARTUP, W. W.: 1989
"Social Relationships and Their Developmental Significance", **American Psychologist**, 44, s. 120-6.
- HOFSTEDE, G.: 1980
Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values. Beverly Hills: Sage.
- HOGG, M. A., TERRY, D. J. VE WHITE, K. M.: 1995
"A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory with Social Identity Theory", **Social Psychology Quarterly**, 58, s. 225-269.
- HUGG, P. R.: 2001
"Cyprus in Europe: Seizing the Momentum of Nice", **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, 34/5, s. 1293-1362.
- HUI, C. H. VE TRIANDIS, H. C.: 1986
"Individualism-Collectivism: A Study of Cross-cultural Researchers", **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 17, s. 225-248.
- JOSE, P. E., HUNTSINGER, C. S., HUNTSINGER, P. R., & LIAW, F.-R.: 2000
"Parental Values and Practices Relevant to Young Children's Social Development in Taiwan and the United States", **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 31, s. 677-702.
- KAGITÇIBAŞI, Ç.: 1981
Çocuğun Değeri: Türkiye'de Değerler ve

- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 1996 **Doğurganlık**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 1997 “The Autonomous-relational Self: A New Synthesis”, **European Psychologist**, 1/3, s. 180-186.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 2000 “Individualism and Collectivism”, In J. W. Berry, M. H. Segall & Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), **Handbook of Cross-cultural Psychology**, 2. baskı, s. 1-50. Boston: Allyn & Bacon.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 2000 **Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile**. 2. baskı. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 2012 **Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikoloji**, 3. Baskı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- KELLER, H., PAPALIGOURA, Z., KUNSEMULLER, P., VOELKER, S., PAPAELIOU, C., LOHAUS, A.: 2003 “Concepts of Mother-infant Interaction in Greece and Germany”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 34/6, 677-689.
- KIZILYÜREK, N.: 2003 “Kıbrıs’ta Yerinden Edilmek” (b.t.). 11 Mart 2018, <http://www.prio-cyprus-displacement.net/default.asp?id=245>.
- KIM, Y., BUTZEL, J. S., & RYAN, R. M.: 1998 **Milliyetçilik Kısıncısında Kıbrıs**. 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KIM, Y., BUTZEL, J. S., & RYAN, R. M.: 1998 “Interdependence and Well-being: A Function of Culture and Relatedness Needs”, Paper presented at **The International Society for the Study of Personal Relationships**,

- Saratoga Springs, NY.
- KKTC DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2011 “KKTC Nüfus Sayımı Sonuçları”, 6 Mayıs 2019, <http://www.devplan.org/Nufus-2011/Nufus-2011.html>
- LE BON, G.: 1896 **The Crowd: A Study of the Popular Mind.** London: Ernest Benn.
- LEV-WIESEL, R.: 2007 “Intergenerational Transmission of Trauma across Three Generations: A Preliminary Study”, **Qualitative Social Work: Research and Practice**, 6/1, s. 75–94.
- LEWIN, K.: 1940/1948 “Bringing Up the Jewish Child”, In **Resolving Social Conflicts**, by K. Lewin, ed. G. Weis Lewin, s. 169-185. New York: Harper & Row.
- LEVINSON, D. J.: 1978 **The Season's of a Man's Life.** New York: Ballantine.
- LEVINSON, D. J.: 1986 “A Conception of Adult Development”, **American Psychologist**, 41, s. 3-13.
- LIN, C. C. VE FU, V. R.: 1990 “A Comparison of Child-rearing Practices Among Chinese, Immigrant Chinese, and Caucasian-American Parents”, **Child Development**, 61/2.
- LODI-SMITH, J., ROBERTS, B. W.: 2007 “Social Investment and Personality: A Meta-Analysis of the Relationship of Personality Traits to Investment in Work, Family, Religion, and Volunteerism”, **Personality and Social Psychology Review**, 11/1, s. 68-86.

LÜDTKE, O., ROBERTS, B. W.,
TRAUTWEIN, U., NAGY, G.: 2011

“A Random Walk Down University Avenue: Life Paths, Life Events, and Personality Trait Change at the Transition to University Life”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 101/3, s. 620–637.

MARCIA, J. E.: 1980

“Identity in Adolescence”, In J. Adelson (Ed.), **Handbook of Adolescent Psychology**, s. 159-187, New York: Wiley.

MARKOVÁ, I.: 2007

“Social Identities and Social Representations, How Are They Related?”, In G. Maloney & I. Walker (eds.). **Social Representations and Identity – Content, Process and Power**. s. 215-236. Palgrave McMillan.

MARKUS, H. VE KITAYAMA, S.: 1991

“Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion and Motivation”, **Psychological Review**, 98, s. 224-253.

MCADAMS, D. P., BAUER, J. J., SAKAEDA, A. R., ANYIDOHO, N. A., MACHADO, M. A., MAGRINO-FAILLA, K., WHITE, K. W., PALS, J. L.: 2006

“Continuity and Change in the Life Story: A Longitudinal Study of Autobiographical Memories in Emerging Adulthood”, **Journal of personality**, 74/5, s. 1371-1400.

MCANDREW, F. T.: 1998

“The Measurement of ‘Rootedness’ and the Prediction of Attachment to Home-Towns in College Students”, **Journal of Environmental Psychology**, 18/4, s. 409-417.

MERTAN, B.: 2003

“Social and Emotional Development of Turkish Cypriot Children and Caregiving Styles”, **Woman 2000, Journal for Woman**

- Studies, EMU CWS**, 3/2, 1-16.
- MERTAN, B., BOULANGER-BALLEYGUIER, G.: 2008 "Quelques 248 ere248 sentati du travail des Mères sur leurs 248 ere248 sentations des relations 248 ere-enfant dans une société européenne en mutation", **Revue Enfance**, 60/4, 393-406.
- MERTAN, B.: 2011 "Children's Perception of National Identity and In-group/Out-group Attitudes: Turkish-Cypriot School Children", **European Journal of Developmental Psychology**, 8/1, s. 74-86.
- MIKULINCER, M., SHAVER, P. R.: 2007 **Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change**, New York: Guilford Press.
- MILGRAM, S.: 1974 **Obedience to Authority**. New York: Harper ve Row.
- MITCHELL, B. A., LOVEGREEN, L. D.: 2009 "The Empty Nest Syndrome in Midlife Families: A Multimethod Exploration of Parental Gender Differences and Cultural Dynamics", **Journal of Family Issues**, 30/12, s. 1651-1670.
- NAGEL, J.: 1994 "Constructing Ethnicity: Creating & Recreating Ethnic Identity & Culture", **Social Problems**, 41/1, s. 152-176.
- NATIONAL INSTITUTE OF MENTAL HEALTH: 1995 "Depression: What Every Woman Should Know"

OZER, E. J., BEST, S. R., LIPSEY, T. L.,
WEISS, D. S.: 2003

“Predictors of posttraumatic stress disorder
and symptoms in adults: a meta-analysis”,
Psychological Bulletin, 129/1, s. 52-73.

ÖZEYLEM, F.: 2017

“Psychological Well-Being, Romantic
Attachment and Attitudes Toward Divorce of
Emerging Adults in Northern Cyprus”,
Doktora Tezi, Roehampton Üniversitesi
Psikoloji Bölümü.

ÖZÜORÇUN-KÜÇÜKERTAN, N.: 2013

“Intergenerational Transmission of Maternal
War-Related Trauma Experiences to Their
Offspring’s Well-Being Among Turkish
Cypriots: Mediator Role of Parenting Styles”,
Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PEHLIVAN, O.: 2017

“Aile Tanımı ve İlişkilerinin Toplumsal Olarak
İnşası”, **Doktora Tezi**, Hacettepe
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PHALET, K., & SCHONPFLUG, U.: 2001

“Intergenerational Transmission of
Collectivism and Achievement Values in Two
Acculturation Contexts: The Case of Turkish
Families in Germany and Turkish and
Moroccan Families in the Netherlands”,
Journal of Cross-Cultural Psychology, 32,
s. 186-201.

REICHER, S. D., SPEARS, R. VE
POSTMES, T.: 1995

“A Social Identity Model of Deindividuation
Phenomena”, In W. Stroebe & M. Hewstone
(Ed.). **European Review of Social
Psychology**, vol. 61, s. 161-198. Wiley &

	Sons. Ltd.
REICHER, S.: 2004	"The Context of Social Identity: Domination, Resistance and Change", Political Psychology , 25, s. 921-945.
ROBERTS, B. W., WALTON, K. E., VIECHTBAUER, W.: 2006	"Patterns of Mean-Level Change in Personality Traits Across the Life Course: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies", Psychological Bulletin , 132/1, s. 1-25.
ROBERTS, B. W., WOOD, D.: 2006	"Personality Development in the Context of the Neo-Socioanalytic Model of Personality", In D. K. Mroczek & T. D. Little (Eds.), Handbook of personality development , s. 11-39, Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers
ROBILA, M.: 2010	"Parental Migration and Children's Outcomes in Romania", J Child Family Studies , 20, s. 326-333.
ROBINS, K. VE AKSOY, A.: 2001	"From Spaces of Identity to Mental Spaces: Lessons from Turkish-Cypriot Cultural Experience in Britain", Journal of Ethnic and Migration Studies , 27/4, s. 685-711.
ROSENTHAL, D., FELDMAN, S. S.: 1992	"The Nature and Stability of Ethnic Identity in Chinese Youth", Journal of Cross-Cultural Psychology , 23/2, s. 214-227.
RYAN, R. M., & LYNCH, J. H.: 1989	"Emotional Autonomy Versus Detachment:

- Revisiting the Vicissitudes of Adolescence and Young Adulthood”, **Child Development**, 60, s. 340-356.
- SMITH, J. A. VE OSBORN, M.: 2008 “Interpretative Phenomenological Analysis”, In J. Smith, **Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods**, s. 53-80. London: Sage.
- SMITH, J. A., FLOWERS, P. VE LARKIN, M.: 2009 **Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research**. London: Sage.
- STAVRINIDES, P. VE GEORGIOU, S.: 2011 “National Identity and In-group/Out-group Attitudes with Greek-Cypriot Children”, **European Journal of Developmental Psychology**, 8/1, s. 87-97.
- STYLIANOU, D. (YAPIMCI, YÖNETMEN): 2012 **Sharing an Island** [Belgesel]. Kıbrıs.
- STEWART, S. M., BOND, M. H., DEEDS, O., & CHUNG, S. F.: 1999 “Intergenerational Patterns of Values and Autonomy Expectations in Cultures of Relatedness and Separateness”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 30, s. 575-593.
- SÜMER, N., YETKİLİ, O.: 2018 “Cultural Aspects of Attachment: Anxiety, Avoidance, and Life Satisfaction: Comparing the US and Turkey”, In M. Demir and N. Sümer (Eds.), **Close relationships and happiness across cultures**. Dordrecht: Springer.
- SVOB, C., BROWN, N. R., REDDON, J. R., “The transitional impact scale: Assessing the

- UZER, T., & LEE, P. J.: 2014
material and psychological impact of life transitions", **Behavior research methods**, 46/2, s. 448-455.
- ŞAHİN, S.: 2011
"Open Borders, Closed Minds: The Discursive Construction of National Identity in North Cyprus", **Media, Culture & Society**, 33/4, s. 583-597.
- TAJFEL, H. VE WILKES, A. L.: 1963
"Classification and Quantitative Judgement", **British Journal of Psychology**, 54, s. 101-114.
- TAJFEL, H.: 1970
"Experiments in Intergroup Discrimination", **Scientific American**, 223, s. 96-102.
- TAJFEL, H., BILLIG, M. G., BUNDY, R. P. VE FLAMENT, C.: 1971
"Social Categorization and Intergroup Behaviours", **European Journal of Social Psychology**, 1, s. 149-178.
- TAJFEL, H.: 1978
Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations. London: Academic Press.
- TAJFEL, H. VE TURNER, J. C.: 1979
"An Integrative Theory of Intergroup Conflict", W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.). **The Social Psychology of Intergroup Relations**, Monterey, Ca: Brooks/Cole.
- TAJFEL H. (ED.): 1982
Social Identity and Intergroup Relations. Cambridge: Cambridge University Press.
- TAJFEL, H. VE TURNER, J. C.: 1986
"The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour", In **Psychology of Intergroup**

- Relations.** Worchel, S. ve Austin, W. (Ed.).
Nelson Hall: Chicago: 7-24.
- TAYLOR, S.: 2010
- Narratives of Identity and Place.** London:
Routledge.
- TEDESCHI, R. G. VE CALHOUN, L. G.: 2004 "Posttraumatic Growth: Conceptual
Foundations and Empirical Evidence",
Psychological Inquiry, 15, 1, s. 1-18.
- TEKCAN, A. İ., KAYA-KIZILÖZ, B., &
ODAMAN, H.: 2012 "Life Scripts Across Age Groups: A
Comparison of Adolescents, Young Adults,
and Older Adults", **Memory**, 20/8, s. 836-847.
- TESSER, A.: 1988 "Toward a Self-evaluation Maintenance
Model of Social Behaviour", **Advances in
Experimental Social Psychology**, 21, s.
181-227.
- TIMOTIJEVIC, L. VE BREAKWELL, G. M.:
2000 "Migration and Threat to Identity", **Journal of
Community & Applied Social Psychology**.
10, s. 355-372.
- TOGNOLI, J. (2003). "Leaving Home: Homesickness, Place
Attachment, and Transition Among
Residential College Students", **Journal of
College Student Psychotherapy**, 18/1, s.
35-48.
- TRIANDIS, H. C., LEUNG, K., VILLAREAL,
M. V. VE CLARK, F. L.: 1985 "Allocentric Versus Idiocentric Tendencies:
Convergent and Discriminant Validation",
Journal of Research in Personality, 19, s.
395-415.
- TRIANDIS, H. C.: 1989 "The Self and Social Behaviour in Differing

- Context", **Psychological Review**, 96, s. 506-520.
- TRIANDIS, H. C., MCCUSKER, C. VE HUI, C. H.: 1990
"Multimethod Probes of Individualism and Collectivism", **Journal of Personality and Social Psychology**, 59/5, s. 1006-1020.
- TURNER, J. C.: 1982
"Towards a Cognitive Redefinition of the Social Group", In H. Tajfel (Ed.) **Social Identity and Intergroup Relations**, s. 15-40. Cambridge: Cambridge University Press.
- TURNER, J. C.: 1987
"A Self-categorization Theory", In J. C. Turner, M. A. Hogg, P. J. Oakes, S. D. Reicher ve M. S. Wetherell. **Rediscovering the Social Group: A Self-categorization Theory**. Oxford: Blackwell.
- TURNER, J. C.: 1991
Social Influence. Milton Keynes: Open University Press.
- TURNER, J. C. VE OAKES, P. J.: 1997
"The Socially Structured Mind", In C. McGarty & S. A. Haslam (Eds.), **The Message of Social Psychology**, s. 355-373. Cambridge: Blackwell Publishers.
- VERKUYTEN, M., NEKUEE, S.: 1999
"Ingroup Bias: The Effect of Self-Stereotyping, Identification and Group Threat", **European Journal of Social Psychology**, 29/2-3, s. 411-418.
- VERKUYTEN, M.: 2005
The Social Psychology of Ethnic Identity. Sussex: Psychology Press.

WAY, L. C. S.: 2011

“The Local News Media Impending Solutions to the Cyprus Conflict: Competing Discourses of Nationalism in Turkish Cypriot Radio News”, **Social Semiotics**, 21/1, s. 15-31.

WILSON, H.: 1998

The Development of National Identity in 5 to 11 Year Old English School Children. Unpublished PhD Thesis, University of Surrey.

YALÇIN, M. G., YALÇIN, S.: 2018

“Mardin’de Suriyeli Olmak: Kendini Evinde Hissetmekle Kentin Dışına İtilmek Üzerine”, **ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar**, 8, s. 67-98.

YETKİLİ, O.: 2007

“An investigation of the Identity Structure of Turkish Cypriots”, **Yüksek Lisans Tezi**, Surrey Üniversitesi, İnsan Bilimleri Fakültesi.

YILDIRIM, A. VE ŞİMŞEK, H.: 2011

Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 8. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ZASTROW, C. VE KIRST-ASHMAN, K. K.: 2015

İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre. (E. Türközü, B. Alparslan ve O. Uraz, Çev.). 1. Baskı. Ankara: Nika Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2013).

ZIMBARDO, P. G.: 1969

“The Human Choice: Individuation, Reason, and Order Versus Deindividuation, Impulse and Chaos”, W. Arnold ve D. Levine (Ed.). **Nebraska Symposium on Motivation.** Lincoln, NB: University of Nebraska Press.

EKLER

EK-1. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Doğum Tarihiniz:

Doğum Yeriniz:

Eğitim Durumunuz:

Mesleğiniz:

Medeni Durumunuz:

Çocuğunuz var mı? (Varsa yaşları ve kim baktı/bakıyor?)

Fiziksel bir hastalığınız/herhangi bir sağlık probleminiz var mı?

EK-2. KIBRISLI YETİŞKİMLERİN EVDEN AYRILMA DENEYİMLERİ GÖRÜŞME FORMU

Evden Ayrılma Deneyimi:

1. Evden ayrılmanız konusunda ailenizin tepkilerinden bahseder misiniz?
 - a. Ne kadar süredir anne babanızdan ayrı yaşıyorsunuz?
2. Evden ayrılma deneyiminizden bahseder misiniz?
-nasıl karar verdi -duyguları –anıları
3. Evden ayrıldıktan sonra hayatınızda ne değişti?
-ailenizle ilişkileriniz -anne babadan ayrışma -evdeki sorumluluklar

Evden Ayrıldıktan Sonraki Yaşam:

4. Ailenizle ne sıklıkta bir araya gelirsiniz?
5. Birlikte neler yaparsınız?
-birlikte yemek yemek
6. Ailenizin ekonomik desteğinize ne sıklıkta, ne ölçüde ihtiyaç duyarsınız?

Ailenin Savaş ve Yerinden Edilme Deneyimi

7. Ailenizden kim/kimler savaş döneminde yerinden edilme deneyimi yaşadı?
8. Nereden nereye göçtüler?

Deneyimin Evde Paylaşılması

9. Anne babanızın yerinden edilme deneyimi evde ne sıklıkta konuşulur?
10. Yerinden edilme deneyimiyle ilgili annenizin/babanızın anlattıklarından söz eder misiniz?
11. Bu deneyimleri düşündüğünüzde, Kıbrıslı olmak hakkında ne düşünüyorsunuz?
12. Biliyorsunuz, 2003 yılında Yeşil Hat açıldı. Bundan sonra Kıbrıslı Türkler adanın güneyine eskiden yaşadıkları evleri ziyaret etmeye gitti. Sizin böyle bir deneyiminiz oldu mu? Nasıl yaşadınız?
 - a. Bu sırada neler düşündünüz?
13. Anne babanızın yerinden edilme deneyimiyle sizin evden ayrılmanız arasındaki ilişki konusundaki görüşleriniz nelerdir?

EK-3. YERİNDEN EDİLMİŞ EBEVEYNLER GÖRÜŞME FORMU

Evlilik:

1. Eşiniz ile nasıl evlendiniz? Aileler tanışıyor muydu?
-grup içi evlilik mi yapıldı, onu araştırıyorum

Yerinden Edilmeden Önceki Hayat

Yerinizden edilmeden önce yaşadığınız yerdeki hayatınızdan bahseder misiniz?

Savaş ve Yerinden Edilme Deneyimi:

2. Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında çatışmalar, savaş oldu. O dönemlerdeki deneyiminizden bahseder misiniz?
3. Türkiye Kıbrıs'a çıkartma yaptığı zaman, güneyde yaşayan Kıbrıslı Türkler bir anda evlerini terk etmek zorunda kaldı. O dönemde siz neler yaşadınız?
4. Güneydeki evinizden ayrılma deneyiminizden bahseder misiniz?
-duygular -anılar
5. Bu deneyimleri düşündüğünüzde, Kıbrıslı olmak hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yerinden Edildikten Sonraki Hayat:

6. Göç ettikten sonra hayatınızda ne değişti?
7. Evinizden, yerinizden ayrılmış olma deneyiminiz nasıldı?
-zorluktan söz ederse sonda kullan 'üstesinden gelmek için ne yaptınız' diye.

Yeşil Hattın Açılmasından Sonra Eve Dönüş:

8. Biliyorsunuz, 2003 yılında Yeşil Hat açıldı. Bundan sonra Kıbrıslı Türkler adanın güneyine eskiden yaşadıkları evleri ziyaret etmeye gitti. Sizin böyle bir deneyiminiz oldu mu? Nasıl yaşadınız? Orada neler deneyimlediniz?
-ne zaman -kimlerle -duygular

Çocuklarla İlişkiler:

9. Geçmiş, güneyde yaşadığınız dönemi ne sıklıkta düşünürsünüz?
10. 1974 döneminde yaşadıklarınızla ilgili ne sıklıkta düşünürsünüz?
11. Yerinden edilme deneyiminiz evde ne sıklıkta konuşulur?
12. Çocuklarınızla ne sıklıkta bir araya gelirsiniz?
13. Birlikte neler yaparsınız?
-birlikte yemek yemek
14. Çocuklarınız sizlerin ekonomik desteğinize ne sıklıkta, ne ölçüde ihtiyaç duyar?

EK-4. İSTANBUL'DAKİ YETİŞKİMLERİN EVDEN AYRILMA DENEYİMLERİ GÖRÜŞME FORMU**Evden Ayrılma Deneyimi:**

1. Evden ayrılmanız konusunda ailenizin tepkilerinden bahseder misiniz?
 - a. Ne kadar süredir anne babanızdan ayrı yaşıyorsunuz?
2. Evden ayrılma deneyiminizden bahseder misiniz?
-nasıl karar verdi -duyguları -anıları
3. Evden ayrıldıktan sonra hayatınızda ne değişti?
-ailenizle ilişkileriniz -anne babadan ayrışma -evdeki sorumluluklar

Evden Ayrıldıktan Sonraki Yaşam:

4. Ailenizle ne sıklıkta bir araya gelirsiniz?
5. Birlikte neler yaparsınız?
-birlikte yemek yemek
6. Ailenizin ekonomik desteğine ne sıklıkta, ne ölçüde ihtiyaç duyarsınız?

ÖZGEÇMİŞ

Nur Ağdelen

EĞİTİM

İlkokul Eğitimi: Girne 23 Nisan İlkokulu, 1998.

Ortaokul-Lise Eğitimi: 19 Mayıs Türk Maarif Koleji, 2004.

Lisans Eğitimi: İstanbul Üniversitesi, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, 2008.

Yüksek Lisans Eğitimi: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, 2013.

Yüksek Lisans Tez Konusu:

Evlilik Öncesi İlişki Değerlendirmenin Yordayıcısı Olarak Aile İletişim Kalıpları

Doktora Tez Konusu:

Kıbrıslı Türk Yetişkinlerin Evden Ayrılma Süreçlerinin İncelenmesi

İŞ TECRÜBESİ

2018 -	İstanbul Doğum Akademisi Bağdat Caddesi Şubesi
2012 - 2018	Ayna Eğitim ve Psikolojik Danışma Merkezi
2011 - 2012	Öğretilebilir Çocukları Koruma Derneği
2010 – 2011	TED Kuzey Kıbrıs Koleji
2009 – 2010	İlim Final Dergisi Dershanesi
2008 – 2008	Erken Destek Eğitim Merkezi

YAYINLAR

Makale	Ağdelen, N. (2014). Family communication patterns as predictor of premarital relationship assessment. Human Systems: The Journal of Therapy, Consultation&Training, 25(2), 140-147.
--------	---

Kitap İçinde Bölüm Yazarlığı Ağdelen, N. (2017). Aile değerleri leği. Sosyal psikolojide değerler ve ahlak: Kuramlar ve lekler (1. Baskı) içinde (27-37). İstanbula: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ağdelen, N. (2017). Okul ncesi değerler leği. Sosyal psikolojide değerler ve ahlak: Kuramlar ve lekler (1. Baskı) içinde (45-53). İstanbula: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ağdelen, N. (2017). Özgecilik leği. Sosyal psikolojide değerler ve ahlak: Kuramlar ve lekler (1. Baskı) içinde (207-217). İstanbula: Nobel Akademik Yayıncılık.